

ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

На правах рукопису

Медведь Марія Миколаївна

УДК 811.161.2: 81'373.43:655.26

**СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА І ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРМІНІВ
ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА
У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ**

10.02.01 – українська мова

**Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук**

**Науковий керівник –
Венжинович Наталія Федорівна,
кандидат філологічних наук, доцент**

Ужгород – 2014

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. Проблеми термінологізації в сучасній лінгвістиці.....	13
1.1. Про статус <i>нового</i> в сучасній лінгвістичній теорії.....	13
1.2. Поняття <i>новий термін</i> і його структурна характеристика.....	26
1.3. Джерельна база термінології.....	45
1.4. Основні шляхи й способи термінотворення.....	50
1.5. Методологічні засади дослідження видавничо-поліграфічних термінів...	64
Висновки до Розділу 1.....	67
РОЗДІЛ 2. Екстралінгвальні чинники творення термінів видавничо-поліграфічного виробництва.....	69
2.1. Соціолінгвістичний підхід до вивчення термінології.....	69
2.2. Витоки видавничо-поліграфічної термінології та вплив інноваційних змін видавничо-поліграфічного виробництва на розвиток терміносистеми.....	76
2.3. Вплив комп'ютеризації на поповнення поліграфічно-видавничої термінології.....	87
2.4. Взаємозв'язок видавничо-поліграфічної термінології з термінами інших галузей науки й техніки.....	106
Висновки до Розділу 2.....	112
РОЗДІЛ 3. Структурно-семантичні, словотвірні та функціональні особливості термінів видавничо-поліграфічного виробництва.....	115
3.1. Тематична, структурна та функціональна характеристика видавничо-поліграфічних термінів.....	115
3.2. Класифікація видавничо-поліграфічних термінів за походженням.....	138
3.2.1. Питомо українські новотерміни видавничо-поліграфічного	

виробництва.....	138
3.2.2. Нові запозичення у видавничо-поліграфічній термінології кінця ХХ – початку ХХІ століття.....	141
3.3. Структурні моделі творення видавничо-поліграфічних термінів.....	151
3.4. Морфологічний спосіб творення видавничих та поліграфічних термінів.....	156
3.4.1. Суфіксальне словотворення термінологічних видавничо-поліграфічних назв.....	158
3.4.2. Префіксальні та префіксально-суфіксальні терміноодиниці видавничо-поліграфічного виробництва.....	162
3.4.3. Осново–, словоскладання та аббревіація в термінології видавничо-поліграфічного виробництва.....	164
3.5. Лексико-семантичний спосіб творення видавничих та поліграфічних термінів.....	167
3.6. Синтаксичний та лексико-синтаксичний способи творення термінів видавничо-поліграфічного виробництва.....	175
Висновки до Розділу 3.....	181
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	184
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	187
ДОДАТОК А. Таблиця №2.....	207
ДОДАТОК Б. Індекс описаних видавничо-поліграфічних термінів.....	209
ДОДАТОК В. Індекс описаних термінів-аббревіатур.....	246

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВПП – видавничо-поліграфічне виробництво

ВПТ – видавничо-поліграфічна терміносистема

ТВПП – терміни видавничо-поліграфічного виробництва

ТВС – терміносистема видавничої справи

УВПТ – українська видавничо-поліграфічна термінологія

УПТ – українська поліграфічна термінологія

Скорочення назв словників:

АУСРВКТ – Шевченко В. Е. Англо-український тлумачний словник редакційно-видавничої комп'ютерної термінології / В. Е. Шевченко. – К. : Либідь, 2006. – 320 с.

ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.

ІОТ – Інформатика та обчислювальна техніка : короткий тлумачний словник [за ред. В. П. Гондюла] / К. : Либідь, 2000. – 320 с.

НАСЗ – Нові й актуалізовані слова та значення : словникові матеріали 2002–2010 [1550 слів і словосполук] / [Балог В. О., Лозова Н. Є., Тименко Л. О., Тищенко О. М.] – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 280 с.

ННТМ – Норми науково-технічної мови. Тлумачний словник термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи / [П. М. Таланчук, С. Я. Ярема, Ю. М. Коровайченко та ін.]. – Львів : Ун-тет «Україна», 2006. – 664 с.

НСЗ – Нові слова та значення : словник / [уклад. Л. В. Туровська, Л. М. Василькова] – К. : Видавництво «Довіра», 2008. – 271 с.

ПВС – Поліграфія та видавнича справа. Російсько-український тлумачний словник [уклад. Б. В. Дурняк та ін.]. – Львів : Афіша, 2002. – 456 с.

СДВС – Огар Е. І. Українсько-російський та російсько-український словник-довідник з видавничої справи. – Львів : Палітра друку, 2002. – 224 с.

СІС – Словник іншомовних слів [уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута]. – К. : Наукова думка, 2000. – 680 с.

УТСВПС – Український тлумачний словник видавничо-поліграфічної справи [уклад. П. Киричок та ін.]. – К. : НТУУ «КПІ», 2011. – 896 с.

ВСТУП

Дисертація є комплексним дослідженням українських термінів видавничо-поліграфічного виробництва (далі – ВПВ), які увійшли в ужиток із початку 90-х років ХХ століття й дотепер. Наукові пошуки в цій галузі знання ще не були предметом належної уваги дослідників, про що свідчать тільки поодинокі праці українських науковців, де переважно фрагментарно висвітлюються окремі питання зазначеної проблематики [див., напр., 1, 2, 32, 39, 41, 59, 87–97, 98, 109–111, 131–137, 163].

Протягом останніх десятиріч опубліковано низку наукових праць, присвячених найрізноманітнішим проблемам українського термінознавства (Н. Андрейчук, М. Єльнікова, В. Іващенко, Т. Кияк, І. Кочан, З. Куделько, Л. Митрохина, Т. Панько, Ю. Прадід, Л. Симоненко). Зокрема, наявні наукові розвідки, в яких досліджується вплив інновацій на стабільність мовної системи та на її граматичну будову (Є. Карпіловська) [56, 57], також учені привертають увагу до логіко-лінгвістичних проблем технічної термінології та особливостей її творення (І. Ковалик) [63, 65], особливостей термінізації абстрактних іменників (В. Грещук) [32], аналізуються синтаксичні та словотвірні особливості, зокрема й термінологічних сполук (В. Кононенко) [66]. Акцентується увага на джерелах українського термінотворення (Т. Лещук) [76], проблемах адекватного перекладу термінів із англійської мови українською (М. Лозинський) [77], характеризуються особливості стандартизації термінів та визначень поліграфії та видавничої справи (Г. Миронюк) [98], привертається увага до симптомів та синдромів сучасного термінотворення (П. Селігей) [152]. Також описується галузева термінологія, наявна в сучасній тлумачній лексикографії (Л. Томіленко) [184, 185], історичне термінознавство в Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття та інноваційні процеси в науковій термінології (Л. Туровська) [186–188]. Нині наявні наукові розвідки, присвячені окремим аспектам студіювання видавничо-поліграфічної термінології (Е. Огар, М. Процик) [109–111, 131–137], до яких ми

будемо звертатися у процесі нашого дослідження. Певні наукові напрацювання у цій галузі є в працях інших слов'янських учених [див, напр., 14, 22, 29, 33–36, 62, 81, 82, 99, 105, 106, 173, 194], а також у германістиці [див., напр., 40, 46, 47, 49, 143, 181].

Актуальність теми дисертації визначається необхідністю виявити й докладно описати структурно-семантичні, словотвірні та функціональні особливості нових термінів видавничо-поліграфічного виробництва кінця ХХ – початку ХХІ століття. Значне їх накопичення в українській мові відбувається на тлі науково-технічного прогресу, в якому видавничо-поліграфічна галузь є однією з передових у народному господарстві. Стрімкий розвиток термінології професійно-орієнтованої мови, що супроводжується зростанням кількості термінів, не зафіксованих словниками, дає вагому підставу для поглибленого вивчення, систематизації й уніфікації нових термінів. Нині виділяються нові вузькоспеціальні галузі з управління процесами друкування й модифікації їхніх різновидів, ведуться інтенсивні розробки в галузі застосування лазерних і цифрових технологій. Такі та подібні до них зміни знаходять відображення в новій українській видавничо-поліграфічній термінології (далі – УВПТ). Інтенсивна комп'ютеризація процесів поліграфічного виробництва розглядається в роботі як позамовний чинник, що зумовив виникнення й розповсюдження нових термінів видавничо-поліграфічного виробництва. Інноваційні зміни у зазначеній галузі позначилися на термінології, яку навчально-професійна література доповнила глосаріями. До них увійшла значна кількість видавничо-поліграфічних термінів [див. 4, 42, 53, 71, 73, 102, 115, 120–122, 138, 148, 178, 179, 183, 198, 204]. Помітними є входження в українську видавничо-поліграфічну термінологію термінів із суміжних галузей, що підтверджується у галузевих [3, 27, 28, 49, 50, 158, 161], неологічних [83, 103, 104] та видавничо-поліграфічних словниках [10, 107, 111, 127, 157, 160, 191, 199].

Видавничу справу «Тлумачний словник термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи» (2006 р.) розглядає як сферу суспільних стосунків, що

поєднує в собі організаційно-творчу та виробничо-господарську діяльність юридичних і фізичних осіб, які створюють, виробляють і розповсюджують виробничу продукцію [107, с. 179]. Термін *поліграфія* поєднує в собі два визначення: 1) сукупність технічних засобів для багаторазового репродукування однакових копій будь-якого образу : літер, знаків, малюнків і способів друкарського розмножування тексту, ілюстрацій тощо у формі книжок, брошур, буклетів, плакатів, афіш, географічних карт, атласів, грошових знаків і марок та багатьох інших видів друкованої продукції; 2) галузь промисловості, яка охоплює всі види виробництва друкованої продукції за оригіналами видавництв та інших організацій [107, с. 459]. Оскільки поліграфія є складником видавничого виробництва, у нашому дослідженні ми об'єднали поліграфічні і видавничі терміни у термінологічний комплекс – терміни видавничо-поліграфічного виробництва. У зв'язку з інтенсивним розвитком ВПВ унаслідок комп'ютеризації більшості її технологічних процесів та технічного устаткування кількість спеціальних термінів на позначення нових реалій продовжує стрімко зростати. Усталена термінологія не перешкоджає взаєморозумінню професіоналів, однак уведення нових термінів усе-таки створює певні труднощі у спілкуванні. У цій галузі виробництва виникає велика кількість нових технічних понять, які потребують адекватних найменувань, багато давніших із них зазнають тих чи інших змін. Усе це вимагає поглибленого вивчення новітньої УВПТ, періодом уведення якої в українську терміносистему є кінець ХХ – початок ХХІ століття.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна праця пов'язана з плановою науковою темою кафедри суспільних дисциплін та української мови Закарпатського державного університету «Актуальні проблеми суспільствознавства та української мови в процесі євроінтеграційного розвитку України», що виконувалася в контексті комплексної теми «Концептуальні та інституціональні засади євро регіонального співробітництва України в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів сучасності», номер державної реєстрації 0111U0005052. Тема наукового

дослідження затверджена вченою радою Закарпатського державного університету (протокол № 4 від 3 лютого 2011 року), реорганізованого, згідно з наказом №155 від 14.02.2013 р. Міністерства освіти і науки України, шляхом приєднання до ДВНЗ «Ужгородський національний університет», а також уточнена на засіданні вченої ради ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (протокол № 9 від 29. 05. 2014 р.).

Мета дисертації – комплексне дослідження української термінології видавничо-поліграфічного виробництва, що увійшла в мовний ужиток наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття.

Поставлена мета передбачає виконання таких конкретних **завдань**:

- окреслити суть проблематики проведеного дослідження;
- установити взаємозв'язок між термінологічними одиницями зазначеного періоду й загальнолітературною українською лексикою;
- уточнити часові межі й джерела появи нових термінів в українській термінології видавничо-поліграфічного виробництва;
- описати екстралінгвальні фактори виникнення нових видавничо-поліграфічних термінів кінця ХХ – початку ХХІ століття;
- дослідити основні шляхи та способи номінації видавничо-поліграфічних термінів, а також їх структурно-семантичні особливості в межах зазначеного часового періоду;
- виявити специфіку функціонування нових термінів в українській термінології видавничої справи та поліграфії кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Об'єктом дослідження є терміни видавничо-поліграфічного виробництва (далі – ТВПВ), що увійшли в ужиток наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття до відповідної терміносистеми і використовуються в лексикографічних джерелах, на сторінках періодичних видань, технічної документації, Інтернет-сайтах тощо.

Предмет наукового пошуку – походження, структурно-семантичні, словотвірні та функціональні особливості сучасних видавничо-поліграфічних термінів української мови зазначеного часового періоду.

Матеріалом дослідження слугували терміни видавничо-поліграфічного виробництва, що з'явилися в українській мові упродовж двох останніх десятиріч. Картотека фактичного матеріалу, описаного в дисертації, становить понад 1200 одиниць і створена методом суцільної вибірки з таких джерел: «Українсько-російський та російсько-український словник-довідник з видавничої справи» Е. Огар (2002), «Поліграфія та видавнича справа. Російсько-український тлумачний словник», уклад. Б. Дурняк, О. Мельников, О. Васишин, О. Дячок (2002), «Норми науково-технічної мови. Тлумачний словник термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи», уклад. П. Таланчук, С. Ярема, Ю. Коровайченко, В. Моргунюк (2006), «Англо-український тлумачний словник редакційно-видавничої комп'ютерної термінології», уклад. В. Шевченко (2006), «Словник-довідник основних видавничих термінів» (для практики наукових установ), упор. А. Радченко (2009), «Український тлумачний словник видавничо-поліграфічної справи», уклад. П. Киричок, О. Величко, С. Гавенко та ін. (2011), технічні стандарти, наукові, навчальні видання, фахові періодичні видання, електронні ресурси. Картотека укладена також зі спеціальних українськомовних журналів і наукових статей із глобальної мережі Інтернет, документації та інструкцій із експлуатації різновидів поліграфічного виробництва, електронних версій тезаурусів і глосаріїв із різних галузей поліграфії та видавничої справи. Більша частина досліджуваних видавничо-поліграфічних термінів зафіксована в словниках та інших довідкових виданнях, а менша, що становить приблизно 15%, не зафіксована друкованими виданнями.

Виконання поставлених у дисертації завдань вимагало комплексного використання **методів і прийомів наукового аналізу**, які застосовуються в сучасній лінгвістиці. До них належать: метод суцільної вибірки з лексикографічних джерел, за допомогою якого вдалося виявити нові одиниці ВПТ; описовий, що дав змогу здійснити лексико-семантичний аналіз нових видавничо-поліграфічних термінів; традиційно-аналітичний метод спостереження й узагальнення мовних фактів, за допомогою якого виявлено закономірності

виникнення сучасної ВПТ; ономасіологічний підхід – для дослідження номінативної структури найменування в її проекції на позначене у сфері свідомості, яка формує внутрішній рефлексивний досвід, а також семасіологічний, який орієнтується на значення, зміст, що закріплюється за певною мовною формою; застосовано елементи кількісних підрахунків для формування системних уявлень про особливості УВПТ зазначеного періоду. У ході дослідження використовувався і метод компонентного аналізу для опису складу та структури нових термінів, а також прийом моделювання для встановлення найбільш продуктивних моделей творення УВПТ.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній *уперше* представлено результати дослідження причин і наслідків уведення в науковий обіг значної кількості термінів зазначеної сфери; *уперше* запропоновано новий підхід до аналізу видавничо-поліграфічних термінів української мови кінця ХХ – початку ХХІ століття; встановлено нову типологію тематичних груп термінологічної лексики видавничо-поліграфічного виробництва; *уперше* виявлено й різнобічно описано найпродуктивніші моделі творення термінів у галузі поліграфії та видавничої справи, які ввійшли в широкий ужиток унаслідок помітних змін, що відбулися у цих сферах виробництва за останні роки.

Основні положення, що виносяться на захист :

- 1) формування сучасної української термінології ВПВ є безпосереднім відображенням позамовної дійсності, пов'язаної з сучасним етапом найбільш інтенсивного розвитку галузі, що відбулося на базі широкого застосування новітніх комп'ютерних технологій;
- 2) засвоєння в сучасну термінологію ВПВ термінів із інших галузей науки й техніки має системний характер;
- 3) кінець ХХ – початок ХХІ століття характеризується інтенсивним творенням нових термінів ВПВ шляхом переосмислення значення загальноживаних лексичних одиниць;

- 4) синтаксичний спосіб утворення нових термінів – словосполучень і аббревіатур – відзначається значною деталізацією і спеціалізацією понять;
- 5) термінологічна аббревіація прискорює й полегшує процес передавання інформації українською мовою, однак ускладнює процес декодування термінів.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати роблять певний внесок у теорію номінації, термінознавство й термінотворення. Виявлення лінгвістичних форм відображення науково-технічного прогресу, вивчення впливу розвитку науки й суспільства на формування термінології та окремих термінів дасть змогу встановити ступінь кореляції мовних та екстралінгвальних явищ.

Практична цінність дисертації визначається тим, що отримані результати дослідження можуть бути використані на лекціях і практичних заняттях із термінознавства, лексикології (розділ «Термінологія» і «Теорія номінації») у процесі навчання студентів, у лексикографічній практиці при укладанні нового тлумачного видавничо-поліграфічного словника української мови. Наші напрацювання полегшать роботу спеціалістів із науково-технічними текстами видавничо-поліграфічного характеру.

Особистий внесок здобувача. Весь виклад змісту запропонованого дослідження, підготовлена джерельна база, запропоновані методи й прийоми інтерпретації емпіричного матеріалу, отримані результати й висновки – це напрацювання автора дисертації і є його одноосібним самостійним внеском у розв'язання порушеної наукової проблеми. У публікації, підготовленій у співавторстві, автору належить збір та систематизація досліджуваного матеріалу, конкретне висвітлення проблеми, обґрунтування висновків.

Апробація результатів дослідження. Положення й висновки дисертаційної роботи обговорювалися на засіданнях кафедри суспільних дисциплін та української мови ЗакДУ (2009–2013 рр.). Дисертація обговорена й рекомендована до захисту на розширеному засіданні кафедри суспільних дисциплін та української мови Закарпатського державного університету за участю викладачів

кафедри української мови, кафедри прикладної лінгвістики Ужгородського національного університету, кафедри філології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II (протокол № 14 від 25.06. 2013 р.). Результати дослідження оприлюднено на щорічних звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу Закарпатського державного університету; на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: XX, XXI, XXII Міжнародній науковій конференції ім. проф. Сергія Бураго «Мова і культура» (Київ, 2011, 2012, 2013), II Міжнародних наукових читаннях «Лінгвістичні студії молодих дослідників» пам'яті професора К. Ф. Шульжука (Рівне, 2012), Міжнародній науково-практичній конференції «Формування і розвиток бібліотечного електронного середовища» (Київ, 2011), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість» (Остроз, 2012), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритети германського і романського мовознавства» (Луцьк, 2012), IV Міжнародному Кримському лінгвістичному конгресі «Язык и мир» (Ялта, 2012), інтернет-конференції «Современная филология в международном пространстве языка и культуры» (Астрахань, 2013).

Публікації. Проблематику, теоретичні й практичні результати виконаної роботи викладено в 11 публікаціях, 7 із яких надруковано у фахових виданнях, затверджених ДАК Міністерства освіти і науки України, 2 – у закордонних виданнях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (209 позицій), а також *Таблиці № 1* у тексті дисертації, Додатків А, Б і В, у яких уміщено *Таблицю № 2* та індекс описаних термінів (понад 1200 одиниць). Загальний обсяг дисертації становить 246 сторінок, із яких 186 сторінок – основний текст наукової праці.

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

У першому розділі «Проблеми термінологізації в сучасній лінгвістиці» викладено різні погляди вчених на проблеми термінологізації, розглядаються джерела виникнення термінів, шляхи й способи їх входження в сучасну українську мову, а також методологічні засади їх дослідження.

1.1. Статус *нового* у сучасній лінгвістичній теорії

За основу запропонованого дослідження взято неологічний аспект проблеми входження термінів видавничо-поліграфічного виробництва в сучасну українську літературну мову, хронологічними рамками виникнення яких є кінець ХХ – початок ХХІ століття, тому розглядаємо статус *нового* через призму сучасної лінгвістичної теорії.

Поява нових слів і значень – природна властивість усіх живих мов, що відображають зміни в різноманітному світі речей і явищ, які відбуваються у всіх сферах життя і діяльності людей (на виробництві, в науці, культурі, суспільно-економічних відносинах) та активно впливають на розвиток мови. Кількісне зростання і якісні зміни словникового складу мови тісно пов'язані з історією країни та її народом – творцем і носієм цієї мови.

Дослідники з давніх-давен цікавилися проблемами й технікою словотворення взагалі та прийомами й засобами, за допомогою яких здійснюється організація мовного матеріалу для творення нового слова, зокрема. Сучасна лінгвістика розглядає мову як складну динамічну систему. Перебуваючи у постійному русі, мова безперервно розвивається, збагачується, вдосконалюється і має своє минуле, теперішнє та майбутнє. Саме тому, як відзначають учені, у лінгвістичній літературі питання про мовну мінливість, яка є постійною якістю мови, є центральним [23, с. 43; 99, с. 73].

Те, що умовою існування будь-якої природної мови як основного засобу комунікації є її розвиток, її відмирання віджилих і поява нових елементів на всіх рівнях мовної системи, не раз відзначалося у працях лінгвістів. Див. наприклад : [13, с. 31; 79, с. 78; 144, с. 12]. При цьому статус *нового* в лінгвістичній теорії зумовлений значним поповненням новими словами та необхідністю їх опису, що призвело до створення особливої галузі лексичної науки – неології : науки про нові слова (неологізми). Слово «neologie» ввійшло в ужиток у Франції в кінці XVIII ст. та було лінгвістично зафіксоване як визначення лише в кінці XIX століття. Отже, термін *неологізм* відомий уже понад два століття. У науковий обіг його ввів французький лексикограф Л. С.Мерсьє [див. 47, с. 24]. Широке вивчення неологізмів розпочалося у 60-ті роки XX ст. [190, с. 105], хоча відзначимо, що поняття «неологізм» та «неологія» є зовсім не новими.

Статус *нового* в мові досліджувався багатьма науковцями. Формування теорії науки про творення нових слів здійснювали Ф. Буслаєв, М. Покровський, Є. Поліванов, О. Потебня, А. Селищев, І. Срезневський, Л. Якубинський та ін. Саме цими відомими лінгвістами були закладені основи досліджень, хоча, за твердженням автора монографії «Неологизация в языке как трансляция культурно-лингвистической национальной ментальности» Л. Попко, ні в XIX столітті, ні в першій половині XX століття не було виділено спеціального місця в науці про мову для вивчення інновацій у словниковому складі [129, с. 116].

Становлення лінгвістичної спеціалізації про творення слів відбувається в другій половині XX століття і пов'язане з іменами С. Алаторцевої, А. Брагіної, Р. Будагова, В. Гака, О. Земської, В. Костомарова, В. Лопатіна, О. Ликова, Р. Немітокової, І. Протченка, Є. Розена, Н. Фельдман, Е. Ханпири тощо.

Велику роль у формуванні сучасних уявлень про теорію творення нового слова відіграли відомі лінгвісти І. Бодуен де Куртене, О. Потебня М. Покровський, Л. Щерба, А. Селищев, В. Чернишов. Важливе значення для розвитку положень про словотворення мало вчення зі сфери лексикології О. Потебні, засновника Харківської лінгвістичної школи, який вважав: «У

створенні слова повинно повторюватися те, що проходить з нами на вищих ступенях розвитку : не на самоті, а в суспільстві ми звикаємо стежити за собою» [130, с.73]. О. Потебня створив психолінгвістичну модель народження слова, речення і частини мови у процесі осягнення людським розумом нескінченно різноманітних явищ і процесів навколишнього світу [див. : 64, с. 147].

Простежуючи шлях становлення науки про творення нового слова, зазначимо, що ця галузь у лінгвістиці тривалий час не визнавалася як самостійний розділ лексикології, однак уже в 70-х роках ХХ ст. визначилися її головні напрями. Це підтверджує Н. Котелова, відзначивши, що наукою про творення нового слова є неологія як (наука (logos) про нове (neo)). У цьому випадку її можна використовувати для позначення різноманітних явищ у мові, а саме:

- 1) виникнення нових властивостей термінологізації, характерних для наявних «старих» слів, зміни стилістичної забарвленості слова;
- 2) уходження в ужиток раніше невідомих нових форм словозміни, сполучуваності та ін.;
- 3) появу нових лексико-граматичних функцій слів, спеціалізації їх уживання в ролі постійних додатків або лексичних одиниць, які вміщуються в додатки [69, с. 20–21].

Є. Розен, описуючи науку про творення нових слів і термінів, констатує: «Із позиції мовної культури прийнято розрізняти «необхідну неологію» і «надлишкову неологію». До першої належать такі нові найменування, які виникають у зв'язку з новими об'єктами позначення – новими предметами, технічними винаходами, новими ідеями, номенклатурами та ін. Надлишковою вважають появу нових позначень, синонімічних до наявних, запозичень із іноземних мов, діалектів, жаргонів. Судити про те, потрібне чи ні комунікантам те чи інше слово поза історичною перспективою, – завдання невдячне. Лінгвісту, який безпосередньо спостерігає за тими чи іншими мовними змінами, необхідна більша обережність щодо різних рекомендацій, спрямованих на покращення мови й прогнози щодо перспектив слів [144, с. 23].

Та все-таки поняття *нового* слова – відносне, зазначає В. Лопатін у праці «Рождение слова: неологизмы и окказиональные образования». Закріплюючись у мові, нові слова починають функціонувати поряд зі старими, задовольняючи потребу спілкування. Скільки ж часу вони залишаються новими? Скільки (хоча б приблизно) років ми можемо вважати їх такими? Автор цілком справедливо поділяє думку про неможливість дати однозначну відповідь, оскільки поки позначені цими словами предмети, події дійсності – наприклад, галузі науки й техніки, події суспільного життя – зберігають риси *відчуття новизни*, до тих пір ці слова сприймаються як нові [79, с. 58].

І хоч нові слова, засвоєні мовою, фіксуються в різноманітних лексикографічних джерелах (тлумачних, орфографічних, словниках іншомовних слів та ін.), труднощі виявляються в тому, що така фіксація слів зазвичай відстає від їхнього закріплення в мові на декілька років, а то й на більший термін [79, с. 59].

Проблематика мовних змін завжди була предметом наукових зацікавлень українських мовознавців, починаючи від досліджень раніше згаданого О. Потебні, до праць із вивчення проблем аналізу змін у системі та способах функціонування сучасної української мови (О. Сербенська, Л. Ставицька, О. Тараненко, О. Стишов, І. Самойлова, Т. Коць, Д. Мазурик та ін.).

Так, у доробку мовознавців є велика кількість лінгвістичних розвідок, присвячених термінологічній лексиці. Загальнотеоретичні проблеми термінології були предметом неодноразового розгляду в працях В. Виноградова, Г. Винокура, О. Вюстера, О. Герда, Б. Головіна, В. Даниленка, Т. Канделакі, Г. Рондо, Я. Климовицького, Н. Непійводи, Ф. Нікітіна, О. Реформатського, Л. Симоненко та ін. Кожен зі згаданих мовознавців привертав увагу до новоствореного слова, надаючи йому виокремленого значення. Термінологія в діяхронному аспекті досліджувалася Г. Діановою, Л. Кутіною, М. Процик, Ф. Скоролетовим, Л. Хоміковою, М. Шевченко та ін. Лінгвістичний аналіз термінологіки з

використанням інформаційних технологій проводиться Т. Кияком, Е. Скороходьком, С. Шеловим тощо.

Загальновідомо, що лексична система мови динамічна і чутливіша, порівняно з іншими системами, до суспільно-політичного життя носіїв мови і змін у ній. Як стверджує Л. Мацько, упродовж десятиріччя словниковий склад мови змінюється в середньому на 25 відсотків [86, с. 15].

Статус *нового* в лексиці базується на головній ознаці *нового* слова : за твердженням більшості вчених, є так звана ознака об'єктивної новизни, яка припускає відсутність певної одиниці в лексичній системі мови, що дозволяє її носіям сприймати її як нову. Новизна може бути визначена щодо певного часу. Це призвело до того, що в сучасній лінгвістичній літературі *новими* називають одиниці мови, що з'явилися наприкінці 90-х років ХХ ст. – на початку ХХІ ст.

Статус *нового* в мові є тимчасовим і поступово він втрачається у процесі функціонального закріплення в лексико-семантичній системі мови. Унаслідок цього не завжди легко визначити ступінь *новизни* слова, окреслити його часові межі. Ознаками, які засвідчують процес інтенсивного входження нового слова в лексичну систему мови, на думку Д. Мазурик, є:

- 1) його висока частотність уживання;
- 2) використання в текстах різних жанрів і різної стильової належності;
- 3) словотвірна активність, здатність виступати мотиваційною базою для творення похідних слів;
- 4) закріплення за ним нових значень і переносних уживань;
- 5) здатність уступати в синтагматичні зв'язки з іншими словами [83, с. 6].

Зміни в лексиконі та граматичній будові української мови, що сталися за останні 20–25 років, потребують аналізу, пояснення, узагальнення й виваження. Упродовж останніх років опубліковано не лише розвідки з окремих проблем, що стосуються аналізу змін у системі та способах функціонування сучасної української мови (О. Сербенської, Л. Ставицької, О. Тараненка, О. Стишова, І. Самойлової, Т. Коць, Д. Мазурик та ін.), а й праці узагальнювального характеру,

які є підґрунтям для вивчення динаміки й тенденцій у розвитку української мови, вироблення практичних рекомендацій щодо її кодифікації та вживання. До них належать передусім словники : індивідуально-авторських okazіonalіzmів (Ж. Колоїз), української жаргонної лексики (Л. Ставицька), лексико-словотвірних інновацій (А. Нелюба), а також монографії Г. Яворської, Л. Струганець та О. Стишова [див. : 57].

Сучасні лінгвісти вивчають новотвори у різних аспектах, а саме: словотвірному (Н. Клименко, О. Земська), лексикологічному (Л. Струганець, А. Ликов), соціолінгвістичному (О. Кубрякова), зокрема активно аналізують їх у мові художньої літератури (В. Герман). Авторські неологізми в українській поезії ХХ століття досліджує Г. Вокальчук, засобів масової комунікації – О. Стишов, Ж. Колоїз [37, с. 33]. Таким пошукам передувало створення спеціальних центрів, зокрема англійської, німецької, французької, російської та української мов, де фіксуються й аналізуються нові слова й їхні значення, виявляються причини їхньої появи, вивчаються моделі творення, здійснюється лексикографічна розробка [68, с. 122]. Крім того, в деяких країнах (Росія, Франція, США, Японія) функціонують центри, які фіксують масиви новотворів, досліджують їх, організовують інформаційно-довідкову службу, видають спеціальні словники нових слів, значень, термінів, словосполучень. Так, у Росії сучасну неографію представляють такі різновиди словників: 1) щорічні бюлетені «Новые слова и значения. Лексикографический выпуск по газетам и журналам»; 2) словники-довідники «Новые слова и значения»; 3) словник-довідник із уживання російської лексики найновішого періоду «Толковый словарь русского языка конца ХХ века. Языковые изменения», що може слугувати моделлю лексикографічного опису мовної динаміки [149, с. 26].

Проблема творення *нових* слів залишається частиною складного й актуального розділу лінгвістичної теорії. Окрім виявлення сучасних термінів та особливостей їхнього творення, перед лінгвістами постає ще одне важливе завдання, зазначає Л. Туровська, – вивчення того, як засвоюється новий термін

певним мовним колективом. Свідченням поширення нових слів є їхня фіксація у словниках, із виділенням трьох етапів: а) первинна фіксація у наукових статтях і дисертаціях, б) первинна фіксація широковживаних слів у спеціальних словниках; в) остаточне закріплення в мові, про що свідчить їхня фіксація у тлумачних словниках [186, с. 60].

Закріпленню статусу *нового* в сучасній лінгвістичній системі допомагають і лексикографічні видання. Проаналізувати інноваційні процеси в лексико-семантичній системі української мови, виявити тенденції та шляхи її розвитку, встановити причини виникнення й характер змін, якнайповніше з'ясувати питання про те, наскільки глибокі перетворення відбулися в лексиці досліджуваного періоду, – стало завданням вчених, укладачів лінгвістичних праць [170, с. 70]. У процесі оновлення фундаментальних лексиконів завжди виникає питання: наскільки нова лексикографічна праця є насправді новою? [112, с. 9]. Досі точаться дискусії з цього питання, та все ж найвагомим аргументом для нас є позиції визначних українських лінгвістів, серед яких, зокрема, мовознавець-енциклопедист, глибокий знавець проблем української мови, член-кореспондент НАН України, професор В. Німчук. Відомий український учений зазначає, що «найкращі, найавторитетніші словники, переважно, склали високоосвічені особи з доброю філологічною підготовкою, найчастіше – фахівці-лінгвісти. Абсолютна їх більшість була обдарована тонким чуттям краси слова, семантики лексеми, фразеологізму. Вони з пошаною ставилися до попередників, глибоко поважали працю колег» [102, с. 4]. Цілком і повністю погоджуємося з думкою В. Німчука про те, що дуже відповідально треба ставитися до укладання лексикографічних джерел. Наше дослідження базується на матеріалі цілої низки словників, і далеко не всі з них, як показали наші спостереження, відповідають за змістом нормам сучасної літературної мови. Причину вбачаємо в тому, що редакторами галузевих термінологічних словників, як правило, є фахівці з конкретної галузі, але не мовознавці. Тому, на нашу думку, назріла нагальна потреба в укладанні, зокрема, й нового словника видавничо-поліграфічної

термінології та суттєвому допрацюванні тих довідкових джерел, які вже вийшли з друку.

Українське мовознавство відгукнулося на бурхливу соціодинаміку й помітні тенденції української суспільної практики не лише новими загальномовними, а й термінологічними словниками та словниками оригінального для української лексикографії типу – словниками мовних інновацій, підкреслює Є. Карпіловська. Українські словники нової лексики охоплюють весь спектр лексичних інновацій, одно- і кількаслівних, або вміщують лише окремі їх різновиди: новотвори, нові запозичення, неосемантизми, а також висвітлюють окремі сфери функціонування нової лексики (стиль мови, тип текстів, ідіолект письменника [56, с. 148]. Яскравим підтвердженням думки Є. Карпіловської про появу корпусу таких спеціальних словників є вихід у світ словника-довідника «Нове в українській лексиці» (Д. Мазурик, 2002р.), «Словника новотворів української мови кінця ХХ століття» (Г. Віняр, Л. Шпачук, 2002р.), «Українського орфографічного словника» за редакцією академіка В. Г. Складенка (2007р.) тощо.

Словниковий склад мови негайно реагує на сьогоднішні декількома шляхами:

- передає до фонду пасивної лексики слова, що позначають об'єкти, які перестали існувати;
- актуалізує одне зі слів синонімічного ряду (дедалі частіше вживається *наклад*, ніж *тираж*; *фахівець*, ніж *спеціаліст*);
- розширює значення наявних у мові слів, позбавляє їх ідеологічного нашарування;
- засвоює нові слова на позначення об'єктів, які щойно ввійшли в ужиток чи функціонують давно [100, с. 43–44].

Еволюційні процеси стосуються передовсім лексико-семантичного аспекту мови, оскільки саме лексика безпосередньо звернена до об'єктивної дійсності і відображає все, що в ній відбувається. Мовознавці та історики констатують той факт, що осмислення процесів, характерних для лексико-семантичної сфери,

фіксація змін та їх опис завжди мають велике практичне значення не тільки з лінгвістичної, а й із суспільно-історичної і культурної точок зору. Крім того, аналіз результатів живих процесів, що відбуваються у сучасному мовленні, має суттєве значення і для роботи з підвищення культури мовлення.

Характеризуючи інноваційні процеси в українській термінології, Л. Туровська відзначає : «Мова, її система і виражальні засоби безперервно розвиваються, утворюють нові форми, втрачають або переосмислюють старі. На різних мовних рівнях темпи цих змін неоднакові. Оскільки слова виникають разом із новими предметами і явищами (коли виникає потреба їх номінації) і поступово зникають разом з ними або набувають нових значень, то найбільш яскраво мовні зміни виявляються у лексиці» [187, с. 56].

Кінець ХХ – початок ХХІ століття в житті України ознаменований найголовнішими подіями : здобуттям незалежності держави (1991 р.) та визнанням статусу державної української мови (Закон про мови 1989 р. та Конституція України 1996 р., стаття 10). Цей період якраз і є тим насиченим подіями часовим відрізком, який спричинив значне оновлення національного словника. За останні роки відбулися масштабні перетворення в економіці, внутрішній і міжнародній політиці, культурі та науці держави [100, с. 44].

Для визначення статусу *нового* в мові велике значення має засвоєння нового слова в мові. На думку О. Стишова, засвоєння залежить від низки чинників, як екстра-, так інтралінгвального характеру, серед яких виділяються найголовніші : а) практична потреба соціуму в нових словах на позначення важливих реалій чи понять; б) активність уживання, наявність функціональних конотацій, зокрема і психологічне сприйняття слова [169, с. 83], у сучасній українській мові спостерігається тенденція до повернення в ужиток призабутих в нашій національній мові й культурі лексичних значень, вилучених у радянські часи з певних ідеологічних міркувань, тобто спостерігається актуалізація застарілої, на перший погляд, частини лексики. Це є відновленням власних ресурсів мови, вироблених і апробованих народом протягом століть [168, с. 16]. Така думка

поділяється багатьма мовознавцями через мінливість як постійну ознаку мови. Ось чому за останні роки увага до нових слів значно збільшилася. І хоча вплив зовнішніх чинників є вирішальним у розвитку словникового складу будь-якої мови, немає підстав відкидати і причини внутрішнього порядку, які є менш помітними, бо не позначають нових предметів і понять. Вони використовуються для номінації вже відомих реалій, які позначалися до того або описово, або вже відомим у мові словом [187, с. 61–62].

У дослідженні беремо за основу думку В. Г. Гака про те, що *нове* слово входить в мову шляхом пізнання нових слів і значень через аналіз чинників їх виникнення, вивчення моделей утворення, розробку принципів ставлення до них (їх прийняття і неприйняття), їх лексикографічну обробку (опис у словниках) [26, с. 37].

Учені сьогодні визначають такі основні завдання науки про сучасні терміни:

- 1) виявлення шляхів пізнання нових слів і значень;
- 2) аналіз чинників їх виникнення відповідно до прагматичних потреб суспільства;
- 3) вивчення моделей їх утворення й обмежень на уживання;
- 4) розробка принципів ставлення до них (їх прийняття або неприйняття) у різних соціо професійних, вікових, інших групах;
- 5) лексикографічна обробка із вказівкою прагматичних обмежень на вживання в різних ситуаціях спілкування з урахуванням соціальної диференціації мови [26, с. 13–14].

О. Юмшанова вбачає цілу низку етапів, які проходить нове слово на шляху до широкої вживаності. Адже людина, яка утворює нове слово, прагне до індивідуальності, оригінальності. Тривалий час лінгвісти намагаються дати відповідь на запитання про те, які фрагменти досвіду і чому саме вони вимагають лексичної фіксації, що в практичному досвіді людини повинно змінитися, щоб виникла необхідність утворення нового слова, як і в яких умовах воно утворюється, які механізми при цьому задіяні, який вихідний морфемний,

лексичний фонд, як змінюється номінальна активність окремих механізмів, як включається слово в лексичну систему, як воно адаптується в мові [202, с. 17].

Процес оновлення мови О. Реформатський влучно характеризував так : «... Словниковий склад мови змінюється і поповнюється набагато швидше, ніж інші структурні яруси мови. Це зрозуміло, адже словниковий склад мови, безперечно, відображає в мові дійсність її змін і зобов'язаний залучати нові слова для позначення нових речей, подій, процесів і переносити в запасник старі. Цей процес завжди є фактом розвитку мови, її поповнення і стилістичної диференціації, що збагачує виразність засоби мови. Інакше кажучи, під час зміни словникового складу мови його приріст завжди перевершує втрату [141, с. 480].

Із його думкою перегукуються й погляди В. Русанівського та С. Єрмоленко : «Зміни в мові протягом життя одного покоління майже не помітні. Водночас щомісяця, щодня, щогодини в літературну мову потрапляє багато слів, але ми цього не помічаємо. ...Мова постійно розвивається і як засіб зв'язку між різними генераціями залишається незмінною. Кожне наступне покоління має багатшу мову, ніж попереднє, однак мова попереднього покоління залишається для наступного цілком зрозумілою, бо вона втрачає менше, ніж набуває [147, с. 127].

Увійшовши в ужиток, слово соціалізується, тобто приймається в суспільстві або відкидається ним, лексикалізується – закріплюється у мовній системі. Це відбувається через його сприйняття посередниками та поширення його в соціумі, після чого воно приймається масами людей і набуває помітного вжитку. Дотепер теорія *нового* в мові не має у своєму розпорядженні чітких дефініцій неологізму. Спроби визначити поняття нового слова, започатковані в лінгвістиці, дали неоднозначні результати, тому розглянемо найбільш переконливі, на наш погляд, із них.

У сучасній лінгвістиці склалися три основні погляди на визначення критеріїв «нового в мові» і його природи.

1. Розуміння нового слова як стилістичної категорії, в якій головним критерієм є «відчуття новизни» у сприйнятті слова. Відповідно до цієї теорії,

новотвори – це нові слова, або вирази, свіжість і незвичність яких відчувається носіями певної мови. «Слово залишається новим (або несе «відчуття новизни») до тих пір, поки люди не перестають використовувати його, не замислюючись або навпаки, до тих пір, поки слово не вийде з моди і люди перестануть його вживати взагалі» [40, с. 132].

2. Визначення *новотвору* як слова на позначення нової реалії, що виникла для такого позначення у зв'язку з розвитком науки, техніки й виробництва. Так, у словнику лінгвістичних термінів О. Ахманової *нове*, яке автор трактує як неологізм, визначається як утворене «слово або зворот, що виникло для позначення нового, раніше невідомого предмета або для вираження нового поняття» [6, с. 212].

3. Словник лінгвістичних термінів (Д. Ганич, І. Олійник) пропонує таке тлумачення новотвору : «Слово або мовний зворот, створені для позначення нового предмета чи вираження нового поняття [27, с. 151].

Важливим показником у визначенні новизни слова є відсутність його фіксації словниками. Проте в цьому випадку до нових будуть належати як ті слова, які випадково пропущені у словниках , так і ті, що свідомо ігноруються авторами загальних словників із тих чи інших ознак, а також екзотизми, що будуть зараховані до нових слів відповідно до першої точки зору за ознакою незвичності [187, с. 60]. Незважаючи на різні точки зору у визначенні критеріїв нового, чітко вирізняється спільний для всіх них параметр – час. Від традиційно-канонічних слів новотвори відрізняються особливими зв'язками з часом, які фіксуються колективною свідомістю [52, с. 76].

Досліджуючи процес уходження нових слів у мову, лінгвісти вкладають різний зміст у поняття *нове* слово, а всі їхні трактування об'єднує єдиний критерій – відчуття незвичності слова всіма представниками конкретної мовної спільноти. Довідкове видання «Українська мова: енциклопедія», характеризуючи це *нове* слово, вказує на особливо важливу його категорію – новизну. Новизна слова звичайно усвідомлюється мовцями, однак сама його суть визначається

насамперед часом його входження в мову, а не стилістичним забарвленням (певні неологізми можуть не сприйматися як такі : наприклад, назви багатьох лікарських препаратів для нефармацевтів) [189, с. 409].

Зі сказаного вже стає очевидним, що *новими* словами лексикологи і лексикографи вважають одиниці, які виникли в мові пізніше певної часової межі [116, с.122]. Статус *нового* надається переважно тим словам, що відрізняються від усіх інших одиниць словникового складу мови наявністю головної якості – новизни, яка «програмно» записана у самому терміні «неологізм» [144, с. 15].

Отже, за основу визначення терміна *нове* одні лінгвісти беруть стилістичний критерій «відчуття новизни», інші – незафіксованість у словниках. *Новими* «одні вважають слова, що виникли для позначення нових понять, предметів матеріальної культури, які увійшли в ужиток із розвитком науки і техніки; інші ж відносять до них усяке слово або словосполучення, яке виникло в мові» [166, с. 27–28].

Від традиційних канонічних слів новотвори відрізняються особливими зв'язками із часом, оскільки фіксуються колективною свідомістю. Критерій новотвору, з одного боку, – довільний, а з іншого, – об'єктивний.

Тому, керуючись критерієм *нове*, до досліджуваних нових термінів ВПВ ми відносимо термінологічні одиниці, що відображають нові реалії і поняття, які виникли під впливом позамовних чинників, а також унаслідок переосмислення загальнолітературних слів і запозичень із інших мов або міжгалузевої термінології з початку 90-х років ХХ століття і продовжують дотепер функціонувати в українській мові.

Отже, у цьому підрозділі ми визначили основний статус *нового* в мові, спираючись на дослідження відомих науковців, у поглядах яких проблематика мовних змін є предметом їх наукових зацікавлень; охарактеризували основні погляди учених-мовознавців на визначення критеріїв «нового в мові» і його природи в лінгвістичній теорії; спостерегли єдність у поглядах українських та

зарубіжних мовознавців стосовно зазначеної проблеми; визначили роль лінгвістичних джерел у поширенні *нового* в мові.

1.2. Поняття *новий термін* і його структурна характеристика

Поява *нового терміна* в мові свідчить про завершення певного пізнавального процесу. Репрезентоване терміном наукове поняття є відносною істиною, оскільки процес пізнання безмежний [119, с. 4–5]. Поряд із термінами, що вживаються протягом тривалого часу, простежується низка позначень, властивих певному періодові : є слова, що творяться заново зі значної кількості наявного морфемного матеріалу, означаючи пов'язані або не пов'язані з попередніми поняття. Трапляються терміни, запозичені з іншої мови, а також утворюються нові, невідомі дотепер.

Так, на думку В. Русанівського, в періоди активного розвитку науки й техніки, особливо в наші дні, коли бурхливими темпами відбувається науково-технічна революція, термінологічна лексика потужним струменем вливається в лексичний склад мови [146, с. 27]. Від визначення поняття *новий* переходимо до з'ясування сукупності ознак, характеристик для іншого – *новий термін*. Це є важливим у студіюванні УВПТ, адже наше дослідження ставить за мету вивчити нові видавничо-поліграфічні терміни, які ввійшли до видавничо-поліграфічної терміносистеми (далі – ВПТ) у період із 90-х років ХХ століття й продовжують дотепер збагачувати словниковий склад сучасної української мови.

Поняття *термін* (від латин. *terminus* – *межа, кінець*) трактується як спеціальне слово (або словосполучення), яке позначає поняття певної галузі знань чи діяльності людини [171, с. 14]. За твердженням О. Суперанської, термін, зберігаючи зовнішній вигляд слова, відмежовується від нього своїм змістом, тобто у нього на першому місці зміст, а форма на ранніх етапах творення може бути нечіткою, неусталеною, що потребує уточнення [171, с. 83].

Терміни, що позначають поняття окремих конкретних галузей науки або техніки, об'єднуються у спеціальні термінологічні системи (термінології) з властивими їм закономірностями внутрішньої організації, взаємовідношень між відповідними номінативними одиницями. Згадані ознаки терміна мають статус диференційних, бо реалізуються лише в межах кожної окремої термінологічної системи (замкненої, кількісно обмеженої множини слів і словосполучень на відповідному етапі розвитку тієї або тієї галузі наукового знання і лексичного складу мови).

Словник лінгвістичних термінів поняття *термін* трактує як одиницю історично сформованої термінологічної системи, що визначає його місце в системі інших понять, виражається словом або словосполученням, слугує для професійного спілкування людей, пов'язаних єдністю виробничих і наукових інтересів. Поняття *термін*, крім того, належить до словникового складу мови й підпорядковується її законам [27, с. 306].

Б. Головін та Р. Кобрин вказують на те, що термінологія має тривалу історію, бо поява спеціально-фахового спілкування безпосередньо пов'язана з розвитком суспільства й утвердженням праці як основного фактора у формуванні людини. На їхню думку, в процесі роботи проходить спеціально-фахове спілкування, де слово-термін – це завжди результат і засіб фахового мислення, а також спеціального фахового спілкування [29, с. 4].

Підкреслюючи важливе місце термінологічної лексики у словниковому складі української літературної мови, вчені-лінгвісти проникнення термінології в усі сфери людської діяльності вбачають у неперервному розвитку науки й техніки, дослідженнях у різних галузях знання, міжнародній співпраці вчених, митців, діячів суспільно-політичного напрямку, технічного й комерційного співробітництва та інших форм стосунків між народами й державами.

Проте основні вимоги, які ставлять учені до термінів, поки що сформовані не цілком виразно й однозначно, адже дехто з дослідників, наприклад, нараховує одинадцять вимог до визначення термінів, хоча деякі з них стосуються не тільки

термінів, а й великою мірою нетермінологічної лексики. Та всі дослідники одностайні в тому, що термін повинен характеризуватися лаконічністю, моносемічністю, відсутністю омонімів, синонімів тощо. Термін не може містити надлишкової інформації, він повинен точно співвідноситися з поняттям [114, с. 65].

Деякі термінознавці називають і такі ознаки (або вимоги) до терміна: точність (термін повинен якнайповніше й найточніше передавати зміст поняття, яке він позначає, неточний *термін* може бути джерелом непорозумінь між фахівцями); наявність дефініції (кожний науковий термін має дефініцію, яка чітко окреслює, обмежує його значення [200, с. 514].

Т. Панько та І. Кочан у статті «Українська літературна мова в її термінологічній розбудові», характеризуючи термін як елемент загальнолексичної системи, в якій він народився або якою засвоївся та виходить на стандарт унаслідок частоти вживання у певній фаховій сфері, основним критерієм визначення вважають зручність термінологічної моделі та словотворчу гнучкість. Дослідники звертаються до традицій у розвитку термінологічної науки, наголошуючи, що це і Києво-Могилянська академія, і Наукове Товариство ім. Т. Шевченка, і журнал «Рідна мова», і, звичайно, Інститут мовознавства, а ще такі подвижники термінологічної роботи, як І. Верхратський, І. Франко, І. Огієнко та інші діячі, заклали підвалини організації сучасних терміносистем [118, с. 3–6].

Засновник термінологічної школи, відомий термінознавець Д. Лотте зазначає, що термін неможливо розглядати й оцінювати ізольовано, незважаючи на те, що виокремлено він задовольняє вимоги стислості, індивідуальної доцільності й таке інше, він не завжди зможе бути застосованим, адже всі ці якості можуть бути оцінені лише в точності всієї системи термінів [82, с. 72–73].

Саме тому погоджуємося з думкою Т. Добко про те, що термінологія, яка входить до складу спеціальної лексики, є найбільш динамічною частиною лексико-семантичної системи мови, в якій найяскравіше проявляється специфіка словникового запасу людей, що належать до однієї професійної групи, адже

терміносистема – це природно-штучні, відкриті, динамічні системи, що розвиваються одночасно з наукою [39, с. 14].

В. Лейчик стверджує, що в більшості терміносистем (найперше в галузевих) можна виділити декілька груп одиниць, до яких належать:

- основні терміни (позначають основні, головні поняття певної галузі знання чи діяльності і є ядром терміносистеми);
- похідні терміни (змістом цих термінів є похідні поняття конкретної системи понять; похідні терміни на позначення видових чи аспективних понять у зіставленні з основними поняттями);
- складні терміни (складні поняття, що є арифметичною сумою двох або більше основних чи похідних понять);
- базові терміни (терміни, на позначення яких у терміносистемі використовуються поняття базових наук);
- залучені терміни (вони залучаються від суміжних галузей знань, та все ж є невід’ємною частиною терміносистеми);
- загальнонаукові та загальнотехнічні (позначають загальнонаукові поняття, мають однакову семантику в усіх галузях знань, проте конкретизують ту семантику, що входить до складу термінів окресленої галузі);
- терміни широкої семантики (лексичні одиниці (слова), які використовуються в багатьох терміносистемах) [75, с. 126–129].

Розглянувши основні групи термінів, виділимо основні вимоги, завдяки яким терміни найістотніше відрізняються від інших слів. Чотири основні вимоги до термінів, зокрема, наводить Ю. Карпенко, визначивши їхню послідовність:

1. Термінам властива чітка окресленість значення – вони не просто виражають поняття, а спираються на наукову дефініцію (визначення) поняття.
2. Ідеальний термін повинен бути однозначним.
3. Терміни – підкреслено логічні, поняттєві слова, яким не властива емоційність і стилістична забарвленість.

4. Поширення термінів серед фахівців (у загальноживану мову вони входять рідко) [54, с. 93–94].

На думку М. Жовтобрюха, поняття *новий термін* включає в себе потребу називати нові предмети, поняття, явища, якості, властивості, дії, а іноді для заміни вже наявних назв іншою, точнішою і зручнішою для фахового спілкування [45, с. 79].

За твердженням Н. Москаленко, *нові* терміни не просто «з'являються», вони придумуються, утворюються свідомо, обов'язково мотивуються, чим відрізняються від звичайного слова, а для найточнішого вираження поняття в терміні до мінімуму зводиться емоційне забарвлення [101, с. 14].

Поняття *новий термін*, базуючись на визначенні поняття *термін* і зберігаючи основне трактування, розширює його часовими межами творення. Особливістю нового терміна, як і усталеного терміна, що різнить його від загальноживаного слова, є чітке, доступне та найкоротше мовне оформлення, характерними рисами якого є:

- вираження найбільш суттєвих специфічних ознак поняття;
- точність значення, однозначність, повна або майже повна відсутність синонімів;
- вмотивованість, відпрацьованість у творенні;
- відсутність емоційного забарвлення;
- з формального боку – короткість і чіткість, ясне для сприймання формулювання у задовільному мовному оформленні [101, с. 15].

Ю. Коржаєва при визначенні поняття *новий термін* спирається на концепт неоніма (концепт квебекського лінгвіста Г. Рондо, трактується як термінологічний неологізм), вказуючи на те, що *новим* є термін, що входить до професійного мовлення внаслідок виникнення нового концепту, який функціонує в науковому середовищі й згодом потребує свідомої номінації [67].

У поглядах Г. Рондо відмінність неологізму (нового слова) та неоніма (термінологічного неологізму) полягає у фіксуванні етапу життя: для першого –

він завершується фіксацією в словниках, а для другого цього недостатньо, бо він має бути перевірений шляхом додаткового звертання до найсвіжішої науково-технічної документації та до висновків експертів [67].

І. Білодід зазначав, що творення нового терміна відбувається складанням двох або декількох слів, щоб найчіткіше назвати наукову реалію, адже термін – це одиниця мови, покликана виражати поняття науки, техніки та інших спеціальних галузей [9].

Думку про необхідність виникнення нового терміна з метою його досконалості висловлює Н. Бутко, яка методом його творення називає відповідні моделі. Завдяки цьому *новий термін* твориться з декількох морфем, кожна з яких слугує однією з характеристик відповідного матеріалу. Внаслідок цього подібні за принципом дії, засоби, технічні прилади набувають схожого написання та звучання [14, с.339–341].

Є. Малкіна шляхи творення нових термінів вбачає у:

- творенні нових термінів шляхом переосмислення значення;
- творенні нових термінів від власних імен авторів, винаходів, розробок;
- творенні термінів-словосполучень, аббревіатур [84, с. 559–562].

Охарактеризувавши визначення терміна як *нового* та основні вимоги до нього, його спільні ознаки, розглянемо УВПТ, що є складником термінології сучасної української мови.

Дослідниця становлення української друкарської термінології Е. Огар, студіюючи друкарську термінологію з її витоків (ремісничо-виробничого етапу), виділяє в ній два термінополя – «книжка як матеріальний продукт книгодрукування» та «виробничий процес виготовлення друкованої книжки». Сучасна УВПТ є сукупністю термінів, які функціонують у видавничій сфері. Загалом видавничо-поліграфічна терміносистема включає в себе терміни, що значною мірою відтворюють додрукарський етап готування видання та етап друку, тобто відображають поняття, притаманні додрукарському, друкарському та післядрукарському етапам готування видання : задум, організацію майбутнього

видання, низку технологічних операцій та процесів виготовлення видавничої продукції, післядрукарські процеси (пакування) [107, с. 145].

Видавничо-поліграфічна терміносистема має тісні зв'язки з терміносистемою бібліотечно-бібліографічної справи (опис, зберігання видання), терміносистемою інформаційних систем та технологій (організація та виготовлення видання), терміносистемою книготоргівлі (продаж, поширення видання).

Під видавничо-редакційним терміном розуміємо слово або сполучення, що позначає поняття зі сфери редакційно-видавничого опрацювання твору й випуску видання у світ, у той час як видавничо-поліграфічним терміном вважаємо назву засобу й технологічного процесу поліграфічного виготовлення друкарської продукції.

На зміни в соціумі бурхливо реагує й галузева термінологія, адже темпи розвитку науки, техніки, виробництва, вдосконалення тієї чи іншої професійної діяльності, поява нових, відмирання старих галузей активно впливають на якісні та кількісні зміни в межах спеціальної підмови. Кінець XX – початок XXI століття характеризується як процес технічного переоснащення видавництва і поліграфічних підприємств. Це зумовлено багатьма чинниками, передусім прогресом техніки й технологій, підвищеними вимогами до якості видавничої, друкованої та пакувальної продукції.

Над лінгвістичним описом конкретних терміносистем, який полягає у виявленні структурно-семантичних особливостей галузевої термінологіки і встановленні закономірностей її формування, працювали : Е. Огар (друкарська), М. Процик (видавнича).

У своїх дослідженнях М. Процик зауважує: «За весь час свого існування, починаючи з часів рукописної книги, українська видавнича термінологія (далі – УВТ), щонайменше тричі переживала періоди розквіту та інтенсивного збагачення: на початку українського книгодрукування, на зламі XIX-XX ст., тобто у добу так званого «другого українського ренесансу», коли видавнича справа

остаточно виокремилася з друкарства й оформилася в самостійну організаційно-творчу та виробничо-господарську галузь, і вже в новітні часи, після проголошення незалежності України та надання українській мові статусу державної, а відтак поступового відвойовування наукового, виробничо-технічного мовленнєвого простору, в якому до початку 90-х рр. панувала російська мова» [135, с. 5].

Спостерігаючи за історією становлення, формування та функціонування української друкарської термінології, Е. Огар зауважує, що саме друкарська термінологія є попередницею сучасної УВПТ, адже в нинішній фаховій мові книговиробників функціонує чимало термінів, що виникли ще в період рукописної книги та першодруків тощо [109, с. 32].

Термінологічна система видавничо-поліграфічного виробництва – це стандартизовані терміни на позначення видавничо-поліграфічного комплексу. Українську лексику видавничо-поліграфічної галузі відповідно до етапів розвитку технологій виготовлення книги можна умовно розділити на три групи: додрукарського (рукописного); ремісничого виготовлення (обмежене споживання книги); індустріального (поліграфія стала високорозвиненою галуззю промисловості) [97, с. 32–33].

Нині термінологія видавничо-поліграфічного виробництва в українській, як і в інших мовах, переживає «неологічний бум». Величезний вплив нових видавничо-поліграфічних термінів викликав необхідність їх наукового опису. Інноваційні зміни в галузі викликали такі ж зміни в термінології, що обслуговує згадану галузь, бо зміни як у науці, так і в техніці слугують джерелом надходжень нових термінологічних одиниць.

Нові терміни виникають також у патентній літературі й публікаціях, безпосередньо пов'язаних із різними процесами поліграфії комп'ютерних програм, що розробляються нині для видавничих комплексів, а також у галузях, які співвідносяться з поліграфією та видавничою справою, наприклад, у рекламі й

дизайні; рекламних плакатах із зображенням : *під обріз; цифрова мережа передачі даних, програмний інтерфейс* і багато інших.

УВПТ є системною сукупністю назв, що відображають поняття видавничо-поліграфічної галузі. На логіко-поняттєвому рівні структура сучасної УВПТ, відповідно до семантики та функціонального призначення, є комплексом, що об'єднує три найбільші термінополя: 1) видання; 2) редакційно-видавничі процеси; 3) додрукарські видавничі процеси. Структура сучасної української поліграфічної термінології (далі – УПТ) включає в себе такі термінополя: 1) друкарська техніка; 2) видавничі системи; 3) технологічні операції друкарського процесу.

Результатом інноваційних процесів у видавничо-поліграфічній галузі є поповнення термінополів новими термінами, які, на думку авторів «Глумачного словника термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи» (2008), можна поділити так:

- поява нових термінополів, підполів у межах і видавничо-поліграфічної терміносистеми;
- набуття нового змісту окремими термінами;
- зміни на рівні терміносистем, термінополів за рахунок того, що окремі технологічні операції звузилися або ввійшли до складу інших технологічних операцій із готування видання (напр., технічне редагування стало невід'ємною частиною верстання);
- поява спільних складників у багатьох термінополях [107, с. 133].

Ураховуючи зміни та поповнення УВПТ, звернемо увагу на терміни кінця ХХ – початку ХХІ ст., оскільки переважна більшість із них ще не була предметом спеціального наукового опису. Виходячи з того, що *нові терміни* функціонують у вигляді простих і складних утворень, словосполучень та їхніх абревіатур, виділяємо такі тематичні групи :

- назви обладнання видавничих комплексів (приладів, систем), напр. : *барабанний сканер* – ‘сканер, у якому оригінал зображення встановлюється на

зовнішній поверхні циліндра, що обертається’ [УТСВПС, с. 61]; *цифрова камера* – ‘переносний оптичний записувальний пристрій, який виконує зйомку на внутрішній чип-пам’яті, змінну PC-карту або інший цифровий носій’ [УТСВПС, с. 828];

- назви нових друкарських технологій, напр. : *абляція* – процес руйнування спеціального реєструючого шару або його частини під дією лазерного випромінювання [УТСВПС, с. 9]; *струменевий друк* – ‘спосіб безконтактного друку без друкарської форми з синтезом фарбового зображення за допомогою електронних пристроїв безпосередньо на поверхні паперу або іншого задруковуваного матеріалу’ [УТСВПС, с. 705];

- назви друкарського й післядрукарського обладнання, напр.: *іміджсетер* – ‘пристрій для виведення зображення видання на матеріальний носій (фотоплівку, прозору плівку, папір, формну пластину та ін.’ [УТСВПС, с. 95–96, 272]; *растровий процесор* – ‘обчислювальний пристрій або програма, яка частково або повністю перетворює числовий масив даних смуги верстання, підготовленої в комп’ютеризованій видавничій системі, у білову карту, що керує пристроєм друку, виведенням фотоформ або друкарських форм’ [УТСВПС, с. 587];

- назви комп’ютерних програм, розроблених для цифрового друку, напр. : *PostScript, ArtPro, Adobe Illustrator, PhotoShop, PageMaker, GarkPress, Stylos* та ін. – ‘фотошоппи, ілюстратори та інші, утворені шляхом злиття технічних, фізичних і хімічних термінологічних компонентів, а також слів загальнолітературної мови’.

Проаналізувавши тематичні групи термінів, встановлюємо їхні моделі, поділяючи на прості, складні та термінологічні словосполучення.

Під простим маємо на увазі однокомпонентний *термін*, який є одночасно родовим. Простий термін утворюється шляхом афіксації, переосмислення загальнолітературного слова або індивідуального термінотворення з морфем класичних форм чи запозичення з інших мов та іншої термінологічної сфери, напр. : *трепінгування* – 1) ‘проникнення світлого кольору на ділянку більш темного або навпаки (традиційно виконується, використовуючи перекривання

графічних елементів'; 2) 'процес компенсації неточності приведення фарб під час друкування, унаслідок якої можуть виникнути зазори між об'єктами' [УТСВПС, с. 766]; *плотер/графопобудовник* – 'периферійний пристрій, керований із комп'ютера, що друкує інформацію на площині у декартовій системі координат – стандартне налаштування параметрів комп'ютерного обладнання й програмних установок, що дозволяють компенсувати фактори, що впливають на перетворення кольорових зображень' [УТСВПС, с. 524]; *наклейка* – 'дешева недовговічна графічна продукція, що друкується на дубльованому самоклеякому липкому матеріалі, верхній шар якого складається з паперу (синтетичного або натуральної сировини) або полімерної плівки, на звороті нанесено клейкий шар постійної липкості' [УТСВПС, с. 431].

Сюди відносимо й такі терміни : *калібрування* – 'стандартне налаштування параметрів комп'ютерного обладнання й програмних установок, що дають змогу компенсувати фактори, які впливають на перетворення кольорових зображень' [УТСВПС, с. 286]; напр. : *панель* – 'зображення на екрані монітора меню (пульта) керування комп'ютерними програмами' [УТСВПС, с.489]; *ксерокопія* – 'копія, одержана під час ксерокопіювання оригіналу на будь-якому копіювально-розмножувальному пристрої, що використовує метод ксерографії' [УТСВПС, с. 360]; *вирівнювання* – 'видалення недоліків дискретизації зображення шляхом електронної фільтрації та інших методів, до яких належить «змішування ущільнених контурів»' [УТСВПС, с. 111].

Досліджуючи відсоткове співвідношення простих *нових термінів* зі складеними або термінологічними сполученнями, виявляємо тенденцію – 1:1, тобто з усіх описаних нами термінів приблизно половина – прості терміни.

Прості терміни, що вживаються в УВПТ, мають здатність виступати як самостійні номінативні одиниці, так як і базові компоненти складних термінів і термінологічних словосполучень. Відсотковий кількісний аналіз у порівнянні із загальним кількісним складом термінів у видавничій та поліграфічній термінології не зменшує їх спільної ролі у функціонуванні цієї термінологічної

системи, оскільки вони є найменуваннями всіх родових термінів, тобто базової частини термінологічної системи поліграфії.

Під *складеним терміном* маємо на увазі утворення з двома й більшою кількістю елементів або компонентів, що характеризується цілісним оформленням. Він утворений шляхом складання або переосмислення загальнолітературного складного слова або запозичення з інших мов, іншої термінологічної сфери, індивідуального термінотворення з морфем класичних мов. Напр. : *ефект ретушування* або *ефект аерографа* – ‘програмний інструмент, що є в арсеналі більшості комп’ютерних програм, здатних редагувати зображення’ [УТСВПС, с. 226]; *каліграфічний дисплей* – ‘графічний дисплей, у якому примітиви виведення генеруються в послідовності, визначеній програмою’ [УТСВПС, с. 286]; *безударний друкувальний пристрій* – ‘електронний пристрій, у якому використано принцип немеханічного друкувального знака (лазерний, магнітографічний, струменевий’ [УТСВПС, с. 67] тощо.

Відповідно до даних кількісного аналізу, складені термінологічні одиниці становлять так само приблизно 50% від загальної кількості проаналізованих термінів.

Найбільш продуктивними одиницями номінації науково–технічного поняття у термінологічній системі української мови є нові терміни-словосполучення. Під термінологічним словосполученням (терміносполученням) маємо на увазі багатоконпонентне, оформлене роздільно, семантично-цілісне словосполучення, утворене шляхом об’єднання двох, трьох і більше термінологічних компонентів, напр. : *відеотермінальний пристрій* – ‘електронний пристрій з телевізійним екраном, на якому обробляється текстова й ілюстраційна інформація під час підготування видання до друку’ [УТСВПС, с.120]; *п’єзоелектричний друк* – ‘технологія, що використовується у числових принтерах струминного друку, в яких фарба наноситься під дією електричного заряду’ [УТСВПС, с. 505]. Вони найбільш адекватно відповідають вимогам номінації в умовах науково-технічного прогресу, найповніше і достатньо експліцитно

передають ряд диференційних ознак цілісного ускладненого поняття, відображають у своїй структурі родо-видові та інші парадигматичні відношення, забезпечують однозначність, системність термінологічних рядів [143, с. 67].

Фонетичний і графічний критерії, на нашу думку, не є провідними у визначенні статусу складного терміна, і при його відмежуванні від термінологічного словосполучення через їх нерегулярність, можуть лише додатково підкреслювати його цілісну оформленість складного терміна.

На думку В. Заботкіної, специфіка термінологічного словосполучення, на відміну від складного терміна, зводиться, перш за все, до формально-граматичних особливостей будови, до структурних характеристик, які розрізняють ці два важливі класи спеціальних найменувань [46, с. 23].

Розглядаємо терміни ВПВ, поділивши їх за такими структурними моделями:

- однокомпонентні, напр. : *пекеджинг* – ‘у західній видавничій практиці – малі видавничі підприємства з кількістю не більше 10 працівників, які за замовленням або за власною ініціативою розробляють ідею (макет) нової книжки, а потім продають її або готову до публікації книгу великому видавництву для друку і реалізації накладу’ [УТСВПС, с. 496];
- двокомпонентні терміни (найчастіше сполучення іменник + іменник, або прикметник + іменник, напр. : *лінійність розгортки* – ‘ступінь сканування, до якого графік залежності між відбивною здатністю (або пропускнуою здатністю) відсканованого зображення і відбивною здатністю (або пропускнуою здатністю) оригіналу є прямою лінією. Відхилення цієї залежності від прямої лінії і кута її нахилу до осі ординат від 45° означає, що тони, записані сканером, світліші або темніші порівняно з оригіналом’ [УТСВПС, с. 374];
- трикомпонентні конструкції : а) прикметник + іменник + іменник, напр. : *абсолютна команда візуалізації* – ‘команда візуалізації, в якій застосовуються абсолютні координати’ [УТСВПС, с. 10] ; б) прикметник + іменник + іменник, напр. : *електронна верстка шпальт* – ‘формування шпальт і сторінок видання, що проводиться з використанням комп’ютерних видавничих систем’ [УТСВПС,

с. 213]; в) іменник + прикметник + іменник, напр. : *драйвер зовнішнього пристрою* – ‘коротка програма, яка дає змогу зовнішньому пристрою, наприклад, дисковому накопичувачу або миші, здійснювати взаємозв’язок із комп’ютером’ [УТСВПС, с. 190]; г) іменник + іменник + іменник, наприклад: *засоби зберігання даних* – ‘периферійне обладнання, що забезпечує введення, виведення та зберігання даних у запам’ятовувальному середовищі носія даних’ [ННТМ, с. 262];

- багатокomпонентні аналітичні терміни, що мають чотири й більше компоненти, напр. : *електронна система додрукарського підготування видань* – ‘популярна система підготування видань до всіх способів друку, розроблена спеціально для опрацювання текстів, кольорокоректування, верстання й монтажу зображень’ [УТСВПС, с. 21] та ін. (Докладно склад і структуру термінів УВПТ представимо у подальших розділах роботи).

Досліджуючи предмет, методи і структуру термінознавства, В. Лейчик спирається на поняття *терміноелемент*, уведене Д. Лотте, який лінгвістичне визначення терміна чітко розмежовує на дві групи: 1) особливі слова в лексичному складі мови; 2) слова з особливою функцією. Проте й він не дійшов однозначного висновку про його структуру і трактував терміноелемент на підставі смислового аналізу терміна : «Переважна більшість термінів складається з інших термінів або слів, що мають одне або декілька самостійних значень. Кожний складений термін складається з декількох термінів-слів, що мають самостійне значення. Усяке потенційне запозичення повинно бути сегментоване на самостійно значимі терміноелементи – кореневі основи й афікси, що розпізнаються» [81, с. 79].

Наявне й інше трактування терміноелемента, що ґрунтується на аналізі структури *терміна*. В. Даниленко вважає, що *терміноелемент* – це «складова частина цілого», тобто будь-який структурний компонент терміна (від морфем до цілого слова, або умовного знака) у складі спеціального слова або словосполучення [34, с. 66].

В. Новодранова визначає терміноелемент як «елемент похідних термінів, що регулярно повторюється і відтворюється, який, як правило, займає певне місце у структурі терміна й передає достатньо усталене узагальнене значення» [105, с. 47].

Термінологічний компонент (термінокомпонент) визначається нами як складник складного терміна або термінологічного словосполучення (окреме слово, абрєвіатура, символ).

Для прозорості дослідження й отримання переконливих результатів окремо описуємо *терміни* і *номени* термінології видавничої справи поліграфічного виробництва.

Ідея розрізнення понять *термін* і *номен* належать Г. Винокуру. Їх по-різному трактують В. Виноградов, О. Реформатський, О. Суперанська, Д. Лотте, Б. Головін тощо.

Основну функцію *терміна* В. Виноградов убачає у визначенні певного поняття, В. Головін розуміє *термін* як слово чи словосполучення, що має професійне значення і застосовується в процесі пізнання та освоєння певного кола об'єктів і відношень між ними під кутом певної професії; цей погляд розділяє і О. Суперанська [165, с. 278].

До *номенів*, як відомо, належать назви різних типів обладнання машин, конструкцій, марок виробів і т. ін. В. Лейчик зазначає: «Номенклатурою може бути названа система позначень класів предметів, що входять в один однорідний ряд на основі свідомо вибраних зовнішніх ознак цих предметів... Номенклатура є проміжною й пов'язувальною ланкою у ряду номенклатурних одиниць між термінами та власними іменами [74, с. 24].

Відмінність номенклатурних назв від термінів О. Пономарів теж убачає в тому, що в основі терміна лежить загальне поняття, а в основі номенклатурної назви – одиничне. Це своєрідні етикетки предметів, явищ, понять. До номенклатури входять назви серійних марок машин, верстатів, приладів, підприємств, установ, організацій [128, с. 94].

Г. Винокур також підкреслює необхідність розрізнення термінології і номенклатури, розглядаючи під останньою систему зовсім абстрактних й умовних символів, єдине призначення якої – дати максимально зручні способи означення без прямого відношення до потреб теоретичної думки, що оперує цими речами [22, с. 7].

Чіткого поділу понять *термінологія* і *номенклатура* вимагає О. Ахманова [5, с. 8]. Спираючись на авторитетність дослідниці, визнаємо, що *номени* відрізняються від власне термінів також і високим рівнем ідіоматичності, оскільки значення номенклатурних одиниць практично не знаходить свого відображення у внутрішній формі, тобто функції *номенів* нерідко аналогічні функціям власних імен, звідси й висновок про те, що *номени*, будучи складником мови науки і техніки та справедливо включені в словники, не є у строгому розумінні власне термінами.

Словник лінгвістичних термінів (1985) у визначенні номенклатури підкреслює її відмінність від термінології, яка включає, крім сукупності назв, уживаних у будь-якій галузі науки, техніки, виробництва для позначення об'єктів, позначення абстрактних понять і категорій [27, с. 155]. Заслугове на увагу при цьому й думка Л. Хаютина, який уважає, що «номенклатура входить до складу термінології», однак їх протиставлення є доцільним [194, с. 87].

Номен виступає як відносно довільний «ярлик» предмета, «прикріплений» представниками відповідної галузі знання, не претендує на розкриття або хоча б часткове відображення в його формі лексичного значення. Низка рис відрізняє номенклатуру від *терміна*, що простежується у справедливо відзначеній Г. Винокуром абстрактності й умовності, характерній для більшості *номенів* [22, с. 8]. Ця риса зближує *номени* із власними назвами, особливо *номенами-назвами* поодиноких понять, частина з яких є власними назвами.

Наявність номенклатурної одиниці безпосередньо не зумовлена певним місцем у системі понять. Тим не менше *номени* пов'язані з поняттями, які співвідносяться з ними через відповідні терміни. Наприклад, термін *технологія*

цифрового друку – ‘спосіб передавання цифрового зображення безпосередньо на друкарську форму, розміщену у друкарському пристрої (машині)’ [УТСВПС, с. 742, 869], може відповідати таким номенам, як *Computer-to-Press* і *Computer-to-Print*. У технології *Computer-to-Press* – ‘під дією матриці експонування безпосередньо в цифровій друкованій машині створюється друкарська форма, з якої тиражується відбиток’ [УТСВПС, с. 742], для технології *Computer-to-Print* використовуються цифрові друкарські машини, у яких зображення на формному циліндрі в процесі друкування записується для кожного відбитка окремо [УТСВПС, с. 742].

Різниця у зв’язку з поняттями викликає і відмінність у дефініціях. Номенам науки і мистецтва дефініція, як правило, не потрібна. У техніці, якщо дефініція терміна найчастіше містить указівки на найближчий тип і відмінні типові ознаки, то дефініція номена повинна містити вказівку на термін, до якого вона належить, та індивідуальні відмінності означуваного нею об’єкта.

Цей факт має величезне значення, оскільки дає змогу в абсолютній більшості випадків узагалі відмовитися від дефініції для *номенів*, відобразивши в їхній формі тільки необхідні індивідуальні ознаки.

Аналіз *номенів*, що використовуються у видавничо-поліграфічному виробництві, показує, що в більшості випадків вони складаються з двох частин: графемної (буквеної) і цифрової [33, с. 41–48]. Таким чином виявляється мотивованість графемної частини. Ця частина, як правило, є компресією відповідного *терміна*, що виражається складним словом або словосполученням і тому виконує подвійну роль: установлює місце *номена* в ряді однорідних одиниць, визначаючи тематичну сферу, до якої він належить, і вказує на основні конструктивні особливості об’єкта, що називається.

Цифрова частина *номена* показує основи цифрової характеристики об’єкта й виділяє його з сукупності об’єктів. Тому багато технічних *номенів* можна розглядати як своєрідні слова, що охоплюють дві морфеми, одна з яких – графемна – є опорною, ядровою, що виконує функцію вказівника належності

означуваного номеном об'єкта до групи однотипних об'єктів, визначальника місця певного номена в системі найменувань. Другий елемент *номена* – цифровий – указує на особливості певного об'єкта, що виділяють його з сукупності однотипних об'єктів, і є диференційним вказівником. Тому є підстави стверджувати, що *номен* подвійно-мотивований: по-перше, через те, що він складається з двох елементів, які чітко виділяються, за кожним із них закріплені певні функції, по-друге, кожному з елементів відповідають чіткі смислові ознаки. Будучи найменуванням конкретного об'єкта, *номен* одночасно є його стислим визначенням і тому немає потреби в дефініції, яку повністю заміняє розшифрування його частин.

У нашій роботі *номен* розглядається як відмінна від *терміна* мовна одиниця, що складається з одного слова, що називає предмет або процес, чи з двох частин – графічної та числової, де перше в більшості випадків містить термін і називає поодинокі поняття.

Розглянемо найменування сучасного видавничого обладнання, яке кардинально змінило видавничий процес, – настільної видавничої системи. Вона є комплексом устаткування на базі персонального комп'ютера, призначена для автономного виконання операцій редакційно-видавничого оброблення тексту й графічного матеріалу та тиражування. Сюди входять: комп'ютер, сканер, пакет прикладних програм (ППП), призначених для виконання завдань певного класу, (наприклад, ППП для оброблення тексту шпальт QuarkXPress фірми Quark, для верстки і монтажу шпальт тексту Page Maker Adobe або Ventyra Publisher Corel, графічний ППП Windows, ППП лазерних принтерів HP LaserJet та ін.)

Номенами є назви субтрактивного змішування кольорів фарби, напр.: *проявник UGF 02609 (1:9)*, *згушувальний розчин Guttin 02610 (синтетичний)*, *фарби моделі змішування кольорів СМУ*, *фарби моделі змішування кольорів СМУК: блакитний (Cyan), пурпурний (Magenta), жовтий (Yellow)*.

Принциповим є також питання, що стосується розмежування поняття *термін* і *професіоналізм*. На думку більшості вчених, особливістю

професіоналізмів є функціонування їх в усному мовленні представників якоїсь професії, а *термін* використовується у певній галузі науки [165, с. 278].

Особливості, які допомагають відрізнити *професіоналізми* від *термінів*:

- *терміни* є нормативною частиною спеціальної лексики наукової мови, *професіоналізми* належать до ненормативної спеціальної лексики;
- *терміни* фіксуються словниками й функціонують одночасно у двох сферах, у той час як *професіоналізми* рідко подаються у загальних та спеціальних словниках й існують переважно у сфері мовлення;
- у *термінів* домінантною сферою функціонування є письмове мовлення, у той час як *професіоналізми* використовують переважно в усному, розмовному мовленні;
- *терміни* можуть бути відомі навіть людям, не пов'язаним із окресленою професійною сферою, у той час як *професіоналізми* мають дещо ширшу сферу спеціальної діяльності;
- у *термінах* системні зв'язки виражено більшою мірою, ніж у *професіоналізмах*, у той час як у *професіоналізмах* системні зв'язки виражено меншою мірою, ніж у *термінах*;
- *терміни* позбавлені конотації, в той час як *професіоналізми* характеризуються прагненням до виразності, образності, експресії;
- *терміни* характеризуються більшою спеціалізацією словотвірних засобів, у той час як у *професіоналізмах* менша, порівняно з *термінами*, спеціалізація словотвірних засобів;
- *терміни* не змінюють своєї літературної форми, у той час як у *професіоналізмах* помітна тенденція до скорочення спеціальних виразів;
- *терміни* належать до центру термінологічної системи, у той час як *професіоналізми* належать до її периферії [208].

Прикладами *професіоналізмів* можуть слугувати, напр. : *вжикалка* – матричний принтер, *відмазка* – виключення інформації з деякої зони зображення

[УТСВПС, с. 121], *клава* – один із пристроїв уведення, *комп* – комп'ютер, *мишка* (*миша*) – пристрій уведення тексту, *приймка* – вивідний друкувальний пристрій.

У цьому підрозділі окреслено поняття *новий термін*; охарактеризовано основні риси та вимоги до нього; виділено тематичні групи УВПТ; представлено поняття *простий новий термін* і *складений* або *термінологічне сполучення* УВПТ; описано поняття *номен* та його відмінність від *терміна* як мовної одиниці, а також наведені особливості *професіоналізмів*.

1.3. Джерельна база термінології

Як продукт суспільства мова завжди відображає його розвиток. У суспільній свідомості відбуваються зміни, проте мова не одразу реєструє їх. Із вдосконаленням наших знань поняття в науці й техніці безперервно розширюються й поглиблюються, тому потреба в них постійно зростає.

Спорідненість термінології з лексико-семантичною системою мови, що її породила, є найбільшою, передусім, за матеріальним складом одиниць, адже значна частина термінів є продуктом семантичної деривації в межах уже готового слова. Базою нової номінації в спеціальних сферах є спільна мова, а опорним моментом – змістова сторона терміна, склад його сем. Крім того, обслуговувати нову сферу починають і ті слова, які є назвами повсякденних понять, набутих у процесі практичного пізнання світу, що зафіксували початковий ступінь, який колись був у просуванні пізнавальної думки, і стали тепер репрезентами наукових понять. Наукове й повсякденне поняття поєднуються не лише одним словом, а й однією ділянкою пізнавального простору – рамками знання. У цьому відношенні змістова сторона мови задає і наперед визначає контури наукових термінологічних систем поряд із будівельним матеріалом для потреб словотвірної деривації і правил побудови термінів-словосполучень [143, с. 32]. Слушною з цього приводу є думка О. Реформатського, який пропонує при виборі терміна, що трактує нове поняття, переконатися, чи немає вже такого терміна, і,

лише впевнившись у його відсутності, творити новий. Шляхи термінотворення учений убачає у запозиченні інтернаціонального терміна (у випадку наявності), перекладі іншомовного усталеного професійного терміна, термінологічній специфікації загальноживаних слів, яка включає в себе назви предметів, явищ природи, переклад із іноземної мови; запозичення з термінології інших галузей; словотворення [142, с. 173].

Безперервно поповнюючи й збагачуючи мову та взаємодіючи з різними лексичними пластами, термінологічна лексика у своєму становленні підпорядковується загальним законам і нормам мови, характеризується і окремими, властивими їй, особливостями побудови моделей термінів, а конкретні термінологічні системи формуються на базі загальної лексичної системи мови. Тому в роботі над термінологією її лінгвістичні аспекти завжди мають вирішальне значення. Конкретні термінологічні системи формуються на базі загальної лексичної системи, підпорядковуючись основним законам мови.

С. Семчинський, досліджуючи розвиток мови, виділяє внутрішні та зовнішні її закони розвитку, загальні (універсальні) і спеціальні закони окремої мови чи групи мов. Основними, за твердженням учених, є два закони: закон функціонування мови та закон її розвитку, адже мова як цілісна система є яскравим прикладом різноманітних внутрішньосистемних зв'язків, а також її зв'язків і відношень з іншими системами і явищами навколишньої дійсності [153, с. 372–373]. Поряд із загальними, існують специфічні закони функціонування й розвитку структурної частини мови, яка може мати свої власні закони, на підставі чого виділяють фонетичні, морфологічні, словотвірні та синтаксичні закони. Та все ж якщо говорити про найзагальніший закон розвитку мови – то це постійне пристосування мови та її засобів до потреб мовного спілкування людей [153, с. 383]. Відомий психолог Л. Вигодський, досліджуючи зв'язок мови й мислення, зазначав, що саме завдяки слову поєднуються узагальнення і спілкування, комунікація та мислення [24, с. 171–173].

На думку О. Кубрякової, вивчення нової термінології вимагає звернення до двох аспектів: створення й розвитку, з одного боку, і її усвідомлення та функціонування – з іншого.

Яким чином мова допомагає людині розчленувати матеріальний світ і суспільно-історичний досвід людей, що проживають в ньому, – тривалий час це питання привертало увагу вчених. Діяльність, спрямована на «вербалізацію» світу, називається номінативною, внаслідок якої відбувається фіксація фрагментів праці людини в лексиці [72, с. 36].

У ХХ столітті простежується розширення старих і поява нових галузей номінації, що викликано бурхливим розвитком науки та засобів масової комунікації. Однак розвиток номінативної функції мови відображається не тільки в розширенні та оновленні понятійної сфери співвіднесеності найменувань, а й у зміні способів номінації. У всі епохи мовного розвитку переважають різні способи утворення номінативних одиниць, діють певні типи активних процесів називання слів. Основна маса нових термінологічних одиниць утворюється за допомогою словотвірних засобів.

За твердженням О. Кубрякової, нове розуміння словотворення як джерела не тільки готових назв, а й правил їх утворення за певними моделями і схемами, дало змогу виявити дію різних принципів, на яких ґрунтуються ці правила (дія аналогії, асоціативних процесів і т. ін.) [72, с. 40].

На думку вченої, між номінативною і комунікативною діяльністю є безпосередній зв'язок. Найменування предмета або ситуації є не тільки процесом позначення, а й одночасно і процесом пізнання та комунікації [72, с. 68].

Щоб відповісти на запитання про те, як утворюється новий термін, необхідно звернутися до теорії номінації.

Теорія номінації розвивалася передусім, як така, що спрямована на пояснення шляху від речі до її позначення, тобто шляху від предметного світу до найменування окремих його фрагментів. У цьому полягає суть ономазіологічного підходу до дослідження мови, який «розглядає змістову сторону мовних одиниць

із точки зору предметної спрямованості, тобто співвіднесеності з позамовним предметним рядом як засобом позначення й найменування останнього» [106, с. 181].

В акті первісного найменування об'єкта бере участь певний індивід. «У структурі акту номінації відправним пунктом виявляється складне переплетіння інтенцій мовця та його особистісних смислів, тобто його індивідуально-сміслове завдання» [72, с. 4].

На цій стадії акту називання створюється одиниця, що належить до одного з її типів одиниці номінації (родового або складного терміна-словосполучення). Кожний тип одиниць номінації характеризується неповторним набором ознак, до яких ми, услід за О. Кубряковою, відносимо :

а) синтетизм найменування в замкнених рамках одного слова чи багатоконпонентного найменування;

б) глобальність знака, його семантична цілісність, розчленованість і вмотивованість, що вможлиблює протиставлення непохідного слова всім іншим словам, які демонструють різний ступінь розчленованості: так, похідні слова менш розчленовані у своїй семантиці, ніж складні, складні – менше, ніж словосполучення й речення, хоча всі згадані одиниці складаються з дрібніших і тому передають своє значення через елементи, що їх утворюють, і відношення між ними [72, с. 143].

Джерела формування термінології зумовлені специфікою термінологічної номінації. Мовна номінація – це мовне вираження, найменування, тобто процес співвіднесення мовних елементів (слів) із об'єктами, що ними позначаються (предметами, ознаками, подіями), або процес надання фактів екстралінгвальної дійсності у розпорядження мови. Основні принципи мовної номінації властиві термінологічній номінації. Термінотворення є особливим процесом вторинної номінації, результати якої є похідними за змістом або морфологічним складом. Економність мови, яка є одною з суттєвих її властивостей, змушує мову уникати кількісного прирощення одиниць іншого плану вираження і продовжує

номінативну діяльність у сфері вторинної номінації, що веде до переосмислення вже наявних у мові номінативних засобів.

Термінологічна номінація – цілеспрямований процес, зумовлений взаємодією зовнішніх і внутрішніх чинників. Термінологічна номінація пов'язана, «з одного боку, з потребою в найменуванні нових понять, що виникають унаслідок інтенсивного розвитку і подальшої диференціації наук, із іншого боку, – з внутрішньомовними закономірностями номінації або співвіднесенням мовного знака з поняттям, що позначається» [106, с. 188]. Тому Д. Лотте цілком справедливо закликав постійно рахуватися зі «ступенем втілення» того чи іншого терміна, обережно ставитися до введення нових конструкцій термінологічних словосполучень. Реалістичний і водночас новаторський підхід до оформлення нових термінів простежується у його судженні про норми словотворення та їх порушення : «Деякі терміни утворюються з порушенням норм; однак не варто забувати, що і самі норми не є чимось непорушним, застиглим, таким, що не змінюється у часі. Новостворені терміни можуть згодом ставати й досить часто стають літературними словами, неологізми перестають бути неологізмами, і незвичні норми словотворення стають звичними, якщо тільки вони не залишаються унікальними [80, с. 15]. Д. Лотте враховував також об'єктивні суперечності між точністю терміна, його систематичністю, з одного боку, і його зручністю – з іншого. Зручність оцінювалася при цьому короткістю і похідними властивостями терміна.

Вивчення номінації в УВПТ, що розглядається нами докладно в третьому розділі та дає змогу розширити уявлення про термін і термінологію, поповнення видавничо-поліграфічного словника, сприяє забезпеченню оптимального функціонування понятійно-термінологічного апарату цієї технічної галузі. Своєрідною ознакою термінів є їхня властивість виконувати не тільки номінативну, а й дефінітивну функцію, тобто функцію визначення відповідних понять. Слово *дефініція* означає точне логічне визначення, що передає найістотніші ознаки предмета. Саме цією функцією термін відрізняється від

звичайного слова, яке виконує лише номінативну функцію. Досконалість терміна полягає – в його моносемічності (однозначності), якою він забезпечує точне вираження поняття. Та хоча терміни прагнуть до однозначності, вони не завжди її мають, і тому іноді термінам притаманна полісемія (багатозначність). На цих аспектах властивостей терміна докладніше зупинимося в наступному підрозділі нашого дослідження.

У цьому підрозділі, спираючись на дослідження відомих мовознавців і власні спостереження, ми визначили, що основним джерелом термінології є мовна номінація; враховуючи бурхливий розвиток науки та техніки кінця ХХ – початку ХХІ ст., з'ясовано, що основна маса термінологічних одиниць створюється за допомогою словотвірних засобів за певними моделями і схемами за участі певного індивіда; визначено важливу роль дефініції, функція якої полягає в точному та логічному визначенні нового терміна.

1.4. Основні шляхи й способи термінотворення

Дослідження галузевої термінології як частини лексичної системи літературної мови, безперечно, є актуальним на сучасному етапі її розвитку, оскільки вже сформовані окремі галузеві терміносистеми, що потребують ґрунтовного аналізу та синтезу не лише з лексичного, а й зі словотвірного погляду з метою з'ясування структури, виділення специфічних рис, а також загальних механізмів, характерних для творення нових термінів. Словотворення термінологічної лексики як частини мовної системи знайшло відображення у працях цілої низки дослідників (В. Даниленко, О. Суперанська, Л. Симоненко, Ф. Нікітіна, А. Дякова тощо) [див.185]. За їхніми твердженнями, до середини ХІХ століття більшість термінів утворювалася трьома шляхами :

- шляхом термінологізації (коли сфера вживання загальноживаного слова поступово обмежувалася, а слово набувало після обмежень зони вживання чи логічної співвіднесеності ознак терміна і починало вживатися як термін);

- шляхом створення термінів-фраз на базі наявного інвентарю;
- шляхом створення нових слів (процес термінотворення) на основі теорії, розробленої автором.

Із середини XIX століття додався спосіб уведення систематичної номенклатури та термінології з системою термінів-модифікаторів, необхідних для відтворення їхніх відношень у межах певної теорії (вводяться спеціальні дефініції, які допомагають однозначному співвіднесенню терміна як слова з означувальним поняттям). Відбувається процес запозичення та переклад іншомовних термінів [171, с. 82].

Однією з проблем, що порушуються в сучасному термінознавстві, є визначення джерел українського термінотворення. Звертаючись до неї, Т. Лещук виокремлює декілька основних шляхів розбудови української термінології, серед яких на перше місце науковець ставить збагачення термінологічного фонду за рахунок *власномовних лексичних ресурсів*, а далі :

- перейменування наявних позначень;
- освоєння іншомовних запозичень;
- перехід в українську мову чужих слів-термінів (безпосередньо чи через інші мови);
- калькування чужих слів власними мовними ресурсами [76, с. 15].

Ми повністю поділяємо думку Л. Томіленко, яка стверджує, що досліджуваний нами період найбільше поповнився іменниками (у словотворчому відношенні іменник є найбагатшою частиною мови, тому не випадково, що саме він став основою у вивченні потенцій і механізмів, притаманних творенню термінів в українській мові). Поповнення українського термінофонду відбувається, як виявилось, за допомогою морфологічної, лексико-семантичної деривації та запозичень [185, с. 70].

Мовознавці називають такі найвагоміші способи творення термінів :

- морфологічний спосіб (за відповідними словотвірними моделями);

- семантичний, що реалізується за допомогою розвитку спеціальних значень у словах природної мови;
- різні типи запозичень (словотвірне та семантичне калькування).

Спираючись на дослідження лінгвістами галузевої термінології в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови, що ґрунтуються на порівнянні Словника української мови в 11-ти томах (СУМ-11) і Словника української мови у 20-ти томах (СУМ-20), виявлено, що кількість термінологічної лексики в останньому збільшилася майже вдвічі. Важливим фактором є те, що СУМ-20 розширив свій вокабулярій на основі морфологічної й семантичної деривації та запозичених термінів. За твердженням Л. Томіленко, найактивнішим у проаналізованому матеріалі виступає морфологічний спосіб творення слів (приблизно 80 % одиниць). Найбільшу кількість термінів становлять іменники (приблизно 73 %), меншу частину – прикметники (приблизно 20 %), дієслова (приблизно 6 %) та незначну кількість – прислівники (приблизно 0,8 %) [185, с. 69–78].

СУМ-20 також фіксує частину термінів, утворених на основі семантичної деривації. Це переважно одиниці, що належать до інформатики, менше – до технічної, лінгвістичної та інших галузей знань. Семантичними дериватами в основному виступають іменники, хоча також зафіксовано й незначну кількість прикметників та дієслів. Найактивнішими структурними моделями в творенні такої лексики є звуження значення й актуалізація асоціативної ознаки, менш продуктивними – функціональне переосмислення, актуалізація семи «зовнішня ознака» тощо. Запозичені терміни в СУМі-20 становлять близько 19,8 % від усієї галузевої лексики [184, с. 15].

Результати нашого дослідження дозволяють констатувати, що сучасна УВПТ поповнюється за рахунок традиційних способів термінотворення : лексико-семантичного, морфологічного, синтаксичного та запозичень, що докладно будемо описувати у наступних розділах дисертації.

У низці робіт висловлювалася також думка про те, що термінологія є системою, відмінною від системи загальноживаної мови, і що синонімія, полісемія, омонімія, ідіоматика та семантичний розвиток властиві лише загальноживаній мові, а сполучуваність термінів зумовлена тільки логічними відношеннями і т. ін. Розглянемо, що є спільного між загальномовними властивостями слів і термінів.

Лексико-семантичне термінотворення, як відомо, – це такий спосіб мовної номінації, в якому основним засобом утворення нового терміна є семантичний розвиток мови [174, с. 211]. У лінгвістичній літературі розрізняються такі типи семантичного розвитку : «повний перехід сукупної семантики у термін, який заново утворений або її спеціалізація – розширення, звуження (термінологізація) часткового використання семантики слова у формуванні значення нового терміна (метафора й метонімія)» [175, с. 183].

У термінології наявні такі загальномовні явища, як полісемія, синонімія, антонімія й омонімія. Спільними зусиллями у лінгвістиці було запропоновано визначення терміна як словникової одиниці, яка, виконуючи номінативну функцію, повинна бути моносемічною, позбавленою характеру метафоричності, якомога точнішою і не вступати у синонімічні відношення. Однак на практиці так буває не завжди, тому що слова виражають і відображають життя у його постійному русі та зміні. Тому штучно уникати полісемії важко, а синонімії інколи навіть неможливо. Судження про полісемію (або лексико-семантичне варіювання) термінів дуже різноманітні. Учені вважають полісемію, омонімію і синонімію неприйнятними для термінології. На думку мовознавців, термін повинен бути однозначним у межах однієї термінологічної системи, оскільки полісемія в цій сфері веде до плутанини, багатозначності одиниць у різних термінологічних системах. Деякі дослідники не відкидають полісемію термінів, вважаючи її провідною тенденцією у розвитку термінології; адже пряме значення, якщо його розглядати в історичному аспекті, не залишається абсолютно незмінним. Одні його компоненти можуть зникати, замінюватися іншими,

причому це стосується не тільки поняттєвого змісту слова, а й його стилістичного забарвлення.

Однозначність потрібно розглядати лише як попередню умову вивчення терміна як такого : вивчаючи функціонування терміна в характерній для нього спеціальній сфері, слід обмежувати вживання слова *термін* лише знаковою одиницею тільки в одному значенні; одиниці з різними значеннями, хоча б і досить близькими – ... слід уважати різними одиницями [201, с. 13].

У межах полісемії можливі різні її типи і види. Для полісемії термінів характерне розшарування значень залежно від уживання слова в різних галузях знань. Активною тенденцією в розвитку наукових знань є те, що одні й ті ж терміни стають предметами різних або схожих знань про об'єкти, які можуть бути основою для розвитку полісемії чи синонімії (порівняймо значення поліграфічних термінів «*формна пластина*» – ‘металева (алюміній, жерсть), поліефірна або паперова основа з нанесеним на неї світлочутливим (копіювальним) шаром, використовується для виготовлення друкарських форм’ [УТСВПС, с. 797], та «*друкарська форма*» – ‘носій текстової та (чи) ілюстраційної інформації, призначений для друкування. Поверхня пластини, плити або циліндра, які виготовлені з металу, пластмаси, паперу, дерева, літографічного каменю та ін., оброблена за спеціальною технологією’) [УТСВПС, с. 199].

Виходячи з визначення багатозначності про наявність в одного і того ж слова двох чи більше зв'язаних між собою значень, що виникли у процесі розвитку первинного значення, називання декількох понять, зокрема тих, які належать до однієї предметної галузі, однієї лексичної форми, полісемія є важливою термінологічною проблемою, оскільки вона зустрічається практично у всіх галузях знань і веде до багатозначності й неточності значення терміна, що ускладнює спілкування спеціалістів і вчених. Точність і повнота опису понять залежать від правильного вживання терміна, тому проблема полісемії в семантичній деривації багатозначних одиниць є особливо важливою.

У традиційному українському мовознавстві питання про переносне вживання значення слова висвітлюється в традиції наукової думки, яку свого часу започаткував В. Виноградов, говорячи про переносне вживання : «...це або слід колишніх застосувань слова, які не створили окремого значення. Або нове застосування одного зі значень слова в індивідуальному, не зовсім звичному фразеологічному оточенні. У переносному або композиційно ускладненому застосуванні слова в якомусь із його основних значень виникають нові, своєрідні змістові відтінки» [21, с. 22].

Із думкою В. Виноградова погоджувалася ще О. Ахманова, яка під полісемією має на увазі наявність в одного і того ж слова декількох, пов'язаних між собою значень, які звичайно виникають унаслідок видозміни й розвитку первісного значення цього слова [5, с. 12].

Досліджуючи способи термінотворення, вчені вбачають принципову відмінність між загальною й термінологічною системою, що ґрунтується на функції слова і терміна. На думку З. Осипенка, слово узагальнює (сигніфікативна функція), слово дає найменування (номінативна функція), слово повідомляє (комунікативна функція) і, нарешті, слово передає певне почуття мовця (прагматична функція). Термін має, крім останньої, всі ці функції, водночас у терміна розвинулася й специфічна функція – дефінітивна (яка стала основною), оскільки термін – еквівалент визначення певного поняття [114, с. 68].

На думку Н. Венжинович, полісемія найширше виявляється у лексиці, що пояснюється індивідуальним, конкретнішим характером лексичних значень порівняно із іншими типами мовного значення і, відповідно, їх більшою кількістю та різноманітністю. Тому за характером розвитку значень усередині полісемантичного слова простежуються три типи полісемії:

1) ланцюжковий, коли наступне значення виникає на основі найближчого попереднього: азбука – «алфавіт» – «буквар» – «найпростіші елементи, основи чого-небудь»;

2) радіальний, коли всі похідні значення виникають на основі одного вихідного: блискавка – «термінова стінгазета», «термінова телеграма» і «застібки» на основі значення «зигзагоподібна електрична іскра в атмосфері»;

3) комбінований ланцюжково-радіальний [18, с. 55].

Установлено декілька причин, що викликають явища багатозначності. По-перше, це причини екстралінгвального порядку. До них належать різноманітні зміни, що відбуваються в реальній дійсності. Мова йде про історичні, технологічні, економічні та інші процеси, які стимулюють потребу повторного використання імені із закріпленням за ним значенням. Кількість значень багатозначного слова прямо залежить від того, наскільки чітко й глибоко розроблена в реальній діяльності й досвіді людини відповідна галузь.

Серед причин позамовного характеру особливої уваги заслуговують різноманітні соціальні та психологічні чинники. Кожне соціальне середовище проявляє тенденцію використовувати свої власні позначення для вже вербалізованого слова. Унаслідок цього слово набуває нового, відмінного від уже наявного змісту у мовленні представників різних соціальних, професійних та інтелектуальних груп [106, с. 115].

Поряд із причинами позамовного порядку, суттєвий вплив на розвиток полісемії здійснюють внутрішньомовні чинники, під якими традиційно розглядають : а) спеціалізацію значення під час уживання в конкретних сферах; б) метафоричне й метонімічне перенесення значення.

У поліграфічній термінології прояв багатозначності проаналізуємо на такому прикладі : *підкладка* – 1) ‘прозорий або непрозорий носій світлочутливого шару. Як підкладку застосовують скло, папір, ацетатну або лавсанову плівку, алюмінієву або сталеву пластину’; 2) – ‘матеріал, з якого підшивають зісподу одяг’; 3) – ‘предмет, який під що-небудь підкладають для опори’.

Термін *підкладка* набуває також декількох термінологічних значень : 1) зворотня сторона (зворот аркуша); 2) печатка на зворотній стороні; 3) основа

носія шару ; 4) корінець (блоку, переплетеної палітурки книги), корінцеве поле [УТСВПС, с. 511].

Звернемо увагу на показовий стосовно зазначеного явища приклад терміна *складання*. З розвитком видавничо-поліграфічної справи відбувається уточнення або зміна значення цього терміна, тобто він набуває нових характеристик. Наприклад, протягом останніх десятиліть слово *складання* входить до термінологічних словосполучень і означає таке : *складання* = *комп'ютерне складання* – ‘складання й оброблення тексту видання із застосуванням ЕОМ у видавничих системах, під час якого забезпечується виключення рядків, технічне редагування й коректура тексту, верстка шпальт та ін.’ [УТСВПС, с. 333]; *складання* = *графічне складання* – ‘розроблення системи побудови і перетворення зображень’ [не зафіксоване словниками]. Саме швидкий розвиток поліграфічного процесу відправив у пасивний ужиток терміни *ручне складання* та *механічне складання*. Вивчаючи явище полісемії у сучасній УВПТ, зазначимо, що вона не властива багатоконпонентним словосполученням, але як явище в видавничо-поліграфічній термінології об’єктивно існує і зумовлене як позамовними, так і внутрішньомовними чинниками.

Слово як одиниця мови завжди виникає з одним значенням, а в процесі свого функціонування набуває здатності мати нові значення. В основу всіх значень полісемантичного слова покладено спільну семантику і тому воно співвідносне з одним поняттям. Із цього приводу В. Даниленко вважає, що збереження багатозначності і наявність синонімів особливо проявляється в період природного формування системи термінів. Способом поповнення термінологічної системи є утворення синонімічних найменувань. Синонімічними можуть бути в одному ряду не тільки терміни, близькі або тотожні за значеннями, а й нетерміни. Синоніми можуть відрізнятися не тільки смисловими і стилістичними ознаками, лексико-фразеологічною і синтаксичною сполучуваністю, внутрішньою формою, а й способом позначення [35, с. 7].

Наступним джерелом поповнення словника у процесі розвитку мови є утворення нових слів шляхом використання наявних морфем – їхньої нової комбінації. За допомогою морфологічного способу новий термін утворюється на базі однієї або декількох кореневих основ і словотворчих афіксів (суфіксація, префіксація, префіксально-суфіксальний спосіб), конверсії, словоскладання, зрощення, абрєвіації.

Специфіка словотворення як одного зі способів творення мовної структури полягає, зокрема, в тому, що, на відміну від таких її елементів, як словник або граматики, словотворення ґрунтується на динаміці : утворення нових слів – факт передусім динаміки мови, її розвитку. Зміни відбуваються для того, щоб забезпечити безперервне функціонування мови, що задовільняє всі потреби мовної спільноти, тобто постійно пристосовувати мову до кращого вираження думок у процесі спілкування. Однак уведення до лексичного складу слів – це факт його зміни. Словотворення з цієї причини потрібно розглядати як такий мовний спосіб, який забезпечує налагодження реалізації інформації. Природно, що як частина механізму, яка налагоджується і регулюється, словотворення повинно, з одного боку, спиратися на особливості функціонування мови, щоб нові слова не викликали труднощів у спілкуванні, а з іншого, – воно має бути готовим до задоволення нових (зовнішніх щодо мови) потреб у вираженні думок за допомогою внутрішньомовних засобів. Тому словотворення можна розглядати як своєрідний місток між дійсністю і мовою, а також між динамікою мови (її функціонуванням) і статикою (набором словотвірних елементів).

Процес словотворення повинен в основних типових випадках бути регулярним. Активні продуктивні способи словотворення – це такі, що сполученням морфем шляхом застосування цих способів повинні вести до утворення таких термінів, значення яких могло б бути порівняно легко розшифроване [173, с. 63].

Нині визначилися два підходи до вивчення словотвірних явищ: семасіологічний і ономасіологічний, які доповнюють один одного. За

твердженням В. Г. Гака, у першому випадку описуються відповідні афікси та їх семантико-категоріальний зміст. У другому – розглядаються термінологічні моделі, що виражають певні термінологічні категорії : «Відношення номінації може розглядатися у двох ракурсах – ономасіологічному, коли за вихідне приймається позначувальна реалія (предмет, явище, подія, якість, відношення), що отримала ту чи іншу назву й значення, і семасіологічному, якщо вихідним є смисл імені у його проекції на позначувальну реалію, що, зокрема, дає змогу розглядати сферу прикладання вже готових одиниць номінації до їх власних або ж нових для них позначень» [25, с. 379]. У нашому дослідженні ми будемо використовувати обидва підходи.

За допомогою синтаксичного способу утворюються багатоконпонентні засоби спеціальної номінації – родо-видові термінологічні словосполучення (терміносполучення), які можуть бути вільними й зв'язаними, а також узгодженими й неузгодженими. В узгодженому термінологічному словосполученні модель терміна містить таку видову назву, яка виражається прикметником, а в неузгодженому – родовим відмінком іменника. Наприклад, узгоджені : *вивідний пристрій, векторне зображення, візуальні редактори*; неузгоджені: *калібрування монітора, муляжі пакування, протокол передачі гіпертексту* [див.:191, відповідні словникові статті]. Усе це становить основні способи конструювання видавничо-поліграфічної термінології. Як буде продемонстровано нижче, проведений нами аналіз досліджуваної УВПТ показав перевагу зв'язаних багатоконпонентних термінологічних словосполучень у сучасному видавничо-поліграфічному слововживанні.

Найважливіший процес, що відбувається під час взаємодії мов, – взаємне проникнення іншомовних елементів, компонентів термінів у структурних моделях, які за традицією називаються в науковій літературі запозиченнями. Проблема доцільності запозичення іншомовних і використання інтернаціональних термінів завжди перебувала в полі зору термінологів. Однак критерії оцінки того чи іншого запозичення терміна сьогодні вбачають не в його походженні, логічній

та мовній обґрунтованості, короткості, словотвірній продуктивності і в першу чергу – здатності асимілюватися у запозичуваній мові. Більш докладно на проблемах запозичень УВПТ зупинимося у наступних розділах нашого дослідження.

Вивчення термінологічної бази видавничо-поліграфічної галузі [див.:107, 111, 127, 191 тощо] дає змогу простежити шляхи її поповнення сучасними новотвореннями, які помітно розширюють і збагачують терміносистему (порядок, алгоритм утворення нового терміна), зокрема, – це :

- 1) мовна ідентичність терміна :
  - а) опрацювання та затвердження оригінального українського терміна;
  - б) вибір між новоствореним українським терміном і добре пристосованим у фаховому мовленні запозиченим, іншомовним;
- 2) пристосування термінів та визначень, запозичених із тих країн, які мають свою специфіку способів і засобів видавання друкованої продукції та їх відповідності українській термінології;
- 3) відповідність між науковою (фундаментальною) і застосованою (техніко-технічною), видавничою та виробничою термінологією;
- 4) трансформація визначень термінів, пов'язаних зі зміною технологій;
- 5) коректність уживання у фаховій літературі спрощених визначень, властивих вузькоспеціалізованій термінології;
- б) конкретизація термінів та визначень одиниць вимірів типометричної системи, пов'язаної з комп'ютеризацією технологічних процесів, а також із використанням англо-американської системи та функціонування нормативних документів з європейської системи.

Проведений аналіз досліджуваної термінологічної бази вказує на важливе значення нових термінів як основної ланки розвитку терміносистеми. Адже відомо, що мова, а особливо її термінологія, не можуть розвиватися, якщо не поповнювати її, створюючи нові слова. Новотерміни видавничо-поліграфічної галузі мають свою специфіку, бо поєднують у собі творчі та технічні ознаки. При

їх творенні великого значення набувають мовні вимоги: словотворча та словосполучувальна здатність терміна, короткість, однозначність та відповідність внутрішнім законам мови. Об'єднує ці ознаки ціла низка етапів, технологічних операцій та процесів, а саме: додрукарські процеси (підготовка видання до друку: складання, редагування, корегування, верстання); друкарські процеси (багаторазове одержання ідентичних відбитків тексту та зображень); післядрукарські процеси (обробляння друкованої продукції : розрізування, фальцювання, виготовлення зошитів та блоків, з'єднування їхніх блоків із обкладинками тощо).

Подальше формування сучасної УВПТ є відображенням позамовної дійсності, пов'язаної з сучасним етапом найбільш інтенсивного розвитку поліграфічного виробництва на базі комп'ютерних технологій. Саме інформатизація спричинила суттєві зміни у терміносистемах друкарської галузі. У першу чергу це стосується процесів готування видання : складання, корегування, редагування, виготовлення фотоформ, друкарських форм, друкування, післядрукарських операцій. Серед характерних ознак трансформації терміносистеми виділилася група термінів, пов'язаних із комп'ютерним устаткуванням, напр. : *принтер* – 'друкувальний пристрій, що формує зображення на дубльованому матеріалі прорізанням верхнього полімерного шару' [УТСВПС, с. 558]; *сканер* – 'периферійний електронний пристрій оцифровування і введення двомірних зображень оригінального тексту, художніх зображень і фотооригіналів у комп'ютерну систему' [УТСВПС, с. 661]; *ксерокс* – 'апарат, за допомогою якого виконують ксерокопіювання' [НСЗ, с. 128] тощо. Аналізуючи наслідки інформатизації видавничої та поліграфічної терміносистем та їх термінополів, зауважимо, що їх наповнення здійснюється :

- за рахунок нових термінополів, підполів у межах видавничої та поліграфічної терміносистем, напр.: *електронні системи для оброблення ілюстрацій* – 'складання й оброблення тексту видання із застосуванням ЕОМ у видавничих системах, під час якого забезпечується виключення рядків, технічне редагування

й коректура тексту, верстка шпальт’ [УТСВПС, с. 219]; *електронне растрівання* – ‘процес перетворення півтонового зображення в растрове засобами обчислювальної й лазерної техніки’ [УТСВПС, с. 214] та ін.

- набуття нового змісту окремими термінами (напр., *мишка* – ‘один із периферійних пристроїв уведення, які здійснюють інтерфейс користувача з комп’ютером’ [УТСВПС, с. 40]; *каталог* – ‘логічний розділ на зовнішньому накопичувачі ЕОМ, що містить групу файлів’ [УТСВПС, с.294, 778]; *кватирка*– операційна система компанії Windows 98, Windows 2000, Windows NT.’ [УТСВПС, с. 295] тощо.

- зміни на рівні терміносистем, термінополів за рахунок зміни окремих технологічних операцій, які звузилися або ввійшли до складу інших технологічних операцій із готування видання (напр., редагування на паперовому носії – *редагування через екран комп’ютера* – ‘перетворення форми подання даних до вигляду, зручного для використання’ [УТСВПС, с. 591].

Потреба уніфікації термінів у видавничо-поліграфічному виробництві є важливим чинником творення термінів. Найпродуктивнішими є, за нашими спостереженнями, такі способи термінотворення:

- лексико-семантичний – переосмислення значення загальноживаних слів, напр. : *миша* – ‘пристрій уведення з кількома клавішами, що виконує певні функції [УТСВПС, с. 40]; *ключ* – ‘ідентифікатор, що є складником сукупності елементів даних і який одночасно ідентифікує їх’ [УТСВПС, с. 305];

- синтаксичний – об’єднує кілька слів у єдину лексичну або синтаксичну одиницю, напр.: *сканування текстової інформації* – ‘технологічний процес поелементного аналізу зображення за заданою програмою’ [УТСВПС, с. 662] ;

- морфологічний – поєднання морфем на базі наявних у мові основ і словотворчих афіксів, наприклад: *роздруківка (принтерна)* – ‘отримання за допомогою принтера (лазерного, матричного, струминного тощо) текстово-графічного зображення на папері (плівці) унаслідок фізико-хімічного процесу

взаємодії паперу (плівки) з фарбувальною речовиною (картриджем)» [УТСВПС, с. 558].

Серед сучасної видавничо-поліграфічної термінології трапляються терміни, які виникають спонтанно і належать до професійного сленгу, що зрозумілий лише окремій групі користувачів. Такому терміну є певний більш-менш вдалий відповідник, напр.: *хард* – ‘вінчестер, жорсткий диск’ [НАСЗ, с. 239]; *сідюк* – ‘CD-ROM’ [не зафіксоване словниками], *коннектитися* – ‘контактувати за допомогою комп’ютера’ [не зафіксоване словниками], *вжикалка* – ‘матричний принтер’ [не зафіксоване словниками] тощо.

Із викладеного вище стає зрозумілою назріла потреба у вивченні оновленої та доповненої сучасними термінами терміносистеми видавничо-поліграфічної справи. Це завдання допомагає виконати відповідна наукова, довідкова та навчальна література, зокрема, напрацювання таких відомих українських фахівців із дослідження видавничої, поліграфічної та пакувальної справи, як С. Гунько, О. Гавва, Ю. Жидецький, В. Запоточний, Е. Огар, В. Патрико, М. Тимошик, Б. Дурняк, О. Мельников, Л. Артюшин, В. Бабак, А. Гуржій, Г. Миронюк, Д. Васишин, С. Нечай, С. Ярема, М. Процик, В. Шевченко та ін. Протягом 90-років ХХ та початку ХХІ століття багато термінів вперше входять у вжиток і проходять етап шліфування на сторінках наукових видань, у глосаріях, де серед усталених термінів пропонуються також і нові.

Активну участь у нормалізації та систематизації видавничо-поліграфічної термінології виконують фахівці галузі у співпраці з лексикологами. Нині зроблено лише перші кроки й у кодифікації цієї термінології, шляхом підготовки декількох термінологічних стандартів : ДСТУ 3017-95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення» [19], ДСТУ 3018-95 «Видання. Поліграфічне виконання. Терміни та визначення» [20], низка стандартів оброблення інформації та документів тощо [164]. Отже, простеживши шляхи поповнення терміносистеми видавничої справи та поліграфічної промисловості, зауважимо : терміносистема видавничо-

поліграфічної термінології продовжує розвиватися, а нові терміни на цілком обґрунтованій підставі активно входять у фаховий та науковий ужиток.

У цьому підрозділі ми окреслили основні шляхи й способи термінотворення, серед яких найважливішим є творення власномовних лексичних ресурсів, а також перейменування наявних позначень; освоєння іншомовних запозичень; перехід в українську мову чужих слів-термінів (безпосередньо чи через інші мови). Визначені найвагоміші способи творення нових термінів (лексико-семантичний, синтаксичний та морфологічний) та вплив на новотворення загальнономовних явищ, зокрема, полісемії, про що докладно йтиметься у наступних розділах дисертації.

1.5. Методологічні засади дослідження видавничо-поліграфічної термінології

Методологічною основою нашого дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Для виконання поставлених у дисертації завдань нами використано комплекс методів і прийомів наукового аналізу, які застосовуються в сучасній лінгвістиці. До них належать : методика суцільної вибірки з лексикографічних джерел, за допомогою якої вдалося виявити нові одиниці ВПТ. Для проведення дослідження важливе значення має, зокрема, *описовий метод*, що спирається на методику суцільної вибірки з лексикографічних джерел і дав змогу здійснити лексико-семантичний аналіз нових видавничо-поліграфічних термінів української мови. *Описовий метод* є основним і включає в себе планомірну інвентаризацію одиниць мови і пояснення особливостей їхньої будови та функціонування на певному (даному) етапі розвитку мови, тобто синхронії. У запропонованому дослідженні описовий метод дає змогу точно і цілісно описувати видавничо-поліграфічні терміни, що ввійшли до ВПТ наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття (індекс описаних термінів, відібраних для дослідження, складає понад 1200 термінів). Описовий метод застосовує зовнішні зв'язки поряд із позамовними явищами та зв'язки з іншими

мовними одиницями (прийоми міжрівневої інтерпретації), а також внутрішньої інтерпретації (різні способи вивчення мовних явищ на основі їхніх системних і синтагматичних зв'язків). У роботі описовий метод використано під час послідовного опрацювання та інвентаризації морфологічних і лексичних ознак, а також встановлення джерельної бази запозичень.

Використано також традиційно-аналітичний метод спостереження й узагальнення мовних фактів, за допомогою якого виявлено закономірності виникнення сучасної ВПТ. Застосовано елементи кількісних підрахунків для формування системних уявлень про особливості УВПТ зазначеного періоду. У ході дослідження використовувався метод компонентного аналізу для опису складу та структури нових термінів, а також прийом моделювання для встановлення найбільш продуктивних моделей творення УВПТ.

Термінологічні інноваційні зміни видавничо-поліграфічної галузі відображені в глосаріях фахової літератури [4, 42, 53, 71, 73, 102, 115, 120-122, 138, 148, 178, 179, 183, 198, 204, словниках суміжних галузей [3, 27, 28, 49, 50, 158, 160], неологічних [83, 103, 104] та видавничо-поліграфічних словниках [10, 107, 111, 127, 157, 160, 191, 199], які ми використали для здійснення суцільної вибірки.

Аналіз функціонування нової термінології підтвердив перевагу входження в мову сучасних видавничо-поліграфічних термінів через наукові дослідження та практичні рекомендації застосування інноваційних технологій і технічних засобів відповідної галузі.

Формування та функціонування термінів не можна розглядати ізольовано, тобто поза термінологією певної субмови, і навпаки, адже утворення багатокомпонентних термінологічних сполучень, різнотипних скорочених форм тощо мають не тільки внутрішню основу, а й позамовну (екстралінгвальну) зумовленість.

Також у роботі використані *семасіологічний і ономасіологічний підходи*. Семасіологія визначається як вивчення значення слів і виразів, які

використовуються для номінації окремих предметів і явищ дійсності, а також зміни цих значень [27, с. 247]. Об'єктом ономазіології є номінативні структури мовних знаків, а предметом – проекція на значення та структури знань про позначене. Виділяються два принципи розмежування семасіології і ономазіології. О. Селіванова так коментує ці принципи : ономазіологічний – спрямований на дослідження номінативної структури найменування в її проекції на позначене у сфері свідомості, яка формує внутрішній рефлексивний досвід ; семасіологічний – орієнтується на значення, зміст, що закріплюється за певною мовною формою [150, с. 531].

Названі вище методи використані у нашому дослідженні для забезпечення всебічності проведеної наукової розвідки. Поставлені у дисертаційному дослідженні завдання вимагали звернення до значної кількості теоретичної літератури, яка відображає погляди вчених на структуру, семантику та функціонування сучасних термінів, зокрема : О. Ахманова [5, 6], І. Білодід [9], А. Брагіна [13], В. Виноградов [21], В. Гак [25, 26], В. Горпинич [30], Ю. Дешерієв [38], Р. Дудок [41], В. Грещук [32], М. Жовтобрюх [44, 45], Є. Карпіловська [56, 57], І. Ковалик [63–65], В. Кононенко [66], Л. Кислюк [59], Н. Котелова [68, 69], О. Кубрякова [72], В. Лейчик [74, 75], В. Лопатін [79], Д. Лотте [80-82], В. Новодранова [105–106], Е. Огар [109–111], Т. Панько [117–119], Є. Поливанов [126], О. Пономарів [128], О. Потебня [130], О. Реформатський [141, 142], Є. Розен [144], В. Русанівський [146, 147], Г. Солоіденко [163], О. Стишов [167-169], О. Суперанська [171], О. Швейцер [197], А. Хаютін [194], С. Шелов [201] тощо.

У цьому підрозділі представлені засади дослідження новотворів ВПВ, яке ґрунтується на теоретико-методологічній основі праць українських та зарубіжних мовознавців і термінологічній базі українських лексикографічних видань, а також інформаційній базі, яка охоплює наукові публікації у фахових періодичних виданнях, матеріалах науково-практичних конференцій, електронні ресурси мережі Інтернет.

Висновки до Розділу 1

1. Проблема творення нових слів є частиною складного й актуального розділу лінгвістичної теорії. У роботі зазначено, що, окрім виявлення новотворів та особливостей їхнього творення, лінгвісти дискутують навколо непростого завдання : як засвоюється нове слово певним мовним колективом.
2. До нових термінів УВПТ відносимо термінологічні одиниці, які відображають нові реалії і поняття, що виникли під впливом позамовних чинників, а також унаслідок переосмислення загальнолітературних слів і запозичень із інших мов або міжгалузевих термінологій, які розглядаємо у синхронному зрізі з 90-х років ХХ століття й дотепер. Основним критерієм визначення терміна вважаємо зручність термінологічної моделі, словотворчу гнучкість а також «відчуття новизни».
3. У межах терміносистеми ВПВ виділяємо такі тематичні групи : назви обладнання видавничих комплексів; назви нових друкарських технологій; назви друкарського й післядрукарського обладнання; назви програм, розроблених для цифрового друку.
4. До номенів належать назви різних типів обладнання машин, конструкцій, марок виробів тощо. Відмінність номенклатурних назв від термінів убачаємо в тому, що в основі терміна лежить загальне поняття, а в основі номенклатурної назви – одиничне. Крім того, номени відрізняються від власне термінів високим ступенем ідіоматичності, оскільки функції номенів часто аналогічні функціям власних назв.
5. Термінологічна лексика у своєму становленні підпорядковується загальним законам і нормам мови, безперервно поповнюючи й збагачуючи її та взаємодіючи з різними лексичними пластами. Джерелами поповнення термінології ВПВ є питомі лексичні ресурси, перейменування наявних позначень, засвоєння іншомовних запозичень, перехід в українську мову чужих слів-термінів безпосередньо чи через посередництво інших мов, калькування чужих слів власними мовними ресурсами. Одним із найвагоміших шляхів творення термінів

ВПВ є термінологізація (сфера вживання загальноновживаного слова поступово обмежується, і воно набуває ознак терміна).

6. У процесі вивчення словотвірних явищ у термінології ВПВ використовуємо два підходи: семасіологічний (описуємо словотвірні афікси та їх семантико-категоріальний зміст) і ономасіологічний (розглядаємо термінологічні моделі, що виражають певні термінологічні категорії).

7. Представлена наукова розвідка виконана в контексті сучасних лінгвістичних досліджень із застосуванням комплексу методів і прийомів наукового аналізу, зокрема : метод спостереження й узагальнення мовних фактів, метод суцільної вибірки з лексикографічних джерел, елементи кількісних підрахунків тощо, які в комплексі дають змогу докладно проаналізувати новотвори ВПТ кінця ХХ – початку ХХІ століття з погляду їх структури, семантики, функціонування.

Результати дослідження цього розділу представлені у таких публікаціях автора : [93, 94, 97].

РОЗДІЛ 2

ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНІ ЧИННИКИ ТВОРЕННЯ ТЕРМІНІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

У розділі розглянуто питання, що стосуються впливу екстралінгвальних чинників на виникнення термінів в українській термінології поліграфічного виробництва та видавничої справи, окреслено витoki УВПТ та вплив інноваційних змін, зокрема й комп'ютеризації, на поповнення термінології зазначеної галузі, а також описано взаємозв'язок видавничо-поліграфічної термінології з термінами інших галузей науки й техніки.

2.1. Соціолінгвістичний підхід до вивчення термінології

Терміни як явище об'єктивної дійсності й специфічний лексичний шар мови стають предметом комплексного наукового дослідження із середини ХХ ст., – зазначає Л. Туровська. Остаточне становлення теоретичного термінознавства як сформованої наукової дисципліни зі своїм предметом і методологією припадає, на думку вчених, лише на кінець 70-их – початок 80-их рр. Надзвичайно розгорнулася термінознавча робота в Україні за останнє десятиліття ХХ ст. Сучасні дослідження в галузі термінознавства проводять відразу в кількох напрямках: переосмислюється історія формування та розвитку окремих галузевих, фахових, наукових термінологій, випрацьовуються наукові засади термінотворення, особливо активно розв'язуються питання відповідності термінів системі української мови, унормування й кодифікації вітчизняної термінології [187, с. 67]. Дослідження проводяться за кількома напрямками, що, вважаємо, сприяє їх об'єктивності й достовірності.

Одним із основних питань термінотворення в сучасних наукових працях є виявлення й опис чинників, що сприяють утворенню нових слів. За словами

Ж. Пампури, можна виділити екстра- та інтралінгвальні (зовнішні та внутрішні) чинники новотворення. На думку дослідниці, словниковий склад безпосередньо пов'язаний з історією народу, відтворює історію поглядів і вірувань людей, їхнє світосприйняття, відображає в словах моральні оцінки, соціальні явища, особливості виробника, побуту й культури. Тобто поява нового слова може бути викликана як прямою необхідністю в новому позначенні, так і внутрішньомовними стимулами. До екстралінгвальних умов розвитку мови належать передусім суспільно-політичні чинники. Цей процес можна позначити формулою «нові явища – нові слова» [116, с. 34].

Для появи термінів велике значення мають і внутрішньомовні процеси, які ведуть до утворення термінологічних сполучень слів різних типів унаслідок їх багаторазової реалізації в мові. Внутрішньомовні зміни також пов'язані з поповненням літературної мови словами, значеннями, словосполученнями в усному мовленні, мовних діалектах та словах, у яких актуалізуються поняття, визначені певною сферою життя [Там само].

Будучи універсальним засобом спілкування, мова обслуговує всі сфери життя і діяльності людей. Тому вона, а з нею й мовознавство, пов'язані з багатьма науками. Мовознавство або допомагає іншим наукам, або, навпаки, користується їхньою допомогою. Як правило, те й інше виступають одночасно, тобто зв'язки мовознавства з іншими науками є переважно двобічними. Ю. Карпенко, наприклад, зв'язок мови та суспільства вбачає і в галузевій термінології, бо всі науки мають свою термінологію і вона потребує лінгвістичного упорядкування [54. с. 13].

На початку ХХ ст. визначний швейцарський мовознавець Ф. де Соссюр запропонував розділити науку про мову на зовнішню й внутрішню лінгвістику. Внутрішня лінгвістика (її зрідка називають ще *інтралінгвістикою*: лат. *intra* – 'всередині') вивчає побудову і організацію мови та її різних рівнів, зовнішня лінгвістика (іноді кажуть *екстралінгвістика*: *extra* – 'зовні') розглядає зв'язки

мови з іншими явищами. І оскільки мова – явище соціальне, то її зв'язки зводяться до нерозривного контакту з суспільством [54, с. 27].

Соціолінгвістичний напрям у мовознавстві розробляється з кінця XIX ст., зокрема французьким мовознавцем А. Мейє та його учнем Ж. Вандрієсом. У країнах так званого «соціалістичного табору» соціолінгвістичні дослідження несли на собі відбиток офіційної ідеології і дещо відрізнялися від соціолінгвістичних досліджень в інших країнах [153, с. 313]. За рубежем дослідженням соціолінгвістики займаються К. Пайк, А. Капель, В. Брайт тощо [209, с. 89]. Крім зазначених вище науковців, актуальні питання соціолінгвістики знайшли відображення в численних публікаціях таких вчених, як Б. Серебряников, О. Ахманова, Д. Шмельов, О. Швейцер, Ю. Дешерієв, В. Аврорін, Б. Нікольський, Л. Нікольський та ін.

Оскільки мова – явище суспільне (бо виникла в суспільстві і обслуговує його), є однією з найважливіших його ознак і поза ним існувати не може, адже соціум є її творцем, то інтерес до соціолінгвістичних досліджень не випадковий.

З одного боку, він виник у зв'язку з необхідністю наукової розробки принципів мовної політики і мовної реалізації, а з іншого, – як реакція на внутрішньолінгвістичну орієнтацію структурного мовознавства, яке виключало з розгляду соціальний контекст мови [196, с. 5–22].

Соціолінгвістика – відносно молода наука і ще немає єдиних поглядів на її предмет. В. Жирмунський розглядав соціолінгвістику як соціолізовану деонтологію [43, с. 67], Б. Головін визначає соціолінгвістику як соціологію мови, яка повинна пояснити всю систему варіантів мови, оскільки «це варіювання викликано не внутрішньоструктурними причинами, а впливом соціального колективу» [29, с. 31], О. Ахманова та А. Марченко визначають соціолінгвістику як розділ мовознавства, що вивчає причинні зв'язки між мовами і фактами суспільного життя, і пропонують виділити три основні напрями соціолінгвістичних досліджень:

- 1) відобразити вплив на мовлення соціолінгвістичного оточення, соціальної належності, віку;
- 2) розглянути мову як цілеспрямовану діяльність людини, як одну з форм її існування;
- 3) установити послідовність кореляції між мікролінгвістичними явищами і фактами суспільного життя певного колективу [5, с. 2].

Відомому вченому, основоположнику радянської соціолінгвістики, Є. Поліванову належить заслуга у розробці таких проблем соціолінгвістики:

- 1) визначення мови як соціально-історичного факту;
- 2) опис мов і діалектів із соціально-логічної точки зору;
- 3) оцінний аналіз певної мови як знаряддя спілкування;
- 4) вивчення причинних зв'язків між соціально-економічними й мовними явищами;
- 5) оцінний аналіз мови (й окремих її аспектів) як засобу боротьби за існування;
- 6) спільна типологічна схема еволюції мови у зв'язку з історією культури;
- 7) прикладні питання соціолінгвістики : мовна політика [26, с. 43].

Ю. Дешерієв, визначаючи предмет і завдання сучасної соціолінгвістики, стверджує що цей напрям у лінгвістиці досліджує, по-перше, мову як соціально зумовлену, специфічну, відносно самостійну систему та її суспільні функції, по-друге, роль соціальних факторів у функціонуванні, розвитку і взаємодії мов. Отже, на думку Ю. Дешерієва, двоєдиним завданням соціолінгвістики є вивчення впливів суспільства, соціальних чинників на функціонування, розвиток і взаємодію мов, з одного боку, ролі мов у розвитку суспільства – з іншого [38, с.4].

Суть соціолінгвістики як галузі мовознавства сучасні лінгвісти вбачають у вивченні закономірностей функціонування мови в суспільстві, в особливостях мови, що проявляється в різних суспільних умовах та впливах соціальних факторів на мову. Основні проблеми, які досліджує соціолінгвістика, такі:

- мова й нація (вивчення національної мови як історичної категорії, що пов'язана з формуванням нації);

- соціальна диференціація мови на всіх рівнях її структури (зокрема характер взаємозв'язку між мовними та соціальними структурами);
- типологія мовних ситуацій (розподіл соціальних функцій між різними мовами і діалектами, що використовуються певним колективом);
- закономірності взаємодії мов у різних соціальних умовах;
- соціальні аспекти двомовності й багатомовності;
- мовна політика як одна з форм свідомого впливу суспільства на мову тощо [27, с. 279].

Отже, соціолінгвістика досліджує мовну ситуацію, розподіл соціальних функцій між різними мовами й діалектами, що побутують у суспільстві, а також проблему вироблення й поширення соціально престижного зразка – нормативної літературної мови [125, с. 46]. Крім того, соціолінгвістика пов'язана з питанням захисту престижу мови, дотриманням її користувачами норм літературної мови: орфоепічних, орфографічних, морфологічних, синтаксичних, пунктуаційних, стилістичних та ін. Різноманітність поглядів на предмет і статус соціолінгвістики є причиною використання різних термінів для позначення цієї галузі науки : поряд із найбільш поширеним терміном *соціолінгвістика*, в окремих наукових працях можна зустріти й інші: *соціологія мови*, *соціальна діалектологія*, *етнолінгвістика*, *етнографія мовлення*, *екологія мови*. Однак термін *соціолінгвістика*, на думку С. Семчинського, найточніше відбиває суть нового підходу до вивчення мовних явищ [153, с. 311].

Соціолінгвістичний підхід до проблеми вивчення терміна вимагає врахування комплексу питань, до яких, зокрема, належать: «мова – суспільство», «взаємовідношення слів і понять», «соціолінгвістика і термінознавство». Терміни і термінологія виникають не самі по собі, а внаслідок розвитку науки і техніки. Оскільки наука і техніка належать до соціально-економічної сфери, правомірно говорити про соціальну детермінованість (зумовленість) термінології. Термінологія – це та частина лексики, яка найбільш чутлива до зовнішніх впливів, значить у ній найяскравіше проявляються впливи суспільства на мову [62, с. 232].

Зрозуміло, що оновлення й збагачення термінології – неминучий процес, адже він відображає успіхи наукового пізнання світу. Поняття постійно розвиваються, і часом виникає потреба давнішній, менш удалий термін замінити новим. Нові терміни адекватніше відображають нові поняття, які поліпшують мислення, поглиблюють розуміння, пояснюють наші уявлення, – констатує П. Селігей [152, с. 60].

Динамічність мови визначається перманентними змінами й різноманітними трансформаціями, якими позначена об'єктивна дійсність, де відбувається життєдіяльність індивіда й соціуму – творців та носіїв кожної природної мови. Така ситуація неодмінно й завжди веде до появи нових об'єктів для називання, а оскільки мова є динамічною системою, то її здатність розвиватися – це природний спосіб соціального існування [11, с. 97].

Оскільки соціолінгвістика розглядає всі зв'язки мови, у її сферу потрапляє також зв'язок мови з мисленням. Адже слова утворюються одночасно з поняттями, з урахуванням принципу нерозривного зв'язку мови й мислення під час визначення суті змісту мовного знака, бо основою цього зв'язку є зв'язок між знаком і предметом, який він позначає. Термін – це теж слово, той самий лінгвістичний знак, однак ужитий у певній сфері діяльності людини, бо серед термінів переважають слова, що вживаються лише в спеціальному термінологічному значенні. У мові є також слова, що використовуються і в термінологічній, і в загальноживаній лексиці. Адже термінологія в мові виникає внаслідок взаємодії самої мови з таким спеціальним чинником, як професійне членування суспільства. Виникнувши із взаємодії лінгвістичних і позамовних чинників, термінологія після цього сама стає набутком мови, внутрішнім лінгвістичним явищем.

Одним із важливих методів соціолінгвістики є метод кореляції мовних і соціальних явищ. І оскільки соціолінгвістичні кореляції особливо наочно простежуються в тій частині лексики, яка найшвидше розвивається – термінології,

виникає потреба проводити дослідження саме в цьому плані, що дасть змогу підійти по-новому до самої проблеми вивчення терміна.

Будь-яка галузь науки і техніки знаходить своє вираження в термінах. Її формування не можна розглядати ізольовано, тобто поза термінологією певної субмови, і навпаки. У субмовах науки і техніки, де кожен термін має певну предметну віднесеність, особливо виразно простежується аспект мови, тому лінгвістичні процеси, що відбуваються в термінології, наприклад: утворення багатокomпонентних термінологічних сполучень, різнотипних скорочених форм, явища синонімії, полісемії, інтернаціоналізації та інші, мають не тільки внутрішню основу, а й позамовну (екстралінгвальну) зумовленість. Вони можуть бути повністю виявлені і з'ясовані лише за умови встановлення їхньої екстралінгвальної детермінованості [181, с. 29].

Увесь комплекс соціолінгвістичних проблем у галузі термінології в загальному вигляді можна звести до таких питань:

- як соціальний чинник впливає на функціонування термінів;
- як він відображається в структурі терміна [207].

Процес творення термінів у галузі поліграфічного виробництва і видавничої справи відзначається своїми, притаманними тільки їм особливостями; їм не властиві ознаки, характерні для низки інших технічних і гуманітарних терміносистем. Науково-технічна термінологія є досить значною за обсягом і такою частиною лексичного складу мови, яка розвивається надзвичайно швидко. Це пов'язано з особливою мовою науки у сучасному суспільстві. Нині, особливо у зв'язку з масовим виникненням нових термінів і цілих термінологічних систем, різні аспекти термінології займають усе більше місця у лінгвістичних дослідженнях. Терміни різних галузей, на думку вчених, утворюють свої системи із внутрішньою впорядкованістю компонентів. Фаховій лексиці лінгвісти надають важливого значення, вивчаючи закономірності творення термінів [41, с. 242].

У цьому підрозділі звернено увагу на вивчення закономірностей функціонування мови в суспільстві та впливові соціальних факторів на мову,

дослідженням яких займається соціолінгвістика; докладно проаналізовано соціолінгвістичний підхід до вивчення терміна, з'ясовано вплив соціальних чинників на функціонування терміна та відображення його у структурі терміноодиниць.

2.2. Витоки видавничо-поліграфічної термінології та вплив інноваційних змін видавничо-поліграфічного виробництва на розвиток терміносистеми

Подібно до будь-якої національної мови, що відображає мудрість і життєвий досвід нації, так і спеціальна мова науки, техніки й виробництва передає знання та професійний досвід усього людства.

Нині такі галузі промисловості, як видавничо-поліграфічна, розглядаються як сукупність наукових і технічних засобів для виготовлення друкованої продукції : книг, газет, журналів та іншої поліграфічної продукції. У зв'язку з інтенсивним розвитком галузі (комп'ютеризацією більшості її процесів) кількість спеціальних термінів стрімко зростає. Кінець ХХ – початок ХХІ століття характеризується як процес технічного переоснащення видавництв і друкарських підприємств. Саме в цей період виникає велика кількість нових технічних понять і термінів, багато застарілих слів зазнають тих чи інших змін, що й дає змогу найповніше простежити шляхи поповнення терміносистеми новотермінами. Усталена термінологія не перешкоджає взаєморозумінню професіоналів цієї галузі, однак уведення нових термінів інколи створює труднощі у фаховому спілкуванні. Це зумовлено багатьма чинниками, до яких передусім належать прогрес науки, техніки й технологій, підвищеними вимогами до якості видавничої, друкувальної та пакувальної продукції.

Важливою передумовою нормалізації будь-якої сучасної терміносистеми насамперед є дослідження її історії : виявлення певних термінологічних явищ, що виникли внаслідок розвитку термінології; їх логіко-семантична та лінгвістична інтерпретація; з'ясування перспективних засобів творення термінів. Це дає змогу

висвітлити об'єктивні тенденції розвитку терміносистеми, без урахування яких неможливе її сучасне унормування.

УВПТ довгий час не мала належного лексикографічного опрацювання. Є підстави говорити лише про окремі епізодичні згадки в працях істориків книги і друкарства (Я. Ісаєвич, Г. Коляда, С. Маслов, І. Огієнко, П. Попов, Ф. Титов), дослідників російської друкарської лексики (М. Виноградова, М. Феллер) та палітурної справи (В. Калугін) [110, с. 5].

І лише в дослідженнях Е. Огар здійснено вдалу, на наш погляд, спробу дослідити українську друкарську термінологію періоду, який охоплює кінець XV – XIX століття, бо саме на нього припадає зародження фахової термінології та інтенсивне термінотворення в українському середовищі. Отже, під друкарством розуміємо термінологію ремісничого та мануфактурного періоду книговиробництва. Саме передісторія книги дає змогу відтворити той шлях, яким ішла людина, перш ніж винайти папір та алфавіт.

Українська видавничо-поліграфічна термінологія бере свій початок в епосі пізнього середньовіччя. Вона виникла понад п'ять століть тому. Це подія великого історичного значення, бо з появою друкарства починається новий етап в історії українського книжкового мистецтва : перехід від рукописної книги (була твором малярства), до книгодрукування – (синтез графічного мистецтва й поліграфічної техніки).

Як відомо, розвиток термінології залежить від розвитку галузі. У дослідженнях багатьох науковців (Є. Кацпржак [58], Я. Ісаєвич [51], Я. Запаско [48], Є. Немировський [102], В. Овчинніков [108], О. Розум [145], М. Тимошик [178], Г. Швецова-Водка [198] тощо) характеризується не лише фаховий розвиток, а й звертається особлива увага на професійну мову відповідного періоду, що обслуговує галузь.

Друковане слово є надійним знаряддям невпинного розвитку освіти, науки, культури, всієї людської цивілізації. З перспективи всіх пізніших досягнень, здобутих людством за допомогою поліграфічного способу поширення і зберігання

інформації, особливо чітко вимальовується значення діяльності тих людей, які в неймовірно складних обставинах зробили перші кроки на ниві книгодрукування [51, с. 5].

Мрія передових діячів культури про загальну доступність книжок почала здійснюватись тільки після винайдення в середині XV ст. книгодрукування. Винахідником книгодрукування за допомогою рухомих літер став Й. Гутенберг із м. Майнца (Німеччина). Він винайшов спосіб виготовлення друкарської форми шляхом набору окремими литими літерами і виготовив ручний словолитний прилад. Йому вдалося нарешті винайти друкарський станок (прес), за допомогою якого здійснювався відтиск тексту на папір [58, с. 50].

Слов'янські народи одними з перших освоїли винахід Й. Гутенберга (1440 р.) – друкування книг за допомогою рухомих літер, вилитих з металу. Значний унесок у розвиток слов'янського, зокрема кириличного друкування внесли такі слов'янські першодрукарі : Ш. Фіоль, ієромонах Макарій, Г. Скорина. Ш. Фіоль першим застосував у слов'янському книгодрукуванні кириличний шрифт та оригінальний спосіб двоколірного друку, ієромонах Макарій – значно поліпшив кириличні шрифти, вдосконалив техніку складання тексту і самого друку, Г. Скорина вперше вводить вихідний лист, нумерує аркуші кириличними цифрами, використовує сюжетні гравюри.

На початку книгодрукування друковані книги практично повторювали рукописні, адже багато їх елементів залишалися незмінними, як і терміни, що називали ці елементи. Передусім, це терміни, які позначали функцію та естетичний вигляд книги : зовнішня форма, накреслення шрифту, внутрішня структура, оздоблення. Комплекс складних умінь і навиків, пов'язаних із виготовленням шрифтів і його застосуванням, вимагав наявності фахівців у галузі різьбярства, ливарництва та інших ремесел. Одним із ремесел, яке існувало задовго до друкарства, але без змін використовувалося друкарями, було палітурництво, що доповнило терміносистему мовними одиницями, запозиченими з друкарської терміносистеми, яка, у свою чергу, була засвоєна з

терміносистеми книгорукопису. Друкована книга перейняла від рукописної формати, способи брошурування й оправи, а ремісники різних фахів на високому рівні майстерності застосовували своє уміння у друкарстві [51, с. 5].

Оскільки реміснича справа влилася в друкарство, то саме її термінологія в поєднанні з термінологією рукописного книговиготовлення стала основою для становлення видавничо-поліграфічної термінології. Підтвердженням цьому є зарахування до друкарських термінів згаданих термінологій на позначення :

- функціональних елементів книги та складників друкарської форми, що їх відтворює;
- одиниць вимірювання форматів та обсягів друкованої книги;
- основних технологічних операцій;
- друкарського знаряддя і матеріалів;
- друкарських професій;
- друкарських закладів [110, с. 30–31].

Спадкоємний зв'язок, засвідчений століттями, підтверджується функціонуванням у сучасній українській мові термінів, тлумачення яких дотепер відомі видавцям та поліграфістам : *друкування, складання, друкарська форма, верстат, пуансон, матриця, колонцифра, пагінація*. Та все ж віковий відбір залишив у пасивному вжитку значну кількість термінів, які слугували для позначення друкарських процесів, назв професій, адже книгодрукування було справою трудомісткою, на це потрібно було спеціальне устаткування, багато матеріалів і майстрів різного фаху. У праці О. Покровського «Печатный московский двор в первой половине XVII века» (видання 1913 року) описано порядок роботи в друкарні, з якого можна уявити мову давніх майстрів-друкарів, а відтак тогочасну друкарську термінологію. Автор наводить приклад одного з найдавніших документів із Московського друкарського двору першої половини XVII ст., в якому описано процес створення книги від рукопису до виходу в світ. У ньому в пункті 5 сказано про те, що «... робота наборщика – набирати слова, а тередорщика – друкувати листки, батийщика – ставити чорнила; біля кожного

станка – по два наборщики, 4 тередорщики, 4 батийщики, усього 10 людей... і на кожному станку друкується по 2400 листків на одному боці, одне чорнило без кіноварі, якщо на двох боках, то 1200 листків; треба два дні для того, щоб кожний лист на станку друкувався по чотири рази...» [48, с. 15–16].

Із цього прикладу зрозуміло, які величезні зміни відбулися в друкарській, а відтак і видавничій термінології, основою якої став прогрес у розвитку галузі. Адже навряд чи хтось із сучасних фахівців серед назв друкарських спеціальностей та професій знайомий з термінами *батийщик*, *пилкар* – ‘ті, що наносять фарбу’, *тередорщик*, *зицер* – ‘складач’, *письмолятель* – ‘той, що виливає літери’, *архитипограф* – ‘головний над друкарями’, *типоблюститель* – ‘той, що застерігає від помилок’, *типокароводець* – ‘той, хто стежив за видавничо-технологічним процесом’ [111].

Поширенню друкарських термінів в слов’янську, а далі українську термінологію посприяв і факт, що є неоціненним унеском у розвиток російської та української культури, вітчизняного книгодрукування та видавничої справи – організація друкарської справи на Русі, започаткована Г. Скориною та І. Федоровим. 1 березня 1564 року, коли Іван Федоров та Петро Мстиславець видали свій славнозвісний «Апостол», вважається днем народження книгодрукування на Русі [145, с. 28–29]. Досі не розгадані причини, які спонукали І. Федорова переїхати з Росії спочатку в Литву, а потім і в Україну, де в 1574 році накладом приблизно тисячу примірників він видав «Апостол», а потім «Буквар», «Новий завіт» та вінець свого надбання, найбільшу за обсягом і найдосконалішу за поліграфічним рівнем книгу – «Біблію».

Уже в давнину виробництво книг пробували поставити на «промислову» основу, створюючи майстерні переписування. Винайдення друкарства прискорило поширення книг, відкривши доступ до знань і прогресу. Друкарська термінологія протягом майже п’ятих століть залишалась сталою лексичною групою, хоча поповнювалася під впливом різних соціальних шарів носіями різних соціальних груп. Лише в першій половині XIX століття з неї виокремилася і

оформилася як самостійна організаційно-творча та виробничо-господарська галузь – видавнича справа, відповідно і видавнича термінологія, поліграфія та поліграфічна термінологія. Та все ж згадані термінології не стали самостійними, бо, маючи однакову ядрову термінологію, майже накладаються одна на одну, що стало специфікою їх об'єднання в нашому дослідженні як термінології видавничо-поліграфічного виробництва.

Дослідниця періоду унормування і впорядкування видавничої термінології, який припадає на 20-30 роки ХХ століття, М. Процик цей період називає періодом успішного розвитку та навіть розквіту згаданої термінології, спираючись на той факт, що саме у цей час Інститут української наукової мови при Всеукраїнській академії наук підготував за роки своєї праці понад тридцять лексикографічних праць, та, на жаль, через відомі політичні події початку 30-х років (арешти та репресії працівників Інституту) ні словник видавничої, ні поліграфічної термінології не встигли опублікувати. І все ж таки деякі видавничі та поліграфічні терміни були зафіксовані в загальнотехнічних лексикографічних джерелах. Ціла тематична група назв фахівців та підприємств видавничої та друкарської справи знайшла відображення у «Російсько-українському словничку ремесел, професій та підприємств» І. Жигадла, надрукованому Центральним статистичним управлінням м. Харкова (1925 р); вже через рік 200 видавничо-друкарських термінів (з позначкою *тип.* – ‘название типографское’) опубліковано в «Російсько-українському технічному словникові» В. Дубровського (1926), який вийшов із друку у м. Києві; окремі терміни видавничої та поліграфічної справи ввійшли до «Словника технічної термінології. Комунальне господарство (Проект) К. Туркала, В. Фаворського (1928); найбільше, понад 350 українських друкарських термінів уміщено в «Словнику технічної термінології (загальному) інженерів І. Шелудька та Т. Садовського (1928) [134].

Цікавим видається той факт, що в ту пору велике значення надавалося новотворам. Автори словника І. Шелудько та Т. Садовський для творення нових термінів залучали номінації простішої техніки, якщо з часом принцип її роботи не

змінився, а також народні назви, особливо зважаючи на те, щоб новотвір був придатний для утворення від нього похідних і складних термінів. Не можна не згадати «Словник технічної номенклатури. Мануфактурні виробництва (Проект) професора Ф. Лоханька (1928). Саме цей словник мав позначку N. – новотвір, у словнику були зафіксовані терміни, що належать до терміносистеми поліграфічної справи, а також номінації, спільні для поліграфії і видавничої справи [134, с. 486–489].

На нашу думку, згаданий період дійсно засвідчує український термінологічний розквіт ВПТ, хоча майже п'ять століть пройшло з часу винайдення друкарства, та лише на початку останнього століття друкарство переросло в могутню галузь – видавничу справу. Стрімкий розвиток галузі спричинив велике поповнення терміносистеми, де кожен період вносив свої корективи в галузеве словотворення, його нормалізацію та функціонування. Якщо початок ХХ ст. розпочав уведення або повернення УВПТ в лексичну систему української мови, то все ж перші спроби наукового аналізу, нормалізації та кодифікації української видавничої та поліграфічної термінології розпочалися лише у 90-х роках ХХ ст., що зумовлено національним і культурним відродженням, потребою перегляду й наукового осмислення історії української термінології.

Маючи значну лінгвальну та позалінгвальну історію, УВПТ тривалий час спеціально не вивчалася, навіть попри те, що протягом 90-х років ХХ ст. українська наука активно збагачувалася працями, присвяченими теоретичним і практичним аспектам формування, унормування та кодифікації української науково-технічної термінології загалом й окремих її терміносистем зокрема. Запропоноване дослідження покликане розкрити чинники впливу на бурхливий розвиток видавничо-поліграфічної терміносистеми з огляду на її поповнення новими термінами, породжене глобальними змінами в галузі.

Уживана в текстах сучасної фахової наукової, навчальної й довідкової літератури українська видавничо-термінологія загалом відображає ті зміни, яких

заснала видавничо-поліграфічна галузь на зламі століть, до слова, найкардинальніших за всю історію фаху: зміни в організації видавничо-поліграфічного процесу та його окремих стадій; переорієнтація видавничої справи на ринкові механізми функціонування; перерозподіл унаслідок динамічної комп'ютеризації основних технологічних операцій між видавничою та поліграфічною сферою; поява нових видавничих продуктів із видозміненими типологічними ознаками тощо [136, с.32]. Проблемами видавничо-поліграфічного термінотворення займалися Д. Васишин, С. Гунько, Б. Дурняк, О. Мельников, В. Запоточний, С. Нечай, В. Партика, О. Сокол, М. Тимошик, Е. Огар, М. Процик тощо.

Аналіз сучасної видавничо-друкарської термінології видається неможливим без поглибленого вивчення джерел витоків друкарської термінології. Саме це аргументує бурхливий розвиток УВПТ. Серед дослідників історії друкарства та видавничої справи відомі праці С. Маслова «Друкарство в Україні в XVI-XVIII ст. (К.,1924), І. Свенцівського «Початки книгопечатання на землях України» (Львів, 1924), «Українська друкована книжка XVI-XVIII ст. (К.,1925), І. Огієнка «Історія українського друкарства» (К., 1925); Я. Запаско «Мистецтво книги на Україні в XVI-XVIII ст.» (Львів,1971), Я. Запаско, Я. Ісаєвич «Видання Івана Федорова» (Львів, 1983), Я. Запаско «Ошатність української рукописної книги» (Львів, 1998), Я. Запаско, О. Мацюк «Початки українського друкарства» (Львів, 2000); Я. Ісаєвича «Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні» (Львів,1983) та «Українське книговидання: витoki, розвиток, проблеми» (Львів, 2002); М. Тимошик «Історія видавничої справи» (К., 2003) та ін.

Багато термінів, які функціонували в мові друкарів упродовж багатьох століть, успішно перенесено і в наступне тисячоліття: *друк, коректор, літера, шрифт, азбука, глава, візерунок, форма, таблиця, екземпляр, видання (видати), печать, «типографія», друкарня, оригінал* та ін. Та кінець ХХ ст. вніс найсуттєвіші корективи у видавничо-поліграфічну терміносистему, бо стрімко

поповнив їх новими термінами, що утворилися внаслідок бурхливого розвитку галузі.

Хоча науково-технічний прогрес торкнувся багатьох галузей господарства та науки, чи не найбільшого його впливу зазнала видавнича справа. У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. відповідні зміни відчула й мова галузі завдяки стрімкому поповненню новими термінами.

У зв'язку з бурхливим розвитком зазначеної галузі фахівці-лексикологи вважають, що актуальним питанням сьогодення є уніфікація її термінів. Мабуть, у жодній іншій сфері суспільної діяльності не працює одночасно стільки фахівців найрізноманітніших сфер виробництва та надання послуг, як у видавничо-поліграфічній справі. До виходу у світ друковане видання готує автор твору, залежно від потреби літературний і науковий редактори, художник-оформлювач, технічний редактор, технологи поліграфічного виробництва, науковці, які опрацьовують нові технології й матеріал. Досконалий зміст та висока якість підготовки видання залежать від рівня їхньої кваліфікації, а також ефективності співпраці.

Проаналізувавши норми вживання тих чи інших видавничо-поліграфічних термінів та їхні граматичні й орфографічні особливості в галузевих тлумачних та орфографічних словниках, а також їхню стабільність використання у фаховій літературі, текстах періодичних видань, робимо висновок : уведення нових та відновлення давніх українських термінів та визначень набули швидкого поширення саме наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття.

Досліджуючи новотворчий аспект сучасного стану розвитку ВПТ, виділяємо основні етапи, які спричинили динамічне оновлення фахової термінології:

1) кінець ХІХ – початок ХХ ст.: розгалуження терміносистеми «друкарство» на дві самостійні терміносистеми «поліграфія» та «видавнича справа», ядром яких залишилися традиційні терміни з часу винайдення книгодрукування;

2) кінець XX ст.: модернізація технологічних процесів унаслідок переоснащення видавництв та поліграфічних підприємств, викликана прогресом техніки і технологій, підвищеними вимогами до якості видавничої, друкувальної та пакувальної продукції;

3) початок XXI ст.: об'єднання терміносистеми «поліграфія» та «видавнича справа» у терміносистему «видавничо-поліграфічне виробництво» унаслідок комп'ютеризації видавничих та поліграфічних процесів та поповнення корпусу видавничих та поліграфічних термінів потужними ін'єкціями в українську мову англійців.

Спираючись на дослідження учених, ми виявили основні причини динамічного оновлення видавничо-друкарської термінології, спільні для кожного періоду:

- 1) науково-технічний розвиток галузі;
- 2) модернізація технології видавничого процесу;
- 3) ін'єкції лексичних запозичень.

На розбудову видавничо-поліграфічної термінології третього етапу особливо вплинула комп'ютеризація редакційно-видавничих та друкарських процесів, на яку видавнича справа та поліграфія відреагували появою нових номінацій (*інтернет-видання, комп'ютерна коректура, настільні редакційно-видавничі системи, оцифровані шрифти, ризографія, рекордери*). Аналізуючи вже згадані галузеві словники, ми звернули увагу на повернення в мовний ужиток видавців та поліграфістів призабутих українських термінів: *складання, береги сторінки видання, одностомове видання, верстання в облямуванні текстом* [191].

Важливе значення в поповненні професійної мови видавців відіграє полісемія, омонімія, синонімія та антонімія. Розглядаючи лексико-семантичні явища в сучасній УВТ, саме ці процеси дослідниця М.Процик відмічає як найактивніші у термінотворенні, що спостерігаються наприкінці XX – початку XXI ст., та застерігає від неправомірного введення в ужиток синонімів вже усталених термінів: *колонтитул* – ‘сигнальні слова’, *курсивний шрифт* –

‘писаний шрифт’, тому слушно, на наш погляд, радить надавати перевагу українським термінам, а не чужомовним запозиченням, а також рекомендує особливу увагу звертати на відповідність термінів нормам української літературної мови, водночас не поспішати зі стандартизацією одного терміна із низки синонімічних, оскільки це питання найкраще вирішує реальна мовленнєва практика й час (*комп’ютерні шрифти – цифрові шрифти – дигінальні шрифти*) [135, с. 10–11].

Унаслідок аналізу особливостей творення термінів видавничої та поліграфічної термінології у синхронному зрізі ми виявили найважливіші шляхи й найпродуктивніші способи її збагачення. Це, зокрема:

- використання семантичного способу творення унаслідок вторинної номінації – метафори та метонімії, напр. : *друкарка* – ‘друкувальний пристрій, що формує зображення на дубльованому матеріалі прорізанням верхнього полімерного шару’ [УТСВПС, с. 558]; *поріг* – ‘логічний елемент, вихідний сигнал якого залежить від результатів порівняння суми вхідних сигналів з деяким установленим значенням, із яким порівнюється вихідний сигнал, перш ніж зображення оцифровується’ [УТСВПС, с. 542];
- творення морфологічним способом поєднання морфем на базі наявних у мові основ і словотворчих афіксів (*роздруківка, сканування, видрук, газетяр, друкувальний, інтернет-видання*) [191];
- запозичення нових слів із чужих мов (*фреймс, дисплей, інтерфейс*) [191];
- повернення до активного вжитку слів, що донедавна входили в пасивний пласт лексики (*береги, рисунок*).

Стрімка модернізація видавничо-поліграфічних технологій вносить свої корективи у фахову мову, а іноді випереджає модернізацію спеціальної субмови появою нової спеціальної семантики (план змісту терміна змінюється при збереженні (повному або частковому) його плану виразу). Прикладом може слугувати термін *гранка* (80-90 металевих рядків-складників), який із заміною металевого складання комп’ютерним залишається реалією і зберігається як

основа видавничих коректур, адже вичитування і зчитування здійснюється саме в гранках, і тому немає підстав для вилучення усталеного терміна з ужитку. Через об'єктивні зміни в його спеціальній семантиці виникла потреба в новотворенні : увести до терміна уточнювальний компонент *комп'ютерна (цифрова) гранка* [109, с. 33].

У цьому підрозділі простежено витоки видавничо-поліграфічної терміносистеми (сягають епохи пізнього середньовіччя (XVст.), що є спадкоємницею друкарської термінології, яка, в свою чергу, успадкувала термінологію рукописного книговиготвлення, підтвердженням цього є функціонування в сучасній видавничо-поліграфічній термінології термінів тогочасного періоду; виділено основні етапи розвитку терміносистеми та причини її динамічного оновлення, спільні для всіх етапів її розвитку.

2.3. Вплив комп'ютеризації на поповнення видавничо- поліграфічної термінології

Кінець XX – початок XXI століття відзначається соціальними та економічними змінами, адже людство вступило у новий етап науково-технічного прогресу. «Інформаційною революцією» називають зазначений період, бо саме він спричинив кардинальні зміни в технологіях кожної галузі господарства, зокрема у видавничій справі та поліграфічній промисловості. Саме ці види діяльності людини найдинамічніше розвиваються, бурхливо реагуючи на ріст інформаційної та комунікаційної галузі, задовольняючи потреби людей в отриманні інформації.

Комплексний підхід до вивчення мовних явищ як у синхронному, так і в діахронному плані вимагає врахування великої кількості змінних величин, пов'язаних не тільки з внутрішньою стороною мови, а й із особливостями соціально-економічного життя суспільства (станом продуктивних сил і відносин, роль певних соціальних груп суспільства, характером надбудовних явищ та ін.).

Тому охоплення всієї різноманітності фактів, що впливають на систему «мова-суспільство-комунікація», пов'язане зі значними труднощами, кількість яких помітно зростає в міру проникнення вглиб історії. У будь-якій системі явищ відображається історія їх виникнення й розвитку. Все частіше нова реальність отримує позначення терміном, що передбачає співвіднесеність її з іншими. Цим пояснюється і збільшена кількість термінів. Особливо великий відсоток їх відстежується серед нових слів мови [143, с. 50–51].

В умовах сьогодення еволюція науки й техніки – взаємозумовлений процес, який розглядаємо виключно через призму органічного поєднання цих складників. Нині технічні відкриття неможливі без утілення в них досягнень певної наукової галузі: успішний розвиток техніки, її ефективне застосування у виробничих процесах значно залежать від точності наукового дослідження й обґрунтування основних аспектів їхньої можливої реалізації. Унаслідок обслуговування різних сфер техніки й інтенсифікації зв'язку з виробництвом наука, своєю чергою, вже не може існувати без них [155, с. 19].

Початок ХХ ст. характеризується і як період відродження українського друкарського термінознавства, та все ж основною подією в історії розвитку як друкарства, так її терміносистеми, залишається остаточне утвердження видавничої справи як галузі. Основою видавничої справи є видавничий процес. Термін *видавничий процес* трактується як процес підготовки й випуску видання у світ, від укладення авторського договору або розгляду запропонованого автором оригіналу до здачі накладу у книготоргову мережу або підприємство, що розповсюджує видання. Він охоплює декілька стадій:

- редакційну – редакційна оцінка й підготовка наявного матеріалу до виробництва;
- видавничу – вичитування й технічна розмітка видавничого оригіналу, а також підготування й оброблення оригінал-макету;
- виробничу – складання у друкарні, репродукційні роботи, друкування, брошурувально-палітурні й обробні роботи;

- маркетингову [191, с. 100].

У цьому підрозділі нашого дослідження зупинимо увагу на термінах, що увійшли до УВПТ унаслідок комп'ютеризації галузі. Поняття *комп'ютеризація* за Вікісловником (*вільним словником*) трактується так : 'процес розвитку і впровадження комп'ютерів, які забезпечують автоматизацію інформаційних процесів і технологій в різних сферах людини [208]. Хоча поняття відноситься до категорії інформаційних термінів, ми віднесли їх до комп'ютерних засобів ВПВ, оскільки комп'ютеризація зазначеного виробництва спричинила зародження важливої гілки УВПТ. У зв'язку з цим є потреба звернутися до витоків інформаційних технологій.

Інформатика як окрема наука сформувалася порівняно недавно, у другій половині ХХ-го століття, виділившись із загальнішої науки – кібернетики. Досліджуючи динамічні процеси у формуванні української терміносистеми інформатики, Л. Філюк відстежила хронологію зародження перших українських термінів інформатики, що супроводжували перші електронні машини та програми до них. Автор хронологічно констатує, що 1951 року групою вчених під керівництвом академіка С. Лебедева в Києві, в АН УРСР, була створена перша на території нинішніх країн СНД мала електронна рахувальна машина „МЭСМ”, а 1952 року на її основі було створено велику електронну рахувальну машину „БЭСМ”. Уже 1957 року в Києві, було створено Інститут кібернетики, у якому з 1962 року стали вестися інтенсивні роботи щодо створення нових типів ЕОМ. Разом із удосконаленням структур цифрових обчислювальних машин відбувається і розвиток математичного забезпечення, створення ефективних систем програмування, операційних систем тощо [192, с. 9].

Системи природномовного пошуку, машинного перекладу, безклавіатурного введення мовної інформації до комп'ютерів, автоматичного редагування, реферування та індексування, природномовні інтерфейси до інформаційно-комп'ютерних систем різного призначення тощо – все це те, що

кваліфікують як передові комп'ютерні технології, які успішно застосовуються в Україні [192, с. 10].

Запропоноване в роботі дослідження ґрунтується на сучасних термінах УВПТ кінця ХХ – початку ХХІ ст., якими видавничо-поліграфічна терміносистема поповнилася на початку 90-х років минулого століття. Видавничий процес із цього часу зазнав значних змін, зумовлених появою персональних комп'ютерів, гнучкого програмного забезпечення до них і можливістю введення й виведення даних периферійними пристроями з високою якістю. Основним завданням ВПВ стало з найменшими витратами, швидко та якісно перенести потрібну інформацію з електронного носія на друкарську машину, а потім – на матеріал, що задруковується, і випустити необхідний наклад. Сьогодні для розв'язання цієї проблеми друкарська індустрія використовує останні досягнення комп'ютерних технологій [183, с. 6].

Із початку розвитку комп'ютерної індустрії на ринку з'явилися порівняно недорогі комп'ютери фірм ІВМ, завдяки створенню нових поколінь комп'ютерів постійно вдосконалювалася методика досліджень і блискавично оброблялися їхні результати, тобто збільшувався обсяг наукової інформації, а отже, розвивалась і термінологія відповідних галузей. Нині всі технологічні операції видавничо-поліграфічного процесу об'єднані єдиним критерієм – комп'ютеризацією, тобто застосуванням комп'ютерної техніки і устаткування на ній, а також програмним забезпеченням комп'ютеризованих видавничих та друкарських систем.

УВПТ останніх років оперує великою кількістю термінів, що відображають сучасний стан видавничих комплексів, основних типів друкарських технологій, додрукарського й післядрукарського устаткування, які постійно зазнають змін у зв'язку з технічним прогресом. Ураховуючи те, що апаратне забезпечення видавничих систем є продуктом, що найбільше піддається старінню задовго до його фізичного зношення, унаслідок упровадження нових технологій виникають нові терміни та поняття на позначення прогресивніших технологій, видавничих комплексів та програм.

Процес перенесення нових термінів з комп'ютерної галузі до УВПТ розглянемо на прикладі термінів із технології комп'ютерного набору. Згадана технологія спочатку апробувалася на передаванні текстових повідомлень на відстані: у 1976 році у Великобританії було розпочато таке передавання телевізійною, а в 1979 році – телефонною мережею. Цей процес отримав назву *телетекст* [ВТССУМ, с. 1438]. У 1976 році фірма IBM вперше використала на виході електронно-обчислювальної машини прилад, який дістав назву *рекордер* – ‘струменевий записувальний прилад’. Український тлумачний словник видавничо-поліграфічної справи (2011), трактуючи видавничо-поліграфічний термін *рекордер*, вказує на його походження з англ. *recorder* – ‘записувальний пристрій’ [УТСВПС, с. 599]. В УВПТ закріпилося більш точне визначення експонувального пристрою – *фотоскладальний або лазерний гравіювальний апарат* – ‘пристрій запису і виведення фотоформ зверстаних тексто-ілюстративних смуг’ [УТСВПС, с. 810].

У поліграфії перші спеціалізовані устаткування у цій сфері отримала назву *безплівкові додрукарські системи* – англ. *brimless prepress systems*). У 1980 році вперше була здійснена технологічна система *computer-to-Plate* (Ctplate), або *комп'ютер-друкарська форма* [УТСВПС, с. 742], яка дала змогу відтворити отриманий на комп'ютері оригінал-макет безпосередньо на формних пластинах, тобто ліквідувався етап виготовлення фотоформ.

Термін *форма* став основою для найменування назв тих устаткувань, які відповідають за формний набір: *формна пластина, формна офсетна пластина, формні процеси* [УТСВПС, с. 797, 798] тощо. До цієї групи термінів можна віднести слово, яке нині відсутнє в українських словниках, – «*плейтсетер*» (термін тлумачиться як засіб, який застосовується для виведення сторінок при високій роздільності на друкарські форми).

У 1981 році фірма IBM запропонувала на ринку моделі перших персональних комп'ютерів (PC). Крім IBM, розробкою персональних комп'ютерів також займалися фірми Apple і Radio Shack and Commodore Business Machines, які

почали виробництво своїх моделей у 1977 році. Завдяки Apple і IBM комп'ютер навчився редагувати тексти, перевіряти їх орфографію, складати вказівки, робити таблиці та діаграми, репродукувати ілюстрації і коригувати їх, перекладати з однієї мови іншою тощо. Малогабаритний пристрій, який знаходився на письмовому столі, виконував роботу цілого видавництва. Поява й поширення персональних комп'ютерів IBM PC та Macintosh спонукали до швидкого розвитку автоматизованих систем оброблення тексту й ілюстрацій, які стали називати комп'ютеризованими або комп'ютерними видавничими системами, унаслідок чого відпала потреба у створенні спеціалізованих набірно-коректурних і верстальних апаратів, відеотерміналів для проведення коректури зображень (1984 рік вважають роком початку етапу настільних видавництв) [183, с. 15].

Продовжуючи дослідження влиття комп'ютерної термінології у ВПТ, зупинимося на термінології видавничих систем, пов'язаних із персональними комп'ютерами під назвою *Macintosh*, оскільки саме завдяки ним була розроблена функція під назвою *графічний інтерфейс* [УРСВПС, с. 161]. Основою згаданого терміна став термін *графіка* [УРСВПС, с. 160], який має грецьке походження і застосовувався у письмі й каліграфії. Своє нове призначення термін отримав у кінці XIX ст., у період бурхливого розвитку видавничо-поліграфічної промисловості, бо став складником фотомеханічного способу відтворення зображень у книзі, журналі чи іншій поліграфічній продукції. Термін отримав нові розгалуження значення – *рисунок* [УТСВПС, с. 608] та *друкувальна графіка* [УТСВПС, с. 160], а в 90-х роках XX ст. завдяки автоматизованим системам машинної графіки, що базується на застосуванні ЕОМ і пакету прикладних програм, – назву *комп'ютерна графіка* [УТСВПС, с. 160]. Як похідні від нього можна назвати термін *графічний дисплей* – 'пристрій (монітор) для відображення (візуалізації) на екрані ЕОМ інформації у графічній формі' [УТСВПС, с. 161]; *графічний друкувальний пристрій* – 'пристрій, який включає в себе такі складники, як *графічний пристрій, плотер, принт* та ін.) [УТСВПС, с. 160, 524, 558], що забезпечує виведення на матеріальний носій (папір, плівку, фотоплівку)

текстової і графічної аналогової інформації; *графічний електронний планшет* – ‘пристрій, що дозволяє користувачу наносити позиційні точки на електронний планшет’; серед них також *графічний прискорювач, графічний режим, графічний термінал* [УТСВПС, с. 161, 162].

Поширення комп’ютерних технологій спричинило виникнення терміна *макрографія* – ‘виведення інформації з ЕОМ із попереднім перетворенням її в оптичну форму’ (зображення оригіналу зменшене у 50 або більше разів) [ВТССУМ, с. 638]. Одночасно з терміном *графічний інтерфейс* увійшов у вжиток такий термін, як *мишка*, якому Англо-український словник редакційно-видавничої комп’ютерної термінології дає таке визначення: «*мишка*» англ. *mouse* – ‘маніпулятор, пристрій вводу та маніпулювання інформацією, файлами, програмами й елементами, що дає змогу вказувати на значки, кнопки й інші елементи робочого столу, пересувати їх і маніпулювати ними’ [АУСРКТ, с. 196].

У процесі комп’ютеризації ВПВ, яка спричинила чималий вплив до терміносистеми, зупинимося на факті впровадження настільних видавничих систем.

Поява в УВПТ терміна *лазерний принтер* [УТСВПС, с. 366] викликана можливістю використання нового приладу, сконструйованого в 1985 році, поряд із програмою Пейдж Мейкер (Page Maker) (професійна настільна видавнича система, що сприймає графічні форми і призначення для верстки, тобто виготовлення сторінок відповідно до встановлених правил). Ці дві інновації здійснили революцію настільних видавничих систем. Створенню автоматизованих систем переробки й фотовиведення тексту й ілюстрацій сприяв також розвиток сканувальної техніки, яка дала змогу здійснювати оброблення не аналогової, а цифрової інформації і в чорно-білому, і в кольоровому зображенні.

Запровадження настільних видавництв викликало потребу в найменуванні не тільки самої системи, а й усіх процесів, які в ній відбуваються, а відповідно, нових термінів: *кольороподіл у настільній видавничій системі, настільна*

електронна видавнича система, настільна репродуктивна система, настільний сканер [УТСВПС, сс. 321, 435].

Упровадження настільної видавничої системи мало величезне значення для книговидання, адже саме ця комп'ютерна інновація пришвидшувала видавничо-друкарський процес та тиражування друкованої продукції. Саме це є підставою для виділення окремого періоду в УВПТ, що характеризується появою нових комп'ютерно-поліграфічних термінів, терміносполучень та їхніх аббревіатур. На базі програмного забезпечення у видавничому комплексі виникає нова система виготовлення друкованих форм шляхом виведення інформації з комп'ютера безпосередньо на формний матеріал, тому перший період 1980-1990 рр. назвали періодом *Computer-to-Plate технологіями* – 'процес виготовлення друкованих форм, керованих комп'ютером'. Пристрій, у якому реалізується цей процес, можна представити як машину, або технологічний комплекс, на вхід якого надходять цифрові дані про майбутню друковану форму, а на виході видається готова форма. В українській видавничо-друкарській термінології на позначення системи прямого експонування формних пластин утворено складний термін з *комп'ютера на друкарську форму* [УТСВПС, с. 742–743]. Близький за значенням до цього є термін *комп'ютерна верстка* – 'використання персонального комп'ютера та спеціального програмного забезпечення для створення оригінал-макету, що містить текст, графіку, фотографії та інші візуальні елементи для друку в друкарні' [УТСВПС, с. 332]. Термінологічними запозиченими входженнями є назви програм «*QuarkXPress*», «*Adobe InDesign*», які найчастіше використовуються для комп'ютерної верстки. Похідними складеними є терміни *комп'ютерна мова, комп'ютерне складання, комп'ютерна графіка, комп'ютерне проектування, комп'ютерний кольороподіл* [УТСВПС, с. 332, 333].

Оскільки процес виготовлення форми має цифрове управління і не передбачає використання проміжних носіїв інформації (фотоформ і т. ін.), його часто називають цифровим і прямим. Тому український термін *цифрова (числова)*

технологія формних процесів позначає процес прямих зображень [УТСВПС, с. 828].

Цікавим також є термін *цифровий друк*, про який «Український тлумачний словник видавничо-поліграфічної справи» (2011) зазначає, що наразі однозначного трактування цього терміна немає, як і відсутні загально визнані класифікації та усталена термінологія цього різновиду друку [УТСВПС, с. 830–831]. Саме поняття охоплює сукупність методів розмноження текстової та зображувальної інформації в пристроях і друкарських машинах, у яких завдання на друк надходять у закодованій числовій формі. Такого типу обладнання оснащено клерувальними системами з відповідним програмним забезпеченням, що приймає з комп'ютера файли (завдання), опрацьовує їх і передає в друкувальний пристрій, де виготовляються друкарські форми чи замінюються їхні носії інформації (наприклад, у пристроях струминного друку) [УТСВПС, с. 830–831].

На особливу увагу при творенні сучасної УВПТ заслуговує процес поширення глобальної інформаційної мережі, яка, складаючись із величезної кількості взаємопов'язаних комп'ютерних мереж, слугує фізичною основою розповсюдження мережевих електронних видань, доступу до багатьох систем (протоколів) передавання даних. Сам термін *інтернет* [УТСВПС, с. 278], набув широкого використання у 1982–1983 роках, а в 1984 році вводиться система доменних імен. Інтернет поступово починає витісняти друковане видання, надаючи читачеві електронний доступ до видання. Видавничо-поліграфічна галузь отримала вагомого конкурента, а терміносистема розширила свої рамки за рахунок багатокомпонентних термінів.

Використання комп'ютера й програмного забезпечення викликане проникненням в УВПТ не тільки назв комп'ютерних технологій, а й загальнокомп'ютерних термінів : *інтернет-портал, інтерфейс, месидж, контент, сервер, файл* тощо [УТСВПС, с. 279, 280, 339, 648, 778].

Із кінця 90-х років за допомогою комп'ютера почали здійснювати автоматичний контроль орфографічної правильності тексту, контроль складності, контроль стилістичних характеристик лексики, частковий контроль синтаксису й пунктуації, автоматизоване виправлення (в режимі діалогу) орфографічних помилок. У цей час у ВПТ входять такі загальнокомп'ютерні терміни : *банк даних, текстовий редактор, ініціалізація, командний рядок, монітор, носій даних, растрова графіка* та ін. [191].

Досліджуючи вплив інновацій на стабільність мовної системи, Є. Карпіловська зазначає, що найпоказовішими для виявлення мовних змін є ділянки особливого напруження мовної системи: в лексиконі – це нові його стратуми, а то й цілі нові відділи. Серед нових стратумів українського лексикону – мовний інтернет-простір, бо саме інтенсивна комп'ютеризація світу привела до формування в глобальному інформаційному просторі самостійної галузі досліджень – інтернет-лінгвістики [56, с. 151–153]. Значну частину комп'ютерних видавничо-поліграфічних термінів складають і терміни-композиції, утворені шляхом сполучення основ (*автокоректура, автотипія, гіпертекст*) та словоскладанням [16, с. 127]. Результатом словоскладання стали нові терміни: *інтернет-видавець, інтернет-сторінка, веб-сторінка, інтернет-видання* тощо [НСЗ, сс. 43, 92, 94].

Т. Добко розглядає входження в термінологію запозичень як явище, що майже завжди відбувається за принципом : донором нового слова-терміна є мова-носій розвиненої культури, науки, техніки [39, с. 15]. Такими запозиченнями є : *браунінг, буфер друкувального пристрою, декодер, драйвер* [УТСВПС, с. 79, 84, 190], *кластер* [ННТМ, с. 127] та ін.

Перевагу серед нових комп'ютерних термінів УВПС набули кількокомпонентні терміни : *віртуальний простір* – ‘простір 3D-графіки, у якому координати примітивів виведення зображень не залежать від пристроїв’ [УТСВПС, с. 128]; *віртуальна виставка книг* [Не зафіксоване словниками], *віртуальна пам'ять* – ‘система, в якій робочий простір процесу частково

розташовується у швидкоплинній пам'яті й частково у деякому повільнішому й дешевшому зовнішньому запам'ятовувальному пристрої' [УТСВПС, с. 127]; *електронна ретуш* – 'корекція, що проводиться електронними засобами з одночасною візуалізацією результатів на екрані монітора видавничої комп'ютерної системи' [УТСВПС, с. 213]; *електронна верстка шпальт* – 'формування шпальт і сторінок видання, що проводиться з використанням комп'ютерних видавничих систем' [УТСВПС, с. 213]; *електронне видання* – 'аналог друкованого видання в електронному виді' [УТСВПС, с. 216]; *електронні системи для оброблення ілюстрацій* – 'складання й оброблення тексту видання із застосуванням ЕОМ у видавничих системах, під час якого забезпечується виключення рядків, технічне редагування й коректура тексту, верстка шпальт' [УТСВПС, с. 219]; *електронна система верстки* – 'комплекс устаткування, що включає пристрої введення інформації й виведення фотоформ' [УТСВПС, с. 213]; *електронний кольорозподільувач-кольорокоректор* – 'апарат для виготовлення методом поелементної розгортки з кольорових оригіналів комплектів кольорозподілених відкоректованих фотографічних зображень для багатофарбового друку' [УТСВПС, с. 215]; *цифровий файл друкарської форми* – 'файл цифрової (числової) технології, за яким відбувається поелементний запис проміжних зображень за аналоговою схемою, чи на основі зчитування оригінал-макету проходить запис файлової інформації на формний матеріал' [УТСВПС, с. 831], *цифрове растрове зображення* – 'растрове зображення, отримане у комп'ютерній системі і подане в її пам'яті у вигляді матриці цифрових величин параметрів зображення' [УТСВПС, с. 829], *цифровий півтон* – 'процес отримання різних тонів шляхом розбиття зображення на серії (категорії) півтонових растрових крапок із застосуванням комп'ютерної графіки' [УТСВПС, с. 829–830] тощо.

В.Радчук у статті «Українська мова в контексті глобалізації лінгвосфери» зазначає, що мови в сучасному світі схрещуються і змішуються, і як приклад наводить термін *інтернет*, що має безліч похідних сполук, які активізують в українській мові невластивий їй синтаксис: *інтернет-видання, інтернет-газета,*

інтернет-версія, інтернет-журналіст, інтернет-огляд, інтернет-преса, інтернет-проект, інтернет-ресурси, інтернет-ЗМІ тощо [139, с. 3, 11].

Входження комп'ютерної термінології у видавничо-поліграфічну дає змогу виділити дві основні тенденції: перша – позначення процесів, що проходить видання на додрукарському етапі : редагування й оформлення текстової інформації; створення, модифікація, монтаж ілюстративного матеріалу тощо. Прикладом можуть слугувати такі нові терміни: *бук-дизайн, векторна графіка, виділення, візуальні редактори, векторна графіка, відеопроба, відеотермінальний пристрій, електронний монтаж, спуск смуг* та ін. [УТСВПС, сс. 83, 90, 120, 126, 215, 689]. Друга тенденція – позначення процесів, що проходить видання на друкарському етапі. Вони характеризують підготовку до друкування, виготовлення оригінал-макету, друкарської форми, оздоблення видання, сукупність технічних засобів для виробництва друкованої продукції : *графічний електронний планшет, принтер, цифровий кольоровий друк, цифрові інтернегативи* та ін. [УТСВПС, сс. 161, 558, 829, 831].

Як цілком слушно, на наш погляд, зазначає В.Ткаченко, бурхливий розвиток і розмаїття пристроїв, систем і технологічних прийомів, які використовуються у редакційно-видавничому виробництві, постійне поновлення комп'ютерних компонентів, швидка застарілість технічних рішень вимагає суттєвих змін у рівні підготовки інженерно-технічного персоналу [183, с. 7].

Саме тому до нової комп'ютерної УВПТ долучається і лексична група назв осіб за родом діяльності (наприклад: *комп'ютерник (-щик)* – ‘людина, що добре розуміється в комп'ютерах’ [не зафіксоване словниками], *програміст* – ‘фахівець, який готує набір інструкцій для вирішення комп'ютером тієї чи іншої задачі’ [УТСВПС, с. 566], *копірайтер* – ‘автор слоганів і рекламних статей’ [НСЗ, с. 121], *адміністратор комп'ютерної програми* – ‘людина або група людей, які контролюють застосування системи користувачами й визначають її конфігурацію, режим роботи і використовувані програмні засоби’ [ІОТ, с. 30], *оператор комп'ютерної верстки* – ‘представник персоналу, що обслуговує спеціальне

програмне забезпечення для створення оригінал-макету, що містить текст, графіку, фотографії та інші візуальні елементи для друку в друкарні або офісі на принтері' [УТСВПС, с. 468], *інтегратор* – 'людина або організація, що консулює користувача числового устаткування, розробляє або купує це устаткування, інсталує його, пише необхідні адаптивні програми для цього устаткування, навчає користувача роботі на ньому, здійснює гарантійні процедури й обслуговує ці системи' [УТСВПС, с. 277] тощо.

Активне використання цифрових технологій веде не тільки до створення вдосконаленіших пристроїв та нових принципів їх роботи, а й до появи нових номінацій. Упродовж 80-х рр. ХХ століття нові комп'ютерно-видавничі терміни вперше з'явилися на сторінках наукових, навчальних та періодичних видань. Про це свідчать напрацювання таких відомих українських фахівців із видавничої, поліграфічної та пакувальної справи, як С. Гунько, О. Гавва, Ю. Жидецький, В. Запоточний, Є. Огар, В. Патрико, М. Тимошик, Б. Дурняк, О. Мельников, Л. Артюшин, В. Бабак, А. Гуржій, Г. Миронюк, Д. Васишин, С. Нечай, С. Ярема, М. Процик, В. Шевченко, В.Ткаченко тощо.

На нашу думку, початок ХХІ століття вніс помітні корективи в етапи творення терміносистеми, виділився четвертий етап – інформаційних технологій.

Творення термінів, які мають тісний зв'язок із комп'ютерними технологіями, відбувається такими способами :

1) семантичним – шляхом зміни, перенесення значення загальнолітературних слів (наприклад, *архів* – 'сукупність даних або програм, що зберігаються на зовнішньому носії, потреба в яких частково або тимчасово відпала, але які можуть бути в разі потреби використані'[ІОТ, с. 40]; *редактор* – 'програма, що редагує дані'[УТСВПС, с. 591]; *закладка* – 'код, який дає змогу позначити позицію в документі і в разі потреби повернутися до неї' [ІОТ, с. 107]; *«зависання»* – стан обчислювальної системи, в якому вона припиняє видавати результати й реагувати на запити ззовні [ІОТ, с. 105]; *бібліотека* – а) 'організована сукупність програм'; б) 'набір даних на пристрої прямого доступу, який складається зі змісту та

розділів) [ІОТ, с. 47–48]; *маскування* – а) ‘отримання зображення оригіналу сполученням двох і більше зображень’; б) ‘технічний прийом у комп’ютерних системах, який дає змогу редагувати частину зображення в той час, як інша його частина залишається недоступною для приладів редагування’ [УТСВПС, с. 394] та ін.; 2) синтаксичним – шляхом сполучення слів в одну термінологічну одиницю, наприклад: *точка растра* – у растровій графіці – ‘мінімальна одиниця, зображення, колір і яскравість якої можна задавати від іншого зображення’ [УТСВПС, с. 585]; *текстовий редактор* – ‘редактор, що редагує текстові файли’ [УТСВПС, с. 725] та ін.; 3) морфологічним – творення терміна поєднанням морфем на базі наявних у мові основ і словотвірних афіксів (наприклад: *копіювання* – 1) ‘процес дублювання інформації створенням копій’, 2) ‘відтворення даних зі збереженням початкової інформації’ [УТСВПС, с. 347]; *зчитування* – ‘читання даних із носіїв інформації’ [УТСВПС, с. 266]; *накреслення (рисування)* – ‘рисунок шрифту’ [УТСВПС, с. 608]; *спектросенситограма* – ‘ряд фотографічних зображень спектра чи його ділянки на експонованому в спектросенситометрі й проявленому фотографічному матеріалі’ та ін. [ПВС, с. 265].

Б. Дурняк зазначає, що обсяг терміна, який необхідний у зв’язку з розвитком комп’ютерних технологій у видавничій галузі, повинен бути оптимальним і відповідати його основним вимогам : однозначна відповідність терміна поняттю; відповідність лексичного значення терміна позначеному ним поняттю; системність; раціональна стислість; словотворча (дериваційна) здатність; мовна правильність [127, с. 12].

Аналізуючи термінологічний матеріал із лексикографічних джерел [50, 83, 103, 104, 107, 111, 127, 191, 199], можемо констатувати, що переважна більшість комп’ютерних видавничо-поліграфічних термінів складається з двох чи більше слів, а 40 % із них більше схожі на визначення чи класифікаційні поняття. Багатослівні назви викликають незручність при навчанні та запам’ятовуванні і потребують коротшого терміна, тому нині у творенні нових комп’ютерних

номенів необхідно надавати перевагу так званим коротким формам. Наприклад, термін *зовнішній запам'ятовувальний пристрій* – ‘пристрій, призначений для зберігання великого обсягу інформації і, як правило, конструктивно не об'єднаний з центральними блоками ЕОМ’ [УТСВПС, с. 263], доцільно замінити на термін *процесор*; термін *оптичний сканувальний пристрій* – ‘спеціальний оптичний пристрій з лазерним променем для зчитування друкованого або графічного матеріалу’[УТСВПС, с. 473], вже ввійшов у поширене вживання як *сканер* та ін. Зауважимо, що серед комп'ютерних термінів ВПВ домінують запозичення з англійської мови (точніше їх американський варіант). Лише «Англо-український тлумачний словник редакційно-видавничої комп'ютерної термінології» (2006р.) [199] нараховує понад 5000 слів, словосполучень і скорочень найпоширеніших термінів, які вживаються у комп'ютерних програмах опрацювання текстової та зображувальної інформації. Крім того, більшість програмних продуктів є англійськими. До прикладу, технічно-комп'ютерна термінологія охоплює команди та опції текстових і графічних редакторів, електронних перекладачів, програм верстки : *Microsoft Word, Fine Fireworks, Adobe Photoshop* тощо.

Головною причиною влиття англійзмів у видавничо-друкарську термінологію є міжнародне співробітництво у зазначеній галузі та відкритість для проникнення іншомовних інновацій (в конкретному випадку – запровадження американських технологій). Це у свою чергу, спричинило широке використання саме англійських термінів фахівцями видавництва та друкарень. Більшість комп'ютерних видавничих програм використовуються в англійському варіанті.

Нині широко представлені в мові видавців та поліграфістів адаптовані комп'ютерні терміни, модифіковані або кальковані більшою чи меншою мірою сучасною українською мовою. Напр. : *сервер* (з англ. – *таця*) – ‘комп'ютер, який керує розподілом ресурсів обчислювальної мережі і центральним доступом до

них' [УТСВПС, с. 649]; *плотер* – ‘малогабаритний друкувальний пристрій’ [УТСВПС, с. 524] та ін.

Ми погоджуємося з думкою сучасних науковців, які констатують, що стрімка модернізація технологічного процесу випереджає модернізацію спеціальної субмови і це веде до появи деструктивних явищ у мові. Взагалі, одна з причин цього – відсутність українськомовних операційних середовищ, прикладних програм із українським інтерфейсом. Друга з причин – якісні зміни у професійному складі видавничої галузі, пов’язані з комп’ютеризацією редакційно-видавничих процесів, – із нею почали працювати фахівці з інформатики, комп’ютерних технологій і математики [131, с. 215–216].

Працівники високої кваліфікації будь-якої спеціальності повинні добре володіти мовним «інструментом» свого фаху – термінологією, бути готовими до сприйняття і засвоєння термінів на позначення понять, які щойно сформувалися, а головне – здатними творити «якісні» – і з логіко-поняттєвого, і з лексико-семантичного боку – термінологічні одиниці [131, с. 213].

Переконливою є думка О. Стишова про те, що у сучасній українській мові дуже мало слів і комп’ютерних термінів (з інформатики та обчислювальної техніки), які виникли на її власному національному ґрунті. Виняток становлять лише жаргонізми та розмовні утворення, які відомі тільки вузькому колу фахівців шляхом асоціативних зв’язків із іншомовними словами. Наприклад, *пентюх* – ‘комп’ютер Pentium’; *клава* – ‘клавіатура’; *друкарка* – ‘принтер’ та ін. [167, с.117]. Тому підтримуємо твердження Я. Туровської, яка зазначає, що скільки б терміносистем в українській мові не було, та саме літературна мова поповнює їх, видозмінює, активно виступає головним чинником лексичних інновацій та сприяє швидкому їх проникненню в термінологічну лексику. Як приклад, авторка наводить терміни: *вірус* – ‘спеціально створена комп’ютерна програма для знищення інформації’; *завантажувати* – ‘пересилати дані до основної пам’яті комп’ютера для безпосереднього використання’; *самовідновлення* – ‘самовідновлення комп’ютерної пам’яті’ [188, с. 33–34].

Аналізуючи сучасні комп'ютерні видавничо-поліграфічні терміни, не можна не зупинитися на деяких негативних моментах іншомовного засилля в українську термінологію. Ми погоджуємось із думкою тих дослідників ВПТ, які вбачають у цьому процесі явище, що пригальмовує розвиток словотворення як згаданої терміносистеми, так і української літературної мови загалом, бо саме як негатив трактуються чужі терміни, які ввійшли в українську мову порівняно недавно, та не заховали свої чужомовні прикмети і не ввібрали в себе змін, притаманних мові-реципієнту. Наприклад, *кернінг* – ‘установка міжлітерного інтервалу’, як похідний термін *автокернінг* – ‘автоматичне регулювання відстані між літерами у визначених комбінаціях у тексті для поліпшеного візуального сприйняття проміжків між ними’ [УТСВПС, с. 297]; *фрейм* – у видавничих системах – ‘рамка, прямокутник, усередині якого можна розмістити текст та ілюстрацію’ [АУСРВКТ, с. 137]; *тюнінг* – ‘налаштування, настроювання’ [АУСРВКТ, с. 300]; *трекінг* – ‘зміна значення міжсимвольного проміжку для всіх символів тексту пропорційно до шрифту набору’ [УТСВПС, с. 765]; *трафік* – ‘у видавничих системах потік повідомлень (сигналів), які передаються комп'ютерними мережами під час підготовки видання до друку’ [УТСВПС, с. 765]; *пагінація* – ‘автономерація, перемикач для регулювання порядку нумерації сторінок’ [УТСВПТ, с. 483]. До таких термінів можна віднести цілий ряд нових слів: *тонер* – ‘фарбувальна речовина (порошок), яку використовують під час друку в електрографічних репрографічних копіювально-розмножувальних апаратах і лазерних принтерах для створення видимого зображення, друкуючи на різних матеріалах’ [УТСВПС, с. 758]; *копірайт* – ‘знак, що вказує на те, що твір (або частина видання) охороняється авторським правом’ [УТСВПС, с. 260, 347]; *тригер* – ‘фіксатор, реєстр-клямка – схема, що використовується для встановлення стану «увімкнуто»/»вимкнено», змінюється за певної умови’ [АУСРВКТ, с. 179].

До групи іншомовних термінів, які не мають українських відповідників, можна віднести комп'ютерний термін *постскрипт-шриффт* (англ. PostScript) –

‘шрифт, описаний в одиницях мови опису сторінок (PDL)’. *Шрифти PostScript* відрізняються від точкових шрифтів гладкістю, деталізацією й достовірністю, тому вони стали їх стандартом якості у поліграфії [АУСРВКТ, с. 231].

Важливого значення в новітній комп’ютерній термінології видавців та поліграфістів набувають слова зі зрозумілим семантичним переосмисленням, тобто помітна зовнішня аналогія, функціональне перенесення. На відміну від згаданої категорії лексичних одиниць, серед слів іншомовного походження, які позначають комп’ютерну термінологію, що недавно ввійшла до видавничо-поліграфічної терміносистеми, є терміни, які легко засвоїлися українською мовою і сприймаються як свої. Наприклад, *тезаурус* – ‘файл-словник синонімів з можливістю пошуку в текстовому редакторі’ [УТСВПС, с. 725]; *сенсорний* – ‘той, що працює від легкого дотику, гарячі клавіші’ [ВТССУМ, с. 1114]; *сканування* – ‘технологічний процес поелементного аналізу зображення за заданою програмою’ [УТСВПС, с. 662]; *електронний ресурс* – ‘інформаційні ресурси, якими керує комп’ютер, у тому числі ті, які потребують використання периферійного пристрою, підключеного до комп’ютера’ [УТСВПС, с. 216]; *електронне архівування* – ‘конвертування інформації, даних (зображень, тексту, звука), часто на CD-ROM для збереження на певний період’ [УТСВПС, с. 48]; *штрих-пунктир* – ‘у програмному забезпеченні комп’ютерної графіки – лінійний сегмент графічної програми’ [УТСВПС, с. 852]; *штрих-кодування* – ‘зашифрування товарного коду продукції у темних і світлих смужках різної ширини’ [УТСВПС, с. 852]; *курсор* – ‘рухома мітка (символ, знак) на екрані дисплея, індикатор положення місця, на якому візуалізується буква (знак, зображення), що вводиться’ [УТСВПС, с. 362–363]; *інтерфейс* – ‘засіб зручної взаємодії користувача з інформаційною системою (дружній інтерфейс), у графічних системах І. к. реалізовується багатовіконним режимом, змінами кольору, розміру, видимості вікон, їх розташуванням, сортуванням елементів вікон, гнучкими налаштуваннями вікон, окремих їх елементів’ [УТСВПС, с. 280] та ін. Кардинальним рушієм поповнення видавничо-поліграфічної терміносистеми

стали інформаційні терміни, пов'язані з комп'ютеризацією. Доповнимо їх такими одиницями: *брандмауер, компілятор, курсор, маркер, проксі, сервер, сканування, файл, порт, трасування, файл* [УТСВПС, с. 79, 326, 362, 390, 542, 569, 648, 662, 764, 778] та ін.

У масиві комп'ютерних видавничо-поліграфічних новотворів помічено паралельне функціонування термінологічного словосполучення та їх аббревіатури. Наприклад, АЦП – *аналого-цифровий перетворювач*, КВС – *комп'ютерна видавнича система*, АСПТГІ – *автоматизована система переробки текстової і графічної інформації*, ЗПС – *зображення перевідні самоприклеювальні*, ПЕОМ – *персональна електронна обчислювальна машина (персональний комп'ютер)* та ін. [УТСВПС, с. 35, 99, 262, 503].

Та все ж, незважаючи на значне розширення видавничо-поліграфічної терміносистеми комп'ютерними термінами, постає невідкладна потреба унормування цієї термінології видавничо-поліграфічної галузі з урахуванням мовних традицій української мови у співвідношенні до новітніх тенденцій, що сформувалися у кінці ХХ – на початку ХХІ століття. Головним завданням українських лінгвістів залишається вироблення критеріїв і норм функціонування комп'ютерної лексики, враховуючи її запозиченість з інших мов, визначення допустимого рівня її кількості у мові, який не загрожує функціонуванню мови як єдиної самобутньої системи.

У цьому підрозділі досліджено вплив на УВПТ впровадження у галузь нових комп'ютерних технологій, спричинених появою настільних видавничих систем та поширенням цифрових технологій, що призвели до розширення терміносистеми новими мовними одиницями, більшість із яких запозичена з англійської мови; виявлено причини пасивного творення власноукраїнських термінів, встановлено перевагу кількокомпонентних термінів, шляхи творення комп'ютерних термінів, що ввійшли до УВПТ.

2.4. Взаємозв'язок видавничо-поліграфічної термінології з термінологіями інших галузей науки та техніки

Кінець XX – початок XXI ст. характеризується модернізацією технічних засобів та технологічних процесів, що викликана прогресом техніки і технологій і величезною конкуренцією на ринку як періодичних, так і книжкових видань, підвищеними вимогами до якості видавничої, друкованої та пакувальної продукції. Розвиток науки й техніки спричинив постійне вдосконалення поліграфічних технологій відповідно до вимог ринку. Удосконалення методів видавничо-поліграфічних процесів залежить від таких галузей, як інформатика, обчислювальна комп'ютерна техніка, кібернетика, автоматика, а також фізика, хімія, машинобудування тощо. Нині додрукарська підготовка видання практично повністю виконується за допомогою комп'ютера, тому розвиток видавничо-поліграфічної справи з використанням цифрових технологій для створення, виготовлення й монтажу більшості друкованих продуктів, спричинив кардинальні зміни у технологіях друку.

УВПТ тісно пов'язана з галузевими термінологіями, дотичними до неї, які забезпечують цикл : видавнича підготовка – поліграфічне виробництво – друкувальна продукція. Неодмінною умовою успішного розвитку будь-якої термінології є активне використання теоретичних та експериментальних досягнень суміжних наук. До видавничо-поліграфічної терміносистеми значне поповнення надходить із таких дотичних терміносистем: бібліотечно-бібліографічної, книготорговельної, а також терміносистеми інформаційних систем, технологій, етикеткової і пакувальної справи. Спільною ядровою термінологією для всіх згаданих галузей залишається об'єкт діяльності : *видання*. Специфіка УВПТ полягає в її міждисциплінарній природі, що має вираження в тісних галузево-термінологічних зв'язках, які прискорюють уведення в терміносистему видавців великої кількості нової термінології. Поняття й

терміни цих галузей отримали сталі позиції у видавничо-поліграфічній терміносистемі.

Унаслідок активної переорієнтації видавничо-поліграфічної справи на ринкові механізми функціонування протягом кінця ХХ – початку ХХІ століття у терміносистему видавців ввійшла велика кількість нових термінів із економічної галузі. Сфера економіки й бізнесу продовжує бути одним із головних постачальників інновацій, які відображені такими, зокрема, термінами, як *акція, антидемпінг, аудит, айстопер, бартер, бізнес, бізнес-план, дотація, дилер, інвестиції, інвестування, інфляція, лізинг, логістика, маклер, макропоказник, маркетинг, макропрогноз, менеджмент, оренда, прайс-лист, проциклічний, рецесія, тендер, холдинг, логістика, рентабельність, сертифікація, стагнація, співфінансування* та ін. [73, с.154].

Фінансові терміни доповнили ВПТ такими одиницями: – *трансфер, диверсифікація, чартист, консорціум, санація, рефінансування, валютизація, венчурний, спонсорування, тонізація, ліміт, євро, грант, дотація, кліринг, рамбусування* та ін. [73, 160, 103, 104].

Зміни в суспільному житті відгукнулись такими термінами: *вето, ратифікація, лобіювання, політтехнологія* [103, 104], засоби масової комунікації поповнили термінологічний простір УВПТ одиницями зі складником *медіа-*: *мас-медіа, медіа-конвергенція*. [103, 104]. Чимало термінів із хімічної галузі поповнили видавничо-поліграфічну терміносистему, адже значна частка термінів, які містять видання, – це терміни, тісно пов'язані зі спорідненими з поліграфією галузями промисловості, з виробництвом та властивостями паперу, друкарських фарб, лаків, фотоматеріалів, – *ламінування, термотрансферна технологія, трепінгування* [УТСВПС, с. 368, 736, 766] та ін. Терміносистема поповнилася також технічними термінами : *процесор, сервер, сканер* [УТСВПС, с. 576, 648, 661], *смартфон, твейджер, факс* [НСЗ, с. 233, 243, 257] та ін. Із галузі мистецтва ввійшли : *бестселер, дизайн, дизайнер, трилер, кавер-версія, графіті*, з рекламної : *постер-трансформер, стікери,шелтокери* [103, 104]. Споріднена

терміносистема ‘пакувальна справа’ доповнила УВПТ термінами : *камбокс, камболак, шоу-бокси, бег-ін-бокс, папір-фольга-поліетилен (буфолен), скінпак* [103, 104, 107] та ін. [103, 104, 107, 111, 127, 158].

За твердженням Г. Солоіденко, активізація інтеграції і взаємопроникнення термінів окремих галузей є надзвичайно плідними. Кожна галузь збагачується не лише інформацією про факти, виявлені іншими галузями та сформованими ними концепціями, а й новими методами досліджень і, звичайно ж, термінологією [163, с.147].

Мова, як відомо, постійно змінюється протягом свого існування. Проте є періоди, для яких характерна особлива активність лінгвальних модифікацій, що виявляються в різних інноваційних процесах. Саме таким періодом розвитку сучасної української мови є кінець ХХ – початок ХХІ ст. Набуття Україною статусу незалежної держави, демократизація суспільства, нові економічні та політичні відносини, стрімкий науково-технічний прогрес спричинили нову вербальну інтерпретацію «картини світу» в українській мові [170, с. 69].

УВПТ поповнилася з галузі інформатики через позначення інформаційно-програмних засобів видавничо-поліграфічних процесів. Інформатизація процесу підготовки видання розпочинається з видавничого процесу і стосується підготовки тексту (складання, редагування, виготовлення фотоформ, друкарських форм), а закінчується післядрукарськими операціями.

Запровадження фотоскладальних апаратів у видавничу справу спричинило виникнення цілого ряду термінів із участю частини складних слів, до яких, наприклад, належить термін *фото*, напр. : *фотоплівка*, або вказує на відношення до світла, дії світла : *фотоелемент* [191].

Винайдення електронних репродукційних систем кольороподілювачів-кольорокоректорів стало наступним кроком інформатизації. Виникли такі терміни: *кольорокалібрування* – ‘система програмних і апаратних засобів, що дають змогу регулювати і/або координувати кольори між двома або більшою кількістю числових пристроїв, компенсуючи фактори, що впливають на

перетворення кольорових зображень’ [УТСВПС, с. 320] ; *кольоророзподіл* – ‘процес розділення кольорового зображення на складники, наприклад, чотири субтрактивних кольори СМҮК, фотографічним або електронним способом, унаслідок чого отримуються чотири плівки або комп’ютерні файли чи чотири друкарські форми в технології «з комп’ютера на друкарську форму» – «computer-to-plate»’ [УТСВПС, с. 321], *електронні системи для оброблення ілюстрацій* – ‘складання й оброблення тексту видання із застосуванням ЕОМ у видавничих системах, під час якого забезпечується виключення рядків, технічне редагування й коректура тексту, верстка шпальт’ [УТСВПС, с. 219].

І. Агарков, досліджуючи структуру видавничої термінології, вдало, на наш погляд, зауважує, що терміни, притаманні інформаційним технологічним операціям, становлять наповнення терміносистем, термінополів й менш значущих об’єднань термінів. Дослідник видавничо-поліграфічної термінології наслідки інформатизації галузі та її вплив на терміносистему вбачає в:

- появі нових термінополів, підполів у межах згаданої терміносистеми;
- набутті нового змісту окремими термінами;
- зміні на рівні терміносистем, термінополів за рахунок того, що окремі технологічні операції звузилися або увійшли до складу інших технологічних операцій з підготовки видання;
- появі спільних складників у багатьох термінополях [2, с. 21].

Інформатизація впливає на УВПТ: крім стрімкої модернізації технологічних процесів, відбувається модернізація спеціальної субмови, що обслуговує видавничо-поліграфічну галузь, наповнюючи її іншомовними запозиченнями. На нашу думку, це викликано відсутністю українських термінів у середовищі інформаційних та операційних програм, пов’язаних із комп’ютеризацією редакційно-видавничих процесів. Спроба створення українського відповідника привела до появи термінологічної синонімії, невмотивованого калькування, порушення семантичної точності в термінуванні і, як наслідок, до засилля

англізмів та росіянізмів, логіко-поняттєвих та мовних покручів – до розхитування норм [131, с.214].

Засвоєнню інформаційно-видавничих термінів сприяє низка лексикографічних видань із інформатики. Це, насамперед, перекладні словники : «Англо-українсько-російський словник з інформатики, програмування, обчислювальної техніки» / уклад. Бартків А. (1995 р.), «Англо-український-російський словник з інформатики та обчислювальної техніки» / уклад. Коссак О., (1991 р.) та (1995 р.), «Лексика комп'ютерних редакційно-видавничих систем. Англо-український словник» (2000 р.), Шевченко В. «Англо-український тлумачний словник редакційно-видавничої і комп'ютерної термінології» (2006 р.), «Поліграфія та видавнича справа. Російсько-український тлумачний словник» / уклад. Б. Дурняк та ін. (2002 р.), «Російсько-український словник-довідник з інженерної графіки, дизайну та архітектури» / уклад. Є. Антонович та ін. (2001 р.) та ін.

Нині необхідні точні, зрозумілі та короткі назви процесів, машин, пристроїв, матеріалів та їхні властивостей, професій, тобто чітка та однозначна термінологія, тому творення власних українських термінів є першочерговим завданням науковців. Понад десяток українських науково-дослідних та навчальних закладів розробляють терміни та визначення, що тією чи іншою мірою стосуються поліграфії та видавничої справи. Серед них: Книжкова палата ім. І. Федорова, Інститут механіки ім. С. П. Тимошенка НАН України, Український мовно-інформаційний фонд НАН України, Українська академія друкарства, УкрНДІ поліграфічної промисловості ім. Т. Г. Шевченка, УкрНДІ стандартизації, сертифікації та інформатики, УкрНДІ целюлозно-паперової промисловості Асоціація «Надійність машин та споруд», Державний інститут соціально-економічних досліджень, ДержНДІ «Система», ЕКТАвтопром, Інститут прикладної інформатики, Інститут проблем математичних машин і систем, Інститут програмних систем, ГацНДІ дизайну, НДІ «Вектор», НДІ магнітних носіїв інформації, НДТІ приладобудування, НДПХімпром, НТУУ «КПІ», НУ

«Львівська політехніка», УкрАсоціація в галузі систем автоматизованої ідентифікації та штрихового кодування «СканА» [206].

Державні акти сприяли розвитку термінологічної лексикографії. Інтерес до проблеми термінології як з боку фахівців галузі, так і з боку лінгвістів зумовлений такими практичними потребами:

- 1) забезпечення потреб вищої та середньої школи, преси, видавництв, науки, радіо, телебачення, державних установ нормативною термінологією;
- 2) систематизація, упорядкування, уніфікація галузевих терміносистем, створення державних стандартів на терміни та визначення [154. с. 228].

Упродовж останніх трьох десятиріч фахова мова видавців та поліграфістів наповнилася великим обсягом нового лексичного матеріалу. Вдосконалення поліграфічних технологій із застосуванням комп'ютерного опрацювання текстової й графічної інформації потребує від усіх працівників цієї галузі широкого спектра професійних знань, що стосуються багатьох напрямів науки й техніки у їхньому взаємозв'язку.

На думку І. Скорейко-Свірської, розширення галузей застосування знань, значне вдосконалення технічної сфери діяльності людства зумовили перебіг еволюційних процесів у науці, техніці й виробництві в їхньому безпосередньому, тісному зв'язку. Унаслідок встановлення відношень такого типу в розвитку науки й техніки дослідниця виокремлює такі етапи (фази):

- 1) перша фаза (кінець XVII – кінець XVIII ст.) – період інтенсивного розвитку техніки, її активне подальше використання в наукових експериментах і поступове утвердження механічної картини світу;
- 2) друга фаза (кінець XVIII – усе XIX ст.) – початок промислової революції, коли бурхливий розвиток техніки викликає гостру необхідність застосування наукових досягнень;
- 3) третя фаза (усе XX – поч. XXI ст.) – встановлення систематичного зв'язку між наукою та технікою. Саме в цей період відбувається злиття розвитку науки й

техніки : керувати технікою без попередньо проведеного наукового дослідження та експериментування стає неможливо [155, с. 18].

Поділяючи думку дослідниці, зауважимо: саме період кінця ХХ – початку ХХІ збагатився значною кількістю новотворів видавничо-поліграфічного виробництва за рахунок поповнень згаданої терміносистеми із суміжних чи дотичних терміносистем, що розширило її термінополя, з'явившись у фаховій мові видавничо-поліграфічної галузі.

У цьому підрозділі досліджено взаємозв'язок видавничо-поліграфічної термінології з термінологіями інших галузей науки і техніки, встановлено що до УВПТ найбільше термінів входить із тих дотичних до неї галузей, які забезпечують видавничий процес. Значною мірою поповнили терміносистему одиниці з інформатики, частина термінів ввійшла з економіки. Видавничо-поліграфічні терміни вивчає ряд науково-дослідних установ, закріпленню їх у професійній мові сприяють лінгвістичні видання.

Висновки до Розділу 2

1. Ми спостерегли, що однією з основних проблем термінотворення є визначення факторів, що спричиняють утворення нових слів. Це екстра- та інтралінгвальні (зовнішні та внутрішні) чинники термінологізації. До екстралінгвальних умов відносимо, в першу чергу, суспільно-політичні фактори. Відзначено також, що внутрішньомовні зміни пов'язані з поповненням літературної мови словами, словосполученнями, в яких актуалізуються поняття з УВПТ.
2. Констатуємо, що проблема визначення терміна з погляду соціолінгвістичного підходу вимагає врахування комплексу питань, до яких, зокрема, належать: «мова – суспільство», «взаємовідношення слів і понять», «соціолінгвістика і термінознавство», оскільки терміни виникають не самі по собі, а внаслідок розвитку науки і техніки. Наука і техніка належать до соціально-економічної сфери, тому правомірно говорити про соціальну зумовленість термінології.

Термінологія – це та частина лексики, яка найбільш чутлива до зовнішніх впливів, значить у ній найяскравіше проявляються впливи суспільства на мову.

3. Фіксуємо, що спадкоємний зв'язок, засвідчений тривалим часом, підтверджується функціонуванням у сучасній українській літературній мові термінів, тлумачення яких дотепер відомі видавцям і поліграфістам, зокрема: *друкування, складання, друкарський верстат, колонцифра, пагінація, береги сторінки, верстання в облямуванні текстом* тощо.

4. У роботі простежено, що саме в 90-их роках ХХ – на початку ХХІ століття внаслідок модернізації технологічних процесів, переоснащення поліграфічних підприємств та видавництв, викликаних прогресом науки й техніки відбулося активне поповнення словника видавничо-поліграфічних термінів як питомо українськими одиницями, так і запозиченнями з інших мов, а також комбінованими утвореннями.

5. Результати дослідження продемонстрували процес активного перенесення нових термінів із комп'ютерної галузі до УВПТ. Зокрема: *рекордер, растрова графіка, графічний інтерфейс, лазерний гравіювальний апарат, безплівкові додрукарські системи, кольороподіл у настільній видавничій системі* тощо. Тому вважаємо, що початок ХХІ століття вніс помітні корективи в етапи творення терміносистеми української мови, виділився окремий етап – інформаційних технологій.

6. У процесі проведення наукової розвідки з'ясовано, що серед комп'ютерних УВПТ переважають запозичення з англійської мови (її американського варіанта). Наприклад : *плотер, трекінг, трафік, тонер, тригер, постскрипт-шриффт* тощо. Головною причиною входження цих термінів у видавничо-друкарську термінологію є запровадження саме американських технологій. Спостерігається зовсім незначна частка комп'ютерних термінів, що ввійшли в ВПТ, які виникли на власне українському ґрунті.

7. Аналіз емпіричного матеріалу засвідчив, що досить помітну частку в терміносистемі ВПВ становлять терміни, що влилися з економічної галузі,

зокрема: *проциклічний, прайс-лист, рецесія, сертифікація*; наявні входження з галузі мистецтва : *дизайн, графіті*; з хімічної галузі : *ламінування, тренінгування* тощо. Спостерігаємо не такі значні впливання в терміносистему ВПВ термінів із інших галузей.

Результати дослідження цього розділу представлені у таких публікаціях автора : [88; 90; 92; 96].

РОЗДІЛ 3

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ, СЛОВОТВІРНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ ТА ПОЛІГРАФІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

У розділі представлена класифікація видавничо-поліграфічних термінів кінця XX – XXI століття за термінополями, походженням, структурою і галузями їх функціонування. У процесі розгляду основних структурно-семантичних та словотвірних особливостей нової термінологічної лексики виявляються найбільш продуктивні моделі, за якими утворюються нові терміни.

3.1. Тематична, структурна та функціональна характеристика термінів видавничої справи й поліграфічного виробництва

Термінологічна лексика будь-якої професійної галузі знань, що є назвами різноманітних наукових понять, утворює складну систему найменувань, де специфіка терміна як особливого різновиду слова помітно відрізняється від загальноживаної лексики. Мова професійного спілкування вимагає найвагомішого критерію – однозначності тлумачення ключових понять, зафіксованих у термінах, оскільки неточне вживання того чи іншого слова може мати небажані наслідки [125, с. 261].

Підтвердженням цього погляду є змістовна, на нашу думку, класифікація термінів В. Лейчика, що базується на категорії того поняття, яке визначає термін, виділяючи терміни на позначення об'єктів, процесів, ознак, величин. Учений-лінгвіст зазначає, що терміни можна групувати за різними основами:

- за змістом;
- за мовленнєвою формою;
- за функцією;
- за внутрішньомовними та зовнішньомовними ознаками.

Типологія термінів дає змогу запропонувати різні їхні класифікації. За поділом, основою для якого залишається формальна структура терміна, розрізняють терміни-слова й терміни-словосполучення. Відповідно до змістової структури, терміни поділяються на однозначні й багатозначні, тобто такі, що мають два чи більше значень у межах однієї терміносистеми. Із точки зору семантики виділяються терміни – вільні й стійкі словосполучення.

Лінгвістична класифікація термінів за джерелом походження виділяє терміни власномовні, запозичення, інтернаціональні та гібридні.

Лексико-граматичний аспект відображається в класифікації за частинами мови: виявлені терміни – іменники, прикметники, дієслова, а також дієприкметники, дієприслівники, прислівники [75, с. 88–97].

В. Лейчик пропонує цілу низку інших лінгвістичних класифікацій :

- стилістичну – відповідно до стилю функціонування;
- історичну (історичне термінознавство виокремлює терміни-архаїзми, терміни-історизми, терміни-неологізми);
- класифікацію термінів за авторством (соціологічний підхід до індивідуального чи авторського термінотворення);
- наукознавчу класифікацію (функції термінів у науковій, технічній, спеціальній діяльності);
- соціологічну класифікацію (виокремлює універсальні (для багатьох споріднених галузей), унікальні (для однієї галузі) та концептуально-авторські (для одного аспекта дослідження) [Там само].

Наведений перелік класифікацій не може вважатися вичерпним. Із огляду на наше дослідження, найхарактернішою ознакою є типологічний поділ терміносистеми видавничо-поліграфічної справи на термінополя відповідно до семантики термінів та їх функціонального призначення.

У дослідженні новотермінів ВПВ виокремлюємо такі термінополя :

- видання;
- редакційно-видавничі процеси;

- додрукарські видавничі процеси;
- процеси поліграфічного виробництва, способи друку;
- брошурувальне й оздоблювальне виробництво, виробництво окремих видів друкованої продукції.

Розглянемо конкретні термінополя. Термінополе «видання» виокремлює такі мікротермінополя: різновиди за типологічними ознаками, одиниці виміру оригіналів та видань, матеріальна конструкція видання, внутрішнє оформлення видання, художньо-технічне оформлення видання, композиційно-оформлювальні елементи видання, апарат видання.

Термінополе «редакційно-видавничі процеси» має такі мікрополя: видавничі організації, їх структура, професії, стадії (етапи) редакційно-видавничого процесу, видавнича техніка, підготовка матеріалів.

Термінополе «додрукарські процеси» об'єднує мікротермінополя: складальні процеси, верстальні процеси, репродукційні процеси.

Термінополе «друкарський процес» об'єднує мікротермінополя : способи друкування, технічні засоби друку.

Простежимо поповнення термінами основних термінополів видавничо-поліграфічної термінології. Головною метою діяльності будь-якого видавництва чи видавничої організації є підготовка й випуск у світ видавничої продукції. Видавнича продукція – це сукупність різноманітних за формою, змістом, зовнішнім виглядом, обсягом, характером інформації, структурою, періодичністю та призначенням видань, випущених видавцем або групою видавництв за певний часовий період [179, с. 93].

Основою видавничої продукції є видання, тому термінополе «видання» – це ключова ланка для всіх термінополів поліграфічної галузі. Саме в нього ввійшло ряд терміносполук, основою яких є прикметник *електронне, електронний, електронна*, адже нині цивілізоване суспільство переживає інформаційну революцію, головною ознакою якої є стрімкий розвиток комп'ютерних мереж. Із кожним роком зростає ринок електронних видань у різних їх форматах – як для

мобільних платформ, так і для стаціонарних комп'ютерів. Термін *електронне видання* має, зокрема, таке визначення: 'це видання у вигляді електронних даних, що мають вихідні відомості, містять призначену для поширення в незмінному вигляді інформацію, яка пройшла редакційно-видавниче опрацювання' [УТСВПС, с. 216].

На наш погляд, термін *електронне видання* має більш широке визначення. Зупинимось на нових термінах, що позначають типи видань. Словник видавничо-поліграфічних термінів фіксує 26 типів видань із прикметником *електронне* у словосполученні зі сталим терміном *видання*, які характеризують згадану категорію. Це : *електронне видання + виробничо-практичне, електронне видання + детерміноване, електронне видання + для дозвілля, електронне видання + довідкове, електронне видання + періодичне, електронне видання + художнє, електронне видання + серіальне, електронне видання + нормативне виробничо-практичне* тощо [УТСВПС, с. 216–219].

Закладене в основу тлумачення терміна *електронне видання* – 'електронний документ, що пройшов редакційно-видавниче оброблення, призначений для розповсюдження в незмінному виді' [УТСВПС, с. 213], видозмінюється у термін *електронна книга* – 'версія книги в електронному (цифровому вигляді), яка читається за допомогою технічних комп'ютерних засобів' [УТСВПС, с. 216]. Відповідниками такого творення стали терміни *електронний аналог друкованого видання* – 'відтворює відповідне видання (розташування тексту на сторінках, ілюстрації, посилання, примітки і т. ін.) у числовому варіанті на диску пам'яті' [УТСВПС, с. 216] ; *електронний документ* – 1. 'документ на носіїві, що читається машинно, для використання якого необхідні засоби обчислювальної техніки'; 2. 'документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних числових даних, включаючи обов'язкові реквізити' [УТСВПС, с. 214]; *електронний словник* – 'електронний аналог словника у числовому варіанті на диску пам'яті чи текстовий файл, на якому в алфавітному чи тематичному порядку подано слова певної мови (з тлумаченням, перекладом

іншою мовою та ін.)’ [Не зафіксоване словниками]; *електронне посилання* – ‘електронна адреса джерела, на яку покликаються у викладі’ [не зафіксоване словниками]; *електронний монтаж, спуск смуг* – ‘розміщення сторінок видання у форматі задрукованого аркуша електронним способом, за допомогою комп’ютерної видавничої системи і відповідного програмного забезпечення’ [УТСВПС, с. 215].

Термінополе «редакційно-видавничі процеси», наприклад, поповнилося таким терміном, як *виведення на формну пластину* – ‘виведення (декодування цифрових даних) електронного монтажу смуг видання на формну пластину для виготовлення друкарської форми)’ [УТСВПС, с. 95]; *вивідний пристрій* – ‘у видавничих системах – пристрій для виведення зображення на матеріальний носій (фотоплівку, прозору плівку, формну пластину та ін.)’ [УТСВПС, с. 95]; *принтер* – ‘периферійний пристрій комп’ютеризованої видавничої системи для оперативного друку’ [УТСВПС, с. 558]; *графобудівник* – ‘пристрій, що забезпечує перетворення числових даних та їх виведення в аналоговій графічній формі на матеріальний носій’ [УТСВПС, с. 162]; *іміджсетер* – ‘пристрій для виведення зображення’ [УТСВПС, с. 272]; *електрофакс* – ‘спосіб електрофотографії, під час якого проявлене зображення закріплюється безпосередньо на фотопівпровідниковому шарі, нанесеному на папір’ [УТСВПС, с. 221]; *компіляція/складання* – ‘процес переведення початкового тексту програми в об’єктний код [УТСВПС, с. 326]; *растризація* – ‘перетворення інформації зображення векторного типу в інформацію зображення растрового типу’ [УТСВПС, с. 584] та ін.

Термінополе «додрукарські видавничі процеси» поповнилося таким терміном, як *репродукційні процеси* – ‘сукупність електронних або фотографічних процесів отримання фотоформ – негативів або діапозитивів, готових для копіювання на формний матеріал’ [УТСВПС, с. 603]; *ризографія* – ‘фірмова назва способу ротаційного трафаретного друку з використанням друкарської форми, виготовленої пропалюванням мікроотворів у формному

матеріалі для утворення друкувальних елементів (ротаторний друк з форм, виготовлених електроіскровим способом або з використанням лазера' [УТСВПС, с. 606–607]; *система настільна видавнича* – ‘комплект настільного електронного обладнання, який, зазвичай, складається з персонального комп’ютера, оснащеного програмами для складання, корегування орфографії тощо матричного та лазерного принтерів, а також сканера’ [ННТМ, с. 517].

У термінополе «друкарський процес» ввійшли терміни *спосіб струминного друку* – ‘технологія отримання відбитків друку, за якої зображення наносять на задруковуваний матеріал наприскуванням спеціальних фарб із сопел дуже малого діаметра з високою швидкістю (до 1 млн. крапель за секунду) [УТСВПС, с. 687]; *термографія* – 1. у поліграфії – ‘оброблення спеціальними термopорошками віддрукованих зображень, що змінює рельєф відбитка під дією теплового потоку’. 2. у репрографії – ‘спосіб копіювання, що використовує носії (терморективний і термокопіювальний папери), які змінюють свої властивості під дією теплового потоку’ [УТСВПС, с. 733, 737]; *трепінгування* – 1. ‘проникнення більш світлого кольору в ділянку більш темного або навпаки’; 2. ‘процес компенсації неточності приведення фарб під час друкування, у результаті якої можуть з’явитися зазори між об’єктами [УТСВПС, с. 766]; *цифровий (числовий) друк* – наразі немає однозначного трактування терміна *цифровий друк*, у поняття об’єднано ‘сукупність методів розмноження текстової і зображувальної інформації в пристроях і друкарських машинах, у яких завдання на друк надходить у закодованій числовій формі’ [УТСВПС, с. 830–831]; *безконтактний друк* – ‘спосіб отримання зображення, під час якого друкування проводиться без фізико-механічного натиску, в основу закладено принцип перенесення фарби з друкарської форми (без форми) на папір за допомогою електростатичного і/або електромагнітного полів, пневматики’ [УТСВПС, с. 64] та ін.

Термінополе «брошурувальне й оздоблювальне виробництво, виробництво окремих видів друкованої продукції» поповнилося такими термінами, як *суперобкладинка* – ‘елемент зовнішнього оформлення видання, щоб захистити

його палітурку від пошкоджень, забруднень, а також з рекламною метою' [УТСВПС, с. 710–711]; *бренд-бук* – ‘перелік правил, зазвичай оформлений у вигляді брошури, що містить інструктаж із використання торгової марки. Він включає різні рекомендації – від розміру й розташування логотипу на фірмовому бланку до архітектурних проектів будівель і споруд’ [УТСВПС, с. 80], *візитна картка* – ‘аркуш щільного паперу або картону формату 50x90 мм (рідше — інших форматів і матеріалів), що містить відомості про людину або фірму’ [УТСВПС, с. 125]; *воблер* – ‘різновид друкованих рекламних POS-матеріалів, що являють собою мініатюрні вироби – підвіски, закріплені на стіні (прилавку, огорожі) за допомогою гнучкої ніжки на двосторонній липкій стрічці’ [УТСВПС, с. 132] тощо.

Класифікація термінів видавничо-поліграфічного виробництва за формальною структурою передбачає поділ їх на:

- терміни-слова (вони виражені одним словом);
- терміни-словосполучення (серед них розрізняють багатокomпонентні терміни (такі терміни можуть бути дво-, три-, чотири- і більше компонентними; вони представлені в значно меншій кількості).

Навіть саме визначення *терміна-слова*, що є назвою предмета і явища об’єктивної дійсності, дає підставу для виявлення його відмінності від *терміна-словосполучення*. На відміну від словосполучення, слово відзначається своєю цілеспрямованістю, якою зумовлюється і певна семантична цілісність. Слово лише називає предмет, явище, якість безвідносно до їх взаємозв’язків; у словосполученні ж можуть бути названі і предмет, і його ознаки в їх відношенні одне до одного.

Характеристика ряду видавничо-поліграфічних термінів, що ввійшли в професійну мову наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., дає змогу виявити у відсотковому відношенні кількісну характеристику термінів-слів і термінів-словосполучень: приблизно 50 відсотків – *терміни-словосполучення*, 50 відсотків – *терміни-слова*. На нашу думку, великий відсоток термінословополучень викликаний запозиченнями з мови тієї країни, що є розробником інноваційної технології

визначеної галузі, або спеціалізується на виготовленні виробничо-поліграфічного обладнання, яке забезпечує інноваційне впровадження.

Узявши за основу змістову структуру, нові терміни можна класифікувати на однозначні та багатозначні, тобто такі, що мають два чи більше значень у межах однієї терміносистеми. Як і кожна галузь знань чи господарства, видавничо-поліграфічне виробництво характеризується своїм колом найменувань, якими володіє кожен, хто працює в цій галузі. Необхідність найменувань є елементарною умовою точності самої мови видавців та поліграфістів.

Підкреслюючи важливість найменувань, доцільно звернутися до визначень термінів. Терміни, які служать для точного визначення понять із галузі науки й техніки, є найвищим розрядом найменувань. На нашу думку, явище багатозначності ускладнює порозуміння в мові спілкування спеціалістів і спричиняє негативні навантаження на галузеву термінологію. Підтвердженням цьому може слугувати вже згаданий раніше термін *вивідний пристрій* – ‘у видавничих системах – це пристрій для виведення зображення видання на матеріальний носій (фотоплівку, прозору плівку, папір, формну пластину)’ [УТСВПС, с. 95]. Із таким же значенням функціонує термін *приймка* [УТСВПС, с. 556]. Терміном *приймка* позначають також *фотовивідний пристрій* – ‘периферійний пристрій видавничої системи для декодування числової і запису аналогової інформації на фотоплівку’ [УТСВПС, с. 801], *принтер* [УТСВПС, с. 558], *іміджсетер* [УТСВПС, с. 272], *графобудівник* [УТСВПС, с. 162].

Однокомпонентними є, наприклад такі терміни, як *абляція* – ‘процес руйнування спеціального реєструючого шару або його частини під дією лазерного випромінення’ [УТСВПС, с. 9]; *кадрування* – ‘виділення частини зображення (кадру) під час підготування видавничого оригіналу, а також під час комп’ютерного оброблення окремих деталей зображення’ [УТСВПС, с. 283]; *архівування* – ‘конвертування інформації даних (зображень, тексту, звука), часто на CD-ROM для збереження на певний період’ [УТСВПС, с. 48]; *екранування* – ‘визначення розмірів екрану на знищення непотрібних елементів зображення, що

потрапляють у визначену для роботи ділянку на моніторі’ [УТСВПС, с. 209]; *зчитування* – ‘коректування, читання, сприймання інформації записуваної (закодованої) в комп’ютері’ [УТСВПС, с. 266]; *інтегратор* – ‘прилад (інтегрувальний пристрій)’ [УТСВПС, с. 277]; *клонування* – ‘процес виробництва додаткової копії наявного числового зображення в новому файлі цього ж зображення або копіювання цього зображення’ [УТСВПС, с. 305]; *маркер* – ‘символ визначеного типу, використовуваний для позначення конкретної пропозиції на поверхні візуалізації у комп’ютерній графіці’ [УТСВПС, с. 390]; *монітор* – ‘електронний пристрій для візуального відображення інформації’ [УТСВПС, с. 420]; *пагінація* – ‘автономерація, перемикач для регулювання порядку нумерації сторінок’ [УТСВПС, с. 483]; *растризація* – ‘перетворення інформації зображення векторного типу в інформацію зображення растрового типу’ [УТСВПС, с. 584]; *трафік* – ‘у видавничих системах потік повідомлень (сигналів), які передаються комп’ютерними мережами під час підготовки видання до друку’ [УТСВПС, с. 765] та ін.

Із усіх досліджених термінів перевагу мають однокомпонентні терміни-іменники. Докладно аналіз виглядає так: 581 – іменники; 48 – прикметники, 27 – дієслова. Враховуючи перевагу однокомпонентних термінів, виражених іменниками, констатуємо їх відсоткову перевагу серед нових термінів видавничо-поліграфічного виробництва – 45, 5 %. Серед них виділяються: *адаптер, ангрей, баркод, блистер, браузер, гіпертекст, графокреслярка, ініціалізація, інтерполяція, калібрування, картридж, кернінг, компілятор, копірайт, ксерокс, нанодрук, оцифрування, плотер, плейтсетер, рекордер, ризографія, сканування, тонер, термографія, трасування, трепінгування, тригер, чарунка, юстування* тощо [191].

Серед іменників складні терміни становлять, за нашими підрахунками, 2,7%. Це зокрема: *арт-часопис, бета-текст, бук-дизайн, експрес-видання, кавер-версія, пін-код, проксі-сервер, хард-диск* тощо. Більш докладний аналіз їх буде здійснено в наступних підрозділах.

Терміни-прикметники становлять 3,84 відсотка від загалу видавничо-поліграфічних одиниць, що увійшли в ужиток за останні роки. Серед них: *портальний, крапельно-струминний, ламінатний, прийомо-передавальний, принтерний, процесно-орієнтований, проциклічний, рекламний, текстогенний, широкорозверстаний* та ін. [191].

Із усіх досліджуваних нами термінів 2,12 відсотка становлять *дієслова*. Позначаючи дію, вони доповнюють терміносистему такими словами, напр. : *адмініструвати, відксерити, відфаксувати, запрезентувати, інвестувати, комп'ютеризувати, ламінувати, лімітувати, маскувати, мінімізувати, модернізувати, моніторити, паспортизувати, перепрофілювати, переформатувати, проновити, простимулювати, рекламувати, репрезентувати, розархівувати* та ін.

Двокомпонентними є терміни: *комп'ютерне складання* – ‘складання й оброблення тексту видання із застосуванням ЕОМ у видавничих системах, під час якого забезпечується виключення рядків, технічне редагування й коректура тексту, верстка шпальт та ін.’ [УТСВПС, с. 333]; *п'єзоелектричний друк* – ‘технологія, що використовується у числових принтерах струминного друку, в яких фарба наноситься під дією електричного заряду’ [УТСВПС, с. 505]; *барабанний сканер* – ‘сканер, у якому оригінал зображення встановлюється на зовнішній поверхні циліндра, що обертається’ [УТСВПС, с. 61]; *цифрова камера* – ‘переносний оптичний записувальний пристрій, який виконує зйомку на внутрішній чип-пам'яті, змінну РС-карту або інший цифровий носій’ [УТСВПС, с. 828]; *відеотермінальний пристрій* – ‘електронний пристрій з телевізійним екраном, на якому зображена текстова та ілюстраційна інформація під час підготування видання до друку’ [УТСВПС, с. 120]; *електронна ретуш* – ‘корекція, що проводиться електронними засобами з одночасною візуалізацією результатів на екрані монітора видавничої комп'ютерної системи’ [УТСВПС, с. 213]; *електронний монтаж* – ‘розміщення сторінок видання у форматі задрукованого аркуша електронним способом за допомогою комп'ютерної

видавничої системи і відповідного програмного забезпечення, монтаж контролюють візуально на екрані монітора системи або за твердою копією, одержаною на принтері' [УТСВПС, с. 215]; *ефект ретушування* – 'програмний інструмент, що є в арсеналі комп'ютерних програм, здатних редагувати зображення' [УТСВПС, с. 226]; *електронний кольорозподільувач-кольорокоректор* – 'апарат для виготовлення методом поелементної розгортки з кольорових оригіналів комплектів кольороподілених відкоректованих фотографічних зображень та багатофарбового друку' [УТСВПС, с. 215]; *каліграфічний дисплей* – 'графічний дисплей, у якому примітиви виведення генеруються в послідовності, визначеній програмою' [УТСВПС, с. 286]; *комп'ютерна верстка* – 'використання персонального комп'ютера та спеціального програмного забезпечення для створення оригінал-макету, що містить текст, графіку, фотографії та інші візуальні елементи для друку в друкарні або офісі на принтері' [УТСВПС, с. 332]; *комп'ютерний кольороподіл* – 'кольороподіл здійснюється автоматизованими оптоелектронними засобами (апаратними і програмними) за допомогою ЕОМ видавничих систем' [УТСВПС, с. 333]; *струминний принтер* – 'різновид принтера, що використовує технологію струминного друку, в якому зображення наноситься на задрукований матеріал наприскуванням фарби' [УТСВПС, с. 706]; *текстовий редактор* – 'програмний засіб, що забезпечує введення, зберігання, перегляд, редагування, форматування, виведення на екран для контролю і друкування текстів' [УТСВПС, с. 725]; *складально-програмувальний апарат* – 'пристрій, призначений для складання і кодування тексту на перфострічці у повнокодовому або неповнокодовому режимі, використовується для керування фотоскладальним автоматом' [УТСВПС, с. 663] та ін.

Трикомпонентними є терміни: *оптичний сканувальний пристрій* – 'спеціальний оптичний пристрій з лазерним променем для зчитування друкованого або графічного матеріалу, який може потім зберігатися у комп'ютері як банк рукописних, друкувальних або графічних даних' [УТСВПС, с. 472]; *кольоровий друк на вимогу* – 'термін зазвичай означає малотиражний друк за

індивідуальним замовленням, базується на способах числових технологій’ [УТСВПС, с. 319]; *друкувальний вузол графобудівника* – ‘частина графобудівника, що застосовується для нанесення позначок на поверхню візуалізації’ [УТСВПС, с.203]; *лазерний друкувальний пристрій* – ‘друкарський апарат (знакосинтезувальний пристрій) ксерографічного типу, в якому приховане зображення символів відтворюється лазерним променем на світлочутливому барабані, потім відбувається проявлення протилежно електростатичнозарядженим порошком одержаного прихованого електростатичного «зображення», а також перенесення і закріплення порошкового зображення на задрукованому матеріалі’ [УТСВПС, с. 365]; *безударний друкувальний пристрій* – ‘електронний пристрій, в якому використано принцип немеханізованого формування друкарського знака (лазерний, магнітографічний, струминний та ін.)’ [УТСВПС, с. 67]; *графічний друкувальний пристрій* – ‘пристрій (графічний пристрій, плотер, принтер та ін.), що забезпечує виведення текстової й графічної аналогової інформації’ [УТСВПС, с. 161]; *графічний електронний планшет* – ‘пристрій, що дозволяє користувачу наносити позиційні точки на електронний планшет, використовуючи ручку або перо для уведення у комп’ютер координат цих точок’ [УТСВПС, с. 161]; *драйвер зовнішнього пристрою* – ‘коротка програма, яка дозволяє зовнішньому пристрою, наприклад, дисковому накопичувачу або миші, здійснювати взаємозв’язок із комп’ютером’ [УТСВПС, с. 190]; *електронна верстка шпальт* – ‘формування шпальт і сторінок видання, що проводиться з використанням комп’ютерних видавничих систем’ [УТСВПС, с. 213]; *електростатичний друкувальний пристрій* – ‘різновид принтера, в якому зображення записується за допомогою електростатичного заряду, а потім проявляється частинками тонера, що мають протилежний заряд’ [УТСВПС, с. 221]; *знакосинтезувальний друкувальний пристрій* – ‘механізм, в якому зображення символів формується знако-твірним елементом, в основному матрицею. До нього належать матричні, лазерні та інші принтери’ [УТСВПС, с. 261]; *лазерний гравіювальний автомат* – ‘автомат для

виготовлення друкарської форми гравіювання лазерним променем’ [УТСВПС, с. 367]; *сканер барабанного типу* – ‘пристрій для оцифрування і введення у комп’ютер двомірних зображень. Це тип оптичного барабанного сканера, де оригінали на прозорій або непрозорій підкладках (наприклад, фотовідбитки на папері або діапозитиви на плівці) встановлюють на циліндр, що обертається у процесі роботи’ [УТСВПС, с. 661]; *текстовий кодований оригінал* – ‘видавничий текстовий оригінал, записаний на носії інформації за допомогою інформаційних символів (чисел біткових систем)’ [УТСВПС, с. 724]; *настільна видавнича система* – ‘комплекс устаткування на базі ПЕОМ, призначений для автономного виконання всіх операцій редакційно-видавничого оброблення текстового і графічного матеріалу, придатного для тиражування’ [УТСВПС, с. 435] та ін.

Чотирикомпонентність представлена такими термінами: *приглушення (притамовування) растрової структури зображення* – ‘виключення впливу структур растрових відбитків і оригіналів під час підготовки до репродукування за допомогою растра засобами поліграфії, у комп’ютерних видавничих системах, у репродуктивних фотоапаратах’ [УТСВПС, с. 555]; *виведення помилки на носій даних* – ‘виправлення помилкових даних, які з’явилися, коли передавали, переносили або зберігали дані’ [ННТМ, с. 190]; *титульний екран електронного видання* – ‘один з перших екранів електронного видання (або спеціальний системний екран), що містить вихідні відомості’ [УТСВПС, с. 219]; *цифровий файл друкарської форми* – ‘файл цифрової (числової) технології, за яким відбувається поелементний запис проміжних зображень за аналоговою схемою, чи на основі зчитування оригінал-макету проходить запис файлової інформації на формний матеріал’ [УТСВПС, с. 830]; *настільна електронна видавнича система* – (відповідає терміну *настільна видавнича система*) [УТСВПС, с. 435]; *персональна електронна обчислювальна машина* – ‘електронно-обчислювальна машина для індивідуального користування, що характеризується простотою експлуатації і має функціональні можливості для вирішення широкого кола завдань’ [УТСВПС, с. 503]; *автоматизована система керування виробництвом* –

‘програмовані комп’ютеризовані системи з базами даних, що працюють на виробництві і керують ним на основі штучного інтелекту’ [УТСВПС, с. 15]; *первинне пакування електронного видання* – ‘пакувальний контейнер (конверт, коробка), який має прямий контакт з носієм електронного видання й на деякий час захищає його від пилу та вологи’ [УТСВПС, с. 219]; *засоби введення графічної інформації* – ‘периферійне обладнання, що забезпечує зчитування, перетворення даних з графічної форми в коди координат елементів образу і введення їх до комп’ютера або записування на машинний носій’ [ННТМ, с. 261]; *пакет програм настільного видавництва* – ‘пакет програм, що має засоби маніпулювати текстовим полем документа, змінювати формати сторінок, розміри відступів, комбінувати шрифти та ряд інших операцій оброблення текстів’ [ННТМ, с. 407]; *електронні системи оброблення ілюстрацій* – ‘системи на базі електронно-обчислювальної машини (ЕОМ), в яких кольоровий образ утворюється з використанням 36 кольорів, що теоретично дає змогу отримати 16,7 млн. кольорових відтінків’ [ННТМ, с. 519]; *титульний екран електронного видання* – ‘титульна (перша) сторінка електронного видання, котра вміщує, окрім назви твору, прізвища автора (авторів) та інших вихідних відомостей, ще й інтерактивний зміст із закладками для активізації читання’ [УТСВПС, с. 75]; *процесор для обробки формних пластин* – ‘автоматизований пристрій (агрегат) для нормалізованого фізико-хімічного оброблення формних пластин після експонування’ [УТСВПС, с. 576]; *покажчик операцій на панелі інструментів* – ‘сервісний інструмент у меню операційної системи, що дає змогу вибрати операції: англ. Cut (вирізувати), Copy (копіювати) або Paste (вставити)’ [УТСВПС, с. 533] та ін.

Наявні у видавців та поліграфістів і п’ятикомпонентні терміни: *текстовий режим роботи видавничої системи* – ‘режим налаштування монітора ЕОМ видавничої системи, за якого найкращою мірою відтворюється сукупність букв, знаків і геометричних фігур’ [УТСВПС, с. 725]; *приглушення притамовування растрової структури зображення* – ‘виключення впливу структур растрових

відбитків і оригіналів під час їх підготовки до репродукування за допомогою растра засобами поліграфії, виконується у комп'ютерних видавничих системах з використанням спеціальних програм, а у репродукційних фотоапаратах – за допомогою спеціальних об'єктивів з пластинкою, що коливається, розсіюючи світло' [УТСВПС, с. 555]; *електронна система додрукарського підготування видань* – 'комплекс устаткування, що включає пристрої уведення інформації й виведення фотоформ (друкарських форм). Популярна система підготування видань до всіх способів друку, розроблена спеціально для опрацювання текстів, кольорокоректування, верстання і монтажу зображень' [УТСВПС, с. 213]; *порт прискореного передавання графічних даних* – 'шина, яка дає змогу швидко передавати тривимірні зображення на дисплей персонального комп'ютера' [УТСВПС, с. 543]; *редагування даних через екран комп'ютера* – 'перетворення форми подання даних до вигляду, зручного для використання. Зазвичай редагування даних здійснюється під час їх виведення на друкувальний пристрій або дисплей, може здійснюватися за допомогою спеціальних обслуговуючих програм, а також під час використання спеціальних засобів, наявних у багатьох мовах програмування' [УТСВПС, с. 591]; *алфавітно-цифровий режим роботи видавничої системи* – 'режим налаштування монітора ЕОМ видавничої системи, за якого найкращою мірою відтворюється сукупність букв, знаків і геометричних фігур' [УТСВПС, с. 33]; *автоматизована система формування знаків у комп'ютері* – 'проектування виробів (об'єктів) за допомогою ЕОМ, що належить до «знако-формуального» програмного забезпечення й аналогічного комп'ютерного устаткування (автоматизованих систем)' [УТСВПС, с. 15]; *засоби введення даних з машинного носія* – 'периферійне обладнання, що забезпечує введення даних до комп'ютера з машинного носія' [ННТМ, с. 261]; *оптична частота дискретизації по осі Y* – 'частота дискретизації сканера у вертикальному напрямі, визначається здатністю переміщення каретки сканера' [УТСВПС, с. 471]; *оптична частота дискретизації уздовж осі X* – 'частота дискретизації сканера у горизонтальному напрямі, визначається кількістю

елементів ПЗЗ (прилад із зарядовим зв'язком) у матриці ПЗЗ' [УТСВПС, с. 471]; *система буферизації вхідних і вихідних даних* – 'функція комп'ютера, яка збирає команди виведення і відповідну інформацію і зберігає їх у пам'яті, перш ніж надсилати дані на виведення' [УТСВПС, с. 657]; *цифрова мережа з наданням комплексних послуг* – 'міжнародна цифрова мережа зв'язку, якою може передаватися звукова, відео- і факсимільна інформація' [УТСВПС, с. 828]; *засоби виведення даних на машинний носій* – 'периферійне обладнання, що забезпечує приймання даних із комп'ютера та записування їх на машинний носій' [ННТМ, с. 261] та ін.

Цікавими видаються і шестикомпонентні терміни, наприклад: *автоматизована система перероблення текстової та ілюстративної інформації* – 'комплекс електронно-обчислювальної техніки, засобів математичного, технічного та організаційно-методичного забезпечення, призначений для перероблення текстової та ілюстративної інформації' [УТСВПС, с. 5]; *відеооперативний запам'ятовувальний пристрій з довільною вибіркою* – 'ВОЗП одержує дані від програми відео дисплея і операційної системи й передає їх апаратним засобам управління' [УТСВПС, с. 120]; *пам'ять з оперативним записом/зчитуванням, оперативний запам'ятовувальний пристрій (ОЗП)* – 'тип оперативної пам'яті, що дає змогу зчитувати і змінювати (записувати) вміст окремих комірок. Вибір операції визначається сигналом зчитування/запису, що подається на вхід пристрою' [УТСВПС, с. 488]; *синхронний динамічний запам'ятовувальний пристрій з довільною вибіркою, синхронний динамічний оперативний запам'ятовувальний пристрій (СДОЗП)* – 'різновид енергетично залежної оперативної пам'яті, синхронізованої з тактовою частотою роботи мікропроцесора' [УТСВПС, с. 656–657]; *автоматизована система перероблення текстової та ілюстративної інформації* – 'комплекс апаратури та засобів математичного, технічного та організаційно-методичного плану, призначений переробляти текстову та ілюстраційну інформацію, перетворюючи її у цифрову за допомогою електронно-обчислювальної техніки' [ННТМ, с.518];

автоматизована система перероблення текстової та графічної інформації' [УТСВПС, с. 5]; засіб введення і виведення тексту та графічних даних – 'периферійне обладнання, що забезпечує введення та виведення даних до (із) комп'ютера, поданих в абетково-цифровій та графічній формах' [ННТМ, с. 260] та ін.

У нашому дослідженні виявлено також унікальний десятикомпонентний термін *струминний принтер, що працює за принципом розпилювання фарбувальної речовини, підігрітої до рідкої фази* – 'друкувальний пристрій струминного друку, фарбувальна речовина (чорнило), яка твердне після нанесення на основу (субстрат), тобто використовується процес переходу фарбувального матеріалу з одного фізичного стану в інший' [УТСВПС, с. 706].

Отже, що більша кількість компонентів, то менша їх функціональна репрезентація.

Функціонування і структуру УВПТ простежено у вітчизняних часописах із проблем видавничої справи та поліграфічної діяльності, у науковій, навчальній, довідковій літературі. Кількісна та структурна характеристика новотворів ВПВ представлена у *Таблиці 1*.

Таблиця 1

Кількісно-структурна характеристика нових видавничо-поліграфічних термінів

Одно-компон.	Дво-компон.	Три-компон.	Чотири-комп.	П'яти-компон.	Шести-компон.	Десяти-компонентний	Загальна к-сть
613	390	158	59	18	15	1	1254

- Однокомпонентні новотерміни становлять – 49,7%;
- двокомпонентні – 30,5%;
- трикомпонентні – 12,38%;
- чотирикомпонентні – 4,62%;

- п'ятикомпонентні – 1,41%;
- шестикомпонентні – 1,17%;
- десятикомпонентний – 0,07%.

Як підтверджує аналіз структури досліджуваних одиниць, приблизно половина поліграфічно-видавничих новотворів – однокомпонентні терміни, водночас друга їх частина – багатоконпонентні. Враховуючи той факт, що перевагою термінології має бути однозначність, спостерігається тенденція утворення в бік багатоконпонентності. Значна частка належить двокомпонентним термінам (майже кожен третій новостворений термін), кожен десятий – трикомпонентний. Результатом такої тенденції новотворення вважаємо недостатню відповідність адаптування засобів української мови до стрімкого входження запозичених елементів і трансформованих позначень, пов'язаних із інноваційними технологіями та технічним розвитком галузі. На нашу думку, така термінологічна ситуація спричинена пасивністю українськомовного творення фахової мови у видавничо-поліграфічній галузі, адже надмірна кількість компонентів викликає незручність для використання у професійно-мовному просторі фахівців.

Т. Панько зазначала, що функціональне дослідження термінології передбачає орієнтацію на її комунікативну роль із урахуванням конотативних нашарувань, глибинне пізнання мови як засобу оформлення думки, акумуляції історії народу, інтелектуалізації нації [119, с.196]. Результатом функціонування УВПТ кінця ХХ – початку ХХІ ст. є їх фіксація у найновіших тлумачних словниках та словниках-довідниках. Це: «Російсько-український словник найбільш вживаних поліграфічних термінів» В. Буртник, О. Павлова, Т. Стратійчук (1989); «Короткий тлумачний словник поліграфічних термінів» за участю Ю. Жидецького (1996); «Термінологічний довідник пакувальника», підготовлений за участю О. Гавви; «Українсько-російський та російсько-український словник-довідник» Е. Огар (2002); «Поліграфія та видавнича справа»: російсько-український тлумачний словник» (Б. Дурняк, О. Мельников,

О. Васишин, О. Дячок, 2002); «Словник книгознавчих термінів» за участю М. Сенченка (2003); «Тлумачний словник целюлозно-паперового виробництва» С. Коваля та ін. (2005), словник В. Шевченко «Лексика комп'ютерних редакційно-видавничих систем» (2000) та «Англо-український тлумачний словник редакційно-видавничої термінології» (2006); «Норми української науково-технічної мови. Тлумачний словник термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи» (2006) за колективним авторством П. Таланчука, С. Яреми, Ю. Коровайченко, В. Моргунюка; «Словник-довідник основних видавничих термінів: для практики наукових установ», упорядник А. Радченко (2009); «Енциклопедія для видавця та журналіста» Ю. Бондара, М. Головатого, М. Сенченка (2010) тощо.

Особливої уваги заслуговує видання «Український тлумачний словник видавничо-поліграфічної справи» за редакцією П. Киричка (2011 р.), який включає більше п'яти з половиною тисяч термінів і професійних словосполучень. Випуск словника здійснено за державною програмою «Українська книга» на замовлення Державного комітету телебачення та радіомовлення України. Над словником працював колектив авторів, до якого ввійшли доктори й кандидати наук технічного, філологічного, соціального спрямування Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» – П. Киричок, О. Величко, С. Гавенко, О. Зоренко, Т. Киричок, Т. Розум. Рецензували працю відомі в галузі вчені: професор кафедри технічної механіки і пакувальної справи Національного університету харчових технологій, д-р техн. наук О. Гавва, завідувач кафедри інженерної та комп'ютерної графіки Харківського національного університету радіоелектроніки, канд. техн. наук, професор В.Ткаченко; завідувач кафедри машин та агрегатів поліграфічного виробництва ВПІ НТУУ «КПІ», канд. техн. наук, доцент Ю. Шостак.

Функціонування УВПТ простежується також через вітчизняні часописи з проблем видавничої справи та поліграфічної діяльності, а саме: «Наукові записи (Українська академія друкарства)» (видається з перервами з 1939 року),

«Поліграфія і видавнича справа» (з 1964 року), «Друкарство» (упродовж 1994-2006 років), «Вісник книжкової палати» і «Упаковка» (з 1996 року), «Книжковий клуб +» (протягом 2002–2004 років, «PrintPro» (з 2002 року), «Технологія і техніка друкарства» (з 2003 року); «Палітра друку» (виходить з 1994 року), «Друк&книга» (2002 рік), «Друкарський кур'єр» (1998-2002 роки), «Книжковий огляд» (1998-2005 роки), «Книжник у review: Про всі книжки і всіх письменників» (1999-2005 роки), «Цифровий друк (»Digital Print) (2001-2002 роки).

Аналіз текстів наведених вище збірників публікацій, підтверджує той факт, що УВПТ стрімко розвивається. Головною причиною цього є активізація термінотворчих процесів в українській мові наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. та запровадження інноваційних технологій у видавничо-поліграфічній галузі. Про запозичення іншомовних термінів у видавничо-поліграфічну терміносистему можна судити з перегляду ряду зарубіжних видань, як-от російських журналів : «Курсив» (виходить з 1996 р.), «Новости полиграфии» (з 1995 р.), «Полиграфия» (з 1924р), «Полиграфист и издатель» (з 2006 р.), «Реклама и полиграфия» (з 2002 р.), а також інших закордонних часописів: «Character», «Polygraph», «Poligraphia» «Druk Prink», «Druk Spiegel», «Deutch Drucker» та ін.

Услід за сучасними термінологами, ми спостерегли, що саме на сторінках фахової періодики найчастіше вперше з'являються номінації на позначення нових понять, і в цьому контексті важливу роль відіграє фактор людини, а саме – освіта, кваліфікація, мовне чуття автора, який на власний розсуд, керуючись своїм суб'єктивним смаком, вибирає серед кількох синонімічних варіантів один, на його погляд, найудаліший. Часто автори є термінотворцями, вперше впроваджуючи в обіг нові лексеми, і тут важливо, щоб кожен новий термін був удалим, гармонійно вписувався у терміносистему, був милозвучним, здатним утворювати деривати [132, с. 166–168].

Слова-терміни, а також лексикалізовані одиниці виконують важливу пізнавально-інформаційну функцію. Ми виокремлюємо такі важливі особливості функціонування УВПТ:

1. Вони проникають у всі функціональні стилі сучасної української мови, у мовлення його носіїв;
2. До видавничо-поліграфічної термінології входять терміни з інших галузей знань, наприклад: *Маленький сенсор значно полегшує виготовлення оптики для отримання неспотворених зображень* [183, с. 59]; *Моніторинг сформованого та потенційного авторського середовища сприяє також пізнанню специфічних схильностей авторів, із якими найчастіше пов'язані видавничі труднощі* [176, с. 23]; *Проте деякі дизайнери дотримуються думки, «що самий гірший шрифт» не може бути важчим для читання, тому що вся справа у поганій верстці шрифту* [15, с. 66]; *Маркетинг у видавничій сфері призначений забезпечити високу конкурентоспроможність, життєздатність видавництва. Знання про життєвий цикл книги дають змогу оцінити конкурентоспроможність, прогнозувати його конкурентні позиції, економічний ефект або збитковість* [203, с. 58]. При переході терміна з однієї терміносистеми в іншу відбувається розширення його вихідного значення, обмеження його лексичної сполучуваності, певна фразеологізація всього словосполучення.
3. Функціональною специфікою УВПТ також є синонімічні відношення. Так, для розкриття значення терміна *принтер*, як синонім до нього у текст вводиться таке словосполучення, як *друкувальний пристрій* (*Усі друкувальні пристрої залежно від порядку виведення інформації можна поділити на послідовні, рядкові та сторінкові. Належність принтера до тієї або іншої категорії залежить від того, формує він на папері символ за символом, відразу весь рядок чи цілу сторінку*)' [183, с. 180].
4. Публіцистичний стиль виявляє ще одну особливість УВПТ – їхню придатність до переносного вживання і можливість наділення їх експресивно-емоційними відтінками у значенні (*Удари, яких завдали по галактиці Гутенберга Інтернет і електронне видання, виявили інтелектуальну, організаційну іммобільність суб'єктів друкованої культури*

[177, с. 52]: *На сайтах компаній, що пропонують послуги з виготовлення фотоальбомів, розміщена інформація детального опису різноманітних видів фотокниг; бібліотека форматів, фонів, тематик оформлення* [7, с. 153].

Функціональне призначення науково-термінологічної лексики найрізноманітніше: вони можуть виступати логіко-смысловими центрами метафоричних побудов, компонентом експресивних зворотів, у ролі епітетів як засіб комічного, напр.: *сміття на вході — сміття на виході* – термін комп'ютерної індустрії, що означає, що будь-які некоректні початкові дані комп'ютерна програма перетворить на такі ж некоректні результати [УТСВПС.с.676]; *скануй і друкуй* – умовний термін виробництва друкованої продукції методом числового струминного друку. Після сканування та оброблення зображень (масштабування, інтерполяції і розсіювання растрової структури оригінального зображення) інформація надсилається безпосередньо на пристрій друку [УТСВПС, с. 662].

Сферою застосування термінологічної лексики є також усне мовлення: наукові бесіди, консультації спеціалістів, професійне спілкування, доповідь, промова, презентація.

Укладачі тлумачного словника термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної галузі (2006) ставлять до функціонування УВПТ у навчальній літературі специфічні вимоги: видаючи навчальні посібники з окремих дисциплін, точніше навіть їх окремі розділи, підручники із глибоким викладом комплексу питань теорії і практики технологій видавничо-поліграфічної галузі, необхідно їх поступово уніфікувати, оскільки найважливіше для українських термінів є їх впровадження у фахове спілкування [107, с. 13].

Студіюючи функціонування УВПТ, спостерігаємо активізацію використання окремих термінів та висловів (словосполучень). Наприклад:

1. *Щоб побачити колірну гаму принтера, треба роздрукувати всі ці кольори і виміряти їх за допомогою кольорометра чи фотоспектрометра.*
2. *Модель SRGB*

активно використовується виробником цифрових камер, сканерів, принтерів. Ця модель була розроблена з урахуванням характеристики наявних моніторів. [77, с. 30]; Технологія «Комп'ютер – друкарська машина» гарантує найвищу швидкість та якість в одрукарському етапі [60, с. 10].

Ми простежили широке вживання УВПТ із високим рівнем абстракції. Наприклад : 1. *Якість дизайну навігації й контенту, верстання сторінок EB залежить від уміння проєктувальника використовувати закони композиції та раціонально застосовувати інтерактивність, враховуючи при цьому технічні характеристики конкретного ПЛК [140, с. 138]; 2. При моделюванні задавали номінальні коефіцієнти передачі прямих і зворотніх потоків фарби $\alpha=0,5$, коефіцієнт передачі фарби з офсетного циліндра на задрукований матеріал $\beta=0,8$, і товщина шару фарби на вході 4 мкм [78, с. 97].*

Відзначимо, що серед видавничо-поліграфічних термінів наявні антоніми. Наприклад: *Забезпечує виконання процесу введення даних до комп'ютера пристрій виведення комп'ютерний, – периферійний пристрій, що забезпечує виконання процесу виведення даних із комп'ютера [ННТМ, с. 475].*

Іноді терміни залишають вузьконаукову систему свого функціонування і стають відомими не тільки обмеженому колу спеціалістів конкретної галузі знань, а й усім носіям мови. Явище детермінологізації, підкреслювала Т. Панько, допомагає проникненню термінів у лексику загального вжитку і зумовлюється рівнем загальнонаціональної свідомості, що знаходить безпосереднє відображення у мові [119, с. 206].

Детермінологізація, на думку О. Суперанської, спричиняє зміни у значенні терміна, він втрачає свою строгую концептуальність, системність і однозначність, набуваючи прагматичних властивостей, яких раніше був позбавлений, бо виникає нове слово, що вимагає не дефініцій, а тлумачення [171, с. 133–134].

О. Стишов зазначає, що у процесі виходу лексичних одиниць за межі власне термінологічного вживання, відбувається переосмислення значень окремих термінів та виникають нові переносні значення. [169, с. 232–233].

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що у цьому підрозділі розглянуто тематичну характеристику УВПТ за типологічним виокремленням найважливіших термінополів видавничо- поліграфічної термінології; досліджено класифікацію за формальною структурою нових термінів, визначено кількісно-структурну характеристику УВПТ; простежено функціональне навантаження ТВПВ через призму лінгвістичних та періодичних видань; звернено увагу на процес детермінологізації та його значення для професійної мови видавців.

3.2. Класифікація видавничих та поліграфічних термінів за походженням

Спираючись на дослідження відомих лінгвістів, використовуємо класифікацію видавничо-поліграфічних новотворів за походженням, яка дає змогу виділяти такі групи термінів:

- власномовні (українські);
- запозичення;
- поєднання українських термінів і запозичень;
- відповідність іншомовному терміну питомо українського;
- інтернаціональні;
- калькування.

3.2.1. Питомо українські новотерміни видавничо-поліграфічного виробництва

Якщо періодом унормування і впорядкування видавничої та поліграфічної термінології вважаються 20-30-ті роки ХХ століття, коли успішно розвивалася згадана термінологія, то, аналізуючи великий масив видавничо-поліграфічної термінології, що поповнила відповідну терміносистему наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, спостерігаємо тенденцію пасивного творення власне українських термінів видавничо-поліграфічної галузі. Певне уявлення про це явище дають такі терміни, напр.: *вирівнювання* – ‘видалення недоліків

дискретизації зображення шляхом електронної фільтрації та інших методів, таких, як «змішування ущільнених контурів» [УТСВПС, с. 111]; *прийомка* – ‘вивідний пристрій’ [УТСВПС, с. 556] та ін.

Серед питомо українських термінів зафіксовано також складені терміни. До прикладу: *струминний друк* – ‘спосіб безконтактного друку без друкарської форми із синтезом фарбового зображення за допомогою електронних пристроїв безпосередньо на поверхні паперу або іншого задрукованого матеріалу’ [УТСВПС, с. 705]; *мережна видавнича справа* – ‘інтегрований процес створення електронної інформації з різними формами її подання для кінцевих користувачів (у друкованому, відео- і аудіовигляді)’ [УТСВПС, с. 403].

Спроба творення власне українських видавничо-поліграфічних термінів іноді спричиняє початковий сленговий варіант уживання в професійному мовленні. До сленгізмів можна віднести такі терміни: *вжикалка* – ‘матричний принтер – (не зафіксований словниками); *граф (графокреслярка)* – ‘периферійний пристрій, керований з комп’ютера, що друкує інформацію на площині у декартовій системі координат’ (не зафіксований словниками); *друкарка* – (український варіант терміна *принтер*) – ‘друкувальний пристрій’ – (не зафіксований словниками); *клава* (сленг від *клавіатура*) – ‘один з пристроїв уведення, за допомогою якого користувач працює на комп’ютері (сукупність розміщених у певному порядку клавіш’ – (не зафіксоване словниками), *лагуна* – ‘проміжковий (пробільний) елемент’ – (не зафіксоване словниками), *сідюк* – сленг на CD-ROM (не зафіксоване словниками), *число* – ‘номер газети, журналу, альманаху’ [НСЗ, с. 268]; *вебка* – сленг від *веб-камера* – ‘цифрова відео- або фотокамера, здатна в реальному часі фіксувати зображення, які можуть передаватися у мережі Інтернет’ [НАСЗ, с. 56] та ін. Сленгова термінологія, не зафіксована словниками, становить приблизно 0,56 % від загальної кількості нових термінів видавничої справи.

Серед відібраних нових видавничо-поліграфічних термінів помітна тенденція терміносистеми до поєднання українських термінів та запозичень

(цілих слів або морфем). Наприклад: *цифровий кольоровий друк* – ‘одна з декількох друкарських технологій, де кольорове зображення формується друкарською машиною, керованою комп’ютером’ [УТСВПС, с. 829]; *цифровий півтон* – ‘процес отримання різних тонів шляхом розбиття зображення на серії (категорії) півтонових растрових крапок із застосуванням комп’ютерної графіки’ [УТСВПС, с. 829] та ін.; *п’єзоелектричний друк* – ‘технологія, що використовується у числових принтерах струминного друку, в яких фарба наноситься під дією електричного заряду’ [УТСВПС, с. 505]; *планшетний графобудівник* – ‘графічний пристрій, що виводить зображення на носій даних (папір, фотоматеріал), розміщений на плоскій поверхні’ [УТСВПС, с. 520]; *процесор для обробки формних пластин* – ‘автоматизований пристрій (агрегат) для нормалізованого фізико-хімічного оброблення формних пластин після експонування’ [УТСВПС, с. 576]; *струминний принтер* – ‘різновид принтера, що використовує технологію струминного друку, в якому зображення наноситься на задрукований матеріал наприскуванням фарби з сопел невеликого діаметру з високою швидкістю (до 1 млн. крапель за секунду)’ [УТСВПС, с. 706]; *трепінгування* – ‘процес компенсації неточності приведення фарб під час друкування, у результаті якої можуть з’явитися зазори між об’єктами’ [УТСВПС, с. 766]; *трилінійний сканер* – ‘сканувальний пристрій, який використовує три лінійні матриці ПЗЗ, що мають відповідні червоний, зелений і синій фільтри для фіксації трьох кольорів за один робочий прохід’ [УТСВПС, с. 767]; *принтерна роздруківка* – ‘отримання за допомогою принтера (лазерного, матричного, струминного тощо) текстово-графічного зображення на папері (плівці) унаслідок фізико-хімічного процесу взаємодії паперу (плівки) з фарбувальною речовиною (картриджем)’ [УТСВПС, с. 558]; *технологія «Комп’ютер-друкарська форма»* – ‘процес виготовлення друкарських форм за рахунок можливостей числової технології прямого експонування (лазерного гравірування) зображень безпосередньо на формний матеріал з управлінням від ЕОМ’ [УТСВПС, с. 742] та ін.

У процесі дослідження проаналізовано частиномовну приналежність УВПТ. Найбільшу кількість термінів становлять іменники (приблизно 45%), меншу частину – прикметники (приблизно 4%), дієслова – (приблизно 2%), решта – словосполучення (про їх структурні моделі в роботі йтиметься далі).

Відзначено ще одну тенденцію у новотворенні: часто іншомовному терміну відповідає питома український термін. Наприклад: *плотер* (англ.) – *графобудівник*, або *графокреслярка* (укр.) [УТСВПС, с. 524]; *компіляція* (англ.) – *складання* (укр.) – ‘процес переведення початкового тексту програми в об’єктний код. Конверція коду в машинну мову й «підключення» програмного додатка до центрального процесора’ [УТСВПС, с. 326]; *драйвер* (англ.) – *формувач* (укр.) – ‘програма управління, що використовується для здійснення певних дій з обміну даними’ [УТСВПС, с. 190]; *принтер* (англ.) – *друкувальний пристрій* (укр.) – ‘периферійний пристрій комп’ютеризованої видавничої системи для оперативного друку’ [УТСВПС, с. 558]; *іміджсетер* (англ.) – *вивідний пристрій* (укр.) – [УТСВПС, с. 272]; *трепінг* (англ.) – *перекриття контурів* (укр.) [УТСВПС, с. 766]; *рекордер* (англ.) – *числовий експонувальний пристрій* (укр.) [УТСВПС, с. 599] та ін.

3.2.2. Нові запозичення у видавничо-поліграфічній термінології кінця XX – початку XXI століття

Збагачення лексичного складу мови, як відомо, відбувається двома шляхами: шляхом запозичення нових слів, зворотів, морфем тощо та новаціями, що виникли внаслідок власне словотворення. Поповнення мови запозиченнями – явище неоднозначне: з одного боку, це природний процес, притаманний усім високорозвиненим мовам світу, який сприяє їх оновленню, збагаченню, вдосконаленню, а з другого, як зазначають мовознавці, досліджуючи джерела сучасної термінологічної лексики, виникає питання доцільності чи недоцільності її використання.

П. Селігей, характеризуючи запозичення в українській мові, зауважує про те, що скільки існують мови – стільки вони взаємодіють одна з одною, де одна мова «сигналізує» іншим про появу нових явищ, яким треба дати назву і тоді інші мови вирішують, як заповнити цю лексичну прогалину: перейняти чужу назву чи утворити власну. Трапляється й так, що одна мова являє іншим досконалі зразки стилістичних засобів, скажімо, коротшого або виразнішого висловлення думки [151, с. 36].

Словом *запозичення* позначається як процес проникнення, так і результат. Крім того, цей процес подібний імітації: елемент, по суті, не забирається з мови-джерела, а лише слугує зв'язком, за яким у запозичуваній мові створюється більш-менш приблизна копія.

Зазначимо, услід за Д. Лотте, що національні терміносистеми часто формуються саме за рахунок запозичень із інших мов. Такий шлях можна вважати найлегшим способом термінотворення (порівняно з іншими способами), оскільки запозичена спеціальна лексика поєднує в собі “наукову точність” і “практичну стислість” одночасно, тоді як поєднання таких термінологічних вимог не завжди просто реалізувати в питомих термінах [81, с. 7]. Запозичення відбуваються під час виникнення потреби назвати нові реалії, поняття та ін. у процесі контактів різних народів. Запозичення до УВПТ відбуваються в основному з англійської і німецької мов, оскільки Великобританія і Німеччина є одними з провідних країн із поліграфії на світовому ринку.

У період науково-технічного прогресу, осередком якого є англomовні країни, виникає чимало нових явищ і понять, для номінації яких уживається англomовна лексика. Становище англійської мови як мови міжнародного спілкування зумовлює використання термінології англomовного походження навіть у тих випадках, коли батьківщиною наукових відкриттів і технічних інновацій є інші країни (наприклад, Японія) [155, с.49]. Досліджуваний нами період (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) має тенденцію до запозичення елементів

англійського походження в практику слов'янських й інших мов. Ця тенденція стала одним із найпомітніших мовних явищ.

Великомасштабні глобалізаційні процеси висунули на перше місце в світовій комунікації англійську мову, яка не тільки збагачує український словник, але й, на жаль, витісняє з нього питомих. Так формується почуття меншовартості рідної мови, її неспроможності обслуговувати нагальні потреби. Як і В. Пілецький, вважаємо, що відсутність опорності чужомовним словам і брак зусиль у пошуках українського відповідника знижує потенціал українського мовотворця [124, с. 53].

Інтенсивне проникнення у практику української мови елементів англійського походження викликало у сучасних довідкових виданнях їх поділ на дві категорії: запозичення та іншомовні слова (повністю не засвоєні мовою). Л. Кислюк вбачає зв'язок нових англійських запозичень і термінології у процесі, який в останні десятиліття став об'єктивним, і зупинити чи заборонити його неможливо. Причини цього явища відомі: процеси глобалізації у суспільстві та інтернаціоналізації в мові; виникнення нових галузей науки й техніки, тобто нових понять і реалій; престиж англомовних країн, а отже, й англійської мови у світі [59, с. 51–52]. Як слушно зауважує І. Кочан, причиною такої лексичної інтерференції можна вважати прагнення фахівців ... ввійти в європейську мовну й технічну спільноту, мати єдиний термінологічний фонд [70, с. 89].

Застосувавши елементи кількісного аналізу, констатуємо: у картотеці нових термінів видавничо-поліграфічної термінології найсуттєвіший відсоток поповнення (близько 60%) становлять запозичення. Такий процес є закономірним явищем, адже мова є чинником взаємовідносин країн та народів.

Проведене нами дослідження підтверджує наявність значного про шарку термінів, які ввійшли до професійної мови видавців та поліграфістів із англійської мови. Дослідниця неологізмів в англійській термінології поліграфічного виробництва І. Рожнова серед 5087 англійських поліграфічних термінів виділила лише 823 термінологічні одиниці, початком виникнення яких вважає період із 1980 р. по 2005 р. [143, с. 6].

Наше ж дослідження розширює часові межі появи та кількісну характеристику англійської термінології, що ввійшла в українську видавничо-поліграфічну терміносистему. Аналізуючи запозичення, зазначимо що, серед них, за нашими підрахунками, англійські терміни становлять 70%.

Англізми – це великий масив термінів, серед яких: *воблер* (від англ. wobble – ‘коливатися’) – ‘різновид друкованих рекламних POS-матеріалів, що являють собою мініатюрні вироби - підвіски’ [УТСВПС, с. 132]; *бестселер* (від англ. best – ‘кращий’ і seller – ‘ходовий товар’) – ‘книга, що має найбільший комерційний успіх і визнання читацької аудиторії впродовж певного проміжку часу’ [УТСВПС, с. 67]; *бренд-бук* – ‘парелік правил, зазвичай оформлений із використанням торгової марки’ [УТСВПС, с. 80]; *гіперкомпресія* – ‘технологія комп’ютерних програм, розроблених компанією Eastan Kodak Co, що дозволяє стискати файли фотографічних зображень в декілька сотень разів’ [УТСВПС, с. 148]; *плотер* – ‘периферійний пристрій, керований з комп’ютера, що друкує інформацію на площині у декартовій системі координат’ [УТСВПС, с. 524]; *гіпертекст* (термін уведений американським ученим Тедом Нельсоном) – ‘текст, що відображається на комп’ютері та має гіперпосилання на інший текст’, [УТСВПС, с. 149]; *диспансери* (від. англ. dispense – ‘роздавати’) – ‘різновид POS-матеріалів, призначених для роздавання матеріалів презентаційного або рекламного характеру’ [УТСВПС, с. 177]; *іміджсетер* – ‘вивідний пристрій’ [УТСВПС, с. 272]; *кернінг* – ‘зміна відстані між буквами, що входять у певну (кернінгову пару), наприклад AV ТД’ [УТСВПС, с. 297]; *постер-трансформер* – ‘різновид конструктивної реклами поліграфічного виконання, що є розкладною системою без склеювання, з використанням кріпильних механізмів на гумках’ [УТСВПС, с. 546]; *постскрипт-файл* – ‘файл, створений комп’ютеризованою видавничою системою, містить всю необхідну для фотоскладального апарата й інших вивідних пристроїв інформацію та команди’ [УТСВПС, с. 547]; *прес-реліз* (від англ. press-release – ‘випуск для преси’) – ‘спеціальний бюлетень для працівників засобів масової інформації, містить матеріали для термінової публікації’ [УТСВПС, с.

553]; *рекордер* (від англ. record – ‘записувальний пристрій’) ‘числовий експонувальний пристрій, різновид вивідного пристрою’ (англ. терміни *record* і *write* — синоніми, що застосовуються у позначенні процесу запису даних, котрі можуть бути змінені або стерті. Тож від англ. *recorder* — ‘записувальний пристрій’ — вкоренився український термін *рекордер*. Однак слід послуговуватися більш точним визначенням експонувального пристрою – *фотоскладальний або лазерний гравіювальний апарат* [УТСВПС, с. 599]; *спулінг* – ‘процедура автоматичного записування на магнітний диск даних, призначених для виведення на друкувальний пристрій (принтер), і роздрукування після готовності останнього’ [УТСВПС, с. 689]; *стікери* – ‘наклейки (зазвичай великих форматів) рекламного характеру’ [УТСВПС, с. 699]; *тонер* – ‘фарбувальна речовина (порошок), яку використовують під час друку в електрографічних репрографічних копіювально-розмножувальних апаратах і лазерних принтерах для створення видимого зображення, друкуючи на різних матеріалах’ [УТСВПС, с. 758]; *сканер* – (від англ. scan – ‘поле зору’) – ‘периферійний електронний пристрій оцифровування і введення двомірних зображень оригінального тексту, художніх і фотооригіналів у комп’ютерну систему’ [УТСВПС, с. 661]; *трепінг* – ‘проникнення більш світлого кольору в ділянку більш темного або навпаки, традиційно виконують перекривання графічних елементів’ [УТСВПС, с. 766]; *трафік* – ‘у видавничих системах потік повідомлень (сигналів), які передаються комп’ютерними мережами під час підготовки видання до друку’ [УТСВПС, с. 765]; *картридж* – ‘корпус для зберігання тонера’ [УТСВПС, с. 293]; *пекеджинг* (термін походить від англ. Packaging) – ‘у західній видавничій практиці – малі видавничі підприємства з кількістю працюючих не більше 10 осіб, які за замовленням або за власною ініціативою розробляють ідею (макет) нової книжки, а потім продають цю ідею або готову до публікації книгу крупному видавництву для друку і реалізації накладу’ [УТСВПС, с. 496]; *піксел* (термін походить від англійського «picture element» (елемент зображення)) – ‘найменший елемент поверхні візуалізації, наприклад, екрана монітора, якому можуть бути незалежно задані параметри

зображення: колір й інтенсивність. Пікселі розташовуються один поруч з іншим, формуючи зображення' [УТСВПС, с. 515] та ін.

Проводячи дослідження, спостерігаємо, що найбільший вплив на друкарську термінологію в минулому мала латинська мова. Латина стала основним джерелом поповнення друкарської терміносистеми, бо саме раннє книгодрукування слугувало основою входження латинізмів у назви елементів книги, друкарських шрифтів, елементів друкарських форм, форматів книжок, друкарських професій. Нині в УВПТ і далі уживаються латинські терміни: *анотація, текст, титул, рубрика, коментар, пункт, пагінація, інкунабули, екслібрис, сигнатура* [127]. Цікавим є факт, що й назви видавничих професій продовжують існувати в сучасній термінології видавців, наприклад: *коректор, редактор* [191]. І хоча давні латинські терміни успішно функціонують у сучасній українській мові, процес поповнення новими термінами на базі латини продовжується. І це підтверджує наше дослідження. Термінологічними поповненнями стали, зокрема, такі латинізми: *абляція* (від латин. *ablation* – ‘спад’) – ‘це процес руйнування спеціального реєструючого шару або його частини пі дією лазерного випромінювання’ [УТСВПС, с. 9]; *адаптер* (термін походить від лат. *adaptare* – ‘приспосовувати’) – ‘вбудовувана в ЕОМ плата для сполучення системної шини з периферійними пристроями’ [УТСВПС, с. 22]; *віртуальний* (термін походить від латин. *virtualis* – ‘можливий’) – ‘комп’ютерне подання якогось реального явища’ [ІОТ, с. 68]; *термінал* (термін походить від латинського *terminus* – ‘кінець’) – 1. ‘пристрій, що забезпечує взаємодію користувача або оператора з обчислювальною системою, що є джерелом або отримувачем даних’; 2. ‘робоче місце користувача комп’ютера, обладнане зазвичай клавіатурою й дисплеєм’; 3. ‘у багатовіконному комп’ютерному інтерфейсі – вікно, з якого вводять команди’ [УТСВПС, с. 732]; *компіляція* (від лат. *compilatio* – ‘букв. ‘крадіжка’) – ‘процес переведення початкового тексту програми в об’єктний код, конвертація коду в машинну мову й «підключення» програмного додатка до центрального процесора’ [УТСВПС, с. 326]; *монітор* (від

лат. *monitor* – ‘той, що попереджає’) – ‘електронний пристрій для візуального відображення інформації’ [УТСВПС, с. 420–421]; *візуалізація* – ‘у комп’ютерній графіці подання даних на екрані монітора, придатне для безпосереднього сприймання людиною’ [УТСВПС, с. 125] ін.

Цікавим для нас виявився термін *комп’ютер*. Він походить від англ. *computer*, а той, у свою чергу, з лат. *computare* – ‘рахувати, обчислювати’). Фіксуємо таке значення – ‘комп’ютер – ‘автоматичний пристрій, що діє за заданою певною програмою й обробляє в найкоротші терміни великий обсяг інформації для вирішення наукових і промислово-господарських завдань. Ця назва, що стала зараз інтернаціональним терміном, використовується зі значенням *електронно-обчислювальна машина* (ЕОМ)’ [УТСВПС, с. 331].

Серед термінів зустрічаються і грецькі запозичення. Прикладами можуть слугувати такі терміни: *автотипія*, що походить від грец. οἶδιος – ‘сам’ і αλοτύπωμα – ‘відбиток’ – ‘спосіб відтворення півтонових оригіналів шляхом перетворення півтонового зображення в мікроштрихове за допомогою поліграфічних растрів або спеціальних комп’ютерних програм і використання способу автотипного синтезу кольору, що застосовується у поліграфії під час відтворення кольорових півтонових оригіналів’ [УТСВПС, с. 19]; *термографіка*, що походить від грец. θερμη – ‘тепло, жар’ та γραφής – ‘пишу, малюю’ – ‘спосіб копіювання, що використовує носії (термореактивний і термокопіювальний папери), які змінюють свої властивості під дією теплового потоку’ [УТСВПС, с. 733, 737], *диск, дискета* – від грец. δίσκος – ‘плоский’) – ‘носій даних, запис на якому або зчитування з якого здійснюється світловим, наприклад, лазерним променем’ [УТСВПС, с. 177], *електронний (на)* (від *електронний*) – що походить від грец. ἠλεκτρον електрон – ‘бурштин’ [СІС, с. 196], *логотип* (від грец. λόγος – ‘слово і τύπος – ‘тип’) – ‘комбінація початкових літер, що є скороченою назвою якої-небудь установи, підприємства, фірми й т. ін.’ [НСЗ, с. 137–138], *програма* (від грец. πρόγραμμα – ‘публічна об’ява’): 1. ‘послідовність інструкцій, які виконує обчислювальна система; 2. ‘послідовність речень мови програмування,

що описують алгоритм розв'язання задачі' [НСЗ, с. 201] та ін. Значного поширення набули складні терміни з композитом *мікро* (від грецьк. *μῆρος* – 'малий', напр.: *мікрографія*) та *макро* (*μαῆρος* – 'великий', напр.: *макророзширення*) [СІС, с. 336, 357].

Незначну групу складають запозичення з інших мов. Наприклад, із італійської мови ввійшли терміни: *портал* (від італ. *portale* < лат. *porta* – 'ворота') – 'сайт, що стає основною відправною точкою користувача при виході в Інтернет'[НСЗ, с. 19]; *лагуна* (від італ. *laguna* < лат. 'озеро') – 'ділянка растрового або штрихкодowego зображення на фотоформі' [УТСВПС, с. 563]; з французької *сертифікат* (*certificat* – 'вірний') – 'документ, що видається державною інспекцією або іншим повноважним органом і засвідчує якість, вагу, походження та інші властивості товару' [НСЗ, с. 228]; із німецької мови: *брандмауер* – (*brandmauer* – 'стіна' і 'пожежа') – 'пристрій або набір пристроїв, які призначені допускати, відмовляти, шифрувати, пропускати весь комп'ютерний трафік між областями різної безпеки згідно з набором правил та інших критеріїв, може бути у вигляді окремого приладу (маршрутизатор) або програмного забезпечення, що встановлюється на персональний комп'ютер чи проксі-сервер' [УТСВПС, с. 79].

Спеціальні лексичні одиниці чужомовного походження запозичуються переважно через їхню здатність якнайточніше передати нове поняття, відсутність у них емоційного забарвлення, лаконічність та інші характеристики, властиві іншомовним термінам, проте вони не є визначальними у процесі запозичення слів-нетермінів.

Як і І. Скорейко-Свірська, вважаємо, що однією з важливих причин запозичення термінологічної лексики є її інтернаціоналізація [155]. Набули значного поширення в мові видавців такі інтернаціоналізми, напр.: *дилер* – 'особа або фірма, які займаються перепродажем товарів найчастіше від свого імені й за свій рахунок' [УТСВПС, с. 175]; *драйвер* – 'комп'ютерна програма для роботи комп'ютера та його компонентів' [УТСВПС, с. 190]; *копірайт* – 'знак охорони авторського права'[УТСВПС, с. 347]; *інтегратор* – 'людина або організація, що

консультує користувача числового устаткування, розробляє або купує це устаткування, інсталує його, пише необхідні адаптовані програми для цього устаткування, навчає користувача роботі на ньому' [УТСВПС, с. 277]; *інтернет* – 'глобальна інформаційна мережа, побудована на використанні протоколу IP і маршрутизації пакетів даних, частини якої логічно пов'язані між собою за допомогою єдиного адресного простору' [УТСВПС, с. 278]; *інтерфейс* – 'сукупність апаратних і програмних засобів, що забезпечують логічну або фізичну взаємодію пристроїв і програм обчислювальної системи' [УТСВПС, с. 280]; *кліринг* – 'система безготівкових розрахунків за товари й послуги, а також за цінні папери, що базуються на заліку взаємних вимог і зобов'язань' [УТСВПС, с. 304]; *консалтинг* – 'консультаційні послуги й експертизи з технічних проектів, які пропонують своїм клієнтам спеціалізовані фірми в сферах ділових послуг виробництву' [УТСВПС, с. 336]; *контент* – 'будь-яке інформаційне значущє наповнення інформаційного ресурсу (наприклад, веб-сайта) – тексти, графіка, мультимедіа – вся інформація, яку користувач може завантажити з комп'ютера на диск з дотриманням відповідних законів, як правило, тільки для особистого користування' [УТСВПС, с. 339]; *лізинг* – 'довготермінова (до 15 і більше років) оренда науково-технічної продукції, зокрема обладнання, літаків, суден і т. ін. без права власності' [УТСВПС, с. 372]; *маркер* – 'символ визначеного типу, використовуваний для позначення конкретної позиції на поверхні візуалізації у комп'ютерній графіці' [УТСВПС, с. 390]; *менеджер* – 'найманий професійний керівник, що входить у специфічний соціальний шар суспільства' [УТСВПС, с. 402]; *ноу-хау* – 'різновид науково-технічних знань і практичного досвіду технічного, комерційного, управлінського, фінансового та іншого характеру, які являють собою комерційну цінність, застосовані у виробництві і професійній практиці і не забезпечені патентним захистом' [УТСВПС, с. 451]; *сервер* – 'комп'ютер, службовий процесор, у якому забезпечується обслуговування мережних терміналів через керування розподілом ресурсу суміжного користування' [УТСВПС, с.648]; *файл* – 'упорядкований набір або сукупність

однотипних записів, що розміщуються на зовнішніх запам'ятовувальних пристроях і розглядаються у процесі пересилання та оброблення як єдине ціле' [УТСВПС, с. 778]; *хостинг* – 'послуга, що надає дисковий простір для розміщення фізичної інформації на сервері' [УТСВПС, с. 820].

Особливим видом запозичення є калькування. Ш. Баллі є автором терміна *калька*, в його трактуванні – це «точне механічне відтворення рисунка ручним способом» [8, с. 69]. О. Селіванова у термінологічній енциклопедії термін *калька* (яке походить від фран. *saecque* – копія, наслідування) трактує її як слово чи вираз, які є буквальним перекладом іншомовного слова або виразу; зокрема, і за частинами з наступним складанням частин у ціле згідно з законами словотвору мови, у якій відбувається калькування [150, с. 199–200].

Специфіка калькування як способу словотворення полягає в тому, що формальні та смислові відносини між дериватами еквівалентні. Починається калькування з аналізу, тобто розщеплення слова на складові елементи, але паралельно з цим зразу ж відбувається й синтез дериваційно-мотивуючих одиниць у новій єдності, у новій мовній тканині [123].

Мовознавці виокремлюють такі основні типи кальок: словотворчі, семантичні, фразеологічні, синтаксичні.

Кальками можуть бути прості і складні слова-терміни (композиції, юкстапозити, аббревіатури).

У досліджуваному матеріалі переважають, за нашими спостереженнями, словотвірні кальки і напівкальки. Напр., прості однослівні: *юстування*, *дизайнування*, *кодування*; *комп'ютерник* (-щик), (основа без перекладу з додаванням українських суфіксів *-ува, -нн'*); *передискретизація* (основа без перекладу з додаванням українського префікса *пере-*).

Наявні в нашому емпіричному матеріалі і напівкальки – складні слова-терміни ВПВ, утворені основоскладанням та основоскладанням із суфіксацією. Напр.: *дисковод*, *кольоропроба*, *графобудівник*, *графокреслярка* (тільки друга частина перекладається, а перша залишається без зміни).

Спостерігаємо також напівкальки – складні слова-терміни, утворені словоскладанням. Напр.: *веб-каталог, веб-майстер, веб-ресурс, дисплей-тара*, а також близько 20 терміноодиниць із складником *інтернет*, напр.: *інтернет-сторінка, інтернет-портал* та ін.

Фіксуємо також синтаксичний різновид напівкальок. Напр.: *мультимедійне електронне видання* (останнє слово перекладається, інші залишаються без змін), *оптичний запам'ятовувальний пристрій* (два останніх слова перекладаються, перше залишається без змін), *оптичний сканувальний пристрій* (останнє слово перекладається, інші залишаються без змін), *п'єзоелектричний друк, піксельна глибина, принтерна роздруківка* (друге слово перекладене, перше – без змін), *пристрій термодруку* (у другому слові частина перекладена, решта – без змін), *фотоскладальний автомат (апарат)*, (у першому слові частина його перекладена українською мовою, решта – без змін) тощо. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що калькування є одним із активних способів запозичень в українську термінологію ВПВ. Однак у нашій науковій розвідці воно становить не надто значну частку від загальної кількості термінів видавничо-поліграфічної галузі (приблизно 5 відсотків).

У цьому підрозділі досліджено поповнення видавничо-поліграфічної терміносистеми запозиченнями з інших мов, зокрема, встановлено причини входження значної кількості елементів англійського походження, виявлено вплив латинської та грецької мови, а також використання термінів-інтернаціоналізмів в УВПТ.

3.3. Структурні моделі творення видавничо-поліграфічних термінів

Модель творення тлумачиться як конструкція, структура, зразок, за яким побудована певна одиниця мови з одиниць нижчого рівня [17, с. 683]. У цьому підрозділі простежимо структурні моделі творення УВПТ.

Найбільш активним процесом у розвитку лексики української мови, збагаченні її ресурсів є творення нових слів. Лексичний склад української мови поповнюється в основному за рахунок утворення нових слів на базі і з використанням того мовного матеріалу, яким послуговується мова.

Терміни видавничо-поліграфічного виробництва є вагомим складником українського термінознавства, яке постійно розвивається разом із загальнонаціональною мовою. Це стосується й досліджуваної нами мікросистеми термінів, які збагачуються за рахунок творення термінологічних сполук та словотвірних одиниць, в основі яких лежать певні моделі. Як зазначає В. І. Кононенко, «ідея творення похідного й ідея змодельованого результату спільні, але реалізація твірних потенцій у синтаксисі і словотворі неоднакова [66, с. 164].

Для встановлення закономірностей творення і сполучуваності різних типів термінологічної лексики видавничо-поліграфічного виробництва будемо послуговуватися апаратом лінгвістичного моделювання, за допомогою якого визначимо типи складених сполук та словотвірних структур. Адже «основою синтаксису є передовсім вивчення моделювання семантичних і формально-граматичних структур», а в словотворі «переважає з'ясування процесів породження механізмів творення похідного слова [66, с. 164]. У сучасній лінгвістичній науці моделювання набуло широкого застосування, оскільки воно виявляє певні закономірності в мові і допомагає встановлювати взаємозв'язки між мовними фактами.

Терміни, які складаються з двох або декількох компонентів, становлять синтаксичні одиниці, у яких виявляються переважно атрибутивні відношення з різним ступенем атрибутивності. У нашому дослідженні проведено аналіз видавничо-поліграфічних термінів у лексико-граматичному аспекті, взято до уваги структуру складених сполук. (див. Додаток А, *Таблиця № 2*).

За кількісною характеристикою відповідно до частин мови досліджуваних термінів виявлено, що серед українських термінів видавничо-поліграфічної галузі,

які ввійшли в терміносистему за останні 25 років, із усіх термінів перевагу мають іменники. Аналіз структурних моделей виглядає так:

285 – прикметник + іменник;

101 – іменник + іменник;

59 – прикметник + прикметник + іменник;

23 – прикметник + іменник + іменник;

16 – іменник + прикметник + іменник;

11 – іменник + іменник + іменник (див. Таблицю № 2 в Додатках).

Високопродуктивною є модель словосполучення – «прикметник + іменник» – 22,33 %. До неї належать такі часто вживані терміни: *цифрова кольоропроба, цифрова форма, фотоскладальний апарат, фонове зображення, трилінійний сканер, термографічний друк, струминний друк, слайдів сканер, репродукційні процеси, растровий процесор, проєкційний сканер, принтерна роздруківка, поступове масштабування, підрізальний плоттер, п'єзоелектричний друк, оперативна поліграфія, нерізка маскування, комп'ютерні шрифти, комп'ютерна коректура, закрита архітектура, електронний текст, електронне архівування, демонстраційне зображення, графічний дисплей, візуальні редактори, вивідний пристрій, безконтактний друк, барабанний графобудівник, аерографічна ретуш* тощо [191].

Аналізуючи синтаксичні структурні моделі нових видавничо-поліграфічних термінів, спостерігаємо тенденцію до майже однакового співвідношення моделі «іменник + іменник» – 7,91% та «іменник + прикметник» – 7,68%. Прикладом нових термінів, утворених із двох іменників, є: *виведення зображення, виділення меж, відтворення ліній, ефект аерографа, калібрування монітора, кодування зображення, коректура тексту, конвектори файлів, крок табуляції, ламінування паперу, лінійність розгортки, метод кольороподілу, муляжі пакувань, оброблення тексту, оцифровування зображення, перекриття контурів, плата розширення, поверхня візуалізації, примітив виведення, пристрій термодруку, редагування даних, сканер образів, складання тексту, фільтр растрівання та ін.*

За моделю «іменник + прикметник» утворені такі терміни, напр.: *береги електронні, гарнітури безконтрастні, гравіювання електронне, графіка комп'ютерна, графування комп'ютерне, дисплей растровий, друк безконтактний, друк оперативний, друк струминний, друкування лазерне, друкування струминне, знак транскрипційний, інтерфейс графічний, код штриховий, кольороділення електронне, кольорокоректування електронне, лексикографування електронне, маскування електронне, перетворювач цифрово-аналоговий, принтер матричний, редактор текстовий, система видавнича, сканер текстовий, тезаурус електронний, точка білого, тренінгування зовнішнє, устаткування периферійне* тощо [191].

На модель творення «прикметник + прикметник + іменник» припадає 5,57% від усієї кількості нових термінів мови видавців та поліграфістів. Це, напр.: *автоматичний коректурний пристрій, базове програмне забезпечення, безударний друкувальний пристрій, вивідні друкувальні пристрої, відкритий додрукарський інтерфейс, графічний електронний планшет, електронний друкувальний пристрій, запам'ятовувальна електронно-променева трубка, збірне групове сканування, знакосинтезувальний друкувальний пристрій, комп'ютерна видавнича система, лазерна фототехнічна плівка, лазерний гравіювальний апарат, маркетингова інформаційна система, мережна видавнича справа, настільна видавнича система, настільна репродуктивна система, оптичний сканувальний пристрій, текстовий кодований оригінал, термографічний друкувальний пристрій, точковий друкувальний пристрій, цифрове растрове зображення, цифровий кольоровий друк* тощо [191].

У мову ввійшли терміни, які характеризують типи видань додрукарського характеру, напр.: *електронне видання детерміноване, електронне видання періодичне, електронне видання текстове, електронне видання локальне, електронне видання мережеве, електронне видання рекламне* та ін. [191].

Цій моделі творення відповідають також такі терміни, напр.: *автомат фотоскладальний лазерний, адаптер графічний кольоровий, диск магнітний*

гнучкий, зображення перевідні самоприклеювальні, керування програмне числове, пристрій друкувальний електрографічний, пристрій друкувальний лазерний, пристрій друкувальний струменевий, пристрій друкувальний термографічний, пристрій оптичний сканувальний тощо [191].

Структурна модель «іменник + прикметник + іменник» становить 2,66% від загальної кількості. Вона охоплює такі терміни, як, напр.: *буфер друкувального пристрою, виведення на формну пластину, візуалізація типової форми, драйвер зовнішнього пристрою, елемент шрифтового коду, керування завислим рядком, метафайл машинної графіки, мова гіпертекстової розмітки, пакування електронного видання, процесор числових сигналів, сервер віддаленого доступу, система настільного видавництва, сканер барабанного типу, сканування текстової інформації, спосіб струминного друку, фрейм видавничих систем та ін. [191].*

Модель творення «іменник + іменник + іменник» становить 2,12% новотермінів видавничо-поліграфічної галузі. Це, напр.: *засоби зберігання даних, зв'язування й запровадження об'єктів, знак керування форматом, клавіатура введення даних, пристрій введення позицій, програма формування тексту, протокол передачі гіпертексту, процесор для обробки фотоматеріалів, система керування кольором, система перероблення тексту, функція передавання модуляції та ін.*

Менша частка припадає на творення термінів моделі «прикметник + іменник + іменник» – 1,80%. Вона охоплює такі новотвори, напр.: *відносна команда візуалізації, динамічний обмін даних, діалоговий режим роботи, друкувальний вузол графобудівника, електронна верстка шпальт, кольоровий друк на вимогу, лазерний запис зображення, оптичне зчитування позначок, оптичний інтервал зображення, повторна генерація зображення, розподілена база даних, цифрове формування зображення та ін.*

Інші моделі творення нових термінологічних словосполучень є малопродуктивними, хоча деякі з них унікальні. Наприклад, термін: *засіб*

введення – виведення тексту та графічних даних відноситься до моделі творення «іменник + іменник + іменник + іменник + прикметник + іменник», синхронний динамічний запам'ятовувальний пристрій з довільною вибіркою, – «прикметник + прикметник + прикметник + іменник + прикметник + іменник», система перероблення текстової та ілюстраційної інформації заавтоматизована – «іменник + іменник + прикметник + прикметник + іменник + прикметник».

На особливу увагу заслуговує термін *струминний принтер, що працює за принципом розпилювання фарбувальної речовини, підігрітої до рідкої фази*. Його творення відповідає моделі «прикметник + іменник + дієслово + іменник + іменник + дієприкметник + іменник + дієприкметник + прикметник + іменник». Саме терміни такої структури вказують на складність їхнього вживання у професійній мові та необхідність у короткому терміні.

Як засвідчує досліджуваний матеріал, поповнення УВПТ активно відбувається внаслідок створення складених номінацій, об'єднаних структурно-семантичними параметрами.

3.4. Морфологічний спосіб творення видавничо-поліграфічних термінів

Для творення сучасних українських видавничо-поліграфічних термінів активно використовується морфологічний спосіб словотвору, який полягає в поєднанні афіксальних морфем із кореневою або похідною частиною слова за законами тієї чи іншої мови. Унаслідок цього у мові виникають нові лексичні одиниці на позначення нових понять і явищ.

Морфологічний спосіб словотворення досить продуктивний як у загальнолітературній мові, так і в термінології, тому що на перший план у ньому виступають ті семантично-граматичні особливості похідних, які дають змогу використовувати однотипні різновиди словотворення для позначення однотипних понять, тобто «у морфологічній структурі термінів, утворених шляхом афіксації,

органічно закладені основи структурної систематизації, що має першочергове значення для термінології» [117, с. 120].

Широке використання морфологічного способу словотворення в системі досліджуваної нами термінології пояснюється не тільки продуктивністю в українському словотворенні, а й багатою системою елементів морфологічного словотвору. Ще І. Ковалик зазначав, що словотвір «вивчає закони творення слів на базі моделей і зразків, наявних у системі слів, що належать до словникового складу мови» [63, с. 151]

Грунтуючись на словотвірній системі української літературної мови, термінотворення бере за основу наявні в мові способи й моделі словотворення, відпрацьовує свою словотвірну підсистему, підпорядковуючи її основним вимогам і функціям термінологічної лексики [35, с. 90].

Як стверджують учені, словотвірна модель «є новою теорією словотвору, в якій основна увага спрямована на вивчення динаміки (мережі відношень) одиниць синхронічного словотвору» [61, с. 184]; є тим оригіналом, з яким шукають подібності моделі пізнання, така модель є однаковою для всіх носіїв мови, і саме її вивчають за словотвірним процесом, який виявляється у похідних лексичних одиницях [186, с. 13].

Під словотвірною моделлю маємо на увазі певний структурний зразок, за яким творяться слова. У межах морфологічного способу деривації словотвірна модель – це єдність граматичного класу твірних основ та форманта, який ідентифікується у плані вираження. Наприклад, віддієслівні іменники на *-ння* (*верстання, форматування, оброблення, вилучення*), на *-ка* (*вивідка, закладка, роздруківка*); відприкметникові субстантиви на *-ість* (*насиченість, віртуальність, жовклість*); відіменникові прикметники на *-ний* (*курсивний, струминний, архівний*). Тут і далі для зручності і прозорості моделей разом зі словотворчим формантом подаються закінчення.

Система УВПТ як з погляду семантики, так і з погляду словотвірної структури відзначається розмаїттям номінацій. Адже на різних етапах свого

розвитку вона збагачувалася і збагачується нині переважно шляхом творення нових слів за допомогою засобів, властивих українській мові (включаючи і запозичені елементи). Серед морфологічного способу найбільш продуктивною є афіксація з перевагою суфіксації, менш продуктивними є префіксація, префіксально-суфіксальний різновид, осново– і словоскладання, а останнім часом – ще й аббревіація.

Як відзначають дослідники термінотворення (В. Даниленко, Т. Панько та ін.), термінологічне словотворення, на відміну від загальномовного, виявляє деякі специфічні особливості, пов'язані з самою специфікою терміна як лексичної одиниці спеціальної сфери вживання. Наше дослідження УВПТ підтверджує цю думку. Значна частина термінолексики виникає у професійному середовищі і вживається у строгій термінологічній функції як у професійному спілкуванні, так і в спеціальній науковій літературі. Розглянемо найбільш продуктивні різновиди морфологічного словотвору.

3.4.1. Суфіксальне словотворення термінологічних видавничо-поліграфічних назв

Терміносистема досліджуваних нами лексем містить різноманітні категоріальні словоформи, які є достатніми для визначення багатства спеціальних найменувань. Оскільки значну частину термінів ВПВ становлять іменники, то цілком закономірно, що найбільш продуктивною є реалізація словотвірних моделей іменника.

Певну універсальність виявляють такі віддієслівні словотворчі моделі:

1. 'Дієслівна основа + суфікс *-ння* (*-ання, -ення*)', яка налічує понад 70 дериватів. Сюди входять такі похідні: *впорядкування, згладжування, зчитування, калібрування, відтворювання, проектування, прокручування, оцифрування, недокопіювання, верстання, обчислювання, автонумерування, виокремлення,*

оброблення, відновлення, відтворювання (даних), відтворення (ліній, пікселів), перезавантаження, виділення (меж) та ін.

Зрідка можливі паралельні утворення на зразок *оброблення й обробляння, відтворення і відтворювання, впорядковування і впорядкування*. Ще частина похідних іменників цієї моделі утворена від іншомовних дієслівних основ, як-от: *гравіювання, графування, ламінування, сканування, тренінгування, рамбурсування, трасування*.

2. Високу регулярність має словотвірна модель ‘дієслівна основа + формант –к(а)’, яка є синонімічною до попередньої моделі (це передусім засвідчують паралельні утворення на зразок *вивідка і виведення (зображення), прокрутка і прокручування, ввідка і введення (зображення)*). Сюди належать також такі іменники: *роздруківка, заставка, начитка, приклейка, прийомка, дооцінка* та ін.

Зіставляючи похідні цих моделей, констатуємо, що вони є виразниками незавершеної/завершеної абстрагованої дії, співвідносячись із відповідними дієсловами недоконаного/доконаного виду (притому зазначимо, що здебільшого твірні дієслівні основи є префіксальними).

3. Терміни-назви видавничо-поліграфічного виробництва, що становлять відприкметникові абстраговані номінації, утворені за моделлю ‘ознака + суфікс –ість’: *зв’язність, зв’язаність, (не)конкурентоздатність, (не)насиченість, (не)прозорість, віртуальність, обіговість, інтерактивність, лінійність, жовклість*. Декілька назв утворено від складних прикметникових основ, а саме: *енерговитратність, енергоефективність, конкурентоспроможність, платоспроможність*.

Ці три групи похідних лексем пройшли процес термінізації, завдяки чому вони зазнали певних семантичних видозмін і спеціалізації лексичних значень слів.

Четверту групу похідних іменників реалізує словотвірна модель ‘дієслівна основа + суфікс –ач’, що в основному виражає значення предмета, за допомогою якого виконується певна дія: (*захоплювач, нагромаджувач, накопичувач, перетворювач*) і лише номінації *укладач, користувач, книгорозповсюджувач*

(останній утворений основоскладанням) мають значення особи як носія певної процесуальної ознаки, що є для неї характерною.

Ще одна модель ‘дієслівна основа + суфікс *-ація*’ – реалізується в утвореннях зі значенням опредметненої дії, процесу, однак протяжність дії в часі виражається в них нечітко: *монополізація, інтерполяція, візуалізація, комп’ютеризація, ратифікація, растеризація, розіндентифікація, модуляція, переадресація, передискредитація, ініціалізація, паспортизація, маршрутизація* та ін. Саме цей тип похідних іменників, за спостереженням учених, у східнослов’янських мовах, у т.ч. й українській, відзначається передусім у науково-технічній термінології [162, с. 74–75].

Цікаву у словотвірному і семантичному відношенні групу дериватів-іменників об’єднує словотвірна модель ‘основа іншомовного іменника + іншомовний суфікс *-ор (-ер)*’, похідні якої мають значення осіб за характером їхньої діяльності: *модифікатор, приватизатор*, а також виражають предметні значення, називаючи знаряддя, пристосування, машини : *компілятор, драйвер, кластер, копірайтер, процесор, маркер, провайдер, декодер, рекордер, термінатор*.

Малопродуктивними в українській термінології ВПВ є також похідні іменники суфіксального типу (із суфіксами *-ник* (рідко *-щик, -іст*), що означають деякі професії. Сюди належать такі деривати: *комп’ютерник, комп’ютерищик, копіювальник, рекламник, рекламіст, медійник, піарник*. Усі вони мотивовані іменниковими основами.

Значне місце в УВПТ посідає якісна характеристика понять. Цю функцію переважно виконують похідні прикметники (непохідних є мало), за допомогою яких виділяються характерні ознаки механізмів, пристроїв, видань, документів, деталей устаткувань, редакційних та технологічних процесів, процесу пакування та реклами. Так наприклад, прикметник *електронний* характеризує 49 назв (*словник, ресурс, текст, видання, архівування, книга, ретуш*, та ін.) [див. Додаток 1], лексема *комп’ютерний/комп’ютерна* входить до складу 14 сполук із

іменниками: (*вірус, кольороподіл, гранка, анімація, мова, система, графіка, коректура, мережа, шрифти* та ін.) [див. Додаток 1], лексема *лазерний/лазерна* входить до 9 сполук із іменниками: *апарат, запис, принтер, пристрій, друк, автомат* та ін. [див. Додаток 1].

Термінологічні прикметники утворені від іменникових та дієслівних основ (у т.ч. пасивних дієприкметників, які ад'єктивуються) і входять до таких чотирьох словотвірних моделей:

1) 'іменникова основа + суфікс *-н/ий*', що об'єднує близько 20 похідних, як-от: *архівний, планшетний, комп'ютерний, оптичний, барабанний, електронний, курсивний, ксероксний, мікрокомп'ютерний, гібридний, дотаційний, командний, аерографічний, логістичний*;

2) 'іменникова основа + суфікс *-ов/ий*': *кліринговий, штриховий, маркетинговий, растровий, цифровий, звуковий, лізинговий* (усього 7 похідних);

3) 'віддієслівна основа + суфікс *-альн/ий*', похідні якої характеризують спеціальні пристрої та функції терміносполук: *друкувальний (пристрій), сканувальний (оптичний пристрій), підрізувальний (плотер), передавальна (функція)* (усього 4 сполуки);

4) словотвірна модель 'пасивний дієприкметник – ад'єктив' характеризується своєрідною трансформацією дієслівної семантики у прикметникову [162, с.134]. Сюди входять такі терміносполуки: *записуваний CD, перезаписуваний CD, проплачений трани, розподілена база, розподілені розрахунки*. Вважаємо невдалими словосполучення з активним дієприкметником *підтримуючий маркетинг*, його доцільно замінити описовим «маркетинг, що підтримує».

У термінологічному словотворенні УВПТ серед суфіксальних дієслів виокремлюється група відіменникових дериватів. Передусім зазначимо, що вони утворені і продовжують утворюватися від основ іменників іншомовного походження і становлять словотвірну модель 'основа іншомовних іменників + суфікс *-ува-*'. Таких похідних дієслів зафіксовано 17: *архівувати, паспортизувати, формувати, моделювати, факсувати, сертифікувати,*

тестувати, раструвати, презентувати, фінансувати, лімітувати, ліцензувати, ламінувати, спонсорувати, трепінгувати, рекламувати, ремаркувати. Похідні дієслова такої структури об'єднуються значенням 'діяльності, дії та стану, зміст яких визначається твірною основою іменника' [162, с. 174].

Як видно з досліджуваного матеріалу, творення суфіксальних термінів ВПВ має не випадковий, а регламентований модельований характер. І це позначилося на значній кількості похідних суфіксальних іменників, прикметників та дієслів.

3.4.2. Префіксальні та префіксально-суфіксальні терміноодиниці видавничо-поліграфічного виробництва

Префіксальне творення термінів ВПВ підтверджує думку І. Ковалика, що структурно-словотвірна система загальноживаної лексики є основою для побудови технічних термінів [65, с. 339].

Якщо префіксальний словотвір дієслова базується на традиційних афіксах, то в іменниковому префіксальному словотворі переважають запозичені префікси і префіксоїди. Проаналізуємо спочатку дієслова.

Префіксальний спосіб творення досліджуваних термінів концентрується в таких словотвірних моделях:

1. 'префікс *від-* + дієслово': *відксерити, відфаксувати;*
2. 'префікс *пере-* + дієслово': *перереформувати, перепрофілювати;*
3. 'префікс *про-* + дієслово': *проновити, простимулювати;*
4. 'префікс *роз-* + дієслово': *розархівувати;*
5. 'префікс *за-* + дієслово': *запрезентувати;*
6. 'префікс *ре-* + дієслово': *реінвестувати, репрезентувати.*

Серед префіксальних термінів-іменників простежуються такі словотвірні моделі:

1. 'префікс *пере-* + абстрактний іменник на *-ація*': *переадресація, передискредитація* (усього 2 деривати);
2. 'префікс *анти-* + іменник іншомовного походження': *антидемпінг, антиреклама*;
3. 'префіксоїд *мікро-* + іменник: *мікроафіша, мікрографія, мікροідентифікація, мікрокомп'ютер, мікропроцесор, мікросередовище* (у терміні *мікросередовище* – єдиний серед згаданих український іменник *середовище*).

Зважаючи на особливості творення термінів, услід за Т. Панько зауважимо, що термінологія кожної мови національна і за власними витворами, і за запозиченнями (останні асимілюються відповідно до структури національної мови). Розростання термінологічних систем – свідчення прогресу нації у плані науково-технічному і в плані інтелектуалізації її мови [119, с. 16].

Префіксально-суфіксальний спосіб термінотворення в сучасній українській мові є досить продуктивним. Цей різновид морфологічного способу деривації полягає в одночасному приєднанні до твірної основи слова префікса і суфікса. Основну семантичну функцію в похідних несуть у собі префікси, а суфікси, маючи високий ступінь узагальнення, відповідно оформляють похідні слова та переводять їх до номінативно-термінологічних понять.

Префіксально-суфіксальними є похідні прикметники, які входять до таких словотвірних моделей:

1. 'префікс *без-* + іменникова основа + суфікс *-н/ий*': *бездотаційний, безконтактний (друк, принтер), безударний (друкувальний пристрій)*;
2. 'префікс *на-* + іменникова основа + суфікс *-н/а*': *настільна (видавнича система, репродуктивна система)*.

Як відомо, при префіксально-суфіксальній деривації префікс і суфікс діють комплексно, виконують функцію єдиного функціонального форманта.

3.4.3. Осново–, словоскладання та абревіація в термінології видавничо-поліграфічного виробництва

У сучасній видавничо-поліграфічній термінології важливе місце займають складні слова, утворені за допомогою осново– і словоскладання, та складноскорочені слова (абревіатури). Складні терміни характеризуються семантичною єдністю, їхнім співвідношенням зі словосполученням, що є вищим ступенем абстрагування. Об'єднані в одному слові дві і більше основ надають змогу характеризувати предмети, явища за кількома ознаками [154, с. 141].

Порівняймо: *програма-зламувач, фондорозпорядник, автокоректура, лазерно-гравіювальний, алфавітно-режимний, складально-корегувальний* та ін. Як видно з наведених прикладів, семантико-словотвірна структура складного слова перебуває під впливом синтаксичної структури його компонентів.

Терміни-композиції ВПВ за структурою поділяються на два типи: із сурядним (рівноправним) відношенням слів (*кеш-пам'ять, принтер-аерограф, бук-дизайн, лазерно-голографічний*) та підрядним (залежним) відношенням слів (*лінгвотехнологія, зовнішньомовний*).

За частиномовною належністю складні терміни-іменники розподіляємо на декілька словотвірних моделей:

1. 'іменник + іменник': *експрес-видання, посткрипт-шрифт, прес-бюлетень, бета-тест, проксі-сервер, постер-трансформер* та ін. (їх близько 30);
2. 'іменник + інтерфікс о + іменник': *графокреслярка, кольороподіл, кольоропроба, кольорокалібрування, лексикографування, синхромаркетинг* та ін. (їх близько 20);
3. 'іншомовний елемент *авто* + іменник', у якому компонент *авто* багатозначний: *автокоректура, автокернінг, автоінтерліньяж, автонумерування, автотипія*;

4. модель поєднання ‘іменника «інтернет» + іменник’ – (налічує 15 складних слів): *інтернет-версія, інтернет-видання, інтернет-газета, інтернет-джерело, інтернет-зв'язок, інтернет-преса* та ін. [див. Додаток 1];
5. модель ‘елемент *веб-* + іменник’ – (налічує 6 композитів): *веб-каталог, веб-сторінка, веб-ресурс, веб-сайт, веб-сервер, веб-майстер* [див. Додаток 1];
6. словотвірна модель ‘компонент *фото* + іменник’: *фотошоп, фотосторінка, фототаймер, фотожурнал* [див. Додаток 1];
7. модель ‘іменник + інтерфікс *о* + дієслівна основа’: *дисковод, прийомопередавальник, графобудівник, фондорозпорядник* [див. Додаток 1];
8. словотвірна модель ‘*супер* + іменник’: *супердрук, суперекслібрис, суперкомп'ютер, суперобкладинка, суперпроект, суперкаландр* [див. Додаток 1].

Складні прикметники УВПТ поєднані таким типом словосполучень, які характеризують якість предметів за ознаками або діями. Виразно виділяються такі словотвірні моделі:

1. ‘основа прикметника + інтерфікс *о* + прикметник’; композити цієї моделі рівноправні між собою: *алфавітно-цифровий (режим), кодово-імпульсивна (модуляція), крапельно-струминний (принтер), програмно-апаратне (забезпечення), число-аналоговий (перетворювач)* та ін.;
2. ‘числівникова основа + іменникова основа’: *багатосерійний, малошумливий, однотонове (видання)*;
3. модель ‘основа прикметника + іменник’: *зовнішньомовний, неповнокодова (перфострічка)*.

Наведені вище структурно-морфологічні моделі іменникових та прикметникових термінів-композитів є двокомпонентними, мають різноманітну будову, яка в основному зводиться до двох типів зв'язку – сурядного (*експрес-*

видання, *поскрипт-шрифт*) і підрядного (*однотомове* (видання), *неповнокодова* (стрічка)).

Словниковий склад УВПТ досить активно збагачується термінами-абревіатурами. Абревіацією утворені такі терміни видавничої справи та поліграфічного виробництва: *АСКВ* – ‘автоматизована система керування виробництвом’, *АВП* – ‘автоматизований виробничий процес’, *АЦП* – ‘аналого-цифровий перетворювач’, *АРМ* – ‘автоматизоване робоче місце на базі персональних комп’ютерів’, *АСПТГІ* – ‘автоматизована система переробки текстової і графічної інформації’, *ВОЗП* – ‘відеооперативний запам’ятовувальний пристрій з довільною вибіркою’, *ОЗП* – ‘оперативний запам’ятовувальний пристрій’, *ЗЗП* – ‘зовнішній запам’ятовувальний пристрій’, *ЗПС* – ‘зображення перевідні самоприклеювальні’, *КВС* – ‘комп’ютерна видавнича система’, *ППЗ* – ‘прилад із зарядовим зв’язком’, *НГМД* – ‘нагромаджувач на гнучкому магнітному диску’, *НЖМД* – ‘нагромаджувач на жорсткому магнітному диску’, *ОРЗ* – ‘оптичне розпізнавання знаків’, *ПЗП* – ‘постійний запам’ятовувальний пристрій’, *ППЗП* – ‘програмований постійний запам’ятовувальний пристрій’, *ПДП* – ‘прямий доступ до пам’яті’, *САПР* – ‘система автоматизованого проектування’, *САГ* – ‘система автоматизованої графіки’, *ФПМ* – ‘функція передавання модуляції’, *ЦАП* – ‘цифро-аналоговий перетворювач’, *ЦП* – ‘центральний процесор’ [див. Додаток 2].

Серед досліджуваних термінів УВПТ нами виявлено зафіксованих у довідковій літературі 24 нових терміни-абревіатури видавничої справи та поліграфічного виробництва, що становить 2,04% від досліджених одиниць. Український тлумачний словник видавничо-поліграфічної справи [уклад. П.Киричок та ін.] (2011) фіксує терміни і скорочення, які поширені в УВПТ без перекладу українською мовою, а також числові терміни іншомовного характеру [191, с. 860–893].

Проаналізувавши абревіатури на позначення видавничо-поліграфічних термінів, зазначаємо:

- абрєвіатур без перекладу українською мовою набагато більше у порівнянні з абрєвіатурами, створеними на базі українських термінів;
- переважно це скорочення складних слів, утворених із назв початкових літер слів, на основі яких утворилося скорочення;
- серед абрєвіатур трапляються числові терміни, як от: *16 Base* – ‘зображення з роздільністю 2048на3072 пікселів, скановане і зберігається на Photo CD, яке підходить для цифрового відтворення і використання у комп’ютеризованих видавничих системах’ [УТСВПС, с. 893]; чи *3-by-3 Matrixing* – ‘математична операція, яка отримавши RGB-компоненти кольороподілу, на підставі їх створює нове RGB-зображення’ [УТСВПС, с. 893].

3.5. Лексико-семантичний спосіб творення видавничих та поліграфічних термінів

Лексико-семантичним є такий спосіб, при якому звукова оболонка твірного слова залишається незмінною, але слово набуває нового значення і стає похідним. При лексико-семантичному способі не застосовуються ніякі формально-структурні засоби словотворення, а формантом є зміна семантики [31, с. 131].

У сучасну УВПТ увійшло чимало термінів як результат лексико-семантичного способу творення за такими методами :

- а) семантичного переосмислення загальноживаних слів (власномовних та запозичень);
- б) семантичного переосмислення загальнонаукових та технічних термінів інших галузей;
- в) творення нових видавничо-поліграфічних термінів за допомогою метафори;
- г) творення номінації на основі метонімічного перенесення.

У нашому дослідженні ми фіксуємо чималу кількість термінів, які увійшли у УВПТ завдяки лексико-семантичній зміні свого визнаного мовою значення. За частинами мови це:

іменники : *адреса, архів, архітектура, бібліотека, виведення, відлуння, відмазка, вікно, вірус, вливання, друкарка, зависання, закладка, заставка, згладжування, змішування, інтерпретатор, кадрування, калібрування, каретка, квартира, клава, клієнт, клонування, ключ, команда, комірка, контролер, лагуна, маскування, меню, миша, навігація, носій (даних), пакет, порт (паралельний), перезавантаження, платформа, поріг, прийомка, прокрутка, прокручування, промовчання, пропуск, редактор, розпаковування (даних), рядок меню, указка, чайник;*

прикметники: *напівжирний, перезаписуваний, підрізальний, піратський, периферійний;*

дієслова: *вирізати, завантажувати, записувати, маскувати, придбавати, одержувати, рекламувати, розархівувати;*

фразеологізми: *сміття на вході — сміття на виході; що бачиш — те отримаєш, досягнеш, повністю готовий «під ключ».*

Як це видно з наведених прикладів, лексико-семантичним способом переважно творяться іменники, їхня кількість становить 49 термінів (3,84% від загальної кількості досліджених видавничо-поліграфічних новотворів). Прикметники й дієслова, утворені лексико-семантичним способом, за нашими спостереженнями, трапляються значно рідше.

За подібністю зовнішніх ознак утворені такі номінації, наприклад: *каретка* – пристрій у сканері, що формує (сканує) зображення шляхом переміщення вздовж площини оригіналу з метою збору даних про зображення. Також називається: елемент оптичного формування зображення або головка оптичного формування зображення [УТСВПС, с. 289]; *архів* – ‘сукупність даних або програм, що зберігаються на зовнішньому носії, потреба в яких частково або тимчасово відпала, але які можуть бути в разі потреби використані [ІОТ, с. 40];

бібліотека – ‘1) організована сукупність програм; 2) набір даних на пристрої прямого доступу, який складається зі змісту та розділів’ [ІОТ, с. 47–48]; *відлуння* – ‘у комп’ютерній графіці негайне сповіщення оператора графічного терміналу про поточні значення, які можуть надаватися пристроєм введення позицій (даних)’ [УТСВПС, с. 121]; *вікно* – простір на екрані дисплея, виокремлений для певного файлу (документа)’ [ННТМ, с. 204]; *закладка* – ‘код, який дає змогу позначити позицію в документі і в разі потреби повернутися до неї’ [ІОТ, с. 107], *кватирка* – ‘операційна система компанії Windows 98, Windows 2000, Windows NT [УТСВПС, с. 295]; *клонування* – ‘процес виробництва додаткової копії наявного числового зображення в новому файлі цього ж зображення, або копіювання цього зображення’ [УТСВПС, с. 304].

Серед нових УВПТ простежуються терміни, що ввійшли в терміносистему за допомогою метафори, яка є засобом збагачення мови і виявом мовної економії, що виявляється у використанні знаків однієї концептуальної сфери на позначення іншої, схожої з нею в якомусь відношенні [150, с. 326]. Напр.: *береги електронні* – ‘вільні, незадруковані ділянки сторінки кодексу або аркуша аркушевого видання’ [СДВС, с. 22]; *виділення меж* – ‘технічний прийом, що використовується програмними додатками – редакторами зображень для посилення (наведення) меж об’єкта’ [УТСВПС, с. 106]; *всесвітня павутина* – ‘основна інформаційна служба в Інтернеті, яка дозволяє одержувати доступ до інформації на будь-яких серверах, підключених до мережі, незалежно від місця їх розташування, як найбільше багатомовне сховище інформації в електронному вигляді, незліченних пов’язаних між собою гіпертекстовими посиланнями документів, що зберігаються на комп’ютерах, розкиданих по всій земній кулі’ [УТСВПС, с. 136]; *закрита архітектура* – ‘комп’ютерна система особливої конструкції, яка строго обмежує використання додаткових або периферійних пристроїв та інших засобів (системних або апаратних), особливо від інших виробників’ [УТСВПС, с. 242]; *командний рядок* – ‘рядок на екрані дисплея, призначений для записування операторів (команд) користувача [ІОТ, с. 146]; *оперативна пам’ять* – ‘система зберігання

оперативних даних або носій оперативних даних, приєднаний до (центрального процесора), використовується в комп'ютерних видавничих системах для оперативного оброблення інформації' [УТСВПС, с. 468].

Серед новотворів лексико-семантичного походження фіксуємо номінації, утворені на основі метафоризації за зовнішньою подібністю, наприклад:

розділення часу – 'термін, що вказує на метод, який забезпечує доступ багатьох операторів до центрального процесора комп'ютерної видавничої системи впродовж коротких послідовних відрізків часу, настільки малих, що створюється враження одночасного використання системи різними операторами' [УТСВПС, с. 616], утворився на основі асоціації визначення тривалості часових меж;

термін *рядок меню* – 'горизонтальний рядок, розташований у верхній частині екрана, монітора комп'ютера, що містить заголовки згрупованих за функціональною ознакою розділів меню' [УТСВПС, с. 637] постав на основі метафоричного перенесення за зовнішньою подібністю, що відкриває доступ до переліку представленої інформації;

термін *точка білого* – термін, що вказує 'колір на оригіналі, який у процесі сканування дає найбільший сигнал яскравості та виробляє найбільші значення сигналу — 256.' [УТСВПС, с. 760] утворився на основі асоціації кольору задрукованого матеріалу;

термін *точка чорного* – термін, що визначає 'колір на оригіналі, який у процесі сканування не дає сигналу яскравості і виробляє нульові значення сигналу у сканері, в ідеальному випадку його коефіцієнти відбивання і пропускання відповідають 0 %' [УТСВПС, с. 760, 761], (аналогічне творення до терміна *точка білого*);

термін *час доступу* – термін, що вказує на 'час, потрібний для отримання масиву даних з пристрою-накопичувача і прочитання цих даних комп'ютером' [УТСВПС, с. 833] та термін *час звернення* – що вказує на 'час між двома послідовними зверненнями до запам'ятовувального пристрою для записування або

зчитування даних' [ІОТ, с. 296] утворилися на основі асоціації часових меж дії, а термін *шрифти вбудовані* – термін, що позначає 'шрифти, записані у пам'ять друкувального пристрою' [ННТМ, с. 593] – асоціоє складання за чіткою схемою.

Метафоричне перенесення властиве досить рідко утворюваним у професійній мові фразеологізмам. Наше дослідження виявило декілька таких термінів, до яких належать: сленговий фразеологізм *сміття на вході – сміття на виході* – новий сленговий термін комп'ютерної індустрії, що 'означає, що будь-які некоректні початкові дані комп'ютерна програма перетворить на такі ж некоректні результати' [УТСВПС, с. 676] – переосмислене значення, що використовується в поліграфічній термінології, вказує на неякісне виконання;

що бачиш – те отримаєш, досягнеш (вісівідж) – '1. умовно факсимільне відображення репродукції на екрані, моніторі, що конфігурується (налаштовується) так, щоб виводити зображення у формі, яка відповідає остаточному результату друку; 2. режим опрацювання текстово-ілюстраційної інформації у комп'ютеризованих видавничих системах' [УТСВПС, с. 856] – набув значення ідентичності між інформацією та роздруківкою;

фразеологічний вислів *повністю готовий «під ключ»*, що позначає 'стандартний набір пристроїв і програм, готовий до експлуатації, для роботи з яким не потрібні додаткові закупівлі' [УТСВПС, с. 527]. Тут спостерігаємо схожість зовнішніх і функціональних ознак готовності.

Окрему групу серед новотворів УВПТ становлять загальнонаукові технічні (комп'ютерні), які внаслідок вторинної номінації наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття набули таких значень: *інтерпретатор* – 'програма, що переводить команди оператора або програм вищого рівня в машинні коди й негайно їх виконує. Виконання процесу інтерпретації може зайняти великий обсяг часу, оскільки аналізу піддається кожна команда окремо, що вповільнює процес, проте у результаті застосування інтерпретатора виходить добре відлагоджена програма' [УТСВПС, с. 279]; *кадрування* – 'виділення частини зображення (кадру) під час підготування видавничого оригіналу, а також під час комп'ютерного оброблення

окремих деталей зображення. Використовується для приведення частини зображення до заданого формату' [УТСВПС, с. 283]; *калібрування* – 'стандартне настроювання параметрів комп'ютерного обладнання й програмних установок, що дозволяють компенсувати фактори, які впливають на перетворення кольорових зображень, основне завдання калібрування — збереження ідентичності кольору' [УТСВПС, с. 285]; *клієнт* – 'комп'ютер (або програма), що використовує ресурси, надані іншим комп'ютером (або програмою), який називається сервером' [УТСВПС, с. 304]; *пакет* – 'в обчислювальній техніці – сукупність даних або програм, об'єднаних загальним призначенням, оброблюваних або передаваних як єдине ціле, наприклад пакет програм для оброблення зображень' [УТСВПС, с. 483]; *платформа* – 'оригінальна конструкція комп'ютерної системи, створена конкретним виробником. Це може бути Intel, Macintosh, Duron тощо' [УТСВПС, с. 521]; *указка* – 'пристрій для введення тих чи інших позицій (команд), який застосовують, щоб визначити місце конкретного елемента зображення або сегмента' [УТСВПС, с. 771]; *піратство* – 'видання, випущене без відома осіб, що мають на нього авторські і видавничі права. Виробники піратських видань переслідуються законом' [УТСВПС, с. 517]; *розархівувати* – 'розкрити заархівований файл, декомпресувати його з пам'яті комп'ютерної системи' [УТСВПС, с. 613].

Лексико-семантичний спосіб творення видавничо-поліграфічних термінів викликав зміни статусу утворених на основі метафори професіоналізмів, без яких не обходиться жодна професійна мова. Це такі терміни: *щітка/пензель* – 'у багатьох додатках графічних редакторів комп'ютерних програм ефект, що виконує спеціальну функцію вирівнювання (згладжування) окремих країв зображення' [УТСВПС, с. 856]; *відмазка* – 'виключення інформації з деякої зони зображення' [УТСВПС, с. 121]; *друкарка* – 'друкувальний пристрій, що формує зображення на дубльованому матеріалі прорізанням верхнього полімерного шару (український варіант терміна *принтер*)' [УТСВПС, с. 558]; *клава* – 'периферійний пристрій, що забезпечує введення даних натисканням клавіш, що

генерують елементи кодового набору' [ННТМ, с. 298]; *прийомка* – 'вивідний пристрій' [УТСВПС, с. 95–96, 556]; *редактор* – комп'ютерна програма для видавничої системи, яка дає змогу редагувати текст, здійснюючи введення, знищення, виправлення і розташування слів у тексті' [УТСВПС, с. 591]; *сип* – 'інтегральна мікросхема, основа сучасної мікроелектроніки й обчислювальної техніки' [ССЛЖ, с. 355]; *шлюз* – 'мережевий пристрій або комп'ютер, що дає змогу здійснити зв'язок між різними комп'ютерними мережами або між мейнфреймом та мережею, використовуючи протокольну конвертацію' [УТСВПС, с. 847].

Характеризуючи вплив лексичної метафори, що виникла шляхом перенесення ознак (за подібністю форми предмета, їх розміру, зовнішніх чи внутрішніх властивостей) у процесі творення нової видавничо-поліграфічної лексики, відзначаємо що вона є рушієм образності й виразності галузевої мови. Висновок робимо, виходячи з аналізу продуктивності творення таких термінів, у процесі активного обміну лексичними одиницями міжгалузевої термінології, наукової та загальноживаної лексики як власномовного походження, так і запозичень.

Новій УВПТ властиве поповнення терміносистеми за допомогою метонімії. О.Селіванова метонімію вважає найпродуктивнішим креативним засобом збагачення мови, виявом мовної економії, що виявляється у перенесенні позначень одного компонента подій на інший, імені класу об'єктів на об'єкт цього класу, позначення частини на ціле й цілого на частину за суміжністю в межах однієї ситуації [150, с. 346].

Прикладами метонімії є: *захоплювач кадру* – 'плата апаратного розширення у комп'ютері, що приймає сигнал від джерела теле- або фотосигналу й конвертує його в числове комп'ютерне зображення' [УТСВПС, с. 248]; *контролер* – 'електронний пристрій – блок ЕОМ, що виконує управління одним (наприклад, дисководом) або декількома пристроями, а також узгодження інтерфейсів, підключених до нього периферійних пристроїв' [УТСВПС, с. 341].

Другий спосіб метонімічного перенесення – «*назва властивості замість її носія*». Наприклад: *закрита архітектура* – ‘комп’ютерна система особливої конструкції, яка суворо обмежує використання додаткових або периферійних пристроїв та інших засобів (системних або апаратних), особливо від інших виробників’ [УТСВПС, с. 242].

Способом метонімічного перенесення утворений термін – *конвертори файлів* – ‘конвертування інформації, даних (зображень, тексту, звука), часто на CD-ROM для збереження на певний період’ [УТСВПС, с. 334], визначає *архівування* – ‘збереження інформації, потрібної для наступного репродукування або транспортування’ [УТСВПС, с. 48].

За моделлю «*дія, процес → результат процесу*» утворений термін *виведення (даних)* – ‘процес, складений з операцій приймання даних периферійним пристроєм, перетворенням цих даних у форму, прийнятну для записування на носій або для відображення на поверхні та подальшого записування або відображення цих даних, виведення (даних) – процес друкування даних будь-яким пристроєм обчислювальної техніки’ [ННТМ, с.177]; *заголовок* – ‘деяка закодована інформація, що розташована перед загальним пакетом даних і містить деякі відомості про нього’, *заголовок* – ‘частина пакету даних або електронного листа, що розташована перед головною інформацією’ [УТСВПС, с. 237].

За моделлю «*родове поняття → видове поняття*» утворений, зокрема, термін *бібліотека* – (організована сукупність програм) та *бібліотека* – ‘набір даних на пристрої прямого доступу, який складається зі змісту та розділів’ [ІОТ, с. 47–48]; види друку: *друк → нанодрук* (друк, за допомогою новітніх технологій). (Не зафіксоване словниками), *друк → термодрук* – ‘вид друку, коли друкування здійснюється за допомогою теплового ефекту’ [УТСВПС, с. 732] *пагінація → нумерація сторінок* – (‘порядкова нумерація сторінок (шпальт) у книжці, брошурі’), *пагінація → нумерація сторінок* – ‘електронне форматування багатосторінкового документа (макета видання) в єдиний файл для друку’ [УТСВПС, с. 483].

Аналізуючи лексико-семантичний спосіб творення нової УВПТ, відзначимо факт активного використання загальноживаної лексики, яка, збагатившись семантичними відтінками, розширила рамки терміносистеми, наприклад: *комп'ютерна мова* – ‘мова символіки, що дозволяє програмісту скласти інструкції для ЕОМ, компілятор перетворить програми, записані комп'ютерною мовою, у специфічні машинні інструкції’ [УТСВПС, с. 33]; *комп'ютерний вірус* – ‘програма, що містить зазвичай декілька рядків, яка під час уведення, потрапивши в ЕОМ, призводить до значного псування, а іноді – й до повного знищення комп'ютерних даних, що зберігаються в пам'яті’ [УТСВПС, с. 333]; *маскування електронне* – ‘усування градаційних чи колірних спотворень образу у комп'ютерній видавничій системі [ННТМ, с. 33].

Отже, лексико-семантичний спосіб творення УВПТ суттєво впливає на поповнення терміносистеми завдяки семантичному переосмисленню, метонімічному перенесенню, творенню за допомогою метафори.

3.6. Синтаксичний та лексико-синтаксичний способи творення термінів видавничо-поліграфічного виробництва

У процесі нашого дослідження ми спостерегли значну кількість термінів на позначення видавничої справи та поліграфічного виробництва, утворених синтаксичним та лексико-синтаксичним способом творення.

Досліджуючи сучасну УВПТ, констатуємо, що приблизно половина нової термінолексики складається з двох, трьох або декількох повнозначних слів, кожне з яких зберігає своє лексичне значення. До прикладу, новотвори, що складені з двох слів: *барабанний сканер* – ‘сканер, у якому оригінал зображення встановлюється на зовнішній поверхні циліндра, що обертається’ [УТСВПС, с. 61]; *векторна графіка* – ‘графічні програми створення рисунків на основі точок і сегментів, об'єднаних у певні контури’ [УТСВПС, с. 90]; *графічний прискорювач* – ‘плата апаратного розширення, спеціально розроблена для

підвищення продуктивності під час виконання завдань комп'ютерної графіки' [УТСВПС, с. 161]; *електронний монтаж* – 'розміщення сторінок видання у форматі задрукованого аркуша електронним способом за допомогою комп'ютерної видавничої системи і відповідного програмного забезпечення' [УТСВПС, с. 215]; *принтерна роздруківка* – 'пристрій цифрового струминного друку (наприклад, для друкування афіш і подібної продукції), що використовує стисле повітря для подавання фарби у друкувальну головку' [УТСВПС, с. 558]; *цифрові інтернегативи* – 'інтернегативи, які отримуються шляхом електронного сканування оригінального зображення на прозорій плівці з метою створення цифрового файлу, потім відтворення цього зображення за допомогою пристрою запису на фотоплівку для подальшого зберігання у вигляді негативу' [УТСВПС, с. 831].

Видавничо-поліграфічними термінами, що складаються з трьох або більше повнозначних слів, є: *адміністратор комп'ютерної програми* – 'людина або група людей, які контролюють застосування системи користувачами і визначають її конфігурацію, режим роботи і використовувані програмні засоби' [ІОТ, с. 30]; *буфер друкувального пристрою* – 'пам'ять друкувального пристрою, призначена для проміжного зберігання даних для друкування – [ННТМ, с.169]; *верстання сторінки електронне* – 'формування сторінки майбутнього видання у комп'ютерній видавничій системі' [ННТМ, с. 173].

Прикладами термінів, що утворені з багатьох повнозначних слів, є *автоматизована система формування знаків у комп'ютері* – 'проекування виробів (об'єктів) за допомогою ЕОМ, що належить до «знако-формуального» програмного забезпечення й аналогічного комп'ютерного устаткування (автоматизованим системам)' [УТСВПС, с. 15]; *автоматизована система переробки текстової і графічної інформації* – 'комплекс електронно-обчислювальної техніки, засобів математичного, технічного та організаційно-методичного забезпечення, призначений для перероблення текстової та ілюстраційної інформації' [УТСВПС, с.15]; *відеооперативний*

запам'ятовувальний пристрій з довільною вибіркою – ‘ВОЗП одержує дані від програми відео дисплея і операційної системи й передає їх апаратним засобам управління’ [УТСВПС, с. 120].

За граматичними особливостями підпорядковуючого слова всі словосполучення поділяються на шість типів: дієслівні, іменникові, прикметникові, числівникові, займенникові, прислівникові. Дотримуючись типологічної ознаки підпорядкування, виділяємо групу видавничо-поліграфічних термінів – дієслівних словосполучень.

Дієслівні словосполучення можуть складатися з перехідного або неперехідного дієслова і залежного від нього іменника, напр.: *архівувати файл, вивести на формну пластину, записувати дані на носій, згладжувати краї растрового зображення, керувати завислим рядком, монтувати електронні сторінки* та ін.

Синтаксичні зв'язки між підпорядковуючим і залежним словом виражаються дієслівними словосполученнями із залежними іменниками у родовому, давальному й орудному відмінках, напр.: *перепрофілювати тематику, приватизувати за вимогою* та ін.

Іменникові словосполучення вирізняються тим, що в них підпорядковуючим словом є іменник. За результатами нашого дослідження словосполучення ВПТ поділяються на такі групи:

а) іменникові словосполучення з залежним іменником у родовому відмінку, а також при підпорядковуючому віддієслівному іменнику-об'єкті: *виведення зображення, виділення меж, відтворення пікселів, ефект ретушування, калібрування монітора, комплекс маркетингу, коректура тексту, оброблення зображень, поверхня візуалізації, пристрій термодруку, термінал користувача, частота відновлення, юстування колонок* та ін.

б) іменникові словосполучення з залежним іменником та прийменником: *друк за вимогою, копіювання з екрану, компресія без втрат, пікселів на дюйм, втрати під час генерування, перетворення для огляду* тощо.

До УВПТ належать словосполучення, у складі яких є підпорядкований прикметник, напр.: *штриховий код, цифрові шрифти, функціональна клавіша, фотоскладальний апарат, фонове оброблення, файловий сервер, просторова роздільність, пошукові таблиці, піксельна глибина, паралельний кабель, оптичний диск, неповнокодова перфострічка, мультимедійна презентація, монохромний дисплей, міжмережевий протокол, магнітооптичний диск та ін.*

У процесі дослідження ми зафіксували низку терміносполук із такими підпорядкованими прикметниками (дієприкметниками) в їх складі (подаємо найбільш репрезентативні):

цифровий (-а, -е): *цифрова технологія формних процесів, цифрова камера, цифрова кольоропроба, цифрова мережа з наданням комплексних послуг, цифрова форма, цифрове растрове зображення, цифрове формування зображення, цифровий зв'язок, цифровий кольоровий друк, цифровий перетворювач, цифровий півтон, цифровий підпис, цифровий планшет, цифрова платформа, цифровий принтер, цифровий файл друкарської форми – усього 16 терміносполук [див. Додаток Б];*

комп'ютерний (-а, -е): *комп'ютерна верстка, комп'ютерна гранка, комп'ютерна анімація, комп'ютерна верстка, комп'ютерна видавнича система, комп'ютерна графіка, комп'ютерна коректура, комп'ютерна мережа, комп'ютерна мова, комп'ютерна схема, комп'ютерне проектування, комп'ютерне складання, комп'ютерний вірус, комп'ютерний кольороподіл, комп'ютерні шрифти – усього 15 терміносполук [див. Додаток Б];*

лазерний (-а, -е): *лазерна фототехнічна плівка, лазерне гравіювання, лазерний гравіювальний апарат, лазерний друкувальний пристрій, лазерний запис зображення, лазерний принтер, лазерний пристрій, лазерно-голографічний друк, лазерно-графіювальний автомат – усього 9 словосполук [див. Додаток Б];*

оптичний: *оптична частота дискредитації по осі Y, оптична частота дискредитації уздовж осі X, оптичне зчитування позначок, оптичне розпізнавання знаків, оптичний диск, оптичний запам'ятовувальний пристрій,*

оптичний інтервал зображення, оптичний сканувальний пристрій – усього 8 терміносполук [див. Додаток Б];

автоматизований: (*автоматизована система керування виробництвом, автоматизована система перероблення тексової та ілюстраційної термінології, автоматизована система формування знаків у комп'ютері, автоматизоване складання, автоматизований виробничий процес*) – усього 6 словосполук [див. Додаток Б];

Поодинокі видавничо-поліграфічні терміни виявлені серед прийменникових словосполучень, де головне підпорядковуюче слово – дієприкметник, наприклад: *залежний від пристрою* – ‘термін дає уявлення про колірний простір, який може бути визначальний за допомогою інформації про колірні характеристики конкретного пристрою’ [УТСВПС, с. 243].

Займенникових та прислівникових словосполучень серед видавничо-поліграфічних термінів не виявлено.

Словосполучення бувають вільні та фразеологічні. Різниця між ними в тому, що вільне словосполучення утворюється лише в кожному конкретному випадку, а фразеологічне – своїм значенням дорівнює слову і вживається для постійного визначення відповідного предмета чи факту.

Прикладом фразеологічних словосполучень є виявлені нами та вже згадувані в дисертації (див. підрозділ 3.5) терміни. Їх доповнюють ще такі мовні одиниці: *скануй і друкуй* – ‘умовний термін виробництва друкованої продукції методом числового струминного друку’ [УТСВПС, с. 662]; *приховувати під маскою* (маскувати) – ‘застосування оптичного екрана (маски) для перекриття зображення або його частини. Блокування заднього плану або будь-якої іншої ділянки зображення з тим, щоб неприхована частина могла бути надрукована або відредагована’ [УТСВПС, с. 394].

Лексико – синтаксичний спосіб словотворення – це спосіб утворення нових слів унаслідок стягнення в одне слово двох або більше, що виражають одне поняття. Словотвірне значення у зрощеннях виявляється через втрату

синтаксичних ознак словосполучення і появу граматично оформленого слова, що належить до певної частини мови. Унаслідок семантичного зближення слів синтаксичного словосполучення поступово виникає назва у формі складного слова, яке конденсує зміст словосполучення в єдине ціле [172, с. 244–245].

На думку В. Горпинича, лексико-синтаксичний спосіб має дещо спільне з основокладанням: за обома способами похідні слова утворюються на основі синтаксичних словосполучень. Водночас, лексико-синтаксичний спосіб докорінно відрізняється від основокладання. При основокладанні граматичні значення компонентів нейтралізуються шляхом усунення закінчень та інших показників граматичних значень, а при лексико-синтаксичному способі закінчення та інші показники граматичного значення компонентів синтаксичного словосполучення застигають, мертвіють і зберігаються в новоутвореному полі [30, с. 90–91].

Проілюструємо це на таких прикладах: *рівновіддалення* – віддалення кількох об'єктів на ту саму відстань одне від одного або від іншого об'єкта (НАСЗ, с. 204); *кольорокалібрування* – 'система програмних і апаратних засобів, що дозволяють регулювати і/або координувати кольори між двома або більшою кількістю числових пристроїв, компенсуючи фактори, що впливають на перетворення кольорових зображень' [УТСВПС, с. 320]; *кольороподіл* – 'процес розділення кольорового зображення на складники, наприклад, чотири субтрактивних кольори СМҮК, фотографічним або електронним способом, унаслідок чого отримуються чотири плівки або комп'ютерні файли або чотири друкарські форми в технології «з комп'ютера на друкарську форму» – «computer-to-plate»' [УТСВПС, с. 321]; *фотосторінка* – 'спеціальна сторінка видання, призначена для фотографій' [НАСЗ, с. 238]; *фондорозпорядник* – 'особа, яка займається розподілом, обміном, плануванням ресурсів фонду' [НАСЗ, с. 237]; *іміджсетер* – 'вивідний пристрій' [УТСВПС, с. 95–96, 272]; *суперкаландр* – 'машина, що складається з системи полірованих набивних валів, через які пропускають папір машинної гладкості, щоб перетворити його на папір високого ступеня гладкості' [УТСВПС, с. 710] та ін.

Близькими до зрощення є складні іменники: *програма-зламувач* – ‘комп’ютерна програма, яка проникає до чужих інформаційних систем, долаючи захисні коди’ [НАСЗ, с. 195]; *сервер-посередник* – ‘програма кешування відповідей на запити, які надіслано в Інтернет, де копії отриманих веб-сторінок і файлів зберігаються на сервері та в разі отримання подальших аналогічних запитів програма не виходить у мережу, а надсилає наявні копії, що дозволяє скоротити час відгуку та обсяг мережного трафіка’ [УТСВПС, с. 649], *посткрипт-файл* – ‘файл, створений комп’ютеризованою видавничою системою, містить усю необхідну для фотоскладального апарата й інших вивідних пристроїв інформацію та команди’ [УТСВПС, с. 547] тощо.

Висновки до Розділу 3

1. У процесі дослідження новотермінів ВПВ виокремлюємо такі термінополя: видання, напр.: *електронне видання*; редакційно-видавничі процеси, напр.: *виведення на формну пластину*; додрукарські видавничі процеси, напр.: *репродукційні процеси*; процеси поліграфічного виробництва, напр.: *електрофакс*; способи друку, напр.: *струминний друк*; брошурувальне й оздоблювальне виробництво, напр.: *суперобкладинка*; виробництво окремих видів друкованої продукції, напр.: *бренд-бук* тощо.
2. За структурою виділяємо одно-, дво-, три-, чотири-, п’яти-, шести-, десятикомпонентний терміни. Напр.: *зчитування, п’єзоелектричний друк, знакосинтезувальний друкувальний пристрій, приглушування растрової структури зображення, текстовий режим роботи видавничої системи, автоматизована система перероблення текстової та ілюстративної інформації* тощо.
3. Виокремлюємо такі групи термінів за походженням: власномовні (українські), напр.: *вирівнювання*; запозичення, напр.: *трєпінг*; поєднання українських термінів і запозичень, напр.: *п’єзоелектричний друк*; відповідність іншомовному

терміну питома українського, напр.: *компіляція – складання*; інтернаціональні, напр.: *копірайтер*; кальки (напівкальки), напр.: *барабанний графобудівник* тощо.

4. Основними моделями термінів ВПВ є ‘прикметник+іменник’ (16,06 %), напр.: *підрізальний плотер*; ‘іменник+іменник’ (7,91 %), напр.: *лінійність розгортки*; ‘прикметник+прикметник+іменник’ (3,06%), напр.: *автоматичний коректурний пристрій*; ‘іменник+прикметник+іменник’ (2,66%), напр.: *буфер друкувального пристрою*. Інші моделі творення нових терміносполук є, за нашими спостереженнями, малопродуктивними.

5. Зафісована висока регулярність творення термінів ВПВ, утворених суфіксальним способом, напр. : ‘дієслівна основа+суфікс *-ння (- ання, -ення)*’ – *впорядкування, оброблення*; ‘дієслівна основа+ формант *-к(а)*’ – *роздруківка*, а також ‘ознака+суфікс *-ість*’ – *непрозорість*; ‘дієслівна основа+ суфікс *-ач*’ – *захоплювач*; ‘основа іншомовного іменника+ іншомовний суфікс *-ор (-ер)*’ – *маршрутизатор*; термінологічні прикметники утворюються за такими моделями: ‘іменникова основа+суфікс *-н/ий/’* – *планшетний*; ‘іменникова основа+ суфікс *-ов/ий/’* – *растровий*; ‘дієслівна основа+суфікс *-альн/ий/»* – *передавальна (функція)*; «пасивний дієприкметник – ад’єктив» – *перезаписуваний CD*. Ряд інших словотвірних моделей є малопродуктивними.

6. Найбільш продуктивними для творення термінів ВПВ є моделі з префіксами ‘*від-, пере-, роз-, за-* + дієслово’ – *перереформувати, розархівувати*; ‘*анти-*+іменник іншомовного походження’ – *антидемпінг*; префіксально-суфіксальними є похідні прикметники, які входять до таких словотвірних моделей : ‘префікс *без-*+іменникова основа+суфікс *-н/ий/’* – *безконтактний (друк)*; ‘префікс *на-*+іменникова основа+суфікс *-н/а/’* – *настільна видавнича (система)*. Інші словотвірні моделі є непродуктивними.

7. У процесі дослідження ми зафіксували ряд термінів ВПВ, утворених за допомогою осново- і словоскладання, виділили вісім іменникових моделей, найбільш продуктивною з них виявилася модель ‘іменник+іменник’ напр., *постер-трансформер*, а також три моделі, які характеризують якість предметів за

ознаками або діями, зокрема, 'основа прикметника+ інтерфікс *o*+ прикметник', напр. : *програмно-апаратне (забезпечення)*.

8. Досить продуктивно утворюються терміни ВПВ за допомогою абревіації. Напр. : АСКВ, АВП, АРМ, ВОЗП тощо. Такі скорочення, без сумніву, зручні для фахівців, але, на нашу думку, ускладнюють розуміння цих позначень іншими людьми.

9. Лексико-семантичний спосіб творення термінів ВПВ представлений чотирма різновидами, зокрема, найчастіше переосмислюється значення загальноживаних слів (власномовних та запозичень), напр.: *адреса, закладка, напівжирний, піратський, завантажувати, підрізати* тощо.

10. Зафіксовані також стійкі фразеологічні вирази, що є досить рідкісним явищем для термінології, напр.: *сміття на вході – сміття на виході, повністю готовий «під ключ»*.

11. Метафора є одним із помітних засобів збагачення термінології ВПВ, напр.: *електронні береги, виділення меж, всесвітня павутина* тощо.

12. За допомогою різних способів метонімічного перенесення утворено ряд нових терміносполук ВПВ, напр.: *захоплювач кадру, закрита архітектура, виведення даних* тощо.

13. Лексико-синтаксичним способом утворена досить значна частка термінів ВПВ, напр.: *рівновіддалення, малOSHумливий, нанодрук, суперкаландр* тощо.

Результати дослідження цього розділу представлені у таких публікаціях автора: [87; 89; 91; 95].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Дослідження видавничо-поліграфічної термінології сучасної української літературної мови кінця ХХ – початку ХХІ століття дало змогу зробити такі висновки.

Аналізована видавничо-поліграфічна термінологія української мови становить організовану систему, що складається з цілої низки тематичних груп, зокрема: назви обладнання видавничих комплексів; назви нових друкарських технологій; назви друкарського й післядрукарського обладнання; назви програм, розроблених для цифрового друку тощо.

У сучасній видавничо-поліграфічній термінології дотепер функціонують терміни, що виникли ще в давні часи, а це, на нашу думку, підтверджує стабільність цієї терміносистеми.

У 90-их роках ХХ – на початку ХХ століття відбувається бурхлива модернізація поліграфічних підприємств та видавництв, зумовлена швидким розвитком науки й техніки, що спричинило виникнення великої кількості нових термінів ВПВ. Проведена наукова розвідка дала змогу виявити, що на творення зазначених мовних одиниць впливають як екстралінгвальні, так і внутрішньомовні чинники.

Відібраний матеріал дозволив провести спостереження над тим, як нині активно входять в УВПТ терміни з комп'ютерної галузі, що зумовило формування окремої терміносистеми інформаційних технологій. З'ясовано, що склад УВПТ активно поповнюється також і термінами з інших галузей науки й техніки, зокрема: економічними, технічними, хімічними та ін.

Виявлено, що впродовж зазначеного часового періоду найбільше збагатилися новотворами такі термінополя: видання; редакційно-видавничі процеси; додрукарські видавничі процеси; процеси поліграфічного виробництва; способи друку; брошурувальне й оздоблювальне виробництво; виробництво окремих видів друкованої продукції.

Результати дослідження дали підставу стверджувати, що термінологічна система видавничо-поліграфічного виробництва в українській мові є надзвичайно різноманітною за структурою, походженням та функціонуванням.

Аналіз структурної характеристики УВПТ засвідчив: багатоконпонентні нові видавничо-поліграфічні терміни представлені у кількісному вимірі приблизно такою ж мірою, як і одноконпонентні. Значна частина з них є двоконпонентними (майже кожен третій новостворений термін), кожен десятий новотвір – триконпонентний. Відбувається недостатнє, на наш погляд, адаптування до норм української літературної мови внаслідок стрімкого входження запозичених елементів, трансформованих позначень, пов'язаних із широким застосуванням інноваційних технологій та технічним розвитком галузі.

За походженням серед УВПТ виокремлено питомо українські одиниці, а також терміни, що поєднують у собі українські елементи та запозичення (різні його види). Зафіксоване сленгове вживання термінів як початковий варіант використання у професійному мовленні.

Найсуттєвішу частину поповнення (приблизно 60 відсотків) становлять запозичення. Проведене нами дослідження підтверджує наявність значного прошарку термінів, які ввійшли в професійну мову видавців та поліграфістів із англійської мови (англізми становлять приблизно 70 відсотків). Нові терміни-іменники УВПТ становлять 45,53 відсотка від загальної кількості досліджених одиниць.

У процесі студіювання видавничо-поліграфічних термінів визначені основні способи їх творення: лексико-семантичний, морфологічний, синтаксичний та лексико-синтаксичний, а також найбільш продуктивні моделі. Представлений матеріал уможливив висновки про те, що терміни УВПТ активно творяться суфіксальним, префіксальним, префіксально-суфіксальним способами, осново- і словоскладанням та аббревіацією, вагому частку займає синтаксичне та лексико-синтаксичне творення термінів.

Головною особливістю функціонування досліджуваних нових термінів є те, що вони, за нашими спостереженнями, будучи значною мірою запозиченими або комбінованими, активно входять у мовлення як фахівців відповідної галузі, так і широкого загалу споживачів ВПВ, а також представлені у фахових друкованих виданнях.

Результати проведеної наукової розвідки є важливими для розв'язання теоретичних та практичних проблем термінотворення. Вони відкривають перспективу для подальших студій у цій галузі. Фактичний матеріал може бути використаний для укладання нового словника зазначеної термінології. Рекомендації, висловлені в роботі, сприятимуть нормалізації вживання нового масиву УВПТ, а також спонукатимуть відповідних фахівців до праці над створенням потужного корпусу питомих українських видавничо-поліграфічних термінів засобами сучасної української літературної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агарков И. Рассуждение о полиграфии. – Режим доступу : <http://printus.com.ua/Rassuzhdeniya-o-poligrafii/tlumachnij-slovník-z-vidavnicno-polgrafchno-spravi.html>
2. Агарков І. Структура видавничої термінології / Ігор Агарков // Друкарство. – 2000. – № 6. – С. 20–23.
3. Антонович Є. А. Російсько-український словник-довідник з інженерної графіки, дизайну та архітектури : [навчальний посібник] / Є. А. Антонович, Я. В. Васишин, В. А. Шпільчак. – Львів : Світ, 2001. – 240 с.
4. Афонін О. В. Українська книга в контексті світового книговидання / О. В. Афонін, М. І. Сенченко. – К. : Книжкова палата України, 2009. – 277 с.
5. Ахманова О. С. К вопросу о дефинитивном слове и дефинитивности словосочетания: автореф. дис. ... канд. филол. наук. / О. С. Ахманова. – М., 1971. – 19 с.
6. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Сов. энциклопедия, 1966. – 606 с.
7. Базілевська А. Г. Сучасні тенденції виготовлення фотоальбомів / А. Г. Базілевська, О. В. Зоренко, О. Ю. Байдак // // Поліграфія і видавнича справа. – 2011. – № 3. – С.153–163.
8. Балли Ш. Французская стилистика / Баллли Ш. – М.: Из-во иностр. лит-ры, 1961. – 394 с.
9. Білодід І.К. Наукова термінологія доби НТП – органічний складник сучасної літературної мови. Режим доступу kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine22-1.pdf
10. Бова В.І. Короткий російсько-український словник поліграфічних і видавничих термінів / В. І. Бова, М. П. Доломіно. – К. : Техніка, 1969. – 116 с.
11. Бойчук М. Полілексемні неологізми у заголовках періодичних інтернет-видань / Марія Бойчук // Українська мова. – 2012. – №2. – С. 97–103.

12. Бондар Ю. В. Енциклопедія для видавця та журналіста / Ю. В. Бондар, М. Ф. Головатий, М. І. Сенченко. – К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. – 400 с.
13. Брагина А. А. Неологизмы в русском языке / А. А. Брагина. – М. : 1973. – 224 с.
14. Бутько Н. С. О некоторых недостатках в практике образования терминов / Н. С. Бутько // Семиотические проблемы языков науки, терминологии и информатики : научный симпозиум. – М. : Издательство Московского университета, 1971. – Т. 2. – С. 339–341.
15. Васюта С. П. Модель критеріїв зручності читання текстової інформації в електронних виданнях /С. П. Васюта // Поліграфія і видавнича справа. – 2011. – №3. – С.66–74.
16. Векливець Л. М. Терміни-складні слова у сучасній українській психологічній термінології / Л.М Векливець // Система і структура східнослов'янських мов : (міжнародний збірник наукових праць / Л. М. Векливець. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1998. – С. 127– 130.
17. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь ; ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
18. Венжинович Н.Ф. Сучасна українська літературна мова : [навч. посіб.] / Н. Ф. Венжинович. – К. : Знання, 2008. – 303 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
19. Видання. Основні види. Терміни та визначення : ДСТУ 3017–95. – [Чинний від 1995-02-23] – К. : Держстандарт України, 1995. – 47 с. – (Державний стандарт України).
20. Видання. Поліграфічне виконання. Терміни та визначення : ДСТУ 3018–95. – [Чинний від 1995-02-23] – К. :Держстандарт України, 1995. – 24 с. – (Державний стандарт України).
21. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений слова / В. В. Виноградов // Вопросы языкознания. – 1953. – №5. – С. 3–29.

22. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г. О. Винокур. Т. 5. – М. : МИФЛИ, 1939. – С. 39–42. (Труды МИФЛИ. Филологический факультет).
23. Волков С. С. Неологизмы и внутренние стимулы языкового развития / С. С. Волков, Е. В. Сенько. – Л. : Наука, 1983. – 452 с.
24. Выготский Л. С. Мышление и речь : [собрание сочинений]. – Т. 2 / Л. С. Выготский. – М. : 1982. – С. 171–173.
25. Гак В. Г. К проблеме семантической синтагматики / В. Г. Гак // Проблемы структурной лингвистики. – М., 1972. – С. 370–410.
26. Гак В. Г. О современной французской неологии / В. Г. Гак // Новые слова и словари новых слов. – Л. : Наука, 1978. – С. 37–52.
27. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. Ганич, І. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с.
28. Гетьманець М. Ф. Сучасний словник літератури і журналістики / М. Ф. Гетьманець, І. Л. Михайлин. – Харків : Прапор, 2009. – 384 с.
29. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М., 1987. – 420 с.
30. Горпинич В. О. Будова слова і словотвір / В. О. Горпинич. – К. : Радянська школа, 1977. – 117 с.
31. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : [навч. посіб.] / В. О. Горпинич. – К. : Вища школа, 1999. – 207 с.
32. Грещук В. В. Термінізація абстрактних іменників української мови (в порівнянні з російською) / В. В. Грещук // Науково-технічний прогрес і проблеми термінології. – К. : Наукова думка, 1980. – С. 70–72.
33. Гринев С. В. Введение в терминоведение // С. В. Гринев. – М. : Московский лицей, 1993. – 305 с.

34. Даниленко В. П. Лексико-семантические и грамматические особенности слов–терминов / В. П. Даниленко // Исследования по русской терминологии. – М. : Наука, 1971. – С. 7–67.
35. Даниленко В. П. Лингвистические проблемы упорядочения научно-технической терминологии / В. П. Даниленко, Л. И. Скворцов // Вопросы языкознания. – 1981. – №1. – С.7–16.
36. Даниленко В. П. Русская терминология : Опыт лингвистического описания. – М. : Наука, 1977. – 247 с.
37. Денискіна Г. Функціонування потенційних слів у наукових працях Михайла Драгоманова (На прикладі «Чумацьких думок про українську національну справу) / Ганна Денискіна // Дивослово. – 2008. – №3. – С. 33–35.
38. Дешериев Ю. Д. Социальная лингвистика / Ю. Д. Дешериев. – М. : Наука, 1977. – 382 с.
39. Добко Т. До питання розвитку термінології бібліотечно-інформаційної сфери / Тетяна Добко // Вісник Книжкової палати. – 2011. – №8. – С. 13–17.
40. Дубенец Э. М. Modern English Lexicology. Theory and Practice / Э. М. Дубенец. – М. : Глосса-Пресс, 2002. – 192 с.
41. Дудок Р. Проблеми значення та смислу терміна в гуманітарних науках : [монографія] / Роман Дудок. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 358 с.
42. Животко А. П. Історія української преси / А. П. Животко, упор. М. С. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 1999. – 368 с.
43. Жирмунский В. И. Национальный язык и социальные диалекты / В.И. Жирмунский. –Л. : Художественная литература, 1936. – 297 с.
44. Жовтобрюх М. А. Курс сучасної української літературної мови : Ч. 1 / М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. – К. : Вища школа, 1972. – 402 с.
45. Жовтобрюх М. А. Українська літературна мова: монографія / М.А. Жовтобрюх. – К. : Наукова думка, 1984. – 254 с.

46. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка / В. И. Заботкина. – М. : Высшая школа, 1989. – 124 с.
47. Зайцева Н. Н. К вопросу о неологизмах / Наталья Николаевна Зайцева // Русская речь в современном вузе : (материалы интернет-конференции). – Орел, 2007. – С. 24–27.
48. Запаско Я. П. Мистецтво книги на Україні в XVI-XVIII ст. : [монографія] / Я. П. Запаско. – Львів : Видавництво Львівського університету, 1971. – 309 с.
49. Зацний Ю. А. Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття : англо-український словник / Ю. А. Зацний, А. В. Янков. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 360 с.
50. Інформатика та обчислювальна техніка : короткий тлумачний словник / за ред. В. П. Гондюла. – К. : Либідь, 2000. – 320 с.
51. Ісаєвич Я. Д. Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні : [монографія] / Я. Д. Ісаєвич. – Львів : Вища школа, при ЛДУ, 1975. – 150 с.
52. Канделаки Т. Л. Семантика и мотивированность терминов / Т. Л. Канделаки. – М. : Наука, 1977. – 167 с.
53. Капелюшний А. О. Редагування в засобах масової інформації : [навч. посіб.] / А. О. Капелюшний. – Львів : ПАІС, 2009. – 432 с.
54. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства : [підруч.] / Ю. О. Карпенко. – К. ; Одеса : Либідь, 1991. – 280 с.
55. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства / Ю. О. Карпенко. – К. : Вища школа, 1983. – 187 с.
56. Карпіловська Є. А. Вплив інновацій на стабільність мовної системи: регулятори системної рівноваги / Є. А. Карпіловська // Мовознавство. – 2008. – №2–3. – С. 148–158.
57. Карпіловська Є. А. Інноваційні процеси в лексиконі та граматичному ладі сучасної української мови [Електронний ресурс] / Проект ДФФЛ 307.07/5 Керівник і виконавці проекту: Карпіловська Є. А., Клименко Н. Ф., Кислюк Л. П.,

Загнітко А. П., Вінтонів М. О. Інститут мовознавства імені О.О.Потебні НАН України. – Режим доступу: <http://www.mova.dn.ua>

58. Кацпржак Е. И. История письменности и книги / Е. И. Кацпржак. – М. : Искусство, 1955. – 356 с.

59. Кислюк Л. Нові англійські запозичення і термінологія / Л. Кислюк // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – Вип. IV. – К. : 2001. – С. 51–53.

60. Кіппхан Гельмут. Діалектика світової поліграфії на початку третього тисячоліття / Гельмут Кіппхан // Друкарство. – 2005. – №2. – С. 9–13.

61. Клименко Н. Ф. Система афіксального словотворення сучасної української мови / Н. Ф. Клименко. – К. : Наукова думка, 1974. – 186 с.

62. Кобрин Р. Г. Современная научно-техническая революция и её влияние на развитие языка / Кобрин Р. Г. // Антология языка как общественного явления. – М. : 1983. – С. 208–266.

63. Ковалик І. І. Вчення про словотвір / Іван Ковалик // Вчення про словотвір. Вибрані праці. – Ч.1 / упорядник та автор передмови В. Грещук. – Івано-Франківськ – Львів : Місто Н.В., 2007. – С. 21–169.

64. Ковалик І. І. Загальне мовознавство: історія лінгвістичної думки / І. Ковалик, С. Самійленко. – К. : Вища школа, 1985. – 214 с.

65. Ковалик І. І. Логіко-лінгвістична проблема технічної термінології у слов'янських мовах / І. І. Ковалик // Питання українського і слов'янського мовознавства. Вибрані праці. – Ч.2 / упорядник З. Терлак. – Львів–Івано-Франківськ, 2008. – 495 с.

66. Кононенко В. Синтаксис і словотвір: спільні процеси і тенденції / Віталій Кононенко // Кононенко В. Мова. Культура. Стиль. – Київ–Івано-Франківськ : Плай, 2002. – С. 160–170.

67. Коржаева Ю. В. Неонимия у сучасній французькій мові: способи та шляхи термінотворення–Режим

доступу

http://lingua.lnu.edu.ua/Visnyk/visnyk/Visnyk_16/articles/Korzhayeva.pdf.

68. Котелова Н. Э. К вопросу о специфике термина / Н. Э. Котелова // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М. : Наука, 1970. – С. 122–126.
69. Котелова Н. Э. Первый опыт описания русских неологизмов / Н. Э. Котелова // Новые слова и новые словари новых слов. – Л. : 1978. – С. 20–31.
70. Кочан І. М. Системність, динаміка, кодифікація слів з міжнародними кореневими компонентами в сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / НАН України, Інститут української мови / І. М. Кочан. – К., 2006. – 39 с.
71. Крайнікова Т. С. Коректура : [підручник] / Т. С. Крайнікова. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – 223 с.
72. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности / Е. С. Кубрякова. – М. : Наука, 1986. – 156 с.
73. Лазановський П. П. Організація та економіка видавничої справи : [навчально-методичний посібник] / П. П. Лазановський. – Львів : «Магнолія 2006», 2010. – 152 с.
74. Лейчик В. М. Предмет, методы и структура терминоведения : автореф. дис. на соиск. звания научной степени доктора филол. наук / В. М. Лейчик. – М., 1989. – 47 с.
75. Лейчик В. М. Терминоведение : предмет, методы, структура / Владимир Моисеевич Лейчик. – М. : Книжный дом, 2009. – 256 с.
76. Лещук Т. До джерел українського термінотворення / Т. Лещук // Проблеми української науково-технічної термінології : (тези доповідей 4-ї Міжнародної наукової конференції). – Львів : Вид-во держ. ун-ту «Львівська політехніка», 1996. – С. 15–16.
77. Лозинський М. Принтер у перекладі означає друкар / М. Лозинський // Палітра друку. – 2004. – №1. – С. 30–35.

78. Лозовий П. І. Навантажувальні характеристики фарбодрукарської системи фірми КВА / П. І. Лозовий // Поліграфія і видавнича справа. – 2010. – №1. – С. 92–99.
79. Лопатин В. В. Рождение слова : неологизмы и окказиональные образования / В. В. Лопатин. – М. : Наука, 1973. – 151 с.
80. Лотте Д. С. Изменение значения слов как средство образования научно-технических терминов /Д. С. Лотте // Основы построения научно-технической терминологии. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – С. 9–15.
81. Лотте Д. С. Некоторые принципиальные вопросы отбора построения научно-технических терминов /Д. С. Лотте // М. : Изд-во АН СССР. Отделение техн. наук, 1940. – С. 79–98.
82. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии / Д. С. Лотте. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – 157 с.
83. Мазурик Д. Нове в українській лексиці: [словник-довідник] / Д. Мазурик. – Львів : Світ, 2002. – 130 с.
84. Малкина Е. Б., Булат З. М. Научно-технические термины и термины-словосочетания-неологизмы в английской химической литературе / Е. Б. Малкина // Семиотические проблемы языков науки, терминологии и информатики : научный симпозиум. – М. : Издательство Московского университета, 1971. – Т.2. – С.559–562.
85. Масенко Л. Т. Українська мова в соціолінгвістичному аспекті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Лариса Терентіївна Масенко. – К., 2005. – 20(1) с.
86. Мацько Л. Українська мова кінця ХХ ст. (Зміни в лексиці) / Любов Мацько // Дивослово. – 2000. – №4. – С. 15–20.
87. Медведь М. М. Динамічні процеси у видавничо-поліграфічній термінології кінця ХХ – початку ХХІ століття / М. Медведь // Наукові праці Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського : збірник наук. статей. – К., 2012. – Вип. 34. – С. 144–149.

88. Медведь М. Неотермінологічна взаємодія видавничо-поліграфічної галузі та суміжних із нею галузей науки і техніки / Марія Медведь // Наукові записки : зб. наук. праць Вінницького державного університету імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2013. – Вип. 18. – С. 181–186. – (Серія Філологія. (Мовознавство)).
89. Медведь М. М. Некоторые особенности процесса вхождения новых терминов в язык полиграфистов / М. М. Медведь // Материалы III международной научно-практической интернет-конференции (Астраханский государственный университет, 26 февраля – 26 апреля 2013 г.) «Современная филология в международном пространстве языка и культуры». – Астрахань, 2013. – С. 63–65.
90. Медведь М. М. Неологізми в словниковому складі української видавничо - поліграфічної термінології / Марія Медведь // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне – Острог, 2012. – Вип. 20 (2). – С. 107–110.
91. Медведь М. М. Неологічна характеристика лексико-семантичних явищ у сучасній українській видавничо-поліграфічній термінології / Марія Медведь // Функциональная лингвистика (научный журнал). – Симферополь : Крымский республиканский институт последипломного педагогического образования, 2012. – №4. – С. 14–16.
92. Медведь М. М. Неологічний вплив комп'ютеризації на розвиток видавничо-поліграфічної термінології (80–ті рр. ХХ – початок ХХІ століття) / М. М. Медведь // Мова і культура (науковий журнал). – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2012. – Вип.15. – Т.V(159). – С. 46–51.
93. Медведь М. М. Про статус нового слова в сучасній лінгвістичній теорії / М. М. Медведь // Мова і культура (науковий журнал). – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2011. – Вип.14. – Т.V(151). – С. 153–158.
94. Медведь М. М. Сучасний стан розвитку видавничо-поліграфічної терміносистеми : неологічний аспект / М. М. Медведь // Науковий вісник : зб.

- наук. праць Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2012. – № 22 (247). – С. 206–210. – (Серія : Філологічні науки).
95. Медведь М. М. Шляхи поповнення неологізмами сучасної української видавничо-поліграфічної термінології / М. М. Медведь // Наукові записки : зб. наук. праць Національного університету «Острозька академія». – Острог, 2012. – Вип. 27. – С. 51–53. – (Серія «Філологічна»).
96. Медведь М. Н. Новые термины полиграфического производства и экстралингвистические причины их появления с позиции социолингвистики (на примере русского и украинского языков) / М. Н. Медведь // Духовно-нравственные ценности современного общества : междунар. сборник науч. статей. – Научно-издательский центр «КОЛЛОКВИУМ» (Россия), L&L Publishing (США), 2013. – С. 121–124.
97. Медведь Марія. Неологічний вплив на розвиток української термінології видавничої справи та поліграфічного виробництва кінця ХХ – початку ХХ століття / Михайло Полюжин, Марія Медведь // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія. Соціальні комунікації. – Вип. 1(29). – Ужгород : Говерла, 2013. – С. 253–257.
98. Миронюк Г. Стандартизація термінів та визначень понять поліграфії й видавничої справи / Г. Миронюк, Б. Дурняк, О. Мельников // Друкарство. – 2002. – №5. – С. 32–33.
99. Миськевич Г. И. К вопросу о становлении терминологии / Г. И. Миськевич // Терминология и культура речи / под ред. Л. И. Скворцова. – М. : Наука, 1981. – 270 с.
100. Мовчун Л. Народжене сьогоднішнім (Про зміни в лексиці української мови) / Лариса Мовчун // Дивослово. – 2006. – №7. – С. 43–45.
101. Москаленко Н. А. Нарис історії української граматичної термінології / Н. А. Москаленко. – К. : Радянська школа, 1959. – 223 с.
102. Німчук Василь. Про сучасну українську тлумачну лексикографію / Василь Німчук // Українська мова. – 2013. – № 3. – С. 3–30.

103. Нові й актуалізовані слова та значення : словникові матеріали 2002-2010 [1550 слів і словосполук] / [Балог В. О., Лозова Н. Є., Тименко Л. О., Тищенко О. М.] – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 280 с.
104. Нові слова та значення : словник / [уклад. Л. В. Туровська, Л. М. Василькова] – К. : Довіра, 2008. – 271 с.
105. Новодранова В. Ф. Еще раз о статусе терминологического элемента / В. Ф. Новодранова // Терминоведение. – Минск : Минский государственный лингвистический университет, 1994. – Вып.1. – С. 46–47.
106. Новодранова В. Ф. Образование терминов как номинативный процесс особого рода / В. Ф. Новодранова // Языковая номинация: тезисы докладов международной научной конференции. – Минск : Минский государственный лингвистический университет, 1996. – С. 188–189.
107. Норми науково-технічної мови. Глумачний словник термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи / [П. М. Таланчук, С. Я. Ярема, Ю. М. Коровайченко та ін.]. – Львів : Ун-тет «Україна», 2006. – 664 с.
108. Овчинников В. І. Історія книги : еволюція книжкової структури / В. І. Овчинников. – Львів : СВІТ, 2005. – 419 с.
109. Огар Е. І. Українська видавнича термінологія : нормалізаційні та функціональні аспекти / Е. І. Огар // Українське журналістикознавство. – 2009. – Вип.10. – С. 31–35.
110. Огар Е. І. Українська друкарська термінологія: формування та функціонування : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / Огар Емілія Ігорівна. – К., 1996. – 162 с.
111. Огар Е. І. Українсько-російський та російсько-український словник-довідник з видавничої справи. – Львів: Палітра друку, 2002. – 224 с.
112. Озеров Н. Г. Перший том Словника української мови у 20-ти томах / Н. Г. Озеров, В. А. Широков // Мовознавство. – 2011. – №2. – С. 3–13.

113. Оригінали для поліграфічного відтворення. Загальні технічні вимоги : ДСТУ 3772–98. – [Чинний від 1999-07-01] – К. : Держстандарт України, 1999. – 21 с. – (Державний стандарт України).
114. Осипенко З. М. Різновиди термінів і їх семантичні особливості / З. М. Осипенко // Мовознавство. – 1974. – №2. – С. 65 – 69.
115. Офсетний друк : друкарські машини, оздоблювальне та допоміжне обладнання / С. М. Ярема, В. А. Карплюк, С. І. Мельнічук, Р. С. Прокопчук. – К. : ХаГар, 2002. – 507 с.
116. Пампура Ж. В. Инновационный лингвистический процесс в современном русском языке на рубеже XX и XXI веков / Ж. В. Пампура // Актуальные проблемы социокультурных исследований : межрегиональный сборник научных статей: Кемеровский государственный университет культуры и искусств. – Кемерово: КемГУКИ, 2008. – Вып. 4. – С. 34–39.
117. Панько Т. І. Від терміна до системи / Т. І. Панько. – Львів : Вища школа, вид-во при Львівському університеті, 1979. – 146 с.
118. Панько Т. І. Українська літературна мова в її термінологічній розбудові / Т. І. Панько, І. М. Кочан // Вісник Львівського університету. – Львів : Світ, 1996. – Вип. 24– С. 3–6. (Серія: Філологічна; Мова та її функціонування).
119. Панько Т. І. Українське термінознавство / Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
120. Партико З. В. Загальне редагування : нормативні основи : [навчальний посібник] / З. В. Партико. – Львів : ВФ Афіша, 2006. – 416 с.
121. Партико З. В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: вступ до спеціальності : [навчальний посібник] / З. В. Партико. – Львів : Афіша, 2008. – 224 с.
122. Партико З. В. Теорія масової інформації та комунікації : [підруч.] / З. В. Партико. – Львів : ВФ Афіша, 2008. – 290 с.
123. Печура М. С. До проблеми калькування в сучасному мовознавстві. / М. С. Печура, В. В. Тельцов, Л. С. Шишкова. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/29_DWS_2011/Philologia/6_95267.doc.htm

124. Пілецький В. Український термін як національно-культурне явище / Віталій Пілецький // Вісник Львівського університету. – 2006. – Вип. 38. – Ч. 1. – С. 47–56.
125. Погиба Л. Г. Українська мова фахового спрямування : [підруч.] / Л. Г. Погиба, Т. О. Грибіниченко, Л. М. Голіченко. – К. : Кондор, 2011. – 352 с.
126. Поливанов Е. Д. Языковые ситуации и взаимодействие языков / Е. Д. Поливанов, Н. Н. Быховец, А. Н. Гаркавец, И. Т. Деканбаева и др. // Ин-т языковедения им. А. А. Потебни. – К. : Наукова думка, 1989. – 204 с.
127. Поліграфія та видавнича справа. Російсько-український тлумачний словник [уклад. Б. В. Дурняк, О. В. Мельников, О. М. Василюшин, О. Г. Дячок]. – Львів : Афіша, 2002. – 456 с.
128. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови : [підручник]. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. – 248 с.
129. Попко Л. П. Неологизмы в языке как трансляция культурно-лингвистической национальной ментальности : [монографія] / Людмила Попко. – К. : ГАРККиИ, 2007. – 360 с.
130. Потебня А. А. Мысль и язык / А. А. Потебня. – Одесса: Госизд-во Украины, 1926. – 76 с.
131. Процик М. Значення семантичного способу у творенні сучасного способу у творенні сучасних українських видавничих термінів / М. Р. Процик // Поліграфія і видавнича справа: наук.-техн. зб. – Львів, 2004. – Вип. 41. – С. 327 – 331.
132. Процик М. Синонімія в сучасній українській видавничій термінології / Марія Процик // Друкарство молоде: доп. 4-ї наук.-техн. конф. студентів і аспірантів „Друкарство молоде”. – К., 2004. – С. 166–168.
133. Процик М. Стан термінологічного опрацювання української видавничої термінології / Марія Процик // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. – К., 2003. – С. 87–97.

134. Процик М. Українські видавничі терміни у словниках 20-30 років ХХ століття / Марія Процик // Вісник Львівського університету. – 2004. – Вип. 34. – Ч.1. – С. 486–491.
135. Процик М. Р. Сучасна українська видавнича термінологія : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / М. Р. Процик. – К., 2005. – 20 с.
136. Процик М. Р. Сучасна українська видавнича термінологія: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Процик Марія Романівна. – Львів, 2005. – 254 с.
137. Процик М. Р. Термінознавча компетенція як основа мовної культури сучасного видавця / М. Р. Процик // Поліграфія і видавнича справа : наук. тех. зб. – Львів, 2002. – Вип. 39. – С. 212 – 217.
138. Пушкар О. І. Інформаційне забезпечення видавничої діяльності : [навч. посіб.] / О. І. Пушкар, Є. М. Грабовський. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2010. – 128 с.
139. Радчук В. Українська мова в контексті глобалізації лінгвосфери / Віталій Радчук // Українська мова. – 2003. – № 1. – С. 3 –11.
140. Ратушняк Ю. В. Модель факторів процесу проектування електронного видання для планшетного комп'ютера /Ю. В. Ратушняк, В. М. Сеньківський // Поліграфія і видавнича справа. – 2011. – №4. – С. 136–144.
141. Реформатский А. А. Введение в языкознание / А. А. Реформатский – М. : Просвещение, 1967. – 542 с.
142. Реформатский А. А. Мысль о терминологии / Александр Александрович Реформатский // Современные проблемы русской терминологии. – М., 1986. – С. 163–197.
143. Рожнова И. А. Неологизмы в английской терминологии полиграфического производства: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Рожнова Инесса Анатольевна. – Омск, 2005. – 187 с.
144. Розен Е. В. Новые слова и устойчивые словосочетания / Е. В. Розен. – М. : Просвещение, 1991. –187 с.

145. Розум О. Ф. Таємниці книгодрукування / О. Ф. Розум. – К. : Техніка, 1980. – 43 с.
146. Русанівський В. М. Мова в нашому житті / В. М. Русанівський. – К. : Наукова думка, 1989. – 110 с.
147. Русанівський В. М. Життя слова / В. Русанівський, С. Єрмоленко. – К. : Вища школа, 1978. – 190 с.
148. Сава В. І. Художньо-технічне оформлення книги / В. І. Сава. – Львів : Оріяна-Нова, 2003. – 168 с.
149. Самойлова І. А. Процеси семантичної деривації в лексиці сучасної української літературної мови (на матеріалі неологізмів 70-90-х років ХХ ст.) : дис. ...канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / І. А. Самойлова. – К., 1999. – 165 с.
150. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
151. Селігей П. Чужого навчаємося, а свого цураємося... / Пилип Селігей // Дивослово. – 2008. – №7. – С. 36–40.
152. Селігей П. О. Сучасне термінотворення : симптоми та синдроми / П. О. Селігей. – Мовознавство. – 2007. – №3. – С. 48–61.
153. Семчинський С. В. Загальне мовознавство / С. В. Семчинський. – К. : АТ «ОКО», 1996. – 2-ге вид. – 416 с.
154. Симоненко Л. О. Українська термінологія 90-х років ХХ століття / Л. О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність. – К., 1998. – С. 228–232.
155. Скорейко-Свірська І. П. Освоєння англомовних запозичень в українській науково-технічній термінології: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Ірина Петрівна Скорейко-Свірська. – Тернопіль, 2009. – 209 с.
156. Скороходько Е. Ф. Термін у науковому тексті / Е. Ф. Скороходько. – К.: Логос, 2006. – 99 с.
157. Словарь издательских терминов [под. ред. А. Э. Мильчина : сост. Ф. С. Сонкина, А. К. Бадыгин, Н. И. Волкова и др.]. – М. : Книга, 1983. – 207 с.

158. Словник журналіста : терміни, мас-медіа, постаті [за ред. Ю. М. Бідзілі]. – Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – 224 с.
159. Словник іншомовних слів [уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута]. – К. : Наукова думка, 2000. – 680 с.
160. Словник-довідник основних видавничих термінів (для практики наукових установ) [упор. А. І. Радченко]. – К. : Академперіодика, 2009. – 72 с.
161. Словник термінів ринкової економіки [за ред. В. І. Науменка ; упоряд. І. А. Вишниченко, І. А. Сурич, С. В. Харитоненко]. – К. : Глобус, 1996. – 288 с.
162. Словотвір сучасної української мови : [монографія] / Гнатюк Г. М., Городенська К. Г., Грищенко А. А. та ін.] за ред. М.А.Жовтобрюха. – К. : Наук. думка, 1979. – 408 с.
163. Солоіденко Г. І. Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку : [монографія] / Г. І. Солоіденко. – К. : НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2010. – 204 с.
164. Стандарти поліграфії : стандартизація у видавничій поліграфічній та пакувальній справі : [навч. посібник] / укл. С. Ярема, В. Моргунюк, П. Пашуля, Б. Мамут. – Львів : Університет «Україна» ; ДП «УкрНДНЦ» ; УАД : ХК «Бліц-Інформ», 2006. – 312 с.
165. Стаховська Н. Термін як елемент мовного вираження спеціальних понять / Наталія Стаховська // Українська термінологія і сучасність : (зб. наук. праць) : вип. IV / відп. ред. Л. О. Симоненко. – К. : КНЕУ, 2001. – 368 с.
166. Степанов Г. М. Неологизмы в теории и практике современной лексикографии (на материале русских и английских словарей новых слов) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Г. М. Степанов. – М., 1983. – 193 с.
167. Стишов О.А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації) : дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / Стишов Олександр Анатолійович. – К., 2003. – 539 с.

168. Стишов О. А. Особливості розвитку лексичного складу української мови кінця ХХ ст. / Олександр Стишов // Мовознавство. – 1999. – №1. – С. 7–21.
169. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття : на матеріалі мови засобів масової інформації / О. А. Стишов. – К. : Пугач, 2005. – 388 с.
170. Стратулат Н. В. Семантична неологізація як спосіб збагачення словникового складу української мови / Н. В. Стратулат // Мовознавство. – 2007. – № 3. – С. 69–77.
171. Суперанская А. В. Общая терминология : Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : Наука, 1989. – 246 с.
172. Сучасна українська мова : [підручник] / [Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін.] ; за ред. А. П. Грищенка. – К. : Вища школа, 2002. – 439 с.
173. Табанакова В. Д. Два термина – одно понятие // Терминоведение. – М. : Московский лицей, 1998. – Вып.1–3. – С. 63–67.
174. Татаринов В. А. Теория терминоведения. Т.1. / В. А.Татаринов – М. : Московский лицей, 1996. – 311 с.
175. Телия В. Н. Вторичная номинация и её виды / В. Н.Телия // Языковая номинация : Виды номинации. – М. : Наука, 1977. – С. 129–221.
176. Теремко В. І. Автор у стратегічній системі видавництва / В. І.Теремко // Поліграфія і видавнича справа. – 2012. – С. 16–29.
177. Теремко В. І. Контекстуальність видавничого виміру читання / В. І.Теремко // Поліграфія і видавнича справа. – 2011. – №3. – С. 47–58.
178. Тимошик М. С. Історія видавничої справи : [підручник] / М. С.Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 2007. – 496 с.
179. Тимошик М. С. Книга для автора, редактора, видавця : [практичний посібник]. – К. : Наша культура і наука, 2005. – 560 с.
180. Тищенко О. Нові й актуалізовані слова та значення (словникові матеріали) у контексті сучасних неословників / Оксана Тищенко // Українська мова. – 2011. – № 1. – С. 55–68.

181. Ткачева Л. Б. Основные закономерности английской терминологии / Л. Б. Ткачева. – Томск : Изд-во Томского университета, 1987. – 200 с.
182. Ткаченко В. П. Енциклопедія видавничої справи : [навч. посібник] / В. П. Ткаченко, І. Б. Чеботарьова, П. О. Киричок та ін. – Харків : ХНУРЕ, 2008. – 320 с.
183. Ткаченко В. П. Технічні засоби комп'ютерних видавничих систем : [навч. посібник] / В. П.Ткаченко, А. М. Чурсін. – Харків : Компанія СМІТ, 2008. – 304 с.
184. Томіленко Л. М. Галузева термінологія в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови (лексико-семантичний та словотвірний аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Томіленко Людмила Миколаївна. – К., 2010. – 20, [15] с.
185. Томіленко Л. М. Морфологічний спосіб творення нових іменників-термінів у словнику української мови в 20-ти томах / Л. М. Томіленко // Мовознавство. – 2009. – №2. – С. 69–78.
186. Туровська Л. Інноваційні процеси в науковій термінології / Людмила Туровська // Українська мова. —2005. – №2. – С. 56–63.
187. Туровська Л. Історичне термінознавство в Україні кінця ХХ – початку ХХІ ст. / Людмила Туровська // Українська мова. – 2012. – №2. – С.67–79.
188. Туровська Л. Термінологічна лексика на сторінках періодичних видань / Людмила Туровська // Українська мова. – 2007. – №2. – С. 33–39.
189. Українська мова : [енциклопедія] / [Редкол. Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), Зяблюк М. П. та ін.] . – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Українська енциклопедія, 2004. – 824 с.
190. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко та ін. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.
191. Український тлумачний словник видавничо-поліграфічної справи [уклад. П. Киричок та ін.]. – К. : НТУУ «КПІ», 2011. – 896 с.

192. Філюк Л. М. Динамічні процеси у формуванні української терміносистеми інформатики (словотвірний аспект) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Філюк Лідія Миколаївна. – Одеса, 2007. – 192 с.
193. Фразеологічний словник української мови [уклад. В. М. Білоноженко та ін.]. – К. : Наукова думка, 1999. – 984 с.
194. Хаютин А.Д. Термин, терминология, номенклатура: [учебное пособие] / А. Д. Хаютин. – Самарканд, 1972. – 129 с.
195. Чередниченко О. П. Про мову і переклад : [монографія] / О. П. Чередниченко. – К. : Либідь, 2007. – 247 с.
196. Швейцер А. Д. Введение в социолингвистику / А. Д. Швейцер, Л. Б. Никольский. – М. : Высшая школа, 1978. – 216 с.
197. Швейцер А. Д. Вопросы социологии языка в современной лингвистике / А.Д.Швейцер. – Л. : Наука, 1971. – 104 с.
198. Швецова-Водка Г. Н. Общая теория документа и книги: [учебное пособие] / Г. Н. Швецова-Водка. – М. : Рыбари ; К. : Знання, 2009. – 487 с.
199. Шевченко В. Е. Англо-український тлумачний словник редакційно-видавничої комп'ютерної термінології / Вікторія Едуардівна Шевченко. – К. : Либідь, 2006. – 320 с.
200. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням : [підручник] / С. В. Шевчук, І. Клименко. – К. : Алерта, 2011. – 696 с.
201. Шелов С. Д. Определение терминов и понятийная структура терминологии / С. Д. Шелов. – СПб., 1998. – 234 с.
202. Юмшанова Е. В. Принципы отбора и лексикографической обработки неологизмов в словарях новых слов английского языка : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Юмшанова Елена Ивановна. – Иваново, 1999. – 171 с.
203. Якубенко Я. А. Українська книга і маркетинг: до постановки питання / Я. А. Якубенко // Поліграфія і видавнича справа. – 2012. – №2. – С. 52–59.
204. Ярема С. М. Технічне редагування : [навчальний посібник]. – К. : Університет «Україна», 2007. – 304 с.

205. <http://printus.cjm.ua/Rassuzhdeniya-o-poligrafii/tlumachnij-slovník-z-vidavniĥo-polgrafĥno-spravi.html>
206. <http://printus.com.ua/Rassuzhdeniya-o-poligrafii/tlumachnij-slovník-z-vidavniĥo-polgrafĥno-spravi.html>
207. <http://rainstore.narod.ru/materials/zm/72.htm> Соціолінгвістика.
208. <http://webstyletalk.net/node/32>
209. Rey A. The Concept of Neologism and the Evaluation of Terminologies in Individual Languages. John Benjamin Press, 1995.

Додаток А.

Таблиця № 2

*Лексико-граматичний аспект термінів української видавничо-
поліграфічної термінології*

№п/п	Структура терміна	Кількість	% від загальної к-сті термінів
1	Іменник	526	42,8
2	Іменник (складений)	35	2,74
3	Іменник + іменник	101	7,91
4	Іменник + іменник (складений)	1	0,08
5	Іменник + іменник + іменник	27	2,12
6	Іменник + іменник + іменник + іменник	9	0,71
7	Іменник + іменник + іменник + іменник + прикметник + іменник	1	0,08
8	Іменник + іменник + іменник + прикметник	4	0,31
9	Іменник + іменник + прикметник	7	0,55
10	Іменник + іменник + прикметник + іменник	15	1,18
11	Іменник + іменник + прикметник + прикметник + іменник	1	0,08
12	Іменник + іменник + прикметник + прикметник + іменник + прикметник	2	0,16
13	Іменник + прикметник	91	7,13
14	Іменник + прикметник(складений)	7	0,55
15	Іменник + прикметник + прикметник	12	0,94
16	Іменник + прикметник + прикметник + іменник	4	0,31
17	Іменник + прикметник + іменник	34	2,66
18	Іменник + прикметник + іменник + іменник	2	0,16
19	Іменник + прикметник + іменник + прикметник + іменник	3	0,24
20	Іменник + прикметник + іменник + прикметник + прикметник + іменник	2	0,16
21	Прикметник	43	3,76
22	Прикметник (складений)	1	0,08

23	Прикметник + іменник	194	15,20
24	Прикметник + іменник (складений)	11	0,86
25	Прикметник + іменник + іменник	23	1,80
26	Прикметник + іменник + іменник + іменник	5	0,39
27	Прикметник + іменник + іменник + прикметник	2	0,16
28	Прикметник + іменник + іменник + прикметник + іменник	5	0,39
29	Прикметник + іменник + іменник + прикметник + прикметник + іменник	2	0,16
30	Прикметник + іменник + прикметник	21	1,65
31	Прикметник + іменник + прикметник (складений)	1	0,08
32	Прикметник + іменник + прикметник + іменник	6	0,48
33	Прикметник + іменник + прикметник + іменник + іменник	1	0,08
34	Прикметник + іменник + прикметник + прикметник	1	0,08
35	Прикметник + прикметник	1	0,08
36	Прикметник + прикметник + іменник	38	2,98
37	Прикметник + прикметник + іменник (складений)	1	0,08
38	Прикметник + прикметник + іменник + іменник + іменник	1	0,08
39	Прикметник + прикметник + прикметник	1	0,08
40	Прикметник + прикметник + прикметник + іменник	2	0,16
41	Прикметник + прикметник + прикметник + іменник + прикметник + іменник	1	0,08
42	Прикметник + дієслово	1	0,08
43	Прикметник + іменник + дієслово + іменник + іменник + прикметник + іменник + прикметник + іменник	1	0,08

Додаток Б.

Індекс описаних видавничо-поліграфічних термінів

1. Абляція
2. Абсолютна команда візуалізації
3. Автоінтерліньяж
4. Автокернінг
5. Автокоректура
6. Автомат електронно-гравіювальний
7. Автомат лазерно-гравіювальний
8. Автомат фотоскладальний лазерний
9. Автоматизована система керування виробництвом
10. Автоматизована система перероблення текстової та ілюстраційної інформації
11. Автоматизована система переробки текстової та графічної інформації
12. Автоматизована система формування знаків у комп'ютері
13. Автоматизоване проектування
14. Автоматизоване складання
15. Автоматизований виробничий процес
16. Автоматичний коректурний пристрій
17. Автономне сховище даних
18. Автонумерування
19. Автотипія
20. Адаптер
21. Адаптер графічний кольоровий
22. Адаптер локальної мережі
23. Адаптивне стиснення, адаптивна компресія
24. Адміністратор
25. Адміністратор комп'ютерної програми (системи)
26. Адміністратор мережі
27. Адміністратор системний
28. Адреси уведення/виведення
29. Аерограф
30. Аерографічна ретуш
31. Аерографія

32. Айстоппер
33. Алфавітно-цифровий режим роботи видавничої системи
34. Альфа-канал
35. Аналого-цифровий перетворювач
36. Антидемпінг
37. Антиреклама
38. Апарат складально-корегувальний
39. Апгрейд
40. Автоматизоване робоче місце
41. Арт-часопис
42. Архів
43. Архівний файл
44. Архівування
45. Архівування файлів
46. Архітектура
47. Асинхронний режим передавання даних
48. Аудит
49. Аудитор
50. Аналого-цифровий перетворювач
51. Багатосерійний (друк)
52. База даних
53. Базова система введення-виведення
54. Базове програмне забезпечення
55. Байт
56. Банер
57. Банк даних
58. Барабанний графобудівник
59. Барабанний сканер
60. Баркод
61. Бартерна операція
62. Бег-ін-бокс
63. Безконтактний друк
64. Безконтактний принтер
65. Безпека даних

66. Безпечне форматування
67. Безударний друкувальний пристрій
68. Безумовне форматування
69. Береги електронні
70. Бестселер
71. Бестселерство
72. Бета-тест
73. Бібліотека
74. Бізнес-консультант
75. Бізнес-план
76. Бізнес-проект
77. Бі-кубічна інтерполяція
78. Біт
79. Блістер
80. Блог
81. Блок-схема програми
82. Брандмауер
83. Браузер
84. Браузінг
85. Бренд-бук
86. Бренд-менеджер
87. Бук-дизайн
88. Буфер
89. Буфер друкувального пристрою
90. Буфер обміну
91. Буферація введення/виведення
92. Валютизація (валютування)
93. Ввід-вивід
94. Введення даних
95. Веб
96. Вебка
97. Веб-каталог
98. Веб-майстер
99. Веб-ресурс

100. Веб-сайт
101. Веб-сервер
102. Веб-сторінка
103. Ведення файла
104. Векторна графіка
105. Векторне зображення
106. Векторний дисплей
107. Венчурний
108. Версія
109. Верстання сторінки електронне
110. Вжикалка
111. Виведення зображення
112. Виведення на формну пластину
113. Виведення тексту
114. Вивідний пристрій
115. Вивідні друкувальні пристрої
116. Виведення даних
117. Виведення тексту
118. Видавнича система
119. Видання електронне
120. Виділення
121. Виділення меж
122. Вилучення даних
123. Виокремлення
124. виправлення помилки на носії даних
125. Вирівнювання
126. Вирізати
127. Відеооперативний запам'ятовувальний пристрій з довільною вибіркою
128. Відеокарта
129. Відеопроба
130. Відеотермінальний пристрій
131. Відкрита архітектура
132. Відкритий додрукарський інтерфейс
133. Відксерити

134. Відксерований текст
135. Відлуння
136. Відмазка
137. Відновлення даних
138. Відносна команда візуалізації
139. Відтворення ліній
140. Відтворення пікселів
141. Відтворювання
142. Відтермінувати
143. Відфаксувати
144. Візитівка – (або візитка)
145. Візитна картка
146. Візуалізація
147. Візуалізація типової форми
148. Візуальний пошук
149. Візуальні редактори
150. Вікно
151. Вінчестер
152. Віртуальна виставка книг
153. Віртуальна пам'ять
154. Віртуальна реальність
155. Віртуальний
156. Віртуальний простір
157. Віртуальність
158. Вірус
159. Власні файли
160. Вливання
161. Воблер
162. Впорядкування файла
163. Впроваджувальний
164. Всесвітня павутина
165. Веб або Всесвітня мережа
166. Втрати під час генерування
167. Гарнітури безконтрастні

168. Гібридне зображення
169. Гіпер
170. Гіперкомпресія або гіперстиснення
171. Гіпермедіа
172. Гіперпосилання
173. Гіперпростір
174. Гіперсередовище
175. Гіпертекст
176. Глобальна мережа
177. Головний комп'ютер
178. Гравіювання електронне
179. Гравіювання лазерне
180. Грант
181. Графіка комп'ютерна
182. Графіті
183. Графічне складання
184. Графічний дисплей
185. Графічний друкувальний пристрій
186. Графічний електронний планшет
187. Графічний інтерфейс користувача
188. Графічний прискорювач
189. Графічний пристрій
190. Графічний режим
191. Графічний термінал
192. Графобудівник (плотер)
193. Графокреслярка
194. Графування комп'ютерне
195. Дайджест
196. Декодер
197. Демонстраційне зображення
198. Демпінг
199. Держзамовлення (державне замовлення)
200. Джерела інформації
201. Джумбі

202. Диверсифікація
203. Дивідент
204. Дизайн
205. Дизайн товару
206. Дизайнер
207. Дизайнування
208. Дилер
209. Динамічна веб-сторінка
210. Динамічний діапазон
211. Динамічний обмін даних
212. Диск
213. Диск магнетний гнучкий
214. Диск магнетний цупкий (жорсткий)
215. Диск оптичний
216. Диск системний
217. Дискета
218. Дисковод
219. Диспенсери
220. Дисплей (в системах оброблення даних)
221. Дисплей векторний
222. Дисплей растровий
223. Дисплей-гара
224. Дисплеї
225. Дистриб'ютор
226. Діалоговий режим роботи
227. Дігітайзер
228. Довідник архівний
229. Документ електронний
230. Дооцінка
231. Доступ
232. Дотаційний
233. Дотація
234. Драйвер
235. Драйвер зовнішнього пристрою

- 236. Драйвер пристрою
- 237. Драйвер/формувач
- 238. Дробова частина
- 239. Друк безконтактний
- 240. Друк за вимогою
- 241. Друк оперативний
- 242. Друк струминний
- 243. Друк числовий
- 244. Друкарка
- 245. Друкувальна графіка
- 246. Друкувальний вузол графобудівника
- 247. Друкувальний пристрій (принтер)
- 248. Друкування електрографічне
- 249. Друкування лазерне
- 250. Друкування лазерно-голографічне
- 251. Друкування струминне
- 252. Друкування термографічне
- 253. Друкування цифрове
- 254. Дублетність
- 255. Екранна кольоропроба
- 256. Екранування
- 257. Ексклюзив
- 258. Ексклюзивний
- 259. Експертна система
- 260. Експо
- 261. Експонент
- 262. Експортнозалежний
- 263. Експортноорієнтований
- 264. Експрес
- 265. Експрес-видання
- 266. Експрес-інформація
- 267. Електрографія
- 268. Електронна верстки шпальт
- 269. Електронна книга

270. Електронна пошта
271. Електронна ретуш
272. Електронна система додрукарського підготування видань
273. Електронне архівування
274. Електронне видання
275. Електронне видання виробничо-практичне
276. Електронне видання детерміноване
277. Електронне видання для дозвілля
278. Електронне видання довідкове
279. Електронне видання звукове
280. Електронне видання комбінованого розповсюдження
281. Електронне видання локальне
282. Електронне видання масово-політичне
283. Електронне видання мережеве
284. Електронне видання мультимедійне
285. Електронне видання навчальне
286. Електронне видання наукове
287. Електронне видання науково-популярне
288. Електронне видання недетерміноване (інтерактивне)
289. Електронне видання неперіодичне
290. Електронне видання нормативне виробничо-практичне
291. Електронне видання образотворче
292. Електронне видання оновлюване
293. Електронне видання офіційне
294. Електронне видання періодичне
295. Електронне видання рекламне
296. Електронне видання самостійне
297. Електронне видання серіальне
298. Електронне видання текстове (символьне)
299. Електронне видання художнє
300. Електронне видання, що триває
301. Електронне гравіювання
302. Електронне кольорокоректування
303. Електронне посилання

- 304. Електронне растрування
- 305. Електронне читання
- 306. Електронний аналог друкованого видання
- 307. Електронний документ
- 308. Електронний кольорозподілювач-кольорокоректор
- 309. Електронний кольороподіл
- 310. Електронний монтаж, спуск смуг
- 311. Електронний мультимедійний документ
- 312. Електронний ресурс
- 313. Електронний словник
- 314. Електронний текст
- 315. Електронних видань види
- 316. Електронні системи для оброблення ілюстрацій
- 317. Електронного видання пакування первинне
- 318. Електронного видання титульний екран
- 319. Електростатичний друкувальний пристрій
- 320. Електрофакс
- 321. Елемент шрифтового коду
- 322. Енерговитратність
- 323. Енергоефективність
- 324. Ефект аерографа
- 325. Ефект ретушування
- 326. Євроринок
- 327. Євростандарт
- 328. Єдиний державний реєстр підприємств та організацій
- 329. Жовклість
- 330. Жорсткий магнітний диск
- 331. Завантажувати
- 332. Зависання
- 333. Загальний сітьовий інтерфейс
- 334. Загальнолексикографічний
- 335. Заголовок
- 336. Закладка
- 337. Закодоване зображення

- 338. Закрита архітектура
- 339. Залежний від пристрою
- 340. Замикання диска
- 341. Запам'ятовувальна електронно-променева трубка
- 342. Запам'ятовувальний пристрій з довільною вибіркою
- 343. Запам'ятовувальний пристрій з довільною вибіркою, оперативний запам'ятовувальний пристрій
- 344. Записуваний CD
- 345. Записування даних на носій
- 346. Записувати
- 347. Запрезентувати
- 348. Засіб введення і виведення тексту та графічних даних
- 349. Засіб телеоброблення даних технічний
- 350. Засоби безпосередньої взаємодії з комп'ютером
- 351. Засоби введення графічної інформації
- 352. Засоби введення даних з машинного носія
- 353. Засоби виведення даних на машинний носій
- 354. Засоби зберігання даних
- 355. Засоби зв'язку з реальним об'єктом
- 356. Засоби інформатизації
- 357. Засоби програмні
- 358. Заставка (електронна)
- 359. Затратність
- 360. Захоплення/збір даних
- 361. Захоплювач кадру
- 362. Збірне/групове сканування
- 363. Зв'язність/зв'язуваність
- 364. Зв'язування й впровадження об'єктів
- 365. Звукова карта
- 366. Згладжування
- 367. Згладжування країв растрового зображення
- 368. Зйомний накопичувач
- 369. Засоби масової інформації
- 370. Змінні медіа

- 371. Змінювати розмір
- 372. Змішування/бленд
- 373. Знак керування пристроєм
- 374. Знак керування форматом
- 375. Знак табуляції
- 376. Знак транскрипційний
- 377. Знакосинтезувальний друкувальний пристрій
- 378. Зображення
- 379. Зображення одного кадру
- 380. (зображення перевідні самоприклеювальні
- 381. Зовнішній диск
- 382. Зовнішній запам'ятовувальний пристрій
- 383. Зовнішньомовний
- 384. Зона чорно-білого оброблення зображення
- 385. Зчитування
- 386. Зчитування даних з носія
- 387. Імейл
- 388. Імідж
- 389. Іміджевий
- 390. Іміджсетер
- 391. Імпортоорієнтований
- 392. Імпреза
- 393. Інвестиційний
- 394. Інвестиційні витрати
- 395. Інвестиція
- 396. Інвестор
- 397. Інвестування
- 398. Інвестувати
- 399. Ініціалізація
- 400. Інструмент виділення
- 401. Інструментальні засоби діалогового програмування
- 402. Інтегральна схема
- 403. Інтегратор
- 404. Інтерактивний CD

405. Інтерактивність
406. Інтернет
407. Інтернет-версія
408. Інтернет-видання
409. Інтернет-візитка
410. Інтернет-газета
411. Інтернет-джерело
412. Інтернет-зв'язок
413. Інтернетизація
414. Інтернет-магазин
415. Інтернет-огляд
416. Інтернет-портал
417. Інтернет-представництво
418. Інтернет-преса
419. Інтернет-провайдер
420. Інтернет-сайт
421. Інтернет-сервіси
422. Інтернет-сторінка
423. Інтерполяція
424. Інтерпольований зразок
425. Інтерпретатор
426. Інтерфейс
427. Інтерфейс графічний
428. Інтерфейс екранний
429. Інтерфейс користувача
430. Інфляція
431. Інформатизація
432. Кабельне телебачення
433. Кабельний модем
434. Кавер-версія
435. Кадрування
436. Калібрування
437. Калібрування монітора
438. Каліграфічний дисплей

- 439. Камбокок
- 440. Камбопак
- 441. Канал зв'язку
- 442. Каретка
- 443. Картридж
- 444. Касетний запам'ятовувальний пристрій
- 445. Каталог файлів
- 446. Кватирка
- 447. Квота
- 448. Кернінг
- 449. Керування даними
- 450. Керування завислим рядком
- 451. Керування програмне числове
- 452. Керування процесом
- 453. Кеш-пам'ять
- 454. Кілобайт
- 455. Кількість двійкової інформації
- 456. Клава (клавіатура)
- 457. Клавіатура введення даних
- 458. Клавіатура введення даних абетково-цифрова
- 459. Клавіатура введення даних функцій
- 460. Кластер

- 461. Кліринг
- 462. Кліринговий
- 463. Клонування
- 464. Ключ
- 465. Книгорозповсюджувач
- 466. Код
- 467. Код штриховий
- 468. Кодований оригінал
- 469. Кодово-імпульсна модуляція
- 470. Кодування
- 471. Кодування ASCII

- 472. Кодування зображення
- 473. Кольоровий дисплей
- 474. Кольоровий друк на вимогу
- 475. Кольороділення електронне
- 476. Кольорокалібрування
- 477. Кольорокорегування електронне
- 478. Кольороподіл
- 479. Кольороподілене зображення
- 480. Кольоропроба
- 481. Команда
- 482. Команда візуалізації
- 483. Командний рядок
- 484. Комерціалізація
- 485. Комірка
- 486. Комп'ютер
- 487. Комп'ютер персональний
- 488. Комп'ютер портативний
- 489. Комп'ютеризація
- 490. Комп'ютеризований
- 491. Комп'ютеризувати
- 492. Комп'ютеринг
- 493. Комп'ютерна (цифрова) гранка
- 494. Комп'ютерна анімація
- 495. Комп'ютерна верстка
- 496. Комп'ютерна видавничча система
- 497. Комп'ютерна графіка
- 498. Комп'ютерна коректура
- 499. Комп'ютерна мережа
- 500. Комп'ютерна мова
- 501. Комп'ютерна схема
- 502. Комп'ютерне проектування
- 503. Комп'ютерне складання
- 504. Комп'ютерний вірус
- 505. Комп'ютерний кольороподіл

- 506. Комп'ютерні шрифти (оцифровані шрифти)
- 507. Комп'ютерщик
- 508. Компакт-диск
- 509. Компакт-диск розширеної архітектури
- 510. Компакт-диск числове аудіо
- 511. Компілятор
- 512. Компіляція/складання
- 513. Комплекс маркетингу
- 514. Компресія (стиснення) без втрат
- 515. Компресія/скорочення/стиснення
- 516. Компресія/стиснення з втратами
- 517. Комп'ютерний монтаж
- 518. Комулятивно
- 519. Конверсія
- 520. Конвертори файлів
- 521. Конкурентноздатний
- 522. Конкурентноспроможність
- 523. Конкурентоздатність
- 524. Консалтинг
- 525. Консигнація
- 526. Консорціум
- 527. Контент
- 528. Контрактація
- 529. Контрафакція
- 530. Контролер
- 531. Концентратор (Хаб)
- 532. Концерн
- 533. Кооператив
- 534. Координата користувача
- 535. Координата пристрою
- 536. Координатна графіка
- 537. Координатограф
- 538. Копірайт (знак копірайта)
- 539. Копірайтер

- 540. Копіцентр
- 541. Копіювальний апарат
- 542. Копіювання (копіювальний процес)
- 543. Копіювання з екрану ЕОМ
- 544. Коректура тексту
- 545. Користувач
- 546. Користувач комп'ютерних програм
- 547. Крапельно-струминний принтер
- 548. Креатив
- 549. Креативний
- 550. Крок доріжки носія даних
- 551. Крок табуляції
- 552. Ксерографія
- 553. Ксерокопіювання
- 554. Ксерокопія
- 555. Ксерокс
- 556. Ксероксний
- 557. Ксерування
- 558. Кульпортер
- 559. Культурогенеративний
- 560. Курсор
- 561. Лагуна (проміжковий (пробільний) елемент)
- 562. Лазерна фототехнічна плівка
- 563. Лазерне гравіювання
- 564. Лазерний гравіювальний апарат
- 565. Лазерний друкувальний пристрій
- 566. Лазерний запис зображення
- 567. Лазерний принтер
- 568. Лазерні пристрої
- 569. Лазерно-голографічний друк
- 570. Лазерно-гравіювальний автомат
- 571. Ламінат
- 572. Ламінатний
- 573. Ламінування

- 574. Ламінування паперу (картону)
- 575. Ламінувати/ламінат
- 576. Лексикографування
- 577. Лексикографування електронне
- 578. Лізинг
- 579. Лізинговий
- 580. Ліміт
- 581. Лімітований
- 582. Лімітувати
- 583. Лінгвотехнологія
- 584. Лінійність
- 585. Лінійність розгортки
- 586. Лістинг
- 587. Літагент
- 588. Ліцензійний
- 589. Ліцензія
- 590. Ліцензування
- 591. Лобіювання (лобіювати)
- 592. Логістик
- 593. Логістика
- 594. Логістичний
- 595. Логотип
- 596. Локальна комп'ютерна мережа
- 597. Локальна обчислювальна мережа
- 598. М'яка копія
- 599. Магнітооптичний диск
- 600. Майстер-фільм
- 601. Маклер
- 602. Макроекономіка
- 603. Макроекономічний
- 604. Макромова
- 605. Макропоказник
- 606. Макропрогноз
- 607. Макророзширення

- 608. Малошумливий
- 609. Мапа
- 610. Маргінес
- 611. Маркер
- 612. Маркетинг
- 613. Маркетинг у сфері послуг
- 614. Маркетингова інформаційна система
- 615. Маркетингова можливість фірми
- 616. Маркетингова ревізія
- 617. Маркетингове дослідження
- 618. Маркетинговий
- 619. Маркетмейкер
- 620. Маркетолог
- 621. Маркувати
- 622. Маршрутизатор (роутер)
- 623. Маршрутизація
- 624. Маскування
- 625. Маскування електронне
- 626. Маскувати, приховувати під маскою
- 627. Мас-медіа
- 628. Мас-медійний
- 629. Масовий маркетинг
- 630. Матриця ПЗЗ
- 631. Матрична організація служби маркетингу
- 632. Машинна графіка
- 633. Мегабайт (Мбайт)
- 634. Мегабітний чип
- 635. Мегагерц (МГц)
- 636. Медіа
- 637. Медіа конвергенція
- 638. Медійник
- 639. Менеджер
- 640. Менеджмент
- 641. Меню

- 642. Мережа
- 643. Мережа з передаванням маркера («маркерне кільце»)
- 644. Мережа комп'ютерна
- 645. Мережева топологія
- 646. Мережевий комутатор
- 647. Мережна видавнича справа
- 648. Мерехтіння
- 649. Мерчендайзинг
- 650. Метароман
- 651. Метафайл
- 652. Метафайл машинної графіки
- 653. Метод кольороподілу
- 654. Методи маркетингової діяльності
- 655. Миша (Маніпулятор типу «миша», «мишка»)
- 656. Міжмережевий протокол
- 657. Міжнародний маркетинг
- 658. Мікроафіша
- 659. Мікрографія
- 660. Мікроідентифікація
- 661. Мікрокомп'ютер
- 662. Мікрокомп'ютерний
- 663. Мікропроцесор
- 664. Мікросередовище
- 665. Мінімізація
- 666. Мінімізувати
- 667. Місткість пам'ятниці інформаційна
- 668. Мобайли (денглери, підвіски)
- 669. Мобільність
- 670. Мова гіпертекстової розмітки
- 671. Моделювання комп'ютерне
- 672. Модель взаємодії відкритих систем
- 673. Модем
- 674. Модернізаційний
- 675. Модернізація

- 676. Модернізувати
- 677. Модифікатор
- 678. Молодіжка
- 679. Монітор
- 680. Моніторинг
- 681. Моніторитися
- 682. Монополізація
- 683. Монохромний дисплей
- 684. Монтування (сторінок) (електронне))
- 685. Муляжі паковань
- 686. Мультимедіа
- 687. Мультимедійна презентація
- 688. Мультимедійне електронне видання
- 689. Мультимедійний комп'ютер
- 690. Навігація
- 691. Нагромаджувач
- 692. Нагромаджувач на гнучкому магнітному диску
- 693. Нагромаджувач на жорсткому магнітному диску
- 694. Нагромаджувач на магнітній стрічці
- 695. Наклад
- 696. Наклейка
- 697. Накопичувач
- 698. Нанодрук
- 699. Напівжирний
- 700. Настільна видавнича системи
- 701. Настільна репродуктивна система
- 702. Начитка
- 703. Недиференційований маркетинг
- 704. Недокопіювання
- 705. Некомерційний маркетинг
- 706. Неконкурентоздатність
- 707. Неповнокодова перфострічка
- 708. Непрогнозованість
- 709. Нерізде маскуванню

- 710. Новація
- 711. Новинар
- 712. Новолітературянин
- 713. Номінація
- 714. Носій даних
- 715. Ноутбук
- 716. Ноу-хау
- 717. Обіговість
- 718. Обмін електронних даних
- 719. Оброблення даних
- 720. Оброблення документів
- 721. Оброблення зображень
- 722. Оброблення тексту
- 723. Оброблення даних завтоматизоване
- 724. Обсяг
- 725. Обшир
- 726. Однотомове видання
- 727. Он-лайн
- 728. Онлайн-маркетинг
- 729. Оперативна пам'ять
- 730. Оперативна поліграфія
- 731. Оператор ЕОМ
- 732. Операційна система
- 733. Операційна сумісність
- 734. Оптична частота дискретизації по осі Y
- 735. Оптична частота дискретизації уздовж осі X
- 736. Оптичне зчитування позначок
- 737. Оптичне розпізнавання знаків
- 738. Оптичний диск
- 739. Оптичний запам'ятовувальний пристрій
- 740. Оптичний інтервал зображення
- 741. Оптичний сканувальний пристрій
- 742. Оптичні диски
- 743. Оргтехніка

- 744. Оригінал-дискета
- 745. Оригіналотримач
- 746. Оферта
- 747. Оформлення пластмасових (пластикових) карток
- 748. Офшор
- 749. Офшорний
- 750. Оцифрування
- 751. Очислювання (оцифровування) зображення
- 752. П'єзоелектричний друк
- 753. Пагінація електронна
- 754. Пакет
- 755. Пакет програм
- 756. Пакет програм настільного видавництва
- 757. Пакетне сканування
- 758. Пакування електронного видання
- 759. Пам'ять зовнішня (інші назви: пам'ятниця зовнішня, запам'ятовувач зовнішній)
- 760. Панель
- 761. Папір-фольга-поліетилен (буфолен)
- 762. Паралельне оброблення
- 763. Паралельний кабель
- 764. Паралельний порт
- 765. Паспортизація
- 766. Паспортизований
- 767. Паспортизування
- 768. Паспортизувати
- 769. Патент
- 770. Пейджер
- 771. Пейджерний
- 772. Пекеджинг
- 773. Пентюх персональний комп'ютер
- 774. Переадресація
- 775. Перебудова
- 776. Передавальна функція
- 777. Передискретизація

- 778. Перезавантаження
- 779. Перезаписуваний CD
- 780. Перекладознавчий
- 781. Перекриття контурів (трипінг)
- 782. Переплітний
- 783. Перепрофілювати
- 784. Перетворення для огляду
- 785. Перетворювач цифро-аналоговий
- 786. Переформатувати
- 787. Периферійний пристрій
- 788. Персоналізація
- 789. Персональна ЕОМ
- 790. Піарник (піармен)
- 791. Піар-акція
- 792. Піар-послуга
- 793. Піар-реклама
- 794. Підкладка
- 795. Підрізальний плоттер
- 796. Підтримуючий маркетинг
- 797. Піксел
- 798. Пікселів на дюйм
- 799. Піксель, елемент числового зображення
- 800. Піксельна глибина
- 801. Піктограма
- 802. Пін-код
- 803. Пірат
- 804. Піратство (піратське видання)
- 805. Піратський
- 806. Плавний перехід
- 807. Плазмовий дисплей
- 808. Планшет, графічний планшет
- 809. Планшетний графобудівник
- 810. Планшетний сканер
- 811. Плата розширення

- 812. Платоспроможність
- 813. Платформа
- 814. Плейтсетер
- 815. Плівка для запису числового аудіо
- 816. Плотер/графопобудовник
- 817. Поверхня візуалізації
- 818. Повністю готовий, «під ключ»
- 819. Повнокодова перфострічка
- 820. Повторна генерація ображення
- 821. Повторна дискретизація
- 822. Подвійний процесор
- 823. Позначка штрихкодова
- 824. Показчик операцій на панелі інструментів
- 825. Покетбук
- 826. Покоління комп'ютерів
- 827. Поле виведення
- 828. Поліс
- 829. Політтехнолог
- 830. Політтехнологія
- 831. Поріг
- 832. Порт
- 833. Порт під'єднання USB
- 834. Порт прискореного передавання графічних даних
- 835. Портал
- 836. Портальний
- 837. Поскрипт-файл
- 838. Послідовний порт
- 839. Послідовність маркетингових дій
- 840. Постер-трансформер
- 841. Постмоніторинговий
- 842. Постскрипт
- 843. Постскрипт-шрифт
- 844. Поступове масштабування
- 845. Пошта електронна

- 846. Поштівка
- 847. Пошукова система, пошукова машина
- 848. Пошуковий робот («веб-павук», краулер, спайдер)
- 849. Пошукові таблиці
- 850. Правовласник
- 851. Прайс-лист
- 852. Презентація
- 853. Презентувати
- 854. Прес-бюлетень
- 855. Прес-реліз
- 856. Прес-центр
- 857. Преференції, привілейовані зв'язки
- 858. Приватизатор
- 859. Приватизаційний
- 860. Приватизація
- 861. Приватизовувати, приватизувати
- 862. Приглушення (притамовування) растрової структури зображення
- 863. Прийомка
- 864. Прийомопередавальний
- 865. Примірник
- 866. Примітив виведення
- 867. Примітив увведення
- 868. Принтер
- 869. Принтер лазерний
- 870. Принтер матричний
- 871. Принтер/різальний пристрій
- 872. Принтер-аерограф, пневмопринтер
- 873. Принтерна роздруківка
- 874. Принтерний
- 875. Пристрій введення позицій
- 876. Пристрій введення послідовності позицій
- 877. Пристрій введення чисел
- 878. Пристрій ввдженя комп'ютерний
- 879. Пристрій ввдення-виведення комп'ютера

880. Пристрій виведення комп'ютерний
881. Пристрій готування даних
882. Пристрій друкувальний електрографічний
883. Пристрій друкувальний лазерний
884. Пристрій друкувальний матричний
885. Пристрій друкувальний струменевий
886. Пристрій друкувальний термографічний
887. Пристрій захисту носія даних
888. Пристрій зчитування документів
889. Пристрій обрання
890. Пристрій оптичний сканувальний
891. Пристрій перезаписування даних
892. Пристрій периферійний
893. Пристрій термодруку
894. Пристрій типу «миша»
895. Пробний маркетинг
896. Провайдер; Інтернет-провайдер
897. Програма (для комп'ютера)
898. Програма формування тексту
899. Програма-зламувач
900. Програміст
901. Програмне забезпечення (програмні засоби)
902. Програмно-апаратне забезпечення
903. Програмування
904. Проекційний сканер (слайдовий сканер)
905. Проекційний фотоскладальний апарат
906. Прокрутка
907. Прокручування
908. Проксі-сервер
909. Промовчання
910. Промульгація
911. Проновити
912. Проплачений
913. Пропуск

- 914. Простимулювати
- 915. Простір візуалізації
- 916. Просторова роздільність
- 917. Протидійний маркетинг
- 918. Протокол передачі гіпертексту
- 919. Профіль
- 920. Профіль кольору
- 921. Процес оброблення даних
- 922. Процесно-орієнтований
- 923. Процесор
- 924. Процесор для обробки формних пластин
- 925. Процесор для обробки фотоматеріалів
- 926. Процесор растровий
- 927. Процесор текстовий
- 928. Процесор центральний
- 929. Процесор/обробник числових сигналів
- 930. Проциклічний
- 931. Проявлювальна машина (процесор для обробки фотоматеріалів)
- 932. Рамбурсування
- 933. Растеризація
- 934. Растрова графіка
- 935. Растровий дисплей
- 936. Растровий процесор
- 937. Растрування електронне
- 938. Редагування даних (за допомогою ЕОМ)
- 939. Редагування даних через екран комп'ютера
- 940. Редактор
- 941. Редактор текстовий
- 942. Режим
- 943. Режим роботи дисплея графічний
- 944. Рейдерство (рейд)
- 945. Рейкінг
- 946. Рейтинговість
- 947. Рейтингування

- 948. Реклама
- 949. Рекламист
- 950. Рекламний
- 951. Рекламник
- 952. Рекламувати
- 953. Рекордер
- 954. Ремаркетинг
- 955. Ремаркувати
- 956. Рентабельність
- 957. Репрезентувати
- 958. Репродукційний збільшувач-кольороподілювач
- 959. Репродукційний кольорокоректор
- 960. Репродукційні процеси
- 961. Реструктуризація
- 962. Ресурс
- 963. Рефінансування (реінвестування)
- 964. Рецесія
- 965. Ризографія
- 966. Ринковик
- 967. Ринковість
- 968. Рисування
- 969. Рівновіддалення
- 970. Рівнонаближення
- 971. Робочі файли
- 972. Розархівувати
- 973. Розділення часу; Режим розділення часу
- 974. Роздільна здатність
- 975. Роздрібна франшиза
- 976. Роздруківка
- 977. Розідентифікація
- 978. Розмитнення
- 979. Розпаковування даних
- 980. Розподілена база даних
- 981. Розподілені розрахунки

- 982. Розширена архітектура
- 983. Розширення зображення, розтягування зображення
- 984. Розширення файлу
- 985. Розширення імені файлу
- 986. Рядок меню
- 987. Сайт
- 988. Санація
- 989. Світлина
- 990. Сидиром
- 991. Сегмент у комп'ютерній графіці
- 992. Сенсор
- 993. Сенсорний
- 994. Сервер
- 995. Сервер віддаленого доступу
- 996. Сервер-посередник
- 997. Сервіси Інтернет
- 998. Сертифікатний
- 999. Сертифікація
- 1000. Синхромаркетинг
- 1001. Система буферизації вхідних і вихідних даних
- 1002. Система видавнича (комп'ютерна)
- 1003. Система керування кольором
- 1004. Система комп'ютерна
- 1005. Система настільна видавнича
- 1006. Система настільного видавництва
- 1007. Система оброблення даних
- 1008. Система оброблення інформації
- 1009. Система операційна
- 1010. Система перероблення тексту
- 1011. Система перероблення текстової та ілюстраційної інформації завтоматизована
- 1012. Системи оброблення ілюстрацій електронні
- 1013. Сідюк (CD-ROM)
- 1014. Сканер
- 1015. Сканер барабанного типу

- 1016. Сканер графічний
- 1017. Сканер образів
- 1018. Сканер планшетний
- 1019. Сканер текстовий
- 1020. Сканінг
- 1021. Сканування
- 1022. Сканування текстової інформації
- 1023. Сканувати
- 1024. Скануй і друкуй
- 1025. Скінпак
- 1026. Склад даних
- 1027. Складально-друкувальні автомати
- 1028. Складально-програмувальний апарат
- 1029. Складання тексту
- 1030. Складання тексту завтоматизоване
- 1031. Складання тексту комп'ютерне
- 1032. Скло сканера
- 1033. Слайдовий сканер
- 1034. Служба числових даних (комп'ютерних технологій)
- 1035. Сміття на вході — сміття на виході
- 1036. Спектросенситограма
- 1037. Спецтема
- 1038. Співфінансування
- 1039. Сполучена програма
- 1040. Спонсор
- 1041. Спонсорство
- 1042. Спонсорський
- 1043. Спонсорування (Спонсорство)
- 1044. Спонсорувати
- 1045. Спосіб струминного друку
- 1046. Спрайт
- 1047. Спулінг
- 1048. Стагнація
- 1049. Стайлінг

- 1050. Стандарт обміну числовими даними
- 1051. Станція робоча
- 1052. Станція робоча обчислювальної системи
- 1053. Станція термінальна
- 1054. Сторування
- 1055. Стратегічний план маркетингу
- 1056. Стратегія маркетингу
- 1057. Стример
- 1058. Струминний друк
- 1059. Струминний принтер
- 1060. Струминний принтер, що працює за принципом розпилювання фарбувальної речовини, підігрітої до рідкої фази
- 1061. Субдискретизація
- 1062. Супердрук (Друк оперативний)
- 1063. Суперекслібрис
- 1064. Суперкаландр
- 1065. Суперкомп'ютер
- 1066. Супербкладинка
- 1067. Суперпроект
- 1068. Тачпад
- 1069. Твейджер
- 1070. Тверда копія
- 1071. Т-денглери)
- 1072. Тезаурус електронний (файл)
- 1073. Текстовий процесор
- 1074. Текстовий редактор (текстовий процесор)
- 1075. Текстовий режим роботи видавничої системи (алфавітно-числовий режим роботи видавничої системи)
- 1076. Текстовий кодований оригінал
- 1077. Текстогенний
- 1078. Телефакс
- 1079. Тематичний аперцепційний тест
- 1080. Тендер
- 1081. Термінал

- 1082. Термінал користувача
- 1083. Термінатор
- 1084. Термографічний друк
- 1085. Термографічний друкувальний пристрій
- 1086. Термографія
- 1087. Термотрансферна технологія
- 1088. Тест
- 1089. Тестування
- 1090. Технологія «Комп'ютер–друкарська машина»
- 1091. Технологія «Комп'ютер-друкарська форма»
- 1092. Технологія цифрового друку Direct-to-Press
- 1093. Технологія цифрового друку Direct-to-Press Printing
- 1094. Тимчасові файли
- 1095. Титульний екран електронного видання
- 1096. Тінізація
- 1097. Тонер
- 1098. Топологія мережі
- 1099. Точка білого
- 1100. Точка представлення
- 1101. Точка чорного
- 1102. Точковий друкувальний пристрій
- 1103. Трансляція
- 1104. Трансфер, трансферт
- 1105. Трасування
- 1106. Трафік
- 1107. Трекінг
- 1108. Трепінг
- 1109. Трепінгування
- 1110. Трепінгування внутрішнє
- 1111. Трепінгування зовнішнє
- 1112. Тригер
- 1113. Трилер
- 1114. Трилінійний сканер
- 1115. Тумблер

- 1116. Тюнінг
- 1117. Уведення
- 1118. Узгодженість
- 1119. Узгодження
- 1120. Указка
- 1121. Укладач
- 1122. Ультрамiкроформа
- 1123. Умовчання
- 1124. Універсальна координата
- 1125. Управління документом
- 1126. Устаткування периферійне
- 1127. Фаєрвол
- 1128. Файл
- 1129. Файли СТБ
- 1130. Файловий сервер
- 1131. Файловий формат
- 1132. Файловий формат зображень
- 1133. Факс (телефакс)
- 1134. Факсиміле
- 1135. Фіксувальний диск
- 1136. Фільтр растрування
- 1137. Фірма
- 1138. Флаєр (запрошення)
- 1139. Флеш-пам'ять
- 1140. Фондорозпорядник
- 1141. Фонове оброблення)
- 1142. Формат (в оброблені тексту)
- 1143. Формат
- 1144. Формат даних
- 1145. Формат файла
- 1146. Форматування
- 1147. Форматування тексту
- 1148. Фотовивідний пристрій
- 1149. Фотоелектронний помножувач

- 1150. Фотожурнал
- 1151. Фотоскладальний автомат
- 1152. Фотоскладальний апарат
- 1153. Фотосторінка
- 1154. Фототаймер
- 1155. Фотошоп
- 1156. Франчайзинг
- 1157. Франшизне підприємство
- 1158. Фрейм у видавничих системах
- 1159. Функції маркетингу
- 1160. Функціональна клавіша
- 1161. Функція передавання модуляції
- 1162. Хард-диск
- 1163. Холдинг
- 1164. Хостинг
- 1165. Целерон
- 1166. Цифрова (числова) технологія формних процесі)
- 1167. Цифрова камера
- 1168. Цифрова кольоропроба
- 1169. Цифрова мережа з наданням комплексних послуг
- 1170. Цифрова форма
- 1171. Цифрове растрове зображення
- 1172. Цифрове формування зображення
- 1173. Цифровий (числовий) друк
- 1174. Цифровий друк
- 1175. Цифровий зв'язок
- 1176. Цифровий кольоровий друк
- 1177. Цифровий перетворювач (дігітайзер)
- 1178. Цифровий півтон
- 1179. Цифровий підпис
- 1180. Цифровий планшет
- 1181. Цифрова платформа
- 1182. Цифровий принтер
- 1183. Цифровий файл друкарської форми

- 1184. Цифровик
- 1185. Цифрові інтернегативи
- 1186. Цифрові шрифти
- 1187. Чайник
- 1188. Чартер
- 1189. Чартинг
- 1190. Чартист
- 1191. Чарунка
- 1192. Час доступу
- 1193. Час звернення
- 1194. Часопис
- 1195. Частота відновлення
- 1196. Частота регенерації
- 1197. Чіп
- 1198. Шелфтокери
- 1199. Шеф-редактор
- 1200. Широкогалузевий
- 1201. Ширококорозверстий
- 1202. Шлюз
- 1203. Шоу-бокси
- 1204. Шрифт растровий
- 1205. Шрифт резидентний
- 1206. Шрифти безконтрастні
- 1207. Шрифти вбудовані
- 1208. Шрифти контрастні
- 1209. Шрифти завантажувальні
- 1210. Шрифти комп'ютерні
- 1211. Шрифти малоконтрастні
- 1212. Шрифти цифрові
- 1213. Штрих
- 1214. Штрих-код (штриховий код, книжковий код EAN)
- 1215. Штрих-кодування
- 1216. Штрих-носій
- 1217. Штриховий код

- 1218. Штрих-пунктир
- 1219. Шукання інформації
- 1220. Щільність запису носія даних
- 1221. Щітка/пензель
- 1222. Що бачиш – те отримаєш, досягнеш
- 1223. Юнікод
- 1224. Юстування**

Додаток В.

Індекс описаних видавничо-поліграфічних аббревіатур

1. АРМ – автоматизоване робоче місце на базі персональних комп'ютерів
2. АСПТГІ – автоматизована система переробки текстової і графічної інформації
3. АСКВ – автоматизована система керування виробництвом
4. АВП – автоматизований виробничий процес
5. АЦП – аналого-цифровий перетворювач
6. ВОЗП – відеооперативний запам'ятовувальний пристрій з довільною вибіркою
7. ЗЗП – зовнішній запам'ятовувальний пристрій
8. ЗПС – зображення перевідні самоприклеювальні
9. КВС – комп'ютерна видавнича система
10. НГМД – нагромаджувач на гнучкому магнітному диску
11. НЖМД – нагромаджувач на жорсткому магнітному диску
12. ОЗП – оперативний запам'ятовувальний пристрій
13. ОРЗ – оптичне розпізнавання знаків
14. ПДП – прямий доступ до пам'яті
15. ПЕОМ – персональна електронна обчислювальна машина (персональний комп'ютер)
16. ПЗЗ – прилад із зарядовим зв'язком
17. ПЗП – постійний запам'ятовувальний пристрій
18. ППЗП – програмований постійний запам'ятовувальний пристрій
19. САГ – система автоматизованої графіки
20. САПР – система автоматизованого проектування
21. СДОЗП – синхронний динамічний запам'ятовувальний пристрій з довільною вибіркою, синхронний динамічний оперативний запам'ятовувальний пристрій
22. ФПМ – функція передавання модуляції
23. ЦАП – цифро-аналоговий перетворювач
24. ЦП – центральний процесор